

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Lüzumlu Adam

İSHAK ALATON

Hedefi Belli Olmayan Yelkenliye Hiçbir Rüzgâr Yardım Edemez

•
MEHMET GÜNDEM

Biyografi

3.
BASKI

ALFA

Sıradışı Bir Yaşam Öyküsü

Lüzumlu Adam bir hayat mücadelesinin anlatımı... Bir toplumda azınlık olmanın verdiği yük, Varlık Vergisi ve bununla altüst olan bir aile. Ama ne olursa olsun bu zorluklardan yılmayan kararlı ve azimli genç bir adam: İshak Alaton.

Mehmet Gündem'in bu kitabıyla yaşadığı hayat mücadelesini, kırılma anlarını, hüznlerini, mutluluklarını, her ne olursa olsun yeniden başlama iradesini, sonsuz öğrenme azmini, kendini aşma çabalarını ve küçük de olsa hayata iz bırakma niyetine tanık oluyoruz İshak Alaton'un.

Muhaberat memurluğuyla başladığı iş hayatına İsveç'te kaynak işçiliğiyle devam eden, teknik ressam olarak ülkesine dönen, ama teknik diploması olmadığı için iş bulamayan ve sonunda kendi işini kurmaya karar veren İshak Alaton, ortağı Üzeyir Garip'le nasıl tanıştıklarını ve bugünkü ALARKO Holding'i nasıl kurduklarını, verdikleri mücadeleleri anlatıyor. Ayrıca mütevazı aile yaşantısını, çocuklarıyla ilişkilerini paylaşıyor bizlerle.

Tüm bunların gerisinde ise Türkiye'nin bir dönemine ışık tutuyor.

Lüzumlu Adam iniş çıkışlarla dolu bir yaşamın anlatıldığı bir başarı öyküsü.

ALFA Basım Yayımlar ve Dağıtım Ltd.
Ticaret Mah. Sokak No:53
34110 Cağaloğlu-İstanbul
Tel : +90 (212) 511 53 03
+90 (212) 513 87 51
Fax : +90 (212) 519 33 00
www.alfakitap.com
e-mail: info@alfakitap.com

Lüzumlu Adam
İSHAK ALATON

Hedefi Belli Olmayan Yelkenliye Hiçbir Rüzgâr Yardım Edemez

•

MEHMET GÜNDEM

MEHMET GÜNDEM, Ordu'da doğan Gündem, ilk-orta-lise öğrenimini İstanbul'da yaptı. Ataköy Lisesi'nden sonra Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji bölümünü bitirdi. Ardından Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Siyaset ve Sosyal Bilimler dalında lisansüstü eğitim aldı. Gündem 1995 yılında gazeteciliği bir meslek olarak seçti. 1996'dan 2001'in sonlarına kadar *Zaman* gazetesinde haftalık röportaj yazarlığı (Pazar Sohbeti) yaptı. Kasım 2001 - Mayıs 2003 tarihleri arasında *Zaman*'ın yorum sayfalarının editörlüğünü üstlendi. Bu arada *Zaman Kitap*'ın kurulmasında ve yönetilmesinde sorumluluk aldı. 2003'ün Haziran ayında *Zaman*'daki görevinden ayrılarak *Dünden Bugüne Tercüman* gazetesinde Gündemdekiler başlığıyla haftalık röportajlara başladı. Gündem Ocak 2004'ten itibaren mesleğe *Milliyet* gazetesinde, röportaj, yazı dizisi, izlenimler ve biyografi çalışmalarıyla devam etti. Üç yıl sonra haftalık röportajlarını (Gündemdekiler) *Yeni Şafak*'ta sürdürdü. Yazarlık ve yöneticilik yaptı. 2009'un son aylarına gidilirken yazılı basına ara veren Gündem Mart 2010'dan itibaren TRT Haber ekranlarında insanı anlama yolculuğuna çıkıp "Gündem'e Özel" adlı programı hazırlayıp sunmaktadır.

Bir sosyal bilimci olarak Gündem'in ilgisi, 'din-cemaat-sosyalleşme', 'Alevilik', 'azınlıklar', 'birlikte yaşamının felsefi temelleri', 'sivilleşme' konuları ve 'öteki'ni okuma biçimi ve anlama üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Mehmet Gündem evli olup Burak, Esra ve Azra adlarında üç çocuk babasıdır.

Yayınlanmış çalışmaları:

İslam ve Laiklik - Abant Toplantıları (editör)

İçerik Kritik Bakış (Prof. Dr. Mehmet S. Aydın'la birlikte)

Eleştirel Akla Çağrı

İnsana Yeniden Çağrı

Gündemdeki Altınlar

Fethullah Gülen'le 11 Gün

İnsanlık Hali

Lüzumlu Adam
İSHAK ALATON

Hedefi Belli Olmayan Yelkenliye Hiçbir Rüzgâr Yardım Edemez

•

MEHMET GÜNDEM

ALFA*

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Alfa Yayınları 2306
Biyografi 31

LÜZUMLU ADAM İSHAK ALATON

Hedefi belli olmayan yelkenliye hiçbir rüzgâr yardım edemez

Mehmet Gündem

1. Basım: Mart 2012
3. Basım: Nisan 2012
ISBN 978-605-106-449-9

Sertifika No: 10905

Yayıncı ve Genel Yayın Yönetmeni M. Faruk Bayrak

Genel Müdür Vedat Bayrak

Yayın Yönetmeni Mustafa Küpüşoğlu

Kapak Tasarımı Gökhan Burhan

Grafik Uygulama Hülya Fırat

Kapak Fotoğrafı Alaton Aile Arşivi

© 2012, ALFA Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.

*Kitabın Türkçe yayın hakları Alfa Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.'ne aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen ya da tamamen alıntı yapılamaz,
hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.*

Baskı ve Cilt

Melisa Matbaacılık

Tel: (212) 674 97 23 Faks: (212) 674 97 29

Sertifika No: 12088

Alfa Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.

Ticarethane Sokak No: 53 34410 Cağaloğlu İstanbul, Türkiye

Tel: (212) 511 53 03 - 513 87 51 - 512 30 46 Faks: (212) 519 33 00

www.alfakitap.com

info@alfakitap.com

İÇİNDEKİLER

Boğaz'ın Kıyısında... 1

Bölüm 1

Sürgün ve Belli Belirsiz İzler

Koordinatlar 9 • Ankara'nın Yahudi Mahallesi 10 • Babam Atatürk'le Tanış 13 • Aile İstanbul'da 14 • Biz Evde Doğduk 15 • Para Kazanmak Ayıp 17 • Kafam Çalışıyor, Ama Vasatım 19 • Yahudi Olduğunu Sakla 20 • O Kızı Sevdim 21 • Polonyalı Yahudiye Yardım 22 • İlk Ölüm 22 • Tatsız Bir Yıl 23 • Atatürk Öldü 23 • Geceleri Ağlıyorum 24 • Pis Yahudi 25 • Neden Korkuyorsun 27

Bölüm 2

Gaddar Devlet

Yok Etme Vergisi 33 • Telefon İki Kez Çaldı 34 • Kendinize Dikkat Edin! 36 • Eve Haciz Geldi 36 • Yük Omuzlarımda! 37 • Acınmak Bile İyi 39 • İshak'ı Türk Okulundan Alın 40 • Mektup Var 42 • Kim Bu İhtiyar? 42 • Onu Suçladım 44 • Küçük Çocuğa Büyük Telkinler 45 • Güven Hissetmek İstiyorum! 45 • Lise Bitmeden İşe Başladım 46 • Varlık Vergisi'ne Felsefi Bakış 48

Bölüm 3

Umut Nâmüsait Şartlarda Büyür

O Şimdi Asker 55 • Subay İshak 56 • Yabancı Lisan Bilen Var mı? 58 • Ya Beni Kovarsın ya da İngilizce Öğretirsin! 59 • 28 Gün Sonra 61 • Üniformanın Havası Başka 63 • Hayallerimle Dönüyorum 63

Bölüm 4

İşçisin Sen İşçi Kal

82 Mektup Yazdım 69 • Mehmet Kavala 70 • Ayrılık Vakti Geldi 71 • Hayat Boyu 'Memur' Kalmak mı! 73 • Hedef Netleşti 74 • Beş Ayda İsveççe 75 • Benim İçin Kavga Ediyorlar 76 • Dürüst Davrandım 77

Bölüm 5

Bedeli Ödenen Şeyler Kalıcı Olur

Karaköy Limanı'ndan Son Bakış 83 • 3B'den Kötüsü Yok 84 • Tahta Valizle Napoli'deyim 85 • İki Kızın Elinde 'Alaton' Yazıyor 86 • İşbaşı Günü Geldi 87 • Kuru Ekmek, Peynir, Süt 88 • Dans Bilen Türk 89 • Paranla Esir Olma 90 • Kaynakçılıktan Ressamlığa 91 • Sekiz Ayda Stockholm 92 • Yahudi Olduğum Aklıma Gelmiyor 93 • İş Rutinleşince Korktum 94 • Sanki Akademideyim 94 • İmalat İyi, Ama Ticaret Daha İyi 95 • Sadece Bir Kere Gittim 96 • Babam İsveç'te 97 • Suçluluk Tohumu Ekildi 99 • Doktor Kararıyla Türkiye'ye Döndüm 100 • Süngüsü Düşmüş Bir Adam 101 • Mutsuzluğum Azalıyor 102 • Gerçeği Yıllar Sonra Gördüm 103

Bölüm 6

Her Şey Geçer

Ya Bana İş Yok ya da Bende İş Yok 109 • Kendi İşini Kurmayı Düşün 110 • Üzeyir'le Tanıştım 111 • Annemin Yapamadığını Üzeyir Yaptı 113 • İki Masa Üç İskemle 114 • İlk İşimiz 115 • Adam Bize Hiç Güvenmemiş 116 • 100 Lira İçin Değer mi? 117 • Ortaklık Evlilikten Zor 118 • Üzeyir Gerçekçi, Ben Hayalci 119 • Ortaklığın Sırrı; Farklılık İyidir Diyebilmek 121 • Sadece İş Ortağınız 122 • Bir Tabelamız da Var 123 • Polis Üzeyir'i Derdest Götürdü 124 • Ortaklığın Sırrı Yahudi Olmamız mı? 126

Bölüm 7

Bir Yıkım Daha

6-7 Eylül Olayları Kardeşimi Kopardı 131 • Türkiye'de Yaşayamam 132 • İsrail'e Göç Var 134

Bölüm 8

Tek Olmak İyi, İki Kişi Olmak Daha Da İyi

Bodrum Kat 141 • O Kadının Hikâyesi Tanıdık 142 • Mülteci 143 • Sıradışı ve Güzel Bir Kadın 143 • Evlilik Yolu 144 • Evde Hangi Din Belirleyici Olacak? 145 • 'Neden Aldın Bunu?' 146 • Kendine Yeten İnsan Mutludur 148 • Ailesini Yönetemeyen Ortak Olmasın 148 • Sihirli Kelime: Farklılık 149 • Çocuk Olmak Kolay, Baba Olmak Zordur 151 • Bebek'e Taşınınca Statü mü Atladık? 152

Bölüm 9

Suçlanmak Hepimizin Kaderi

Fabrikatör 159 • İhbar Var 161 • Menderes'in Asılmasına Tepkim Olmadı 162 • Komünist misin? 162 • 'Vicdanım Sızlıyor' 164 • Lüks Yok 165 • Alaton Tarihi Eser Kaçakçısı 166 • 'Lahiti 45 Bin Dolara Sat' 168 • Ödüm Kopuyor 171 • Babam Öldü 172 • Annem de Öldü 174

Bölüm 10

Vizyon Vardı Misyon Yoktu

İnsan Kendi Adını Zor Öğreniyor 181 • Sosyal Sorumluluğu Keşfettim 182 • Kömür Madenlerini Kapatalım 185 • Önce Yuh Sonra Alkış 186 • Yerin Dibine Girdim 191 • Karadeniz'de Somon Çiftlikleri Fiyaskosu 192 • Masonluk Pek Cazip Gelmedi 194 • Kadınlara Yasak 196 • Masonluğum Uykuda 197 • Üzeyir: Ne Menfaatin Var Bu İşlerden? 198

Bölüm 11

Başarısız Olmak Faydalıdır

Fiyaskolarımız da Oldu 207 • Televizyon Da Ürettik Ama 207 • Zararda İsrar Etme, Yenilgiyi Kabul Et Çekil 208 • Başarı Hikâyeleri Bir Şey Öğretmez 209 • Silah Sanayii Bizi Vurur 210 • Halt Etmişsin 213 • Başarı Kesinlikle Geçici 214 • Alarko'nun Felsefesi 217 • Alarko Amblemi 219 • İlk Yurtdışı İşinde Para Kaybettik 219 • Moskova Eksi 35 Derece 220 • Otel Görevlisi Rus Kadından Ekonomi Dersi 220 • Bürokrasinin İncelikleri 224

Bölüm 12

Hiçbir Patron Çocuklarının Sahibi Olamaz

Holding Patronu Olduğumu Kızım Leyla 20 Yaşında Öğrendi 231 • Kızımın Dedğine Göre İyi Yapmışım 233 • Leyla'ya İş Bırakmadık O da Ayrıldı 234 • “Sana Para Vereyim Evlenme” 236 • Bu da Mesaj Olsun 238 • Leyla Evlendi Ama 239 • Çocuklar Benim Gibi Olsun İstemem 242 • Hayatta Üzüldüğüm Az Şeylerden Biri 243

Bölüm 13

Az Kalsın Oğlumun Karakteri Bozulacaktı

Vedat... 251 • “Burada Kalırsam Karakterim Bozulur” 253 • Vedat Şantiyede 256 • Ne Görüyorum? 257 • Bu Bir Saplantı 259 • ‘Keşke’ Yok 261 • Çocuklar mı Şirket mi? 262 • Eyvah Çocuk Evlenecek 264 • Vedat Verdiği Sözü Tutar 266 • Yahudilik Musevilikten Daha Önemli 266 • İsrail Vatanımız Olsaydı 267 • Başbakan’dan Siyaset Teklifi 268 • Neredeydim? 269

Bölüm 14

Mutluluk Evde Başlar

Mara... 275 • Yalnızlık İyidir 276 • Çok Zor Olurdu 278 • Seni Hatırlamak Güzel 279 • Ayrıldık Ama Boşanmadık 281 • Başka Bir Gerçek Çıktı 282 • Yalnız Adam 283 • Neyim Var ki Hava Atayım 284 • Mezarlık Manzaralı Ev İster Misiniz? 285 • Bir Gün Camiye Gittim 287 • Yahya Efendi Dergâhı 289 • Paranın İki Yönü 289

Geçmişten Geleceğe Yolculuk 291

gözü ve gönlü
emeğinden başkasına değmeyen,
şartlar ne kadar aleyhte gözüксе de
teslim olmayan,
hayal kurabilen,
kendi başarısında boğulmayan,
geldiği yeri unutmayan,
yolunu kaybetmeden yürüyen,
yaşarken öğrenen,
öğrendiğini yaşayan
değer üreten ve paylaşan,
vicdanıyla da düşünen
kendini,
toplumu,
ülkeyi,
dünyayı
değiştirme duygusunu içinde büyüten,
geride hatırlı bir iz bırakan,
insana ilham veren
değer katan
herkese...

BOĞAZ'IN KIYISINDA

Avrupa ve Asya kıtalarını birbirine bağlayan yerde, Boğaz Köprüsü'nün Avrupa ayağına bakan yamaçta... Adresi biraz daha netleştiririm, Ortaköy Kuruçeşme'de kendi halinde mütevazı, ama bir o kadar da heybetli bir mekân.

Dünü ve bugünüyle bu güzel mekânı ve burada yaşamış insanları merak etmemek neredeyse imkânsız.

Burası İstanbul'un en güzel yerlerinden.

Pek çok hayata ev sahipliği yapmış.

Yaşanmışlıkları derin...

Eski Şifa Yurdu...

Acaba bu kadim mekân kimlere yarenlik etti, kimler burada hayatın derinliklerine yelken açtı, kimler sığılıkta kayboldu? Kim bilir nelere tanık oldu, ne acılar, ne sevinçler yaşandı küçük odalarında. Zarif koridorlarına kimlerin kahkahaları sindi? Kimlerin sesi kalıcı oldu burada? Nice hatıralar birikti ve kimlerin hayat izleri var şimdi?

İnsan ile mekân arasında esaslı ve derin bir ilişki vardır. İnsan mekânı etkiler, mekân da insanı... Karşılıklı bir inşa vardır hep. Ve mekân yaşanmışlıkla anlamlıdır. Orada kimin yaşadığı, nasıl yaşadığı ve hayata ne bıraktığı mekânı da 'anlamli' kılar.

Eskinin Şifa Yurdu, şimdinin holding binası, çatısında büyük harflerle ALARKO yazıyor...

Tabiatla uyumlu bu binaya gözüm ilk ne zaman aşına oldu elbette hatırlamıyorum, ama binaya ilk gelişim, galiba 1995 yazının başı idi. Unutmak mümkün değil, zira mevsim erguvandı.

Malum, meslek gazetecilik olunca insan ertesi gün kimin kapısını çalacağını kendisi de bilmiyor.

Santral numarası hâlâ aklımdadır; varlığından haberdar olduğum, arada bir gazete sayfalarından, bazen de televizyon ekranlarından tanıdığım -ki buna pek tanımak denmez- İshak Alaton'dan randevu istedim...

Sanırım iki gün sonrasıydı. Saat sabahın 11'i. Taş örme yüksek duvarlar eşliğinde kıvrıla kıvrıla yukarı çıkan bir yolda ilerliyorum... Duvarın üstünden cüretkâr bir şekilde sarkan sarmaşıklara bakarak adımlıyorum. Taş ve yeşilin uyumunu hayretle temaşa ederken, ağaçların yere düşen gölgelerini bugün gibi hatırlıyorum. Yolun ucu gözükmediğinden insanda belirsizlik hissi hakim oluyor. Tariften uzak bir duygu...

Bahçe muhteşem, erguvanlar harika.

Asırlık ağaçlar birer abide gibi duruyor.

Ve nihayet ihtişam ve gösterişten uzak, insanın kaybolmadığı sade bir odaya giriyorum. Öncesinde birkaç telefon görüşmesi yaptığım İshak Alaton'la ilk ruberu görüşmeyi şimdi burada gerçekleştiriyoruz.

Bu mekândan aklımda üç şey kalmış: dikkat çekici bir sadelik, bir işadamlıyla pek bağdaştıramayacağım kadar muhtevalı kütüphane ve balkondan bakıldığında ayaklarının altına serilen bir Boğaz manzarası...

Elbette İshak Alaton'u unutmuyorum...

Çünkü bu mekân içinde yaşayan insanla anlamlı... İshak Bey, nazarımda zaman ve mekânda kaybolmamayı başarabilmiş nadir insanlardandır.

İş hayatının dışından konuşuyoruz, Türkiye'yi tartışıyoruz, olayları yorumluyoruz, olup bitene anlam vermeye, alternatif düşünmeye çalışıyoruz, felsefe yapıyoruz... Hayatı konuşuyoruz... Mazide gezerken bile geleceği arıyoruz...

İshak Bey az fakat öz konuşuyor, iyi bir dinleyici ve yerinde sorular soruyor. Cımbızla seçtiği cümlelerini lafı dolandırmadan direkt neticeye teslim ediyor.

O tarihlerde ben yirmi yedime yeni varmışım, o ise 70'e doğru gitmekte...

İnsan bu; yaşı, birikimi, konumu ne olursa olsun ilk tanışıklıkta 'tartma duygusu' oluyor. Tartıyor ve tartılıyorsun.

Sonrasında onunla ya 'dost' oluyorsun ya da ihtiyaç çerçevesinde görüştüğün-görüşülen herhangi bir kişi.

Sonraki yıllarda İshak Alaton'u hep ilgiyle takip ettim...

O bir Yahudi, ben bir Müslüman.

Elbette eleştirdiğim fikirleri oldu, ama beğendiğim fikirleri de oldu. Bu birliktelikten çok şey öğrendiğim de bir gerçektir. Yakın tarihin olumsuz izlerine ve günün telkinlerine rağmen biz iki farklı insan olarak konuşmayı başardık. Anlama çabasını canlı tuttuk.

İshak Alaton'u zamanla daha yakından tanıma fırsatı buldum. Nedenlerini, niçinlerini sordum, hayat mücadelesine, varoluş süreçlerine, kırılma anlarına, hüznlerine, yeniden başlama iradesine, öğrenme ve anlama azmine, bir insanın kendini aşma çabasına, lüzensuz olabilme gayretlerine ve iz bırakma niyetine tanık oldum.

Bütün bunların ötesinde derin bir felsefi arka plan gördüm, felsefeyle meşgul, filozof bir adam...

Bu benim için harikulade bir tecrübeydi.

Yaşı ve yaşanmışlığı 85'e ulaşmış İshak Alaton üzerinden ben bir dönemi, Türkiye'nin varoluş sürecindeki siyasi, iktisadi, sosyal tarihi de içeriden okuma fırsatı yakaladım.

Bu hayat, yani İshak Alaton'un hayatı yazılmalıydı. Çünkü bu, bir insanın yaşadıklarından çok öte anlamlar taşıyordu. Biz genelde hayatı ve yaşanmışlıkları ıskaladığımızdan ya da yüzeysel bilgilere razı

olduğumuzdan yeterince tecrübe biriktiremiyoruz. Halbuki tecrübe muhteşem bir zenginliktir, sermayedir, bilgidir.

Ve tecrübeyi aktarmak bir insanlık görevidir.

Ona talip olmak da ancak akıllı adamların işidir.

Akıl ve irade devreye girdi, Alaton'la uzun uzun konuştuk. Eskinin Şifa Yurdu şimdinin holding binasında, ofiste, Boğaz'ın uzantısı gibi duran balkonda, beyaz odada, koridorlarda, Yahya Efendi dergâhına komşu evinde, Bankalar Caddesi'nde, Karaköy Limanı'nda, Saint Michel'deki sınıfında, Topçular'daki ilk fabrika binasında, Maslak'ta inşa ettikleri plazada, balkonundan ağaç çıkan kirada oturduğu Bebek'teki evde... Anı toplayabildiğimiz her yerde... Sordum, sorguladım, tattım, elbette etkilendim ve elbette etkiledim.

Her tanıklığın, her bilginin ve her tecrübenin insanı biraz daha 'ağırlaştırdığını' fark ettim...

Böylece bir asra yaklaşan yaşamında pek çok olaya merkezinde tanıklık etmiş 'ilerideki adam'ın hayatı iyice belirdi ve bu uzun soluklu çalışma iki cilt halinde yayıma hazırlandı.

Birinci kitap: Lüzumlu Adam – İshak Alaton

İkinci kitap: Lüzumsuz Adam – İshak Alaton

Bu kitaplar iki kişinin eseridir. Bir anlatan var, bir de dinleyen, soran ve yazan...

Kitapların satır aralarında yazarı aynı zamanda aktif bir okur olarak da göreceksiniz. İshak Alaton'a bir "iç ses" olarak cümleler, kritik sorular da fısıldıyor yazar.

Mehmet Gündem
Şubat 2012, İstanbul

BÖLÜM

1

SÜRGÜN VE BELLİ BELİRSİZ İZLER

Hayim Alaton Ailesi. (Yıl 1938)

1938 yılı ilkbaharı ...
İshak on yaşını doldurmuş ...
Mutlu ve huzurlu bir aile yaşamı ...
Toplumda saygın bir yer edinmeyi
hedefleyen, Atatürk hayranı bir adamın
burdagi dört çocuklu bir aile ...
İlerije güvenle bakıyor ...
Ancak, savaşın aykırı sesi duyuluyor ...
Azınlık düşmanlığına bir 'ohrası'
devanle pompeliyor ...

KOORDİNATLAR

Her şeyin bir başlangıcı var.

İnsanın hayata adımını attığı, yurt bildiği yerde devam edemesi aslında dramatik bir durumdur. Biz Sefarad Yahudileri malum İspanya'dan 1492 yılında kovuluyoruz. Büyük sürgün yaşanıyor. Uzun, meşakkatli ve kayıplarla dolu bir yolculuk... Atalarım, yani Alaton ailesi de İspanya, Selanik, Edirne derken 1820'li yıllarda Ankara'ya yerleşiyorlar.

Buraya ilk gelen aile elbette bizim aile değil. Ankara'da bir Yahudi cemaati var zaten.

O tarihlerde Ankara bozkırın ortasında küçük bir taşra kasabası.

O zamanki ismi de Engürü.

Neden, hangi sebeplerle Ankara'ya yerleşiyorlar, hiçbir fikrim yok.

Ondan önce Trakya'da, Çatalca'ya bağlı bir köy var, ki hâlâ bugün o köy var, 1000'e yakın insan yaşıyor adı "Alaton köyü". Fakat 1960'da ismini yabancı olduğu gerekçesiyle "Aydınlar köyü" diye değiştiriyorlar.

Yıllar önce bu köyün muhtarı bana bir mektup yazmıştı. Üç-dört defa gittim, onlarla ilgilendim. Hatta köy meydanında bir de çeşme yaptırdım. Çok aydın bir köy aslında. Köy, ama bir tiyatro binası bile var, akustığı, ses düzeni de gayet iyi. Bizim aile Selanik'ten Ankara'ya doğru yola çıkarken oraya mı yerleşmişler, köyü onlar mı kurmuş, bir

kol daha sonra Ankara'ya mı geçmiş... Bu bir varsayım, ama güzergâh üzerinde iz bırakmışlar... Alaton köyü olduğuna göre Alatonlar orada iz bırakmış olsalar gerek.

Bu izler elbette insanın hoşuna gidiyor. Ama tam bilgi sahibi olamamak da insana acı veriyor.

Bilinmezlik ve bilirsizlik üzerine konuşmak çok zor. Her şey söylenebilir, ama hiçbir anlam da taşımayabilir. Bu durum tarihin bize gazabı mıdır, yoksa bizim tarihe, bilgiye, kayıtlara ilgisizliğimizin cezası mıdır düşünmek lazım.

ANKARA'NIN YAHUDİ MAHALLESİ

Peki neden Engürü, neden İstanbul değil diye soruyorum bazen? Ona da cevabım yok.

O zamanlar ya İstanbul'a yerleşme zormuş ya da bir kontrol altında olmuşlar hiçbir fikrim yok. Belki de zengin değillerdi, belki de fakirlikten dolayı İstanbul'a yerleşemeyeceklerdi, "Gidelim taşraya," demiş olabilirler. Bu konuda da hiçbir iz yok.

Neyse hiç değilse bir Ankara, yani Engürü gerçeği var elimizde.

Samanpazarı'nın hemen altı, Yahudi mahallesi... İsmi halen de öyle, ama orada yaşayan tek bir Yahudi kalmadı.

Orada yaşayan iz bırakmış üç aile vardı; zaten 3A diyorlardı onlara. Biri Alaton ailesi, biri Araf ailesi, diğeri de Albukrek ailesi... Bunlar birbirleriyle akraba, kız alıp vermişler, bir araya gelmişler ve zamanla bu üç aile iyice kaynaşmışlar.

Daha sonra Arafların bir çoğu Kanada'ya göçtüler. Albukrekler de ekseriyetle İstanbul'a. Onların içinde meşhur bir doktor var. Doktor Musa Albukrek diye, şimdi Amerikan Hastanesi'nde... Alatonlar da malum...

Her an biraz daha uzaklaştığın geçmişten, o siyah-beyaz karelerden söz etmek insanı yoruyor. Çünkü tam hatırlamıyorsun ve sana

hatırlatacak kimse de yok. Mazi yavaş yavaş kayboluyor, aslında insan kayboluyor. Yaşamış mı, var mı, ne yapmış, nasıl izler bırakmış... Hüzün verici bir tablo.

İnsan aile tarihine baktığında “iyi yaşanmış” hayatları arıyor aslında.

Fakat bizde aile tarihi pek derin değil.

Dedem, onun adı da İshak. 1860 doğumlu herhalde. 1930’larda ölmüş. Dedemin babası Hayim Alaton uzun beyaz sakallı, dine çok bağlı bir adammış. Ne iş yaptığı hakkında hiçbir bilgim yok. Akil adam gibi kalmış aklımda. Pek fazla konuşmazmış, ama cemaat içinde saygın bir adammış. Ona yetişemedim. Ama annemin babası Yomtov Krespi’nin ne iş yaptığını iyi biliyorum, çünkü onu tanıdım. Bir mağazası vardı, ayakkabı ithal ederdi İtalya’dan. İyi bir tüccar değildi, sermayeyi kediye yükledi, mağazayı kapatınca elinde kalan kadın ayakkabılarını evinin bodrumuna koydu... Ben o bodrumu çok iyi hatırlıyorum, çünkü bodrum bahçeye açılırdı, bahçe devamlı bir vızıldama içindeydi. Çünkü bol arı ve sinek vardı. Bahçede bol meyve yetiştirirdi, hatta dut vardı, çok iyi hatırlıyorum, çünkü ağacına çıkardık, dutları dalından yedik.

Ben bodrumdaki raflarda 1920’nin kadın ayakkabılarını görürdüm... İtalyan modasına uygun garip şeylerdi.

Dedem İshak Alaton ise nereden geçinirdi hâlâ bilmiyorum.

Bildiğim tek şey var, dindar oldukları...

İşte babam Ankara’da bu Yahudi mahallesinde böyle bir ortamda doğup büyüyor.

Şimdi hayalimde oralarda dolaşıyorum. Asfalt caddeden, merdivenlerden mahallemize iniyorum, araçların pek tercih etmeyeceği darlıkta -zaten pek araç da yok- arnavutkaldırım sokaklarında yürüyorum. Kimi tek kimi iki katlı bahçeli evler, evler birbirine yakın, çocuk boyunda bahçe kapıları, bazı evlerin içinde su fışkiyesi hâlâ çalışıyor; sokaklar tertemiz, insanlar sakin ve yüzlerinden tebessüm ek-

sik olmuyor, kızlar oğlanlar oynuyorlar ve top oynadığımız meydanlar hâlâ yerinde duruyorlar. İki yüz kadar ev, okul ve ibadethane... İki tane okul var. Biri Fransızca öğretiyor, diğeri de idadi dedikleri normal bir lise. Osmanlı lisesi...

Burası bir Yahudi mahallesi, ama bir tecrit, dışlanma yok. Dar sokaklar hep anacaddelere açılıyor.

Tabii zamanla bu mahalle kalmıyor, Cumhuriyet'in kurulmasıyla her şey değişiyor. Ama bugün hâlâ Yahudi mahallesi olarak geçmesinin nedeni, eskiden öyle olması.

Babam bu mahallede, bu evlerden birinde doğuyor. Avlusu var, eski taşlardan örme. Avludan yukarı çıkan iki tane merdiven hatırlıyorum. Ve yaşam avluda geçiyor, çünkü avlu kapalı. Avluya bakan odaları da hatırlıyorum. Bir nevi atrium gibi, ama oldukça basit bir şekilde... Bir de balkon hatırlıyorum, cumbalı balkon. Ninemin oraya oturup sokağı seyrettiğini hatırlıyorum. Dantelli bir başörtüsü vardı, başörtü orada giyimin bir parçasıydı...

İnsan farkında olmadan biriktiriyor, şimdi diyorum o güne ait bir ses, bir görüntü var mı bende?

Oradan kalan bir görüntü, bir ses var; babamın babasının çok ketum, neredeyse hiç konuşmayan, sadece bakan, ama ciddi bakan bir adam olduğu, babamın annesinin ise çok sevecen, çok içten yaşlı bir kadın olduğu hali bir tablo gibi duruyor zihnimde. Ses ise galiba sessizliğin sesi...

O zamanın insanları bugüne göre oldukça sakin ve gürültüsüzdü.

Babam ahşap ve kerpiç karışımı mütevazı, vasıfsız esnaf evinde büyüyor.

1990 civarı, Murat Karayalçın Ankara belediye başkanıyken bana haber gönderdi. "Biz tapulara bakıyoruz, burada İshak Alaton'un bir evi var, bu herhalde sizin olsa gerek," diye.

Cevap verdim; "Evet orada bir evimiz var, ama o benim değil, dedem İshak Alaton'un evi."

“Biz bu evi restore etmek istiyoruz, ben bu mahalleyi turistik bir mahalle olarak ele almak istiyorum,” diyor Karayalçın.

“Böyle bir projeye benim de katkım olsun,” diye tamam diyorum.

“Tapusunu belediyeye hibe edersen biz restore ederiz,” diyorlar.

-Ona da tamam diyorum. Tapuyu belediyenin üstüne geçirirken, önüme bir de fatura koyuyorlar. Belediyedeki mali işler müdürü uzun yıllar boyunca birikmiş emlak vergilerini üstelik cezalı olarak benden istiyor. “Bunu benden bedavaya alıyorsunuz, bir de vergi çıkartıyorsunuz,” diyorum. “Ne yapalım İshak bey, kanun böyle,” diyor. Hem vergileri ödüyorum hem de tapuyu veriyorum...

Çünkü bu istekten memnunum, biliyorum ki o ev artık yaşayacak.

Maalesef Karayalçın’ın belediye başkanlığı ömrü vefa etmiyor, bu proje gerçekleşmiyor. Oraya da güneydoğudan gelen aileler yerleşiyor. Sonra da duyuyorum ki, evi kimse restore etmediği için bir gece durduğu yerde çökmüş. Bir daha Ankara’ya gittiğimde baktım ki, o çöküntü de oradan kaldırılmış. Bir çürük diş gibi orası boş kalmış.

Onun yanında bir baca vardı, o baca aynen duruyor ve onun üstünde de bir leylek yuvası vardı. Balkondan biz leyleği görürdük, yem atardık. İyi hatırlıyorum bir gün leyleğin iki yavrusu oldu, bir müddet sonra birini gagasıyla aldı ve çatıya fırlattı. Bunlar öyle yapıyor, zayıfını atıyor. Çünkü ancak bir tanesine bakabilecek hali var.

Evin yerinde yeller estiğini görünce insan anlamsız bir boşluğa düşüyor ve soğuyor oralardan.

BABAM ATATÜRK’LE TANIŞ

Annem ve babam aynı mahallenin, ‘Yahudi Mahallesi’nin çocukları... O ortamda büyüyorlar. Sonra aile bunları birbirine yüz göz ediyor. Babam Hayim Alaton 22, annem Lea Krespi 21 yaşında nişanlanıyorlar.

Babam mahallenin Fransızca okutan okuluna gitmiş. Fransızca öğrenmiş ve sonradan öğretmenlik de yaptı.

Babam o tarihlerde bu küçük kasabaya sığmayan, büyük hayalleri olan bir genç adam... Arada bir anlatırdı. Türkiye o yıllarda gecikmiş bir değişim geçiriyor. Babam büyük bir duvarın inşa edildiğini görüyor, daha sonra bu duvara Çubuk Barajı ismi veriliyor. Orada su biriktiriliyor, borularla kasabaya su getiriliyor. İlkel bir baraj sistemi...

Burada su birikmeye başlayıp göl belirince etrafındaki mera çok sevilen bir yer haline geliyor ve Ankara'nın merkezinde oturanlar, cumaları -Cuma tatildi o zaman- at ya da öküz arabalarıyla oraya gidiyorlar, gün boyu piknik yapıyorlar.

O sayfiye yerine gidenler arasında Atatürk de var. 1919 sonları gibi Ankara'ya geliyor ve bir müddet orada yaşıyor. Rivayet, öncelikle bizim mahallede bir ev kiralamış, dört-beş ay da orada yaşamış. Ben bunu büyükbabamdan ve babamdan duydum. 1920-21'de iki yıl boyunca Çubuk Barajı'na gidip geliyor. Arkadaşlarıyla içki içmeye giden Atatürk'ü babam orada tanıyor. Atatürk o zaman 40 yaşında genç bir adam. Herhalde savaşa hazırlanıyor. Ve babam bir cuma günü sayfiye yerinde yan masada oturup sohbetlerine kulak veriyor. İlgisini gösterince masaya davet ediliyor.

1901'de doğan babam Hayim Alaton o gün 20 yaşında. Dünyaya açılması orada, Çubuk Barajı'nda oluyor. Çünkü o gün Atatürk'ü tanıyor, arkadaşlarını tanıyor. Artık hangileri varsa... Ve babam politikayla ilgisi o an başlıyor.

AİLE İSTANBUL'DA

1923'te Cumhuriyet'in ilanıyla evleniyor annem ve babam. Evlenir evlenmez de İstanbul'a geliyorlar. Yani Ankara'da kendilerine bir ev kurmuyorlar.

Sanırım babam Ankara’da kendine gelecek göremiyor. Ailesini iyi şartlarda yaşatmak için iyi bir iş kurması gerektiğine inanıyor, bunu da ancak İstanbul’da yapabilirim diyor. Ticarete atılıyor.

Aslında pek seslendirmedeği bir hedefi daha var, o günün yönetim erkiyle yakınlaşmak istiyor. Çünkü değişimi, yeni Türkiye’nin inşasını görüyor ve içinde yerini almak istiyor. Ankara’da kalırsam asla ileriye gidemeyeceğim diyor.

Belki de kendini göstermek istiyor.

Bizde gelenektir, yeni evli çiftlere gelinin babası bir miktar para verir. Bunun da adı drahoma... İspanyolcada dota, Türkçede drahoma. Bu gelenek hâlâ sürer. Damadın iş sahibi olabilmesi, evini geçindirebilmesi için gelinin babasının kendi sorumluluğu olarak gördüğü bir olaydır bu. Damat zengin olsa da bu yapılır.

Ve böylece ayakkabı tüccarı olan annemin babası, yani dedem Yomtov Krespi damadına bir miktar maddi imkân tanıyor. Onunla geliyorlar İstanbul’a.

İstanbul’dalar artık...

Karşıya, Yeldeğirmeni’ne taşınıyorlar. Kadıköy’le Haydarpaşa arasındaki tepeye.

Biraz dik yokuşlu bir sokak, alt tarafı geniş bir yola çıkıyor, sahile yakın.

Üç katlı bir apartman, bir de cumbası var, bizim ev zemin üstü, giriş katında. Kaç odalı bilmiyorum, annemin anlattıklarından hayalimde, büyük bir salon beliriyor, herhalde arkada da iki ya da üç oda olmalı.

BİZ EVDE DOĞDUK

Ablam 1924’te Yeldeğirmeni’nde doğuyor. İki yaşındayken Kuledibi’ne taşınıyorlar.

Ben 1927’de Kuledibi’nde doğuyorum. 2 Eylül 27... Ben de evde doğdum. O zamanlar hastaneye gitmek yok, ebe gelir, sıcak su hazır-

lanır leğenlerle. Beklenir. Erkek kardeşimin doğumunu hatırlamıyorum, ama küçük kız kardeşimin doğumunu hatırlıyorum.

Bazen aklıma gelir, doğduğum evden bana kalan ne var?

O kadar silik ki! Cumbayı hatırlıyorum, pencereyi de hatırlıyorum. Bir de karlı bir günü, çok karlı bir gün var hafızamda... Orada herhalde üç-dört yıl yaşadık...

Dört çocuklu bir aile Alaton ailesi. Önce kız, sonra iki erkek, en son kız... İki kız iki erkek. Refika 1924, İshak 1927, Bonjur 1930, Reyhan 1936.

Babam türkofil... İzak dememiş bana İshak demiş.

Enteresan bir adamdı babam. Öyle hemen iş kurmamış, yavaş yavaş ilerlemek istemiş. Belki fazla temkinli, belki de akıllıca... Önce bir tüccarın yanında memur olarak başlıyor, iki sene geçmeden kendi başına çalışmanın daha mantıklı olduğunu düşünüp 26 yaşında İstanbul'da kendi işini kuruyor, iplik ticaretine giriyor. O zaman iplik yurtdışından geliyor. Babam Sultanhamam'da Aşir Efendi Caddesi'nde küçük bir yer açıyor. Numara 20, bodrum katı da var. Tabelada "Hayim İ. Alaton İplik Ticarethanesi" diyor. Basılı mektup kâğıtlarını da gördüm.

Yazları ben de gidiyor, babama yardım ediyordum. Oradaki iş durumunu dün gibi hatırlıyorum. Yurtdışından, Manchester'dan balyalar geliyordu, gümrükten çekip mağazaya getiriyorduk. Büyük, birkaç yüz kiloluk balyalar içinde iplik paketleri var.

Ticari zekâsı nasıldı acaba?

Zeki ve çok enerjik biri olduğunu biliyorum. Çok dost canlısı bir adamdı, konuşmaktan çok hoşlanırdı. Türkçeye merakı ve Türkçeyi edebi bir şekilde öğrenmesi, cemaat içinde onu öbürlerinden ayıran bir husustu. Osmanlıca bilgisi çok derin.

İstanbul'a geldikten sonra babam siyasete daha çok ilgi duydu, 1930'lu yıllarda babam Şişli'de hem parti üyesi oluyor -tek parti var o tarihte CHP- hem de 1935-38 arası Şişli Halk Evi'nde üç

sene ders veriyor meccanen [parasız]. Hâlâ durur o ev, bugünkü meşhur Atatürk'ün evi.

Peki babamın Yahudiliği çok ön planda mıydı?

Hayır. Hatta bilinçli olarak arka plana attı -ki evde bizim o eski İspanyolcayı yasaklayacak kadar nasyonalist bir adamdı. Milliyetçi, aşırı derece milliyetçi... İspanyolca konuşmak bile yasak bize. Varsa yoksa Türkçe.

Bunu yaparken ne düşündü, ileride çocuklar azınlık psikolojisinin sıkıntısını çekmesinler mi dedi, yoksa yeni bir ülke, yeni bir heyecan mı hiçbir fikrim yok, ama evde sert, despot ve dediğim dedikti.

Annem öyle değil. Annem yumuşak, anlayışlı, her şarta uyum gösteren, sıradışı ve sevecen bir kadın.

Yazları annem birkaç aylığına bizi Ankara'ya, Yahudi mahallesine götürürdü. On iki yaşına kadar her yaz düzenli olarak gittik. 1939 son yılım oldu, çünkü 39'un 1 Eylülünde savaş başladı. Ondan sonra hayat değişti...

Ankara soğuktu, sevimsizdi, biz İstanbul'u çok sevdik. İstanbul tramvayı olan bir şehir, Ankara'da ise hâlâ at arabaları var. Artı, Ankara'da çocukların oynayacağı bir yer bile yok. Mahallede sadece top oynuyorduk. İstanbul hem büyük hem de daha medeni.

PARA KAZANMAK AYIP

O yıllarda İstanbul'da çok hızlı ev değiştiriyoruz...

Üçüncü eve taşınıyoruz...

Yeni evimiz Refik Saydam Caddesi'nde... Kuledibi'nin ağzında çok güzel bir bina var, eski Frej Han... Lübnanlı bir zengin inşaa ettiği muhteşem bir saray. Bizim ev onun hemen yanında, Apollon Apartmanı 5. kat. Asansör yok, beş merdiven çıkardık...

Evin bir cephesi caddeye, bir cephesi sokağa bakıyor. Beşinci kat-taki ahşap pencereden dışarı bakıyorum. Kuledibi'ne giden yoldan,

sabahları eşek sırtında iki küfe dolusu sebzeyle geliyor. Satıcı adam bağıyor; kabak! patlıcan! Annem sepeti sarkıtıyor, aşağıya sesleniyor: “İki kilo kabak, iki kilo patlıcan tart.” Parasını da koyuyor sepete. Sonra adam ve eşek devam ediyor yürümeye...

Çocukluğum burada geçti.

Bütün gün sokağa çıkar oynardık. Biraz da haylazlık var tabii.

Daha altı yaşında bir şeyler imal ettiğimi hatırlıyorum. Parlak kâğıtlar vardı, glase derlerdi. Onlardan pervane -şimdi rüzgâr gülü diyorlar- yapıp tahta kutuya koyarak sokakta satardım. Tanesi on para... Elime üç-beş kuruş geçince şeker alırdım. Kahverengi, dört köşeli şekerler. Ambalajının üzerinde Abdülvahid Turan Yeni Hayat Şekerleri yazardı. Kardeşime o şekerlerden götürmek çok hoşuma giderdi, çünkü kendimi büyümüş hissediyordum.

İlkokula adım atarken farkında olmadan ticarete de başladım.

Ama bir gün bir çocuk öğretmene, “İshak sokakta satıcılık yapıyor, para topluyor,” dedi.

O gün çok utandım, hayatımın ilk ayıbını duydum. Para kazanmak ayıptır gibi bir şey kafama çakıldı.

Para kazanmak ayıp!..

Madem ki bir çocuk beni gammazlıyor, demek ki yaptığım şey ayıp.

Annem ve babam destek veriyorlar. Hatta annem çok seviniyor, bir patates veriyor, “Pervanelerin çubuklarını bu patatesin üstüne dik,” diyor...

Altı yaşına gelmişim, kendi başına bir şey yapma isteği var... Şeker almak istiyorsun, ama ev sana para vermiyor, annen “Sana verecek param yok,” diyor.

Artık keyif alıyorum para kazanmaktan.

“Para yok” denmesi disiplinden mi, yokluktan mı kaynaklanıyor bilmiyorum, ama evde disiplin vardı. Babamın belirgin kuralları olduğunu hatırlıyorum. Herhalde o kurallardan biri de anneme “çocuklara olur olmaz para vermeyeceksin” talimatıydı...

Babam çocuklarıyla arasına hep belli bir mesafe koydu. Mesela, hiç babamın kucağına alıp da beni sevdiğini hatırlamıyorum... Bilmiyorum böyle bir beklentim oldu mu, fakat ben büyüdükçe o mesafe hiç küçülmedi.

Hele, hele 15 yaşına geldiğimde hiç beklenmedik anda çok şiddetli o Varlık Vergisi tokadını yedikten sonra, o mesafe süreklilik kazandı. Şimdi anlıyorum ki, babam devamlı bir depresyon yaşamış. Sessiz, düşünceli, dalıp giden, artık pek gülmeyen, hep ciddi, hep az konuşan bir adam olarak hayatını sürdürdü. Şimdi anlıyorum bunu, o zaman depresyon nedir biliyorduk ki...

Neyse Varlık Vergisi konusu ayrı bir fasıl, yeri geldiğinde uzun uzun anlatacağım.

KAFAM ÇALIŞIYOR AMA VASATIM

İlkokulu Musevi İlkokulu'nda okudum. Beyoğlu'nda bugünkü Rus Konsolosluğu'nun arka tarafında büyük bir bahçesi var. O yıllarda her tarafı uçurum gibi gelirdi bize, belki de küçük olduğumuzdan. Yüksek duvarlar vardı, göğe kadar giden heyula bir şeydi, onun altında bir bina vardı. O bina okuldu. Otuz beş-kırk kişinin olduğu sınıfları hatırlıyorum. Profesör Marcus okulun müdürüydü. Karl Marx'a benzediğini sonradan Marx'ı tanıyınca fark ettim. Öğretmenlerimizden bir de Madam Alaluf'u hatırlıyorum, Fransızca hocasıydı. Matematiği öteki derslerden daha fazla sevdim. İşlemleri kafadan yapardım, babam da teşvik eder, ikide bir soru sorardı.

Tabii ki hedef kafayı çalıştırmak.

Kafam çalışsa da derslerin geneline bakınca vasat bir öğrenci olduğum gerçeği çıkıyor ortaya. Hiçbir özelliğim yoktu. Hatta bir-iki kez ikmale kaldığımı da hatırlıyorum. Parlak olmaktan uzaktım, kendini ispat etmekten uzak bir çocuk...

YAHUDİ OLDUĞUNU SAKLA

Eziklik var mıydı, ya içine kapanmak?

Eee, vardı tabii.

O yıllarda sana öğretiliyor; Yahudiliğini sokakta bağırma. Dikkatli ol, kim olduğun belli olmasın. Daha o yaşta ne olduğunu tam bilmediğin ağır bir yükü taşımaya başlıyorsun.

Yalnız o değil, bir de dışarıdaki hava, Nazizmin parlatıldığı bir hava var. Almanya'dan gelen haberler ve tehcir. Hitler'in şaşaalı günleri, 1933-39. O yıllar Nazizm ve Mussolini'nin faşizmi bizim Ankara'ya model oluyor. O modelin içinde kalınca da Yahudi aleyhtarlığı, yabancı düşmanlığı, kaba milliyetçilik falan bütün bunlar yükselen değerler.

Sen böyle bir ortamda dinini, ırkını kendi kimliğini dışarıda nasıl paylaşacaksın ki. Haliyle korkular, içe kapanma ve savunma duygusu devreye giriyor. "Bu haksızlık..." gibi bir ses sende katiyetle yok. Kimseye açılma, herkese güvenme, sus ve kenara çekil, hedef olma.

Birbirine benzer insanlarla Yahudi okulunda okuyoruz, adı konmamış bir savunma mekanizması, yardımlaşma var aramızda.

Okula yürüyerek gittiğimi hatırlıyorum.

İstanbul'da ibadethaneye hiç gitmezdim. Ankara'da gittiğimizde ise annemin babası çok katıydı, her cuma akşamı, cumartesi sabahı ibadethaneye giderken beni de götürürdü. İncecik bir sopa kalmış o ibadethane günlerinden aklımda. Çünkü her etrafa baktığımda, kitaptan kafamı kaldırdığımda, ya kafama ya elime sopayı indirip "Kitaba bak..." diyen çatık kaşlı bir dedem var. Tabii insan soğuyor böyle olunca. Belki de o günlerin etkisiyle İstanbul'da ibadethaneye gittiğimi hatırlamıyorum, halbuki ibadethane evimizin üç adım ötesinde... Zaten evde de bir telkin yoktu, annem pek dindar değildi. Babam hiç değildi...

Böylece dindar olmayan, çok liberal, çok seküler bir evde yetiştim. Ama Ankara'ya gidince tekrar dinimi hatırlatıyorlar.

İstanbul'da, evimizde çok mutluydum, disiplin olsa da öyle katlanılması gereken bir mecburiyet yoktu.

O KIZI SEVDİM

Okulu seviyordum, çünkü annem özenle okula hazırlıyordu, akşama doğru da okuldan dönüşümü bekliyordu. Beklenmek güzeldi...

Bütün ilkokul zamanı bir şey hatırlıyorum; sıcaklık vardı. İlkokul 4. sınıftayız, sınıfta bir kız var. Sınıftaki birçok çocuk gibi ben de o kıza âşıktım. Mercedes, adını hiç unutmadım, Almanya'dan kaçmış Hristiyan bir ailenin kızı. Herhalde anti-Nazi bir babanın kızı olduğu için onu da Musevi okuluna aldılar. Enteresan sınıfta Trakya göçmeni Hasan diye Müslüman bir çocuk da var. Diğerleri Yahudi.

Haa, o kıza ne oldu, açıldım mı?

Hayır, hayır. O zaman açılma diye bir şey yok. On yaşında bir çocuk nasıl açılır? Sadece hayalinde bir sıcaklık ve Mercedes ismi hafızada yaşıyor. Ama kızı tarif et deseler şimdi onu da yapamam.

Okuldan pek kalıcı arkadaşlarım olmadı. Ama ilginçlikler oldu. İkinci sınıftayken en ön sırada oturuyorum, yanımdaki kızın ismi Lüsyen Garih. Sonradan ortağım olan Üzeyir Garih'in ablası. İkinci sınıfta benim sıra arkadaşım. Üzeyir benden üç yaş küçük, hiç karşılaşmadık. 1954'te ortak olana kadar...

Okula gitmek güzeldi, dönüşü daha da güzeldi.

Simitçi hatırlıyorum kapının önünde. Okuldan çıkıp da simit aldığımda, yanımda bir arkadaşım varsa, bazen simidin çeyreğini bazen yarımını ona verirdim yokuş çıkarken... Benim elime para nasıl geçmişse simit almışım, ama onun parası yok diye düşünüyordum.

POLONYALI YAHUDİYE YARDIM

O günü de hiç unutmam... Bir sabah kapı çalınıyor. Yaşlı ve uzun sakallı bir adam elinde kocaman bir valizle duruyor. Heybetli, düzgün giyimli, gösterişli bir adam, kravat da takmış... İçeri davet ediyoruz annemle birlikte. Valizi açıyor, içinde yüzlerce kravat...

Polonya'dan gelmiş bir Yahudi. Elbisesinden ve tavrından anlıyorsun ki adam kaliteli. Belki profesör, belki zengin bir tüccar... Ama Polonya'dan kaçmış. Naziler girmeden orada, büyük bir Yahudi yaşamı var, bazı şehirler yarı yarıya Yahudilerle dolu. Eziyet başlayınca kaçıyorlar.

Bu yaşlı adam da oradan kaçmış, İsrail'e, o günkü Filistin'e gitmek istiyor. Hem geçimini temin etmek hem de yolculuğu sürdürmek için kravat satıyor adam. Mahallenin Yahudi mahallesi olduğunu öğrenmiş, "Orada bana yardım ederler" diyor ve teker teker kapıları çalıyor.

Valizdeki kravatlardan dört-beş tane alıyor annem.

"Neden aldın, kravata ihtiyacı var mı babamın?" diyorum.

"Yok, ama adama yardım etmek lazım," dedi annem...

Hatıra hatırayı açıyor, siyah-beyaz bir albüm karıştırıyor gibi...

Şimdi de karşı komşumuzu hatırladım. Orada da Yahudi bir aile var, ama pek açılmayan bir kapı. Evin babasını iyi hatırlıyorum, sonradan geldi. Önceleri babasız bir aile olarak hatırlıyorum. Meğer adam uyuşturucu kaçakçılığına karışmış, Mısır'da İskenderiye'de yakalanmış ve beş sene hapis yatmış.

İLK ÖLÜM

İnsan yavaş yavaş büyüyor, büyürken bilmediği yeni duygularla da tanışıyor. Bu duyguların kimi heyecan verici kimi sarsıcı, ürkütücü...

Ölüm, öldü kelimelerini duyduğumda on yaşındaydım. Hatırladığım, aileden ilk ölen babamın annesiydi. O âna kadar ölümle ilgili hiçbir fikrim yok.

Kaybolduğumu, sonra mezarlığa gittiğimizi hatırlıyorum.

Sonra anlıyorum, ölüm normal bir olay, insan doğar, yaşar, büyür, ihtiyaçlar ve ölür.

TATSIZ BİR YIL...

İlkokulu bitirdiğim yılı, 1938'i tatsız bir yıl olarak hatırlıyorum. On bir yaşındayım, 38'in Mayıs yahut Haziranı. Okul bitiyor, bana verilen notlarla Şişli Terakki'ye yazılabiliyorum. Babam götürüp yazdırıyor...

Neden Şişli Terakki?

Çünkü o tarihte Şişli Terakki, Nişantaşı'nda en mutena ailelerin çocuklarını gönderdikleri iki okuldan biri. Diğeri de Işık Lisesi. İkisi de Selanikli dönmelerin kurduğu irfan yuvaları. O zaman Selanikli-ler eğitime çok önem veriyorlar ve okul kurmada yarışıyorlar.

Benim “dönme” kelimesini kullanmam bir eleştiri değil, realite... Bunda bir gariplik, negatiflik yok. Dönme ismini ben vermiyorum ki...

Aslında dönen, dönme diye bir şey yok, bir kamufle aracı diyenler de var. Belki de öyledir. Neyse biz de, fırsattan istifade Şişli Terakki'ye yazıyoruz...

Özel bir okul, ücretli... Aile o tarihte Osmanbey'deki Şükranıye apartmanına yeni taşınıyor. Anacaddeye paralel birinci sokak Afıtap Sokak... İlk yıl yatılı okuyorum Şişli Terakki'de...

ATATÜRK ÖLDÜ

Altıncı sınıftayım. Atatürk öldü diyorlar. Okulda herkes bunu konuşuyor. Ertesi gün sabah erkenden bizi okulun bahçesinde topladılar. Çift sıra yapıp okuldan çıktık. Nişantaşı'ndan Maçka'ya doğru

başımız önde yürüyoruz. Saatler sonra Dolmabahçe Sarayı'na ulaşıyoruz. Sarayın bahçesinde soğukta saat 16'ya kadar bekletiliyoruz. Sabah 9'dan akşam 4'e kadar aç susuz, ayakta bekliyoruz, sıra bize gelince girip reverans yapacağız Atatürk'ün naaşının önünde. Sıramız gelince yorgun bitkin onu da yapıyoruz.

GECELERİ AĞLIYORUM

Yatılı olmayı sevmedim.

Dört yüz kadar çocuk var, leyli yani gececi olan. Tek Yahudi benim. Gündüzcü ise çok var. Ama yatılı tekim. Kendimi hep yalnız hissettim. Geceleri ağlıyorum. Çok mutsuzum. Artık ben mutsuz bir çocuğum. Annemi çok özleyorum. Safi bir anne özlemi... Baba özlemi hiç yok... Babam okula hiç gelmedi, annem senede birkaç kez gelirdi. Ben her Cumartesi eve çıkardım. Bir gece evde yatardım...

Nişantaşı... Tam taşın olduğu yerde, köşede bir aktar vardı. Aktarın küçük, açılır kapanır bir pencereciği vardı, 5 kuruş verip bir tane çikolata alıyor, evde beni bekleyen üç yaşındaki kız kardeşim Reyhan'a götürüyorum. Beni pencereden gözlüyor, biliyor ki çikolata getiriyorum... Yarisini o yarisini ben birlikte yiyoruz...

Niye yatılı verdiler beni?

Cevabını biliyorum, evde çok yaramazdım... Şükraniye apartmanına yeni taşınmıştık. Annem başa çıkamadı. Dört çocuk birden çok ağır geldi kadına. Dört çocuk, arada bir de Ankara'dan gelen misafirler... Evde iki yatak odası, bir hizmetçi odası, bir salon, mutfak banyo. Bir yatak odası annemle babama, diğer yatak odasına dört çocuk sığmıyor. Üç çocuğu oraya koydu beni yatılıya verdi...

Her hafta eve geldiğimde, "Anne beni okuldan al, seni çok özleyorum," diyorum, ama çok kulak asmıyor...

Cumartesi öğlende geliyorum, akşam yemek yiyoruz aileyle. Pazar günü saat 18'de okulda olmam lazım. Çok sinir bozucu bir şey...

Hele kışın pazar günü karanlık erken çöküyor, erken karanlık çökerken bana hüznün de çöküyor. Salonu hatırlıyorum, babam misafirlerle kâğıt oynuyor, “Ben gidiyorum,” diyorum, “babacığım ben gidiyorum”... Kâğıttan gözlerini kaldırmadan, “Hadi, güle güle oğlum, güle güle...” diyor. Ben de yaklaşmıyorum öpmek için. Öpmek yok... Ama annem kapıda beni uğurluyor, ona sarılıyorum uzun uzun, kokusunu alıyorum, öpüyor beni ve gidiyorum.

Üzülüyorum, değer görmediğimi düşünüyorum, yüzüme bile bakılmıyor diyorum. Pazar günlerinden nefret ederdim. Her pazar hüznüm derinleşirdi.

Hüznün günüdür pazarın adı... Akşam 6’da okula teslim... Etüde oturuyorsun 7’de. İşte 8 buçuk gibi yemek, sonra gidip yatıyorsun.

Dersler yine vasat...

Tarih hocamızı hatırlıyorum. Bir de matematik hocası vardı, Arnavuttu, çocuğum yerine “Jojuum” derdi. Ramiz diye de bir hoca vardı, meşhur karikatürist Ramiz, bize resim öğretirdi. Güzel karikatür çizerdi. Enteresandır korkuyla izlerdim onu. Çünkü bana tembih etmişlerdi, “Dikkat et bu adama,” diye. O zamanlar *Akbaba* diye bir dergi vardı, hep Yahudi aleyhtarı karikatürler çizerdi. İki karakteri vardı, biri Tombul Teyze, diğeri de Mişon... Mişon burnu kıvrık, çirkin yaşlı bir adam... Ramiz’in anti-semitik resimleri çok meşhurdu o zaman. 1940-45 arası... Benim okulda özel bir yeteneğim hiç olmadı.

PİS YAHUDİ

Kendi halinde bir öğrenciyim. Kimseye zararım olmadı. Hiç azar işitmedim, disiplin cezası da almadım. Bir gün bir öğretmen koridorla bana hakaret etti. Onu hâlâ iğrenç bir kadın olarak hatırlarım. Adı galiba Münevver’di. Özel branşı yoktu, yardımcı öğretmendi.

Herkes sınıfa girmiş, ben biraz geciktim. Boş koridorda hızla sınıfa doğru yürürken o öğretmen de karşıdan geliyor. Yanımdan geçerken

“Pis Yahudi” diyor. Daha önce de birkaç kez söylemişti, ama duymazlıktan gelmişim. Öylesine bıkmışım ki bu hakareten isyan ediyorum ve bacağına bir tekme atıyorum. Ayakkabımdaki pençeden dolayı kadın fena halde yara alıyor ve kan akıyor. Büyük bir facia... Çok korkuyorum; “Ben ne yaptım ya, kadını öldürecek miyim?” diyorum. Yerde kan görüyorum. Bağırıyor kadın. Hademeler koşuyor.

Beni kollarımdan tutup müdire hanımın odasına sokuyorlar...

Tutuklu gibiyim ve orada cezamı bekliyorum.

Kadın şikâyet ediyor beni. “Koridordan geçerken, hiç beklemediğim anda tekme attı. Neden attığını da bilmiyorum,” diyor. Tabii ben sessiz kalıyorum, ama dehşete düşmüş bir şekilde...

Orta yaşlı, gözlüklerinin üzerinden bakan Müdire hanım bana dönüyor; “Oğlum niçin bunu yaptın, neden tekme attın?” diyor yumuşak bir sesle.

Korkarak, “Bana pis Yahudi dedi,” diyorum. “Pis Yahudi dedi,” o kadar...

Müdire hanım ciddi bir sesle, “Tamam, otur,” diyor, köşedeki iskemleyi gösteriyor. Bacağı bandajlanmış öğretmene dönüyor, “Siz çıkın, ben cezasını veririm,” diyor. Kadın çıkıyor, ben de orada ezile büzüle bekliyorum. Üç saat orada hiçbir şey yapmadan, kımıldamadan oturuyorum. Müdire hanım masasında çalışıyor, ama bir tek kelime bile söylemiyor. Saat 6’ya on kala kafasını kaldırıyor; “Eve gidebilirsin oğlum” diyor, hiçbir ceza vermiyor, nasihat etmiyor, kötü yaptın, bir daha yapma falan demiyor... Sadece “Artık çıkabilirsin,” diyor, Çünkü biliyor ki öğretmen kadın evine gitti...

Bu olay bana çok tesir etmiştir hayat boyunca. En önemlisi, zayıf da olsam hak aramayı öğrendim. Eğer o gün hakkımı aramasaydım, ben korkak bir adam olurdum.

Silik, kişiliksiz, korkak...

Demek ki, haklıysan hakkını teslim eden insan er ya da geç çıkıyor karşına.

NEDEN KORKUYORSUN?

Okulun yatakhânesinde geceler bitmek bilmiyordu. Güneş bir an önce doğsun diye sabırsızlanıyordum.

Yaşlı bir kadın var, gece nöbetçisi dolaşüyor. Yan yataktaki çocuk ağlıyor. Kadın onu susturmak için yanına geliyor. “Neden ağlıyorsun?” diyor. Çocuk tek kelimelik cevap veriyor: “Korkuyorum.”

Kadın soruyor;

“Neden korkuyorsun oğlum, neden korkuyorsun?.. Yoksa sen Yahudi misin?”

Ben bütün bu konuşmaları duyuyorum.

Unutulmaz bir replik. Kadına öğretilmiş ki, korkak insan Yahudi’dir. “Sen Yahudi misin” diye soruyor korkan çocuğa...

Ben bütün bu konuşmaları duyuyorum. Zihnime kazınıyor, demek ki korkması gereken benim.

Bunlardan evin hiç haberi olmadı. Zaten okulda ne oldu diye de pek sormazlardı. Bir yıl sonra gündüze geçtim, evden gitmeye başladım. Çünkü artık ev biraz daha rayına girmiş, bana da bir yer bulunmuştu. Salonda, açılır kapanır bir yatakta uyuyordum.

Sekizinci sınıfın ilk günlerinde bahçede fena halde dayak yediğimi hatırlıyorum. Bir çocukla kavga ettim ve beni dövdü. O çocuğun adı İlham Gencer. Meşhur İlham Gencer... Zamanla da el üstü tutulan bir piyanist oldu.

Bir müsamereyi hatırlıyorum, okulun salonunda. Hakiki Alman Nazi subayları üniformalarıyla sahneler. Gayeleri çocuklara tesir etmek ve Nazizmi yüceltmek. Propaganda yapıyorlar, okul yönetimi de Ankara’dan gelen emir üzerine bunu kabullenmiş...

Müsamerede oyun yok, propaganda var. Almanya’nın büyüklüğü anlatılıyor, beyin yıkanıyor. Yıl 1940, o gün hafızamda hâlâ olduğu gibi duruyor.

Sekizinci sınıfın sonuna dek Şişli Terakki’de okudum. Yatılı dönemde aldığım yaralar ruhumda ne kadar iz bıraktı bilinmez, ama evi

çok sevdim. Çünkü oranın her yeri bizimdi, kızan olsa da bizimkiler kızıyordu...

Annem vaktiyle ders almış, keman çalıyordu. Sesi yok, şarkı söylemiyor, ama arada bir keman çalıyor. Sonradan bırakmaya mecbur oldu... Babam ticarete nasıl daha büyürüm derdinde.

Hayalleri var, ta ki 42'nin sonuna kadar...

BÖLÜM

2

GADDAR DEVLET

Hayim Alaton. (Yıl 1924)

Babam , Hayim Alaton .
Oturbesinde bir genç adam...
Geleceğe umutla bakıyor...
CHP Parti üyesi... Partizan...
Sıslı Halkarında genç partizanlara
meccanen (perası2) fran se 2 ca
das veriyor akşamları...
Trebya olaylarına rağmen,
Atatürk'e olan hayranlığı
azalmıyor, güvenmeye devam
ediyor...! naduna yurtsever !

YOK ETME VERGİSİ

Varlık Vergisi hayatımızın dönüm noktası... 1942 sonu, 43'te tatbik ediliyor. Sekizinci sınıfta okuyorum. On beşine basmış bir delikanlı...

Varlık Vergisi kendini göstere göstere gelmiyor, çok iyi gizlenmiş, büyük bir sel gibi ansızın gelip bizleri önüne katıp götürüyor. Ankara çok iyi hazırlanmış. Recep Peker dönemi, ama İsmet İnönü'dür arkada... Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün fikridir o. Çok kırgın ve kızgınım ona, bunu İsmet İnönü'ye de söylemişimdir 60'lı yıllarda... Nazizmi ve dışlama politikasını savaş sonrası da devam ettirdi. Yani hiçbir zaman değişmedi bu adam.

Varlık Vergisi'nden birgün önce babam mağazada Manchester'dan gelmiş iplik balyalarını saydırıyor adamlarına, dört-beş kişi çalışıyor orada, yarısı hamal yarısı memur. Normal bir gün... Hayalleri var, daha çok ciro yapmak istiyor...

Artık Halkevi'nden de ayrılmış, Atatürk öldükten sonra Parti'den uzaklaşıyor. Zaten görüyor; hayat değişiyor, hava değişiyor, tutum değişiyor... Parti zaten ona değer vermiyor. Savaş başlamış, Nazizmin tesiriyle bütün azınlıklar partide istiskal görüyor [küçümsüyor]. CHP'de azınlıkları ifna etme [yok etme] havası var.

Bunları hissediyor, ama elinde bir şey yok. Kendince bir mesafe alıyor Ankara'ya. Haliyle sukut-u hayal yaşıyor... O tarihlerde Yahu-

dilerin Avrupa'dan kaçıp Filistin'e gittikleri fark ediliyor, bizimkiler de bir ara düşünüyorlar; acaba biz de gitsek mi.

Avrupa'daki bu Yahudi düşmanlığı Türkiye'de milliyetçileri de harekete geçiriyor. Mesela Nihal Atsız çok tesir ediyor, çünkü hem mecmuası var, hem de toplumda çok ses getiren bir adam, devamlı konuşuyor. Bir kışkırtma kampanyası yürütüyor, azınlıkları, özellikle de Yahudi azınlığı Türkiye'de bitirme fikrini dile getiriyor. İnsanların en kötü, en ilkel yanı olan kıskançlık duyguları da kışkırtılıyor: Yahudi tüccar başarılı, iyi şartlarda yaşıyorlar, ülkenin kaymağını onlar yiyorlar...

Genelde bu yıllar karanlık yıllar, koyu yıllar, koyu karanlık yıllar...

Ultra merkezîyetçi bir yapı hâkim, Ankara'daki şef iradesinin dışında bunların olması mümkün mü?..

Bu işlerin asıl sorumlusu İsmet Paşa'ydı.

O yıllarda çok tekrarlanan bir söz vardı: Geldi İsmet, gitti kısmet...

TELEFON İKİ KEZ ÇALDI

Babam eve telefon ediyor...

Ülkenin haline bak ki on iki daireli bir apartmanda oturuyoruz, telefon yalnızca bizde var. Kirada oturuyoruz, ama kaliteli, ceviz mobilya alınmış. Hatırlıyorum, çok güzel bir dolap vardı salonda... Masa, kanepeler ve koltuklar da öyleydi. Biraz kahverengi, biraz bej olarak kalmış aklımda...

O gün babam evi iki kez arıyor.

İlk aradığında, "Devlet bize 16 bin lira vergi koydu, ne yapacağımı bilemiyorum," diyor.

Annem şaşkın, ama moralini bozma, moralini bozma diyor...

Birkaç saat sonra babam tekrar arıyor: "İkinci bir tebliğ geldi, 64 bin lira daha istiyor devlet..."

16 bin liralık vergi ihbarnamesini Eminönü, 64 bin liralığı ise Hocaşafa Vergi Dairesi yolluyor. Sanki fırsat bu fırsat bitirelim şu Yahudiyi demişler.

Bir yanlış var, düzeltilir beklentisiyle, evrakları alıp Vilayet'e gidiyor babam. Heyete soruyor:

"İki ayrı tebligat aldım hangisi geçerli?"

Cevap çok net:

"İkisini de ödeyeceksin..."

Adam şaşkın, hem olayın mantıksızlığını hem de kendi çaresizliğini anlatıyor.

"İkisini birden nasıl öderim!.. Bir koyundan iki post çıkmaz ki..."

Memurun umurunda değil, aynı şeyleri tekrar ediyor.

Hukuk olmayınca tabii söylenecek bir şey de yok.

Karar verilmiş, devletin cevabı yine aynı:

"Ödeyeceksin..."

On beş gün süre veriyorlar.

16 bin lira ödeniyor bir umutla -ki bütün parası bu- hâlâ bu yanlış düzeltilir beklentisi var... Fakat umutlar çabuk sönüyor, 64 bin lirayı ödeyecek imkân yok, adam dibe vurmuş iyice. Ev kira, işyeri kira, tek sermayesi depodaki mallar... Malı hızlı bir şekilde elden çıkartıp nakde dönüştürüyor ve o 16 bin lirayı ancak denkleştiriyor.

64 bin lira borç dağ gibi duruyor.

Biz çocuklar -evde iyice konuşulunca- anlıyoruz ki bu bir felaket... Evin psikolojisi bozuluyor, derin bir mutsuzluk var ve daha büyük felaketlerin beklentisi hâkim.

Korkunun ne olduğunu o gün idrak ediyor, devletle ilk defa karşılaşıyorum.

Kötü bir tanışma bu...

KENDİNİZE DİKKAT EDİN!..

Endişe gün gün artıyor. Borcunu ödemeyenlere neler yapılacağı söylentileri halk arasında dolaşüyor. Akıbetimiz belirsiz... Babam yine de çalışıyor, işine gidip geliyor...

Bir gün telefon ediyor:

“Polis geldi, beni alıp Sirkeci’deki kampa götürecekler. Eve gelip sizi görmek, vedalaşmak istedim, ama izin vermiyorlar. Kendinize dikkat edin, çocuklara iyi bak,” diyor babam.

Varlık vergisi zulmü yüzünden Yahudilerin yarısı İstanbul’u terk ediyor. Aynı işi yapan aynı standartlarda iki esnafa farklı vergi koydular, örneğin Yahudiye 64 bin lira, Türke sadece 500 lira... Bu adaletsizliğe sevinenler olduğu gibi üzülenler de vardı. Bir Müslüman kadını hatırlıyorum, üst kat karşı dairede oturuyordu. Vergi faciasını duyunca bize geldi teselliye... Annem de sıkılarak rica etti:

“Size kemanımı versem evinizde saklar mısınız?”

Tabii annem biliyor eve haciz gelecek, keman dahil her şeyi satacaklar.

Kadın da tabii, “Hay hay...” diyor.

Annemin kemanı o kadında bir sene kaldı. Bir yıl sonra kadın kemanı anneme getirdi. Annem garipsiyor, çünkü kutu aynı değil, kutu değişmiş. Kadın bakmış ki, kemanın kutusu çok eskimiş, iyice dökülüyor tamir ettirmiş. Kadın onu da düşünmüş... O olaydan sonra annem pek çalmadı kemanı. Çünkü çalmak için keyifli olması lazım. Mutlu günler yaşanmadı ki hiç, hep mutsuz günler yaşandı...

EVE HACİZ GELDİ

Eve haciz geliyor. Memurlar her şeyi kayda geçirip hızlı bir şekilde satıyor. Haciz memuru bağıyor; “Masa on lira! Yok mu alan...” Alıcılar kapıdalar. Kim neye ilgiliyse ilanı yapıldığında içeri giriyor,

alıp götürüyor. Hamallar gelip gelip gidiyorlar, sırtlarında bizim evin eşyaları... Hamallar müthiş kokuyorlar, terlemişler... Masa satıldı, kanepe satıldı, dolap satıldı, salon boşaldı. Sonra oturma odasına geçildi, orada radyo vardı, radyo satıldı. Ondan sonra çanak tabak takımı, mutfaktakiler satıldı. Yatak odalarına geçildi, mobilyalarımızı aldılar, geriye bir-iki yatak döşek bıraktılar, giyeceklerimiz yerlere atıldı. Yemek yiyecek ne bir masa ne de ısınacak soba kaldı. Sobayı bile sattılar... Kış ortasında seni böyle bırakıyor devlet.

Annem telefonu yere koymuş, kapı açılınca da arkasında kalıyor, üzerine eski bir havlu atmışlar. Onu kimse fark etmiyor. O hacizden bir telefon bir de keman kurtuldu...

Haciz geldi, ev boşaltıldı, ama bütün bunlar 64 bin liralık borcun yanında devede kulak... Ama devlet vatandaşına kararlılığını gösteriyor; "Gizlenmiş paranız varsa onu da çıkarın," mesajı veriyor. Öyle bir eziyet ediliyor ki, "Bizden kurtulamazsınız, ne varsa hepsini vereceksiniz," diyor adeta... Bilinçli bir gaddarlık içinde devlet.

YÜK OMUZLARIMDA!..

Biz ve duvarlardan ibaret evde o gece çok gariptik. Ampulleri de sökmüşler, ışık da yoktu. Başımızda babam yok, Sirkeci'de tutuklu... Ben en büyük erkeğim, ablam var 17 yaşında, ben 14'ü bitiriyorum. Mutsuzum, ablam sürekli ağlıyor bir kenarda. Kimse ilgilenmiyor, kim ilgilenecek ki? Annem güçlü gözüküyor, ama onun da bir limiti var, içine attığı belli... Mutsuzluğun dibe vurduğunu o havayı hâlâ hissediyorum. Omuzlarımda ağır bir yük hissediyorum... Çok ağır...

Babam Sirkeci'de kampta... Kalabalık, bakımsız bir yer, şartlar çok zor. Temizlenemiyorlar, yıkanamıyorlar. Tıraş olma imkânı da yok, sakallar iyice uzamış. Kir pas içinde herkes. Çadırlar geliyor gözümün önüne, çadırlar... Gülhane Parkı askeri çadırlarla donatılmış... Her sabah evden sefertasıyla yemek götürüyorum babama.

Önce caddeyi yürüyorum, Şişhane'ye varınca tramvaya biniyorum. Tramvay kampın önünden geçiyor.

Asker denetliyor, soruyor:

“Kime gidiyorsun?”

“Hayim Alaton'a gidiyorum.”

“Neyin olur?”

“Babam.”

“Hüviyetini göster!”

Hüviyet yanımda gösteriyorum, çünkü hüviyet aynı zamanda ek-mek karnesi...

“Ne getirdin?”

“Yemek.”

“Geç.”

Babam çadırın önünde. Eski bir sandığı iskemle haline getirmiş oturuyor. Beni görünce kucaklıyor, mutsuzluğunu hissettirmemeye çalışıyor, elinden geleni yapıyor. Her gittiğimde biraz daha çökmüş görüyorum, sanki konuşmaya mecali yok... Birkaç cümleyle evi, kardeşlerimi ve annemi soruyor, “iyiyiz” diyorum...

Annem kampı hiç görmedi, çünkü babam annemin gelmesini, onu bu halde görmesini istemedi. Sadece ben gidiyordum babama.

Babasına yemek götüren benim gibi birçok çocuk vardı orada. Hepsi vah vah babam kötü durumda diyerek kimi üzgün kimi ağlayarak dönüyordu.

Burası geçici, onu herkes biliyor, buradan toplanıp Haydarpaşa'dan trene doldurulup Doğu'ya gönderilecekler, ama ne zaman, nereye süreceklere bilen yok...

Şimdi burada tutulmalarının nedeni, baskı... Baskıyı gör, parayı sakladığın yerden çıkart getir, paran yoksa da bul Avrupa'da, Amerika'da akrabaların vardır...

ACINMAK BİLE İYİ...

Hayatımın en güç, en zor yılları... Aklımdan neler geçiyor, her şeyi sorguluyorum, düzeni sorguluyorum, devleti sorguluyorum. Çünkü herkes düşman, ama en ufak bir dostluk işaretinden müt-hiş heyecan duyuyorum. Birinin bana acıması bile ışık gibi geliyor. Fakat genelde karanlık her şey... İlerisini düşünemiyor, hiçbir hayal kuramıyorum, sadece o ânın sorunlarına, o ânın karanlığına teslim olmuş durumdayım.

Sadece okula gittiğimde biraz nefes alıyor, kendime geliyorum. Şişli Terakki'de sekizinci sınıfı bitirmek üzereyim...

Ev, kamp ve okul arasında mekik dokuyorum. Yine bir sabah annem beni sefertasıyla uğurladı evden. Kampa vardığımda bir de ne göreyim, çadırlar yok, babam yok, kimse yok... Sabah erkenden, alacakaranlıkta toplamışlar hepsini, vergi borcunu ödemeyenleri vapurlara koyup Haydarpaşa'ya götürmüşler. Sonrası trenle sürgün...

Kara tren kim bilir kaç sefer yaptı sürgüne doğru...

Yolcuların bir kısmını hayvan vagonlarına koymuşlar... Furgonlara dolduruyorlar, Almanya'da kamplara götürülen insanlar gibi... Üç buçuk gün sonra tren bu 'sürgün yolcularını' indiriyor, istikamet Aşkale, taş kırma kampı...

Aşkale denilince aklıma bazı resimler geliyor, üzülüyorum... Bir yüzbaşı var çok insancıl, çok efendi. Esirlere eziyet etmiyor, onları çalışır gibi gösteriyor, çünkü çalışsa ne olacak çalışmasa ne olacak? Sadece taş kırıyor adamlar bütün gün. Ha bir ton kırmışsın, ha yüz ton kontrol eden de yok. Zaten onlara verilen görev bir eziyet görevi, bir beklenti yok...

Taş kırmayı beceremeyenler de var. Bunlardan biri de babam. Adam hayat boyu eline çekiç almamış ki! Hem güçlü değil, hem de iyice zayıflamış. Hastalanıyor, böbrek taşı düşürüyor, kılpayı ölüm-den dönüyor, o kış 20'den fazla kişi ölüyor.

O yüzbaşı çok sahip çıkıyor. Köylü de gelip onlara ekmek satıyor-
du ucuz fiyata. Böylece boğazlarından başka yiyecekler de geçiyor.
Cebinde parası olmayan ceketini, kıymetli bir eşyasını satıyor...

Devlet onları çalıştırıyor ve her çalışma günü, borcun bir buçuk
lirası düşüyor. Bu hesaba göre 64 bin lira için, yaklaşık 115 sene taş
kırması lazım babamın.

Babam ansızın gitti... Yaşıyor mu, ne durumda, bir şeye ihtiyacı
var mı hiçbir şey bilmiyoruz. Bir yanda Aşkale’de yaşanan bir dram
var, bir yanda da meçhulu “bekleyen” bir aile. Bu beklenti karanlık
bir şey... Çok zor günler yaşıyoruz, mesela evin mutfağı çalışmıyor,
çünkü bırakın parayı yemek hazırlayacak tencere, tabak yok... Para da
yok. Para Ankara’dan bekleniyor, büyükbaba, büyükanne, akrabalar
bakıyor bize. Çünkü orada tüccar olmadığı için Varlık Vergisi’nin
gazabına tutulmamışlar, nispeten durumları iyi... Bize biraz para yol-
luyorlar, genelde ekmek peynir yiyoruz. Ekmek de karneyle veriliyor.

Yani anlayacağınız o gün iki büyük sorun var ailenin başında:
yokluk ve babasızlık... Gittikçe kendi içine kapanan insanlarız... Gi-
delim buralardan fikri bile gelişmiyor, çünkü bir yere gitmek için
imkân lazım. Paran yok, dolayısıyla gidecek bir istikamet de yok.
Seni bekleyen bir İsrail ya da Amerika da yok. Öncülük yapacak
kimse de yok... Tabii babayı bırakıp bir yere de gidemezsin. Durum
kabullenilmiş vaziyette bekliyoruz ki, bu fırtına geçecek, baba geri
gelecek...

Fakat artık düşünüyorum, ben ne yapabilirim de aileye yardımcı
olabilirim.

İSHAK’I TÜRK OKULUNDAN ALIN

Babam bu süre içinde bir şekilde haber yolluyor, iyi olduğunu
söylüyor.

- Rahatlıyoruz, dönecek diye iyice umutlanıyoruz.

Bir de diyor ki: “İshak’ı Şişli Terakki’den çıkarın, herhangi bir yabancı okuluna gitsin.” Anlıyorum ki, babam kendisiyle hesaplaşıyor, içinde fırtınalar kopuyor.

Yani “Ben ne salakmışım ki bu devlete bu kadar güven duydum. Devletin uşağı oldum, devlet için çırpındım... Bak bana ne yapıyorlar, beni ne hallere düşürüyorlar, şimdi sürgündeyim...”

İçindeki fırtınayı ben böyle görüyorum. Çok korkmuş, bizi koruyamamanın çaresizliği de var, elinden gelen tek şey bu. “İshak Türk okulundan çıksın, yabancı okula gitsin...” Babam bu haliyle devlete bir tavır alıyor aslında. Çünkü büyük hayal kırıklığı yaşıyor...

Zaten Şişli Terakki çok pahalı, özel okullar daha makul ücret alıyorlar. Hemen okul değiştiriyorum, Saint Michel’e kaydoluyorum. Sanki koruma altındayım artık...

Sekizinci sınıfı bir kere daha okutuyorlar bana. Çünkü dokuzuncu sınıfın Fransızcasına hazır olmadığım neticesine varıyorlar. O yıl Fransızca’yı geliştirdim, dersler de kolay geçti. Ortam değişti, daha iyi insanlar, daha dost insanlar var. Hristiyanlar var, Levantenler var... Şakir ve Kenan diye iki kardeş vardı; ikiz. Güzel bir sınıf... Okulda benim gibi başka çocuklar da vardı babası Aşkale’de olan. Dolayısıyla birbirimizi daha iyi anlıyorduk.

Şişli Terakki’ye göre Saint Michel daha dostaneydi. Bir özelliği daha vardı Saint Michel’in, teneffüslerde bahçede voleybol oynardık, fileleri hâlâ hatırlıyorum...

Saint Michel’in felsefe hocası hayatımda çok belirleyici oldu. Ufak bir adamdı, fakat konuşmaya başlayınca durmazdı. Ama konuşturmak için de uğraşmak gerekiyordu. Çünkü sessizliği seven garip bir karakterdi. Bazen çok konuşur, bazen de sessizliğe gömülürdü. Ama felsefeyi, felsefe dersini bana sevdiren o oldu.

Saint Michel’de dört yılım geçti. Geniş bir bahçesi olan güzel ve eski bir binaydı.

1945’in Mayıs ayında liseyi bitirdim. Bu okulda bana benzer insanlarla birlikte olmanın mutluluğunu yaşadım, Fransızca’yı öğren-

dim, felsefeye karşı derin merak duydum. Belki de o yüzden hiçbir kavganın içinde olmadım, kimse de beni dövmedi. Kavgacı değil, düşünen biri olarak tanındım okulda.

MEKTUP VAR

Artık daha mutluyum, okula gidip geliyorum. Babam üç aydır yok, Aşkale’de... Postacı kapıyı çalıyor, babamdan mektup var.

Mektup yazıldıktan bir ay sonra bize ulaşmış. Çünkü mektubu yazıyor, oradaki askere veriyor, asker subaya veriyor, subay bekletiyor, bir ay sonra sepete koyuyor, sepet bilmem nereye gidiyor...

Olsun mektup geldi ya, iyi haberleri ulaştı ya...

Annem, ablam kardeşlerim ve ben bayram yapıyoruz adeta.

Hemen cevap yazıyoruz.

Üç-dört ay sonra bir mektup daha.

Zaman artık daha hızlı geçiyor...

KİM BU İHTİYAR?

Aşkale’ye 1942’nin Aralık ayında gitti babam.

Bir yıl olmuş neredeyse...

1943’ün Aralık ayındayız, yine bir kış günü... Biz evdeyiz, akşam olmuş, hava gittikçe kararıyor. Her odada ampul de yok, zaten pek yakmıyoruz. Anne diyor ki: “Elektriği ödeyemiyorum...” Çoğu zaman karanlıkta oturuyoruz. Daha ucuz diye bazen mum yanıyor, yere oturup ders çalışıyoruz.

Kapı çalmış, çocuklardan biri koşup açmış, farkında değilim. İçeriye, oturma odasına bir dilenci giriyor. Beyaz saçlı, saç sakal karışık ihtiyar bir adam. Zayıf, avurtları çökmüş... Kıyafet felaket, pantolonu asker pantolonu, üzerinde ince bir şey var... Şüphesiz, tam bir dilenci, torbası da var.

Bu adam kim diyoruz, neden geldi acaba, dilencinin evin içinde ne işi var. Annem de şaşkın, biraz da korkuyor.

Ve adam konuşmaya başlıyor. O konuşmaya başlayınca sesinden tanıyoruz ki bu adam benim babam. Bir yıl önce saçları simsiyahtı, şimdi saçlar bembeyaz olmuş. Aşkale’de saçları tam siyahtan, tam beyaza dönüşmüş, biraz da dökülmüş...

Şaşkınız, öylece dona kaldık. Uzun uzun bakışmanın ardından kucaklaştık nihayet...

Çok fena kokuyordu, çünkü dört günlük bir yolculuktan geliyor, üstelik giderken yaptıkları gibi yine vagonlara doldurmuşlar...

Annemin ilk isteği, “Aman gel, şu üstündekileri çıkar ve yıkan!” oldu...

Banyoda odunla çalışan bir şofben vardı, annem yaktı, babam yarım saat sonra banyoya girdi.

Öyle ayakta beklerken evi süzdü, ev bıraktığı gibi değildi, çok yabancı geldi ona. Boş, eşyasız bir ev... Evine dönmenin, ailesine kavuşmanın mutluluğu varsa da yüzündeki ifade çok donuk. Benim hatırladığım derin bir hüznün devamı...

Banyodan çıktıktan sonra aynaya bakıyor, kendi yüzünü görüyor. Mutlu değil... O kadar hırpalanmış bir adam ki, dönüşünün bile tam farkında değil. Babam bir yılda ihtiyarlamış...

Bir yıl önce, 40 yaşında genç adamdı, şimdi 41 yaşında bir ihtiyar... Bir yılda 40 yıl yaşılanıyor adam...

Sönmüş Aşkale’de.

Ve adam hayat boyu sönük kaldı, bir daha eski günlerine dönemedi.

Daha sonraları iyice içine kapandı, hayatını söndüren o bir yıldan, Aşkale’den pek konuşmadı. Unutmak istiyordu; iyiyi anlatmak istediği zaman yüzbaşını anlatıyordu. 50’li yıllarda o yüzbaşı babamı İstanbul’da, dükkânında da ziyaret etmiş... Sıkıntı denince de kış anlatıyordu. Orada iki tane kış geçirdi eksi 20, eksi 30, soğukta...

ONU SUÇLADIM

Hayata eskisi gibi tutunmak, büyük tüccar olmak merakı bir daha yerine gelmedi. Umudunu yitirmiş, kırılmış biri olarak yaşadı.

Hep küçük kaldı, küçük düşündü, küçük şeylerle oyalandı. Ben babama çok haksızlık yaptım, zaman zaman sözlerimle hırpaladım, suçladım onu, “Bak hayat devam ediyor, her şey geride kaldı, kendine gel... Hadi geldin, beş parasızsın anladım. Az da olsa Ankara’dan yardım geliyor, akrabaların var. Tekrar çalışmaya başlayıp tekrar bir hayat kurabilirdik, ama sen bize destek vermedin,” dedim.

Dinliyor, kendini izah edemiyordu, çünkü kendi de farkında değildi, ama adam depresyondaydı. Hayattan beklentileri bitmiş, hayattan kopmuş...

Fakat ben bu gerçeği henüz idrak edememişim, zaman zaman bunları tekrar ediyorum, ona söyleyemediklerimi de kardeşlerime, anneme söylüyorum, yani suçlamaya devam ediyorum...

Yaşım 20’ye gelmiş, o bunları da duyuyor, ama benimle yüzleşmiyor, çünkü bir kavga çıksın istemiyor. Bunları içinde taşıyor... Arada bir sadece; “Sen beni anlamıyorsun,” diyor...

Uzun yıllar sonra -askerlik bitmiş, İsveç’ten dönüp şirketi kurmuş, iyi işler yapıyor, iyi kazanıyorum- dedi ki;

“Şimdi artık anlayabilirsin, o zaman anlayamazdın, onun için sustum. Ben büyük bir kırılma yaşadım, çok güvendiğim devletim bana ihanet etti, bu ihaneti taşıyamıyorum... Ben devletime ihanet etmiş olsam, mahkeme derhal idamıma karar verirdi. Peki devlet bana ihanet edince ne oldu...”

Bekledi, cevap veremedim.

Babam konuşmaya devam etti:

“Hiçbir şey olmuyor... Hayat neyse öyle devam ediyor, çünkü devlet bu gaddarlığının farkında bile değil,”

Devlet, kocaman bir düş kırıklığıydı babam için.

Anladım babamı. O, depresyondan hiç çıkamamış...
Çok pişman oldum ona söylediklerime.
Bugün dahi, bu vicdan azabını taşıyım.

KÜÇÜK ÇOCUĞA BÜYÜK TELKİNLER

Sen kim olursan ol bu ülkede azınlıksın, farklısın, yabancısın...
Bu sana hissettiriliyor bir şekilde. Tabii önce evde de devam ediyor.
Daha çocukken alıyorsun o telkinleri... Varlık Vergisi'nden sonra o
kompleks gittikçe büyüdü. Yani o hissiyatı devamlı olarak taşıyor-
sun. Çok erken keşfediyorsun “öteki” olduğunu...

Bu nasıl bir duygu?

Sen farklısın, sen onlar kadar konuşamazsın, sen mümkünse sus...
Bir ara “Vatandaş Türkçe konuş” diye bir kampanya vardı. Türkçe
konuş... Annenle sokakta konuşmamaya gayret edersin, çünkü an-
nenle İspanyolca konuşuyorsun. Sokakta da İspanyolca konuşulursa
birileri sana kötü davranabilir. Onun için dikkat ediyorsun, konuş-
muyorsun. Seni tehlikeli görüyorlar.

Bir de “Yahudiliğini dışarıda konuşma” diyor ailen... Sen bunları
bil, ama dışarıda konuşma. Bir anlamda maskeli dolaş...

Bu telkini babam Aşkale sonrasında daha bir hararetle yapıyor.

GÜVEN HİSSETMEK İSTİYORUM!..

Daha önce de söyledim, babama haksızlık yaptım. O sözleri söy-
lerken kastım, bize neden daha iyi standartta bir hayat sunmuyorsun
tepkisi değildi, asıl önümde hayata dört elle sarılmış bir baba gü-
vencesi duymak istiyordum. Güven hissetmek istiyorsun... Çünkü
zayıf bir adam geldi eve ve çoğu zaman evde. İşe de pek gitmiyor, işe
gitmek için kendini zorluyor, dolaşıyor sağa sola, henüz dükkân filan
da açmamış...

Ancak 1945'ten sonra bir dükkân açtı. Fındıklıyan Han'ın asma katında bir ara oda kiriliyor ki, tavanı iki metre var yok. İthalata başlıyor, o tarihte Türkiye'de henüz yok; naylon kadın çorabı modaydı o zaman, şeffaf veya ten rengi iyi satılıyor. Babam da duymuş bunu dostlarından. Ona da bir fatura veriyorlar, "Al sen de ithal et" diye. Babam gümrükten mal gelince beni çağırıyor, paketleri açıp her birinin üzerine bir etiket koyup raflara diziyoruz. Perakende satıyoruz, çorap almaya daha çok erkekler geliyordu.

Çorap satarken diyor ki: "Başka ne satılabilir?" Yine arkadaşları, "Macaristan'da savaşta yıkılmamış bir fabrika kalemtırış yapıyor, iyi satılıyormuş okullarda. Sen de kalemtırış getir!" Bir müddet sonra babam Macaristan'dan kalemtırış getirip kırtasiyelere toptan satmaya başlıyor. Ben de okulda arkadaşlarıma hediye ediyorum, çünkü dükkânda çok var. Ama sağlam olanları değil, çapaklı, az kırık olanları kutulara koyup veriyorum. Tabii erkeklere. Zaten Saint Michel'de kız öğrenci yok. Biliyorum ki, çocuklara kalemtırış lazım, bana da onların dostlukları... Zaten çocukların pek da parası yok, satmak istesem alamayacaklar. Böylelikle okulda hızla bir ilgi odağı haline geliyorum. Tabii bir de ben kalemtırış ithal eden bir tüccarın oğluyum havası var. Onbirinci sınıfta bu havayı atıyorum...

LİSE BİTMEDEN İŞE BAŞLADIM

Varlık Vergisi evimizi dağıttığı gibi ailenin düzenini de bir daha toparlanmamak üzere bozdu. Böyle bir darbe aldıktan sonra yeniden başlamak kolay değil. O tarihlerde evimizde radyo bile vardı. Radyonun yaygınlaşması ve evlere girişi 1945'i buluyor aslında...

Babam yeniden işe başlayacak ama sermaye... Hayali bile kalmamış bir adamın sermayesi olsa ne olacak ki... Zaten sermaye de yok. Ankara'daki akrabalar arada bir az miktar para gönderiyorlar. Küçük işler yaptı, isteksiz isteksiz... Annem, babamın aksine, her

zaman sağlam duruyor. Felaketlerin ona yaptığı tesiri pek göstermedi.

Ben daha okulu bitirmeden iş aramaya başladım ve buldum. Uzaktan bir kadın akrabamın çalıştığı şirkette git gel işlerine bakan yaşlı bir adam var. Onu daha fazla çalıştırmak istemiyorlar, onun yerine bir genç istiyorlar ve beni buluyorlar. Çünkü büro dördüncü katta ve asansör ikide bir bozuluyor. Haliyle genç birisi lazım koşturacak... O zaman ben 17 yaşımı yeni bitiriyorum, o şirkette, git gel işleri için işe alınıyorum 80 lira aylıkla...

Ayten var, daktilo yazıyor şirkette. Dikkatimi çekti, bir gün, “Ne kadar güzel ve hızlı yazıyorsun,” dedim. Ayten, “İstersen sana öğreteyim,” dedi, daktilo öğrenmeyi iyi bir fırsat bildim, hemen başlayalım dedim. Getir götür işi arasında daktilo öğrendim. Aylığım 80 lira, birkaç ay sonra 100 lira oldu. Yavaş yavaş para kazanıyorum, fakat hayat boyu burada herhalde git gelci olarak kalmayacağım da diyorum bir yandan. Fırsatlar arıyorum. Bu arada ilginç bir şey oluyor; bu İsviçre şirketi Burkhardt Gantenbein, İngiliz şirketi Richard Crittall’in temsilcisi olarak Ankara’da Büyük Millet Meclisi’nin klima tesisatının taahhüdünü yükleniyor. Hayatımda ilk klima teknolojisi fikri orada doğuyor...

Kader!

Parlamento binasının klima işlerini yapıyoruz: Ankara’ya gidip geliyoruz, malzeme geliyor İngiltere’den. Galvaniz sac kanallar bile İngiltere’de yapılıyor, vapurla geliyor. Çünkü Türkiye’de hava kanalı yapan usta yok. Hâlâ bu şirkette ben git gelle uğraşıyorum. Telgraf götürüyorum postaneye, gelen telgrafları alıp şirkete gidiyorum. Öğleyin yemeğe çıkmak istemeyenler oluyor büroda, onlara Karaköy börekçisinden paketlerle börek alıyorum. Birine 200 gram, birine 100 gram... Peynirli, kıymalı börek alıyorum, sıcak sıcak getiriyorum. Sonra bakkaldan ayran isteyenler oluyor... ve git geller işte... Al şu paketi şuraya götür, şunu getir...

Şirketin attığı her adımı takip ediyorum, aslında kendime kalıcı bir iş arıyorum.

Bu arada duyuyorum ki şirket müthiş bir iş daha yapıyor; Torpedo marka daktilolar getiriyor Türkiye'ye. Çok önemli bir özelliği var bu daktilonun: Türk klavyesi var. 1945 yılının kışı, devlete bir partide 4 bin tane daktilo satıyor.

Aklım klima içinde. Bir yolunu bulsam diyorum. Gözlerim açık neler olup bitiyor izliyorum...

Bu arada şirket tarım makineleriyle ilgileniyor ve İngiltere'nin bütün tarım makineleri imalatçılarının kataloglarını getiriyor, ben onlardan albümler hazırlıyorum. Takdir edildiğimi hissediyorum, çünkü seviyorum... 1945'in Mayıs'ından 1947'nin sonlarına kadar 2 sene 3 ay çalıştım bu şirkette... Ve çok şey öğrendim, sıfırdan başlayarak...

VARLIK VERGİSİ'NE FELSEFİ BAKIŞ

Şimdi yıl 2012'nin ilk ayları...

Varlık Vergisi darbesini yiyeli yetmiş sene oldu. Mensup olduğum Türk toplumunun eleştirilecek birçok yönü var. Bence bunların başında eskiden beri süregelen geçmişte kalmış günahlarıyla yüzleşememek ve huzura erememek var. Bu cesareti iskalamak... Cesetleri, arka arkaya dolaba üst üste yığıp dolap kapılarını kilitlemek... İyi de cesetler orada kokuşup duruyor. Koku etrafa yayılıyor, havayı zehirliyor. Şu dolapları arada bir açıp havalandırsak, günahlarımızla yüzleşsek, bence çok daha asil bir davranış olacak.

Ben, arada bir özür dilemek için fırsat yaratırım kendime. Özellikle çocuklarıma ve yakınlarıma karşı bu tavrımı sergilerim. "Galiba yanlış bir şey söyledim ve seni kırdım. Senden özür dilerim," deyince, karşımdaki insanın bana tavrının o an değiştiğini ve onun nazarında yüceldiğimi ve saygınlık kazandığımı hissedirim. Huzur duyurum.

Osmanlı'nın, Avrupa'ya fetih seferleri zamanından beri, tarih bilgisi olarak bizlere okutulan kitaplarda hep kendimizi yüceltecek hikâyeleri dinler dururuz. Viyana Kuşatması bile kahramanlık olayı olarak okutulur. Mesela başarısız bir talan teşebbüsü olduğu hiçbir yerde yazılmaz. Böyle söyleyenlere de kötü gözle bakılır. Daha ilk okuldan itibaren bütün çocuklar müthiş bir beyin yıkamasıyla karşı karşıyadır.

Cumhuriyeti kuralı nerede ise bir asır olacak. Kuruluş yıllarının kahramanlık mesajlarını, yıllar boyunca hiç değişmeden bugüne kadar tekrar edip durduk. Güneydoğuda, seksenli yılların sonu ile özellikle doksanlı yıllarda devlet adına işlediğimiz cinayetleri ve kendi vatandaşlarımıza karşı, hukuksuzlukları, haksızlıkları daha yeni yeni dile getirmeye başladık. Özellikle *Taraf* gazetesinin başlattığı ve cesaretle dört yıldan beri devam ettirdiği bu yeni yaklaşımın, ruhlarımızı arındırdığına ve barışı arama çabamızda bizlere büyük mesafe aldır-dığına inanıyorum.

Gelelim bizim Varlık Vergisi faciasına...

Defterdar Faik Ökte'nin 1950 yılında yayımladığı bir 'mea culpa', yani günahını itiraf etme kitabının başlığı böyle. Babamın bana deyişyle, 'Devletimin bana ihanetinin cezasız kalması' yanında, günahının cesametinin farkında dahi olmayışı...

Bu kokuşan cesedin dolabını açıp havalandırmanın zamanı geldi bence. Bu günahın vebalinin sahibi malumdur. O zamanın tek parti yönetimi...

O parti bugün muhalefette. İddiası, dürüst yönetim, insana önem veren toplumsal bakış. Nedense, o cenahta hiçbir politikacının aklına, çoktan beri tarihe karışmış o günün günahkârları adına bir özür dileyip arınma ve huzura kavuşma fırsatını kullanmak gelmiyor. Bence onlar kendilerine de saygınlık kazandıracak bir fırsatı heba ediyorlar.

Özür bekleyenler ne istiyorlar ki.

Sadece manevi tatmin.

Yoksa, maddi tazminat talebinde bulunacak kimse hayatta değil artık.

Hayal kırıklıkları ve ceberrut devlete kırıgınlıklarıyla... Çoktan ebediyete göçmüşler.

Ben ve ailem Varlık Vergisi'nin mağdurlarından... Fakat bu konuyu yıllarca konuşmadım, babamın hüznü hikâyesini kamuoyu yeni yeni öğrenmeye başladı. Çünkü ben sustum ve konuşmakta da bir fayda görmedim. Tabii ki bu travma dolu hadiseyi kimsenin suiistimal etmesini de istemedim. Yaşım 85'e geldi ve artık bütün bunların etraflica konuşulup bu kötü defterin kapanmasını istiyorum. Benim de kimseden bir talebim yok, ezik ve zavallı bir adam değilim. Bu konuyu gündeme getirdim, çünkü devletin sırtında bu günahın daha fazla kalmasını istemiyorum. Toplum gerçekleri bilsin istiyorum, toplumuna gerçekleri söyleyen bir devlet zihniyeti oluşsun istiyorum. Devlet saydamlaşırsa, hesap verme gereği duyarsa bir daha böyle canilikler olmaz diyorum. Yani bu vesileyle ben büyük bir yüzleşmeye ve zihniyet değişimini tanık olmak istiyorum. Herhalde bu kadarı da hakkımdır.

BÖLÜM

3

UMUT NÂMÜSAİT
ŞARTLARDA BÜYÜR

Topçu Asteğmen İshak Alaton. (Yıl 1949)

1949 yılı ilkbaharı ...
Ankara Kızılay Meydanı ile Sıhhiye
arası caddede yürüyen Asteğin
Tercüman İshak Akat ...

Yorgu Usta'nın sak çizmeleri ...
Uniforma pek yakışmış ..
Genç hanımlar dönüp bakıyorlar ...
Tehis olmaya iki ay var ...
Aşkarlık sonrası işsiz belma
endişesi henüz gözünde okunmuyor.
Asteğin maaşı 550 Lira.
Gözü İstanbul'a, eve gidiyor ...

O ŞİMDİ ASKER...

47'nin Eylöl'ünde 20 yaşımdayım. Askerliğı yapmalıyım ki, kendime bir istikbal hazırlayayım, bu engel kalsın önümden.

Çok önemli bir şey oluyor o yaz. Amerikalıların dayatmasıyla Ankara'da Parlamento'da önemli bir kanun geçiyor; "Bütün vatandaşlar eşit muamele görecekler" deniyor. Bu zaten Lozan Anlaşması'nda vardı, ama uygulaması yoktu. Bu tarihten itibaren gayrimüslimlere Yedek Subaylık hakkı geliyor. Devlet, "Sizler de eşit şartlarda vatandaş kabul ediliyorsunuz" mesajı veriyor bizlere.

Kanun geçince babam da beni devamlı ikaz ediyor: "Bak senin için bir şans, artık sen de subay olabilirsin..." Çünkü bütün lise mezunları o zaman hemen Yedek Subay okuluna alınıyorlar. Artık karar verdim, Müslümanlar gibi aynı haklardan istifade edebileceğiz heyecanıyla müracaat ettim, işten ayrılıp doğruca askere gidiyorum Yedek Subay olmaya...

1948'in Mart başı, karakışın sonlarına doğru, iki aylık kıta hizmeti için Gelibolu'dayım. Çavuşlar karşıladı bizi. Hemen asker elbisesi verildi, talimatlar yağıyor. Burada her şeyin acemisiyiz. Günler geçmek bilmiyor. Çamur içinde, karlar içinde sahaya çıkıyoruz. Savaş şartlarına benzer şartlarda sınanıyoruz, ne kadar dayanıklı insanlarız diye...

Tabii bir de nöbetler var, gece nöbetleri... Nöbette çok dikkatliydim, hiç ceza almadım, azar işitmedim.

Yirmi yaşımda ve hayatımda böyle zorluk görmemiş bir adam için çok zordu o günler... Çamur en zor olan, çamurla mücadele bana zor gözüküyordu, çünkü çok kaygandı.

Bütün bunlar Ankara'daki okula rapor olarak gönderildi bizden önce...

Gelibolu'da çavuşlar aktifti, subayları nadiren görürdük ve bu iki aylık kıta hizmetinde çavuşların emri altında çalıştık.

Aradan yarım asırdan fazla geçti, acaba askerde Yahudi olduğum için bir sıkıntı yaşadım mı, bana Yahudiliğimi hissettirdiler mi, pek bir şey hatırlamıyorum, ama o günleri hatırlayınca zihnimde garip bir kuş olduğum beliriyor. Bulduğum manganın içinde garip olduğum yönünde bir söylenti vardı. Yine de bende olumsuz bir iz bırakmamış...

SUBAY İSHAK

İki ay sonra, Gelibolu'dan ayrılıp Ankara Mamak Yedek Subay Okulu'na gidiyoruz... Bir hafta iznim var, benim için Ankara demek aileyle tekrar buluşmak demek, çünkü annemin ve babamın geride bıraktığı bütün akrabalar orada. O zamanlar Ankara bizim için esas aile şehrimizdi. Subay okuluna gittiğimde de hafta sonları evciydim. Cumartesi öğleyin çıkıp pazar akşamüstü dönüyorum. Teyzemin evine gidiyordum, Kızılay'da bir apartmanda kalıyorlardı, bir tane boş odaları vardı, onu bana vermişlerdi. Bu evin sahibi, yani teyzemin eşi Ankara Palas'ın genel müdürü Levi Bey...

Yahudi mahallesinde arada bir dolaşıyordum, evler tıpkı insanlar gibi gittikçe yaşlanıyorlar, yıkılanlar olmuş, akranlarımdan pek kimse kalmamış, imkân bulan gitmiş dışarı. Bir de ölenler var tabii... rahmetli olanlar... Değişen bir şey de hayat standartlarında belirgin bir iyileşmenin var olması, tabii savaş öncesine kıyasla...

Neyse, kışlaya geri dönelim....

O hayatta çok aydın bir hatıram var. Kışla yani Mamak Yedek Subay Okulu... Büyük kocaman, devasa bir bina. Her sınıfta 100-120 öğrenci var, her devrede 3 bin yedek subay yetiştiriyor... Bizim devre 28. devre. Ben Uçaksavar sınıfına ayrıldım... Yeni insanlar tanımanın, yeni bilgilerle donanmanın getirdiği yeni bir heyecan da var. Nöbet tuttuğum o uzun gecelerde çok kitap okudum. Sabaha kadar felsefe kitapları okuyordum, insan kafayı çalıştırınca bedeni de ona ayak uyduruyor, böylelikle çok rahat uyanık kalıyordum. Teftişlerde hep beni ayakta kitap okurken buluyorlardı.

Ben silahı hiç sevmem, elime sadece askerde silah aldım, o da mecburiyetten... Neyse ki Yedek Subay okulunda silaha gerek kalmadı, sadece manevraya çıkıldığında, elimize içi boş bir tüfek veriliyordu; "Aç kapa, mermi sür, ateş eder gibi yap, nişan al..." gibi dersler veriliyordu. Ve arada bir de gerçek mermilerle kâğıt hedeflere atış yaptırılıyordu. Böylece atış yapma melekemiz de geliştirilmeye çalıştırılıyordu. Hiç de öyle isabetli vurduğumu hatırlamıyorum.

Böylece geçti altı ay. Pek bir iz bırakmadı bende, tabii kitaplar ve tanıdığım birkaç insan hariç... O zaman çok meşhur bir şarkıcı vardı Refik Fersan, onun oğlu bizim sınıfta. Bir de Amerika'dan gelen 30 yaşlarında iki kişi daha vardı, onlar da bizleydi. Hatta biri evliydi de devamlı ailesini merak eder dururdu zavallı...

Mezun olup yedek subay olmaya gün sayarken -ki yedek subay olmak o zaman ayrıcalıklı bir durum- altı ayın sonunda sınıfta bir dedikodu yayıldı: Aramızdan bazıları subay olamayacak!.. çavuş olacaklarmış!.. Tabir buydu. Çavuş çıkarılmada birinci sebep komünist olmaktı. O zaman yeni başlamıştı Türkiye'de komünist avı...

Moskova'daki komünist Stalin yönetimiyle bir takım gerginlikler yaşıyor Türkiye. Büyük bir Sovyet-Rusya düşmanlığı baş gösteriyor ve medyada iyice pompalanıyor. Bunun yanı sıra Sovyet-Rusya'nın casusları olma ihtimali görülen insanlar tespit edilmeye çalışılıyor. Her yerde olduğu gibi bizim okulda da solcu avı başlatılıyor ve komü-

nistlere sempatisi olduğu düşünölen insanlar gizli bir şekilde tespit ediliyor. Benim böyle bir arayışım, böyle bir ilgim olmadığı için çok da endişelenmiyorum...

YABANCI LİSAN BİLEN VAR MI?

Bir gün sınıfa bir subay girdi, galiba yüzbaşıydı, daha önce hiç görmemiştim onu. Elinde bir liste, bağırarak soruyor: “Aranızda yabancı lisan bilen var mı?” Yüz kişilik sınıfta önce Amerika’dan gelen o iki kişi, sonra da ben ellerimizi kaldırdık. Çünkü onlar İngilizce biliyor-du, ben de Fransızca... Subay isimlerimizi aldı ve gitti.

Ve mezuniyet günü geldi, bir merasim yapıldı marşlar söylendi. Herkese, “yedek subay oldun” diye bir belge veriliyor. Ve ben kuraya giriyorum, Polatlı Topçu Karargâhına “yedek subay asteğmen tercüman” olarak gönderildiğim söyleniyor. Tercüman, tercüme edeceğim yani. Kime neyi tercüme edeceğimi bilmiyorum... Şu tarihte şurada olacaksınız deniyor herkese ve birkaç gün izin veriliyor. Bana da Polatlı’da olacağım emrediliyor. Hemen eşyalarımızı toplayıp hem okula hem de arkadaşlarımıza veda ediyor ve evlerimize gidiyoruz.

İzin çabuk bitiyor, Polatlı’ya gideceğim için heyecanlıyım. O zaman Ankara-Polatlı arasını iki saatte alıyor tren. Garnizona gidip teslim oluyorum, aynı gün bana bir elbise veriliyor orada, yedek subay elbisesi... Görevim de tebliğ ediliyor; Amerikalı bir subaya tercüman olarak bağlandığım söyleniyor.

Kırk kadar Amerikalı subay, çavuş, erbaş ve birkaç da sivil gelmiş Polatlı’ya. Bunların görevi, Avrupa’da savaş sonrası elde kalan büyük miktarda savaş malzemesini eritmek, müttefik ülkelere yarı yardım yarı satış şeklinde vermek... Tabii bu malzemeyi verirken neye yaradığını da anlatmak lazım, çünkü bunlar yepyeni malzemeler. Türk ordusunun da henüz bilmediği malzemeler. Polatlı Hava Okulu’na verilen malzemenin içinde de Major Harloff’un eksperi olduğu bir

malzeme var: keşif uçakları. Piper Cub iki kişilik bir uçak. Önlü arkalı oturuluyor. Silah yok üstünde. Bugünkü şartlarda o uçaklara pırpır dersiniz. Major Harloff, Türk mühendislerine, Türk subaylarına bu uçağın özelliklerini öğretecek, sınıfta ders yapacak. Bu dersleri verirken de adam İngilizce konuşacak...

YA BENİ KOVARSIN YA DA İNGİLİZCE ÖĞRETİRSİN!..

Ertesi gün Amerikalı subaya takdim ediliyorum.

Subayın adı Major James Harloff, yani Binbaşı Harloff. Rus asıllı ama Amerikalı subay. İlk görüşmemizde büyük bir hayal kırıklığı yaşadığını görüyorum adamın, çünkü bu adam Ankara'dan İngilizcesi akıcı bir adam bekliyor, ama karşısında Fransızcaya nispeten hâkim, fakat İngilizcesi ise beş-on kelimeyle sınırlı bir tıfıl genç var.

O İngilizce konuşuyor, ben Fransızca cevap veriyorum, anlaşıyoruz ama... Anladığımız şu ki, bu iş çok fena bir anlaşmazlık. Benim İngilizce bilmediğim ortaya çıkıyor ve kara kara düşünmeye başlıyor.

Adam bana soruyor:

“Neden seni buraya gönderdiler?”

Ben de cevaplıyorum:

“Bana sordular, ‘yabancı lisan biliyor musun?’ Ben de, ‘Evet yabancı lisan biliyorum,’ dedim. Ama bana sormadılar, Fransızca mı İngilizce mi biliyorsun diye... Böyle bir soruya muhatap olmadığım için de Fransızca biliyorum demedim. Yani kabahat bende değil.”

Adam bunun üzerine dedi ki:

“Sen benim işime yaramazsın. Sen geri dön, ben Ankara'dan yeni bir tercüman isteyeceğim.”

Cesaretimi topladım ve dedim ki:

“Tamam ama iki yol var: Ya beni kovarsın, Ankara'ya geri giderim ve oradan yeni birisinin gelmesi birkaç ayı bulur. Veya bana İngilizce

öğretirsin,” Hayatımın en büyük kumarını oynuyorum bunu söylerken...

“Bir dakika, iyi düşün, Türkiye’nin şartlarını sen bilmiyorsun James Harloff. Ankara’ya beni gönderirsen yeni birisi gelene kadar çok zaman kaybedersin. Çünkü bütün yedek subaylar dağıtıldı, Ankara’da kimse kalmadı. Ama ben seni kurtaracak bir yol önereyim. İstiyorsan ve bu riski göze alıyorsan ben hazırım; sen bana İngilizceyi öğret,” dedim.

Adam afalladı, önce şaka mı yapıyor bu adam, deli mi diye aklından geçirmiş olmalı.

“Ben çok ciddiym, çünkü ben metodu anladım; sen yazılı bir dersi okuyacaksın, biri de onu tercüme edecek... Sen bana o dersi bir gün önceden ver, bir de lügat ver; ben gece gündüz çalışacağım, bütün kelimeleri teker teker lügatten bulup Türkçeye çevireceğim, hem de ben Türkçe dersi hazırlamış olacağım. Öyle ki ertesi sabah sınıfa girdiğin zaman Türk subaylarına sen dersi İngilizce anlatırken ben de Türkçe karşılığını önceden hazırladığım için aynen onu okuyacağım ve böylece Türk subayları da seni iyice anlamış olacaklar Ben sana hizmet etmek istiyorum,” dedim.

İyice düşünmeye başladığını fark edince son noktayı koymanın zamanıdır diyerek, “Ama ben hemen yarın sabah derse girmeye hazır değilim. Bana bir müddet tanı,” dedim.

Adam da dedi ki:

“Ne kadar müddet?”

“28 gün.”

Neden bir ay, iki ay değil de 28 gün dedim onu hiç bilmiyorum. Belki de psikolojik, bir ay desem sanki daha uzun bir vakit isterim de hayır der gibi gelmiş olabilir. 28 gün daha somut, netlik var, düşünülmüş gibi duruyor... Dört hafta 28 gün...

Adam iyice düşündü ve karar verdi...Tamam dedi ve kabullendi bu riski...

Gerçek şu ki onu ikna ettim ve kazandım... Ya yapamazsam endişesi hiç duymadım. Bu benim için bir imtihandı ve imtihan olduğunun farkındaydım. Dedim ki; şimdi ben kendime karşı bir imtihandan geçiyorum ve başaracağım... Bu altı ayın hayatımda çok belirleyici olabileceğini düşündüm, çünkü bu süreç bana İngilizceyi kazandıracaktı... Benim üniversiteye gidip de İngilizce öğrenme veya Amerika'ya döviz verip de okuma imkânım nasıl olsa yoktu. Öyleyse bu adamdan istifade etmeliyim, ayağıma kadar gelmiş fırsatı değerlendireyim dedim, dört elle sarıldım.

O günden itibaren çok sıkı bir metot takip ettik. Çok disiplinli bir adamdı. Hatırlıyorum, ilk gün sabah 8'de işbaşı yaptık. Türk subayları 9'da başarlardı... Boş bir sınıfta buluşuyor, önüme günün dersini koyuyordu, yanımda da bir değil iki lügat... Çünkü Ankara'da İngilizce-Türkçe lügat aradım ama bulamadım. Onun yerine evimde mevcut olan İngilizce-Fransızca ve Fransızca-Türkçe lügatı getirttim. İki kademeli tercüman oldum yani... Her saat başı gelip yaptığım çalışmaya göz atıyor, kısa bir imtihan yapıp yeni bir ders veriyordu... Verdiği İngilizce metinleri çok çalışıp -gece de tekrar ediyordum- Türkçeye tercüme ettim... Her dersten sonra kendimi daha iyi hissediyordum. 28 gün sonra müthiş bir heyecan duydum çünkü İngilizcenin kapısı bana o devrede açıldı. Ben bugün İngilizceyi çok iyi konuştuğumu düşünürüm ama bunun temeli binbaşı Harloff'tur. Allah rahmet eylesin, topağı bol olsun...

28 GÜN SONRA...

28 gün sonra adam karar verdi ki, ben hazırım. Ve derslere başladık. İlk günü de hatırlıyorum. Okulun komutanı galiba tümgeneral-di, o ve altındaki tuğgeneraller, albaylar, yarbaylar, binbaşılar, yüzbaşılar... takriben yüz subay, hepsi derse hazırlar.

Binbaşı Harloff da ders anlatmak üzere hazır. Ders başlıyor, sınıf pürdikkat. Her dersin süresi elli dakika, sonra on dakika ara... Ders

anlatılırken soru sormak yoktu. Sorusu olan varsa günün sonunda soracaktı. Tek tük soru soruluyordu tabii, ne tür sorular gelebilir diye de ayrı bir hazırlık yaptığım için onları tercümede de zorlanmadım. Saat 16'da paydos.

İnsan kendine inanınca, kendini ikna edince yapamayacağı şey yok. Beni motive eden, bir; başka çarem yok diyebilmek, ikincisi yapabileceğime inanmak, üçüncüsü kararlı olmak, sebat etmek yani disiplin, dördüncüsü, istediğim şey için çok çalışmayı göze almak... beşincisi de o işi başardığında bunun ileride hayatını nasıl etkileyeceğini görebilmeye çalışmak.

Harloff bana hem inandı hem de müthiş bir disiplin kazandırdı. O kompleksiz ama çok disiplinli bir adamdı. Türk subaylar da adamın bu disiplinini görüp ona saygı duyular.

Ekim sonunda derslere başladık, sonra korkunç bir kış geldi. Polatlı'nın kışını çok iyi hatırlıyorum. Bir at verilmişti bana, her gün akşam 5'e doğru dolaşmaya çıkardık. Yanımda da emir erim İsmail, onun da bir atı vardı.

Galiba dört Musevi asıllı yedek subay vardı Polatlı'da. El Yakim isimli bir avukat, deli bir avukattı, Jojo Acar vardı, Marsel Elnekave diye bir genç ve ben İshak Alaton... Lojmanda kalmadık, üç odalı bir ev tutup dışarıda birlikte kaldık. Aramızda bir kardeşlik hissi vardı, yemekleri dışarıda yiyorduk. Sobayı emir erleri yakıyordu. Yine de gece üç-dört battaniyeyle yattığımı hatırlıyorum.

Hiç unutmadığım bir olay; pencereler sıkı sıkı kapalı, fakat o zamanlar çift cam diye bir şey de yok, camdan dışarıyı göremiyorsun, çünkü öyle bir buz tabakası tutuyor ki... Bir sabah uyandığımda yatağın altına koyduğum testinin soğuktan çatlayıp dağıldığını gördüm. Yani o kışın yaşam şartları, kabul etmek lazım sıradışı zordu...

ÜNİFORMANIN HAVASI BAŞKA

Fakat üniforma süperdi, altına golf pantolonu gibi bir pantolon yaptırmıştım. Ankara'daki terziye. Bir de çizmelerim vardı. Müthiş sık deri çizmelerim. Öyle ki yürüdüğüm zaman Ankara'nın hanım kızları dönüp bakardı. Bu da bana farklı bir heyecan verirdi. Çünkü o zamanlar üniformalı gezen pek de fazla değildi.

Askerdesin, insanın en çok özlediği şey iki satır mektup... Hafta sonları Ankara'ya gittiğimde Ankara Palas Oteli'nin telefonuyla aileyi arıyordum haftada bir defa. Hal hatır soruyorsun, annem nasıl, babam ne yapıyor, kardeşlerim büyüdüler mi, beni özlüyorlar mı... Malumat alıyorsun, kendinle ilgili iyi şeylerden üniformadan, attan, emir erinden, maaşından, Harloff'tan, İngilizce öğrenmekten... söz ediyorsun herkes mutlu oluyor.

Zorluklar vardı, ama iyi tarafları da vardı askerliğin. 550 lira maaş da veriyorlardı ve hiç de fena değildi. Gerçek şu ki, yedek subay maaşım sivil hayatımda kazandığımdan daha fazlaydı... Birkaç defa da uçakla çıktım, Harloff beni uçurdu o pırpır uçakla.

Askerlik bana iki şey kazandırdı: lisan ve disiplin.

Ayrıca bir şeye de üzüldüm, çok büyük bir insan enerjisinin gereksiz bir şekilde kullanıldığını, yani heba edildiğini de gördüm. 21 yaşındayım, kendi kendime düşünüyorum; bunda bir gariplik var, bu kadar eğitilmiş yetişmiş insan var orduda. Ne üretiyorlar diye bakıyorum, daha faydalı bir sistem kurulamaz mı diye kendime soruyorum.

Savaşlara elveda denilen bir ütöpik dünyayı, silahlara ihtiyacın kalmadığı bir geleceği düşünüyorum daha o yaşlarda.

HAYALLERİMLE DÖNÜYORUM

Ve takvimin yaprakları 1 Nisan 1949'u gösterdiğinde terhis oldum. Elimize belge ve bir miktar da harcırah verildi. Sonra herkes memleketine... Çoğu İstanbul'a gitti, ben önce Ankara'ya gittim eş-

yalarımı toplamaya. Hemen toparlanıp ilk trenle doğru İstanbul'a... Bir gün sürüyor o zaman İstanbul-Ankara arası trenle. Hayallerimle dönüyorum İstanbul'a.

14 ay sonra yeniden İstanbul'dayım.

Evdekiler o eski minval üzere... 1949 yılı, babam artık sabahları işine gidiyor, sorumluluğunu tekrar yüklenme mecburiyeti hissettiği için olacak, biraz sakinleşmiş ve yavaş yavaş iş hayatına dönmeye başlamış. Fındıklıyan Han'ında asma katta bir ufak odaya taşınmış.

Refika ablam ben askere giderken Almanya'dan gelmiş bir Yahudi ailenin oğlu Edvard Inzelberg'le evlenmişti. Ablam artık bizim evde oturmuyor... Erkek kardeşim Bonjur Teknik Üniversite'ye yeni yazılmış. Küçük kız kardeşim Reyhan da orta okulda...

BÖLÜM

4

İŞÇİSİN SEN İŞÇİ KAL

Taksim Atatürk Anıtı önü. (Yıl 1945)

1945 ilk bahar, pazar günü...
Saint-Michel lisesi son sınıftan
yedi öğrenci, Beğözü'nde sinemaya
gitmek üzere Taksim'de buluşuyor.
16.30 saansı öncesi, Taksim anıtı
önünde bir hatıra fotoğrafı...

Muzipliğim gereği, gömülmüş
arkadaşımın hafesına boynuz işerek
olarak iki parmağıma aşmışım...

82 MEKTUP YAZDIM

Askerlik bitti, önümde hiçbir engel kalmadı.

Bugünden sonra hayat bana yeni yeni pencerelerini açacak diye beklerken birden bende bir endişe başladı, gitgide yükselen bir endişe...

Hatta zamanla paniğe dönüştü.

Ben ne iş yapacağım şimdi?

Yıl 1949, yaşıım 22, bir diplomam yok, çünkü üniversiteye gide-medim. Fransızca biliyorum, İngilizce de öğrendim askerlikte, ikinci bir lisan...

O bakımdan mutluyum ama hâlâ ne yapacağını bilemeyen genç bir adamım.

Polatlı'da terhis olmadan evvel, bulduğum ilk daktilonun başına oturup iş mektubu yazmıştım.

Özetle; ben şu tarihte doğdum, lise mezunuyum, şu okullarda okudum, iki yabancı lisan biliyorum, daktilo biliyorum, askerliğimi yaptım, daktilo ve muhaberat işi yapmak istiyorum...

Aynı mektubu tam 82 defa yazıp Polatlı postanesinden terhis ol-maya bir ay kala gönderdim ki, okumaya, düşünmeye fırsatı olsun adamın ve ben İstanbul'a gidince fazla beklemeden cevap gelir, iç-lerinden beğendiğimi seçerim, çünkü boş oturamam, gider gitmez işim olmalı, yoksa deliririm ben... diye 82 adrese gönderdim bu mek-tupları.

Her gün heyecanla bekliyorum, postacıyı yolda karşılayıp bana mektup var mı diye soruyorum, yok diyor.

Günler geçiyor ama hâlâ hiç cevap yok...

MEHMET KAVALA

Umutsuzluğa doğru sürüklenirken ve zaman akıp giderken postacı bizim eve de uğruyor, sadece bir tek yerden cevap geliyor ve gel görüşelim diyor.

O mektubu yazan kişi de Mehmet Kavala...

Anlıyorum ki benim tek şansım bu. Elde olan imkânlarla düzgün giyinip babamdan ödünç ve biraz da eski bir kravatı da takarak gittim görüşmeye. Beni Mehmet Kavala karşıladı. Oturup konuştuk, benim gibi birine ihtiyacı olduğunu hissettirince sevindim. Çok yaşlı bir muhaberat memurları var, fakat adam artık yorulmuş, evine dönmek istiyor. Ben onu daha önceden de tanıyordum, bana da söylüyordu; “Yoruldum artık çalışmak istemiyorum...” Adam işi bırakacak, Mehmet Kavala da acele birini arıyor. Yani o da benim gibi sıkıntılı olunca anlaşıyoruz. Sana 120 lira vereceğim diyor, bana 150 lira ver diyemiyorum, çünkü bu işe mecburum... Yedek subay iken 550 lira alıyordum, şimdi ise 120 liraya razı oluyorum.

Kavala, benden on-on beş yaş daha büyük, babasının kurduğu işi yüklenmiş. Osmanlı zamanında Yunanistan Kavala’da yaşamış göçmen bir aile... Göçerken bir servetle gelmişler ve İstanbul’da tütün tüccarı olarak başlıyor, daha sonra tütünle iktifa etmeyip başka uğraşlara da giriyorlar. Kısa zamanda başarılı oluyor adam.

Mehmet Kavala’da bugünkü gibi patron havası pek yok. Biraz Fransızca biliyor. Galatasaray Lisesi mezunu ama Fransızcası çok ilerlememiş, belki biraz Rumca biliyor, çünkü oradan gelme... İkinci Dünya Savaşı sonrasında hızlı bir şekilde zenginleşmiş. Çekoslovak vagonları satıyor Devlet Demir Yolları’na. Sonra, bu arada bir trak-

tör ithalatına başladı Almanya'dan. Traktörün markası Normag Zorge, tabii şimdi böyle bir marka yok.

Ben tam o sırada işe başladım ve traktör ithalatını da yoluna koydum. Madem ki traktör ithal ediyor, ben Mehmet Kavala'ya yeni işler açabilirim diyorum ve işe başlıyorum.

Sağa sola, bir sürü yere mektup yazıyorum ya tutarsa diye... Bir tanesi tutuyor, o da Volvo'ya yazdığım mektup. Volvo'ya, İsveç'e Göteborg'a yazıyorum:

"Biz Mehmet Kavala şirketi olarak kamyon ithal etmek istiyoruz, bize teklif verin," diyorum. Cevap geliyor ve ben böylece Mehmet Kavala'ya Volvo bayiliğini alıyorum. Kavala şirketi kampanyayla peşin para binlerce kamyon satıyor, İstanbul'un en büyük kamyon ithalatçısı oluyor kısa zamanda.

Ve en önemli özelliği şu: İsveç ürettiği kamyonu ihraç etmek için adeta yırtınıyor, çünkü savaş sonrası yeni pazarlar arıyor ve Türkiye cazip bir pazar. Çok enteresan, Mehmet Kavala devamlı siparişler alıyor, fabrikaya ise beş yıl vadeli senetlerle ödeme yapıyor, müşteriye ise peşin satıyor. Öyle bir değirmen ki müthiş dönüyor. Mehmet Kavala önceden parayı alıyor, bankada tutup faiz alıyor, sonra kamyon gelince teslim ediyor ve beş sene sonrasına bir borç kâğıdı veriyor.

Kısa zamanda Mehmet Kavala servetine servet katıyor. Tabii benim maaşa da zam geliyor, başlangıçta 120 lira iken çok kısa bir zamanda 400 liraya çıkıyor. Ben vazgeçilmez adam oluyorum...

Yerimiz Rıhtım Caddesi'nde Kavala Han... Tam gemilerin limana yanaştığı yerde, yakınında polis karakolu da var.

AYRILIK VAKTİ GELDİ

Mehmet Kavala'nın şirketinde çalışmaya 1949 yılının Nisan sonlarına doğru başladım, takriben bir buçuk yıl sonra ayrılacağımı

söyledim ve kıyamet koptu. Çünkü adam benden müthiş bir fayda görüyordu, müthiş bir ilerleme göstermişti şirket.

Fakat ben iş hayatında başarılı olmak için bilgimin yeterli olmadığını anlamıştım. Eksikimi yurtdışında tamamlamak, sabit bir fikir haline gelmişti.

“Ben senden ayrılmak istiyorum dedim.”

Önce bunu anlamaz gözüktü.

“Sen ne yapacaksın?..”

“İsveç’e gideceğim...”

“İsveç’te ne yapacaksın ki?”

“Volvo’nun mühendisleriyle konuştum, onlar orada bana iş bulacaklar.”

Mehmet Kavala bunun üzerine Volvo’nun mühendisleriyle kavga etti, o zaman anladı ki aslında mühendislerin bu işle bir ilgisi yok, ben asıl konsolosla işi pişirmişim. İsveç konsolosuyla...

Konsolos yaşlı bir adam, o zaman hem konsolos hem de ticaret ataşesi rolünü yüklenmiş ve ben onu iyi tanıyorum, adı Torsten Weman. Çünkü İsveç’ten gelen senetleri alıp önce Mehmet Kavala’ya imzalatıyorum, sonra konsolosun bürosuna gidip ona teslim ediyorum.

Tabii git gel samimiyeti ilerletiyorum.

Bir gün konsolos benden yardım istiyor, İsveç’teki evine Kapalıçarşı’dan halı satın alacak, fakat korkuyor kazık yemekten. “Yardım eder misin?” dediğinde, “Hay hay, elimden geleni yaparım, çok da mutlu olurum,” diyorum... Üst üste iki cumartesi günü gidip halı bakıyoruz. O arada birkaç halıcı bana komisyon teklif ediyor, ‘hayır’ diyorum. Fakat acemi, bu işlerden anlamaz bir görüntü vermemek için de çabalıyorum, çünkü adam bana güvendi, halıyı hem çok iyi fiyata almalıyız hem de kaliteli olmalı. Nihayet Bay Weman’ın istediği oldu, üç veya dört tane çok güzel halı satın aldık. Ve bana medyunu şükran olarak, halıları İsveç’teki evine yolladı.

Zamanla dost oluyoruz, çünkü sadece evrak imzalatan birisi değilim onun için.

HAYAT BOYU ‘MEMUR’ KALMAK MI!..

Kavala’nın şirketinde kendime daha büyük bir gelecek göremiyorum, yıllar sonra da aynı masada, aynı işi yapmaya mahkûm yaşamak istemiyorum.

Yani cesaret gösterip, risk alıp yeni bir yola girmeliyim.

Bir gün bu düşüncelerimi dostum Torsten Weman’a açıyorum:

“Ben bu Mehmet Kavala’nın yanında hayat boyu daktilo muhaberat memuru olarak kalmak istemiyorum. Çünkü bir örnek var önümde, benden önce çalışan adamı gördüm, 70 yaşındaydı ve adam hayat boyu sadece muhaberat yaptı, daktilo yazdı. O hayat bana çok zor geldi, ben farklı bir şey yapmalıyım, buradan kurtulmalıyım. İsveç’te bana bir iş bul,” dedim.

Adam dedi ki:

“Hangi dalda iş arıyorsun?”

O zaman uyandım. İyi de ben ne iş arıyorum, ne yapacağım, adam bana nasıl iş bulacak ki. Çünkü ben ne istediğimi bilmiyorum. Sadece değişim istiyorum.

“Müsaade et, yarın tekrar geleceğim,” dedim ve ayrıldım.

Akşam eve gittim, biriktirdiğim mecmuaları karıştırdım. İçlerinde Amerika’dan gelen *Popular Mechanics* mecmuasını aldım. O zamanlar muhaberatla diploma veren bir sistem vardı, elimdeki mecmua hem bunu anlatıyor hem de meslekler hakkında detaylı bilgi veriyordu. Meslekleri yazmış alt alta. Boruculuk, kanalcılık, tesisatçılık, elektrikçilik gibi... İşte o zamanın meslekleri. Bir tanesi de çok hoşuma gitti: Air conditioning... Bunu okuyunca aklıma ilk çalıştığım şirket geldi, o şirket İngilizlerle birlikte Ankara’daki Parlamento binasının klima tesisatının taahhüdünü yüklenmişti. Bende

bir anda şimşekler çaktı; havalandırma, klima büyük bir işti ve gözümde iyice büyüdü.

HEDEF NETLEŞTİ

Ertesi gün konsolosa dedim ki:

“Ben biliyorum ne yapmak istediğimi. Air Conditioning dalında bilgi sahibi olmak istiyorum. Air Condition işi yapan bir şirkette bana bir iş bul.”

“Peki, ama çok acele etme, ben sana haber vereceğim.”

Aradan birkaç hafta geçti, aradı, gel konuşalım dedi.

Kendi kendime tamam bu iş dedim ve heyecanla hemen gittim. Büyük hüsrân! Hiçbir şirket ilgilenmemiş benimle.

“Neden?..”

Çok basit bir sebepten; adam diyor ki:

“İsveç soğuk bir ülke, onun için klimatizasyon diye bir sektör yok İsveç’te.”

Ben bu duyguyu birkaç kere daha yaşamıştım, hüsrân, üzüntü, çaresizlik ve panik...

Ancak sonra diyor ki:

“Mektup yazdığım kişiler arasında büyük bir fabrikanın yönetim kurulu üyesi arkadaşım Profesör Winning var. O fabrika lokomotif üretiyor. Profesör Winning mektubunda diyor ki: ‘Sevgili dostum Torsten Weman, ne yazık ki genç arkadaşının aradığı iş buralarda yok, ancak burada lokomotif fabrikasının gövde işleme atölyesinde kaynakçılara ihtiyaç var. Senin bu genç adam kaynakçı olur mu? Kaynakçı olmak isterse biz onu kaynakçı yaparız...’”

Ben daha cevap vermeden, konsolos bana diyor ki:

“Klima işini unut. Lokomotif fabrikasının atölyesinde kaynakçı olur musun?”

Hiç düşünmeden, tereddütsüz o anda kararımı veriyorum: “Tamam, ben kaynakçı olurum, İsveç’e gideceğim.”

1950'nin Eylül ayı... Biliyorum, denize düşen yılanı sarılır ve kaynakçı olma kararını o anda veriyorum.

Konsolos İsveç'e, arkadaşına hemen cevap veriyor:

"Bu genç adam kaynakçı olmak üzere size gelmek ister."

Lokomotif fabrikasından cevap da gecikmiyor: "Genç adamı bekliyoruz..."

BEŞ AYDA İSVEÇÇE

Gideceğim fakat birden aklıma geliyor; önümüz kış ve ben tek kelime İsveççe bilmiyorum. İsveç'in kışı da çok sertmiş, alışmakta zorlanabilirim, çünkü hem babamın Aşkale'de geçirdiği kış hem de benim askerde gördüğüm kışların izi kalmış belleğimde... Belki de korkuyorum kışın oraya gitmekten. Hem lisanını bilmiyorum hem de çok soğuk...

Konsolos bir şey olmaz git, nasılsa orada öğrenirsin birkaç kelime diyor.

Konsolos beni gitmeye ikna etmeye çalışıyor, ben de ona cevap veriyorum:

"İçime sinmiyor. Şimdi gidersem orada tökezlerim, doğru dürüst de öğrenemem. Lisan bilmeyen bir adamın orada başarılı olması zor, en iyisi bahar döneminde İsveç'e gideyim ve önümdeki beş ay boyunca ben İsveççeyi öğreneyim."

"Beş ayda nasıl öğreneceksin?.."

"Ben bir yolunu bulurum. Çünkü İngilizceyi altı ayda öğrenen adam İsveççeyi de 5 ayda öğrenir."

Adam ne demek istediğimi anlamış olacak ki, kararlılığımı tasdik eder bir edayla konuşuyor:

"Peki sen bilirsin..."

Konsolosluktan ayrılıp hemen dayıma gidiyorum, dayım o zaman yabancı lisan öğretene Linguaфон kurslarının temsilcisi. İngiltere'den

plaklar getiriyor, 45 devirli plaklar var, gramofon üzerine koyuyorsun.

Dayım, “Bende İsveççe kurs yok, ama getirtirim,” diyor. Nitekim bir ay geçmeden İsveççe kursu için gerekli olan dokümanlar, plaklar ve kitaplar elime geçiyor.

Öğretmene ihtiyacım yok, öyle bir enerjiyle çalışıyorum ki. Önce plaktan dinliyor, sonra kitaptan okuyorum. Kulağım İsveççeyle doluyor, çünkü yatakta bile dinliyorum. Yatarken gramofonu koyuyorum başucuma.

1950 yılının Kasım ayında başlıyorum, 1951’in Mart ayında, tam beş ayda o kursu iki defa baştan sona bitiriyorum.

Üstelik hâlâ Kavala’nın şirketinde de çalışıyorum, çünkü yerime birini yetiştirmeden ayrılmayacağıma söz verdim.

BENİM İÇİN KAVGA EDİYORLAR

Bu arada da Kavala’da bir skandal yaşıyoruz, çünkü Mehmet Kavala beni kaybetmemek için aklına bin tane komplo geliyor. Düşünüyor ki; bu adamı İsveç’e konsolos gönderiyordur, konsolosu şikâyet edersem bu iş biter.

Mehmet Kavala şikâyetinde, “Konsolos yurtdışına adam kaçırıyor,” diyecek...

Fakat önce gidip konsolosla tartışıyor:

“Sen benim yanımda çalışan adamı ne hakla İsveç’e gönderirsin?”

Konsolos cevap veriyor:

“Türkiye’de esir olma diye bir şey var mı? Türkiye’de köle olarak çalışan insanlar var mı?..”

“Anlamadım...”

“Anlamayacak ne var, bu adam senin kölen değil, istediği zaman işten ayrılabilir, istediği yere de gidebilir. Buna engel bir kanun da yok. Benim anlayışım bu.”

Mehmet Kavala bir daha o konsolosla konuşmuyor, hatta o adamın Türkiye’den gitmesi için de biraz uğraşüyor. Fakat gücü yetmiyor göndermeye.

DÜRÜST DAVRANDIM

Mehmet Kavala, ben ayrılana kadar benden umudunu kesmedi. Belki kalmaya ikna olurum diye devamlı maaşımı artırıyordu. Ayrıca her fırsatta, yılbaşı dedi, bayram dedi, önüme bir zarf koydu. Bakıyorum 500 lira, bin lira çıkıyor içinden. Tabiri yerindeyse beni rüşvetle tutmaya çalıştı ama olmadı; muhakkak gidip şu dünyayı keşfedeceğim, İsveç’i tanıyacağım dedim.

Ben de dürüst davranıyorum; kararımı verdim, altı ay sonra ayrılacağım ama sen merak etme, ben o altı ay içinde öyle bir adam yetiştireceğim ki beni hiç aramayacaksın.

Nitekim bir adam alıyorum, sınıf arkadaşım ve ona işi öğretip devrediyorum.

Ayrılıklar pek çok insan için zor olabilir, fakat ben o yaşta da ileriye baktığım için pek zorlanmıyorum. Yani duygusal değilim. Bana yapılan iyiliğin değerini bilirim ama geçmişte yaşayamam.

“Patron, vakit tamam, sözümü tuttum, ben gidiyorum, helalleşelim.”

Yarı tatlı, yarı isteksiz, “Yolun açık olsun...” diyor patron Kavala.

Ben sözümü tutmuş, yakın bir arkadaşımı işe alarak beş ay içinde yerimi dolduracak şekilde yetiştirmişim.

Kötü ayrılmadık, sonraları da çok görüştük.

Hatta Divan Oteli’nin arkasında çok büyük bir hanı vardı, Ka Han isimli, onun ısıtma sistemini bana yaptırdı.

Sonraki yıllarda beni takdim ederken tanıdıklarına, “Bakınız, İshak Alaton benim yanımda çalıştı, ama şimdi boynuz kulağı geçti, büyük işadamı oldu,” derdi.

Mehmet Kavala genç denebilecek bir yaşıta 60'larında, galiba kanserden vefat etti.

Allah rahmet eylesin, toprağı bol olsun.

Zannedersem beni çok takdir etti. Ben de onu dürüst ve üretken bir patron olarak çok sevdim ve saygı duydum.

Eşi Necla Hanım, dünyalar güzeli, mavi gözlü, sarı saçlı, hakiki bir hanımefendi... Arada bir davetlerde bir araya gelir, eski günleri yâd ederiz.

BÖLÜM

5

BEDELİ ÖDENEN ŞEYLER
KALICI OLUR

İşçi İshak Alaton ve ustabaşı Adamajtis. Motala-İsveç. (Yıl 1951)

1951 yıl Mart sonu, Motala Verhsted
Lokomotif Fabrikasında kaynak işçisi
"Praktikant - çırak" işlek Alaton ve
Usta-Mühendis Peter Adamajti's, Litvanya
göçmeni, Ruslardan kaçmış...

Mavi tulumu yeni giymişim...
Elimde işe alınma belgesi...
Arkada, ~~XX~~ mamba lokomotif.
Madenler için, dar hatlı...

KARAKÖY LİMANI'NDAN SON BAKIŞ

Altı aydır beklediğim an nihayet geldi.

1951'in Mart başı.

Hem kış geçiyor hem de İsveççeyi öğrendim, kendime güvenim de yerinde.

İsveç'e gideceğim ama nasıl gidilir bilmiyorum. Araştırıp öğreniyorum ki, üç yol var: deniz yolu, kara yolu, demir yolu. O tarihte İsveç'e uçak yok, Amerika'ya bile uçaklar üç yerde durarak gidiyorlar. Haritaya baktım İsveç'e nasıl gidilir, Stockholm'a nasıl varılır?

En münasip yol olarak Türk gemisi var, Napoli'ye gidiyor üç günde. Napoli'den bir vasıta bulurum Roma'ya geçerim, oradan belki trenle devam ederim.

Bilet aldım Akdeniz Gemisi'ne, en ucuzundan... Üçüncü mevki de üçüncü sınıf yolcu... Onu da ikiye bölmüşler, 3A ve 3B diye, ben en kötü yerden aldım. Parasızlığın gözü kör olsun!

Hareket günü iyice yaklaşınca babama söyledim: "Ben İsveç'e gidiyorum, biletimi de aldım." İtiraz etmedi, beni tanıyor, anladı ki önüme bir engel koyması mevzu bahis değil. Onun da bir anlayışı vardı herhalde; bu çocuk 23 yaşına geldi, bırakayım istikbalini arasın demiş olsa gerek kendi kendine.

Ben çalışıp eve de birkaç kuruş getiriyordum. Babam artık eve para getiren oğlunun yerine kendisinin geçmesi gerekliliğine de

inandı. Zaten benim büyüdüğümü çoktan kabullenmişti, beni kendi halime bıraktı.

Evde annemle, kardeşlerimle vedalaştık, duygusal bir an değildi, normal bir ayrılma oldu, çünkü gidiyorsun ve bir müddet çalışıp tekrar döneceksin.

Gemi rıhtımdan kalkıyor, Galata'dan, Mehmet Kavala'nın şirketinin hemen önünden.

Babam geldi beni uğurlamaya, pek konuşmadık, çünkü sözün bittiği yerdi burası. Az sonra da yazıhanedeki mesai arkadaşlarımın hepsi geldiler, biri çikolata kutusu, biri lokum kutusu getirdi, hatta çiçek getiren bile vardı. O anda ben çiçeği ne yapayım, verdim bir başkasına.

Gemiye bindim, rıhtımda kalan babama, arkadaşlarıma el salladım, tebessüm ettim. Koca gemi halatlarını çözüyor ve ayrılıyor yavaş yavaş rıhtımdan. Biraz biraz uzaklaştıktan sonra herkes işine gidiyor. Uzaklaşırken dönüp İstanbul'a bir kere daha bakıyorum, içim huzur dolu...

Heyecanlıyım, o anda geride kalanlardan çok ileride bulacaklarımı düşünüyorum. Yani gitmekte olduğum yere odaklanmışım, hayalimde yaşamak istediğim o "büyük macerayı" canlandırıyorum.

Kesinlikle, isteyerek, bilerek, heyecan duyarak yola çıkıyorum. Nitekim kaynak işçisi olmaya razıyım, çünkü param ancak buna yetiyor. 3B yolcusuyum...

3B'DEN KÖTÜSÜ YOK

3B'nin anlamı şu: Geminin kazanhanesinin içinde hamaklar bağlamışlar, sandık filan koymuşlar, onunla hamaklara çıkıyorsun. Uyur gibi yapıyorsun, hemen yanında da kazan yanıyor büyük bir gürültüyle. Uyuyabilirsen uyu o gürültüde, o müthiş sıcakta.

Gemi kalabalık, hıncahınc dolu...

Çünkü o zamanlar Avrupa'ya gitmenin tek yolu bu.

Erzak hazırladım, yolda yiyeceğim şeyleri bir bohçaya sardım, çünkü bizim gibi yolculara gemide yemek vermiyorlar... Sınıfımız müsait değil. Oturacak yer bile yok. Varsa yoksa bir hamak... Gündüzün de nereyi bulursan oraya çömeliyorsun.

Yolcular arasında benim gibi macera arayanı pek yok, çoğunun hedefi belli, ya seyahat ediyor, ya da bir düzen kurmuş ona gidiyor.

İki genç vardı gemide, onlarla yarenlik ettik. Bazıları yabancıydı, onu da hatırlıyorum. Hatta bir Alman kadın vardı, mesafeliydi bana, çünkü nasılsa Yahudi olduğumu anladı, daha sonra yakınlık kurduk. Ona hiç Alman diye bakmadım, insan diye, kadın diye baktım.

Gemi önce Pire'ye uğradı, orada yük indirdi. Tabii biz inmedik, çünkü çok az kalacaktı, iki üç saat sonra hareket etti... Napoli'ye kadar başka bir limanda durmadı... üç gün sonra...

TAHTA VALİZLE NAPOLİ'DEYİM

Eski bir valizim var, tahtadan yapılmış basit bir köylü valizi. Askerde kullanmıştım, şimdi burada da yanımda... Öğlen saatlerinde Napoli'ye vardık. Valizi kapıp hemen gemiden iniyorum, o kadar acıkmışım ki karaya ayak basınca ilk işim, basit bir lokantada makarna yemek oldu.

İtalya, mart ayında ilkbahara girmiş, Napoli'de sıcak var.

Sonra bir yer, turistlere bilgi veren dükkânımsı bir yer... Oraya vardım, elimdeki evrakı uzatıp bir otobüs bileti aldım; Napoli-Roma arası. Tahminen üç saat sonra otobüs hareket etti ve akşam 7 buçukta Roma'ya vardık. Bir İsveç otobüs şirketinin özel garı ve adresi var elimde. Onu da organize eden beni İsveç'e davet eden P.E. Winning adında bir mühendisti, dedi ki: "Sen otobüse bin, İsveç'e kadar gellersin," Otobüs biletini de o yolladı. Otobüs şirketinin adı

da Linjebuss. Otobüslerin markası Volvo. O zamanın şartlarına göre oldukça lüks, ama kliması yok.

En önde oturuyorum, şoförün üstünden yolu seyrediyorum. Otobüs mola için yol üzerindeki küçük kasabaları tercih ediyor, çünkü oralar daha ucuz. Bu otobüs yolculuğu üç gün üç gece sürdü. Geceleri ucuz motellerde yatıyoruz. Birinci gece İtalya'nın Avusturya hududuna yakın bir yerde, ikinci gece Almanya'da, üçüncü gece Danimarka'ya yakın bir yerde. Üç gün sonra Helsingborg'da otobüs-ten indirildik ve trenle Stockholm'a geçtim. Stockholm'a varışım da bir akşamüstüydü.

İKİ KIZIN ELİNDE “ALATON” YAZIYOR

Beni tren istasyonunda ellerinde bir kâğıtta “Alaton” yazan iki genç kız karşıladı. Yirmi yaşlarında iki kız kardeş, ikisi de yüksek mühendis, Doktor P.E. Winning'in kızları. Beni alıp mühendisin evine götürecekler...

Hemen İngilizce konuşmaya başladılar benimle, ben de İsveççe konuşmaya başladım, şaşkınlıktan neredeyse arabadan düşeceklerdi. Kim öğretti İsveççeyi dediler, kimse öğretmedi, ben bir kurs aldım, o kursu dinledim ve öğrendim dedim.

Neyse eve vardık, mühendisle tanıştık. Benim gözümde yaşlı bir adam o, ellinin üstünde ama hâlâ yaşlı bir adam hatırlıyorum. Elli yaşında bir adam yaşlı bir adam değil ama o zamanın gözüyle yaşlı bir adam diye hatırlıyorum. Hanımı da sıcakkanlı bir kadın. Bana bir oda ayrılmıştı apartmanlarında.

Hayatımda ilk defa bir yabancıнын evinde kalıyorum, onlar da hayatlarında hiçbir Türk'le karşılaşmamışlar. Tek ortak noktamız İstanbul'daki konsolos.

Cuma, cumartesi, pazar, üç gün kaldım ve Stockholm'ü epeyce dolaştık. Pazartesi sabahı Ingrid beni tren istasyonuna götürdü, ken-

di parasıyla bilet aldı, vedalaşıp trene bindim ve Motala'ya doğru yola çıktım. Motala, Stockholm-Göteborg arasındaki göl kenarında bir kasaba.

Üzerimden büyük bir ağırlık kalkmış gibiyim, huzurlu bir toplum görüyorum yolculuk boyunca. İki yüz yıldan bu yana barış içinde yaşayan bir toplum... 1951 yılının Mart ayında İsveç'te yönetim sosyal demokratların elinde. Medeni, gelişmiş ve barışsever bir toplumun içinde olmanın heyecanını şimdiden duyuyorum. Rüya gibi, zor inanılır bir ortam.

İki buçuk saat sonra Motala tabelasını görünce tren yavaşlıyor. Elimde tahta valizimde artık ayakların yere basıyor.

Gardan dışarı çıktım, karşımda çok güzel bir göl. Vakit öğlen, hava şurup gibi güzel, yağmur yok. Motala çok şirin bir kasaba. Evlerin çoğu tek, bazıları üç katlı. Gösteriş yok, sade... yarı köy, yarı kasaba. İlk gördüğüm kişiye fabrikanın adresini soruyorum, elimde kâğıt var. “Şu otobüse bin seni götürür, on dakikada bir kalkıyor.”

İŞBAŞI GÜNÜ GELDİ

Otobüse bindim, fazla beklemeden hareket etti. Fabrikanın kapısına vardığımda personel müdürünün ismini sordum. Bekle dediler, aradan on-on beş dakika sonra müdürün sekreteri genç bir kadın yanıma gelip “hoş geldin” dedi İngilizce. Ben İsveççe cevap verince kadın gökten düşmüş gibi oldu, hemen sordu: İsveççeyi nasıl öğrendin? Adını sonradan öğrendim: Bayan Disponent. Beni müdüre götürdü, müdür de iyi karşıladı, pasaportumu alıp hemen girişimi yaptı, kaynakçı olarak işe başladım.

Beş bin kişilik, muazzam bir fabrika. İçinden tren yolu geçiyor. Fabrikada vagonlar imal ediliyor. Vagonlar ve lokomotifler. Ama lokomotifler tren yolu için değil daha çok madenler için, küçük ve dar hatlı.

Personel müdürü beni işçilerin şefiyle tanıştırdı, o da beni fabrikanın içinde yarı pansiyon yarı misafirhane olan bir binaya götürdü, birinci katta bir odayı gösterip “Kendine yer bulana kadar burada kalacaksın, yedi gün ücretsiz kalma hakkın var,” dedi.

İşe girişim yapıldığında alacağım creti de hemen söylediler, 8 ay boyunca aylık 365 kron verdiler. Senedeki günler sayısı kadar olduğu için iyi hatırlıyorum. Bugünkü parayla hesap edersem 52 dolar ayda.

KURU EKMEK, PEYNİR, SÜT

Eğer fabrikaya erken gidersen sabah ücretsiz kahvaltı veriyorlardı, ben de çoğu zaman erkenden gidiyordum.

İşçilerle abuk kaynaştım, yabancılık çekmedim, onlar da beni sahiplendiler. Baktılar ki garip bir kuş, uzaktan gelmiş ne olduğu belli değil ama İsveççe biliyor, anladılar ki bu adam bir şeyler yapmak istiyor, basit bir işçi değil. Herkes ilgi gösterdi, yardımcı oldu. Kasa-bada bir ailenin yanında yer buldum, Stockholm’e okumaya giden çocuğun odasını bana 65 krona kiraya verdiler.

İş ıkışı küçük marketten akşam yemeği için peynir ekmek alıyorum. Kuru ekmek, galeta gibi bir şey, 15 gün gidiyor. Akşamları sadece peynir ekmek yiyerek ve süt ierek 8 ay geçti. Fabrikanın verdiği öğlen yemeği bana yetiyordu...

Kaynakhanede çalışırken konuştuğum insanlar İsveççe seviyeme hayret ediyorlardı, çünkü kullandığım bazı kelimeleri onlar bilmiyorlardı. Bazıları ertesi gün gelip “Akşam lgata baktım. Ne garip, bana İsveççe yeni kelimeler ğretiyorsun,” diyordu. Çünkü benim öğrendiğim kurs, yüksek İsveççe kursuydu, aristokrat düzeyinde.

Motala’da hafta sonu zaman pek geçmek bilmiyordu, yapacak fazla bir şey yoktu. İşçiler beni biraz kafa kola aldılar ve cumartesi akşamları müzik olan, Stads Hotellet dedikleri yere götürüyorlardı. Otelin restoranında müzik yapılıyor ve akşam yemek yiyorsun, c-

reti de 20 kron... 8-10 adam, bazen hanımları da bulunuyor, işçiler Akvavit denilen kuvvetli bir içki içiyorlar, ama ben içmiyorum, hem sevmiyorum hem de gereksiz buluyorum. Üstelik de pahalı, çok pahalı bir içki. Vergiler aşırı yüksek içkilerde.

Öğreniyorum ki, o tarihte Systembolaget diye bir örgüt varmış, içkinin her yerde satışına tahdit getirmişler... Kasabada ufak bir dükkân var, içki oradan alınıyor ama karneyle. O karneye işaret konuluyor. Yani herkes sınırlı miktarda içki alabiliyor.

İşçiler, “Sen içki karnesi aldın mı?” diye sordular. Hayır dedim. “Biz sana bir karne alalım.” Anladım ki, benim karneyi kullanıp daha çok içmek istiyorlar.

Nitekim öyle oldu.

Sırayla her ay biri benimle Systembolaget’e uğrayıp içkiyi aldı.

DANS BİLEN TÜRK

Cumartesi akşamları müzik yapan mekâna gidip oturuyoruz. Bir genç kadın önümde eğilip beni dansa davet ediyor. Hayatımda hiç böyle bir şey görmedim, kadın gelip beni dansa davet ediyor. Kalkıyorum dansa ve kasabada şöhret oluyorum, “dans bilen Türk” diye... Gelip arkadaş olmak isteyenler de oldu. Genç ve güzel kadınlar... Ben ölmeden önce cennete gelmişim!

Böylece o kasabada epey arkadaşlarım oldu, yani oranın bir parçası haline geldim.

Bunlar işin eğlencelik tarafı, fakat Türkiye’den kalkmış, günlerce yol yapmış adamın hedefi başka, büyük bir merak var, öğrenme aşkı var...

Artık ben bir kaynakçıyım. Akşamları saat 4 buçukta işi bıraktığımda hemen kasabaya gitmiyorum, çünkü kasabada yapılacak fazla bir şey yok. Arkadaşlarımdan ani bir davet geliyor:

“İshak gel havuza gidelim.”

“Kış ortasında havuz mu olur, bu soğukta nasıl gideriz?”

“Fabrikanın kapalı havuzu var.”

O güne kadar görmediğim bir şey, her tarafı kapalı, devasa, tavanı yüksek, su devamlı ısıtılıyor. Havuzu kullananlar fabrikanın işçileri. Havuz işçiler için inşa edilmiş, yani bizim için. Dışarıda hava çok soğuk, ama ben içeride ılık suda yüzüyorum... Dört duvarın birisi cam ve dışarıyı gözüküyor. O camın önünde dışarıyı da görülecek şekilde fotoğraf çektiyorum. Daha sonra o fotoğrafı eve gönderdim, ben mayolla havuzun kenarındayım, dışarıda ise kar yağıyor...

Bunu üzerine evdekiler şöyle bir mantık geliştiriyorlar, “Bu adam müthiş zenginleşti, çünkü kapalı bir havuzda yüzebiliyor.” Çünkü bir işçinin, bir kaynak işçisinin kapalı bir havuzda yüzebileceğini tahayyül edemiyorlar.

PARANLA ESİR OLMA...

İstanbul’u, ailemi özlesem de burada heyecan verici bir hayat var, halimden memnunun, yeni insanlarla tanışıyorum ve kimden ne öğrenebilirim ona bakıyorum.

Motala’da tanıdığım önemli insanlardan birisi, belki de birincisi Dr. Anders Toss oldu. Önce kızıyla tanıştım. Roma-Haelsingborg otobüs yolculuğunda. Hostesti otobüste. Tesadüf ya, Motala’da doğmuş. Beni evlerine davet etti, ailesini, babasını da tanıdım. Bende iz bırakan kişilerdendir Dr. Toss. Asil ve zengin bir aileden geliyor. Doktorluk yapmak istiyor, para kazanma hırsı hiç yok, insanlara hizmet etmek istiyor ve bu bende büyük bir etki oluşturdu; “Demek ki hayatını başka insanların mutluluğuna, sağlığına vakfeden insanlar da var,” dedim.

Bu adam bana çok tesir etti, dedi ki:

“Ben senin hayatta çok zengin bir adam olacağını hissediyorum, çok zengin olacaksın ve çok para sahibi olacaksın, fakat bir şeye çok

diğer et: Eğer sen para kazanma yolunda bu paranın sana verdiği hudutlarla ve kısıtlamalarla düşüncelerini açıkça ve cesurca ifade edemeyecek bir noktaya gelirsen o paranın hiçbir kıymeti yok, çünkü o zaman kendi parasına esir olmuş bir adamsındır.”

Yani şunu demek istedi: Kazandığın para senin düşüncelerini ifade etme yolunda bir engel olacaksa, o para senin kendi hapisşanen olur. Evet başarılı ol, para kazan ama aynı zamanda düşüncelerine sadık ol ve düşüncelerini açıkça ifade etme önünde engel tanıma. Kendini, kendi paranla dahi olsa satma!

Dr. Toss’un bu sözlerini hiçbir zaman unutmadım. Bu konuşma bana kılavuz oldu, hayatıma yön verdi. Hayatım boyunca felsefeye merakımı hep canlı tuttum. Sayısız kitaplar okudum.

Hâlâ okuyorum, felsefe okumaya doymuyorum.

Sonradan keşfettiğim felsefe ustalarından biri de Seneca... Milat başlangıcı yıllarında yaşamış bir Romalı aristokrat.

Seneca diyor ki:

“Mensup olduğu toplumun çıkarına yarayacak bir fikir geliştiren bir insan, bu fikrini toplumuyla paylaşmaz ise, bu insan ya bencildir ya tembeldir ya da korkaktır.”

Ben hayatım boyunca bunlardan hiçbirini olmamaya gayret ettim.

KAYNAKÇILIKTAN RESSAMLIĞA...

Kaynak işçiliğim 4 ay sürüyor. Dört ay sonra beni bir kat yukarı çıkardılar, resim atölyesine... Büyük bir salon, 100 kadar resim tahtası var, orada resimler çiziliyor. Şef diyor ki, “Sen kaynak işçiliğiyle yetinecek bir adam değilsin, çalışkansın, alternatifli düşünebiliyorsun, elin de yatkın, artık resim bölümünde çalışacaksın.” Orada da 4 ay çalıştım, vantilatör resimleri yaptım, kısa sürede resim teknolojisini öğrendim. Resim atölyesinde herkes bana yardımcı oldu.

İsveç’e geleli 8 ay oldu ama kafamda hâlâ daha fazlası var.

Hedefimden hiç sapmadım. Klima işini öğreneceğim.

Bir gün klima işini soruyorum: “Bizde klima yok ama benzer dalda çalışan başka bir firma var Stockholm’de,” diyorlar ve adresini yazıp veriyorlar.

SEKİZ AYDA STOCKHOLM

1952’nin 2 ya da 3 Ocak günü...

Motala’da arkadaşlarımla vedalaşıp Stockholm’ün varoşlarında bir fabrikaya gidiyorum. Adı Ventilator AB. Üç yüz kişi çalışıyor, havalandırma tesisleri için gereken cihazları yapıyorlar.

Fabrikanın genel müdürüne gittim. Mizaç olarak soğuk bir adamdı, hiçbir yakınlık göstermiyor. Zaten işe başlayınca pek fazla karşılaşmadık...

Referanslı olduğum için hemen ressam olarak başlıyorum, ayrıca İngilizce ve Fransızca bildiğim için de yan iş olarak şirketin dış dünyayla muhaberatta da bir yerim oldu, yani iki bölümde birden çalışıyorum. Yurtdışından gelen İngilizce ve Fransızca mektupları İsveççe çeviriyorum. Cevapları da ben yazıp yolluyorum.

İstanbul’dan, Karaköy limanından buraya doğru yola çıkmalı 8 ay olmuş, bu kadar kısa bir sürede bu noktaya gelebileceğimi açıkçası beklemiyordum. Evet, gayret ettim, çok çalıştım ama...

İnsanlarla hep diyalog kurdum, onları anlamaya çalıştım, kimseyi yadırgamadım, ötekileştirmedim, kendimden uzaklaştırmadım ve zamanla herkesin dostluğunu kazandım, dolayısıyla hepsi bana yardımcı oldular.

Ben kendi başıma yapmadım bunları.

Stockholm’de evinde kaldığım mühendis Winning, o büyük fabrikanın müdürleri, onlar beni kanatlarının altına aldılar, bana Stockholm’deki işi buldular, ben de kısa sürede kendimi ispat ettim. Faydalı bir insan oluyorum...

YAHUDİ OLDUĞUM AKLIMA GELMİYOR

Hayat standartlarımda belirgin bir artış var. Vantilatör fabrikasında maaşım 1100 krona çıktı. Motala küçük bir kasabayken Stockholm gelişmiş bir şehir, haliyle ödediğim kira da 65'ten 250 krona çıkıyor. Yavaş yavaş yabancı, işçi kimliğinden sıyrılıp yaşadığım yere gittikçe daha fazla ait olmaya başladım. Artık gündelik yaşama, gazetelere, şehirde olup bitene, hatta sanatsal etkinliklere de yavaş yavaş ilgi duyuyorum.

İlginçtir, Yahudi olduğum hiç aklıma gelmiyor buralarda. Motala'da hiçbir Yahudiyle tanışmadım, çünkü yoktu... Stockholm'de de işçi mahallesinde Yahudi yoktur diyerek herhangi bir arayışa girmedim. Fakat daha sonra öğrendim ki, Stockholm'de Yahudi var. Onlarla ilişki kuruyorum...

Bu fabrikada tam bir yıl çalıştım, hayalim olan klima hakkında epeyce bilgi edindim. Mühendislerle sağa sola havalandırma işlerine gittim, küçük tesislerin montajına da bizzat katıldım. Bilgi yavaş yavaş tecrübeye geçmeye başladı... İstekliydim, motivasyonum tamdı, onun için kısa sürede burada da takdir gördüm, fark edildim...

Öyle ki o sene içinde de iki defa maaşımı artırdılar, 2500 krona çıktı...

İyi güzel, her şey yolunda gidiyor, başarılıyım, itibar görüyorum meslek öğreniyorum, para da kazanıyorum, fakat arada bir şu his geliyor: Ben yabancıyım, burası benim ülkem değil, bir gün çekip gideceğim. Böyle bir girdabın içinde kaybolmak istemiyorum, hemen kendime telkinde bulunuyorum; bu his var, ama bu hissin üstünde bir başka his daha var; öğrenme hissi var, öğrenme hırsı var. Yeni bir ülkenin güzelliklerini de keşfediyorsun. Bir gün Türkiye'ye döneceksin, işte o zaman öğrendiklerin, yaşadıkların, gördüklerin, tanıdıkların senin sermayen olacak.

İŞ RUTİNLEŞİNCE KORKTUM

Bir müddet sonra Ventilator AB şirketinde yeni şeyler öğrenecek bir durum kalmadığını gördüm, ben kendimi tekrar ediyorum, işler rutine bindi. İnsan yaptığı işten heyecan duymuyorsa bir süre sonra işten soğumaya başlıyor. Hemen fabrika müdürüne gittim, dedim ki:

“Benim buradan bir adım daha ileri bir yere ihtiyacım var, çünkü ben öğrenmek istiyorum, yeni şeyler öğrenirsem daha iyi bir maaş alabilirim.”

Müdür bey biliyordu, benim bir müddet sonra Türkiye’ye dönmem gerekiyor, çünkü resmi çalışma iznim limitli.

Dedi ki:

“Sana başka bir şirkette iş bulabilirsem çalışma iznini bir sene daha uzattırabilirim, yoksa dönmen lazım.”

“Tamam kalıyorum.”

Dediğini yaptı ve bana başka bir şirkette iş buldu ve çalışma izni mi de uzattırdı. Soğuk tavırlı fakat sıcak kalpli bir adamdı...

SANKİ AKADEMİDEYİM

İsveç’te iş adresim üçüncü kere değişiyor, artık şehrin merkezindeyim... Şirketin adı Baltiska Skinnskompaniet AB. Adres, Stureplan Meydanı. Stockholm’un Taksim meydanı gibi. Tam merkez.

Şirketin temelleri 1860’larda atılmış. Şirket merkezi Stockholm’da. Dünyanın dört bir yanında şubeleri var. Güney Amerika’da, Avustralya’da, Güney ve Kuzey Afrika’da. Ham deri Trading Şirketi. Mezbahalarda biriken ham derileri satın alıp endüstrisi gelişmiş ülkelerdeki deri ithalatçılarına satıyordu. Alım ve satım aynı gün içinde gerçekleşiyor. Risk sıfıra yakın. Kârlılık yüzde 1-2, bilemedin yüzde 3’ü geçmiyor. Ancak ciro müthiş. Her alım-satım birkaç milyon kron kıymetinde.

Buradan sadece iş dünyası gözükmüyor, daha fazlası var, İsveç'i bütünüyle görüyorum, sistemi fark ediyorum, devleti anlıyorum, hayata başka başka açılardan bakabiliyorum...

Ve bende yavaş yavaş bir sosyal demokrasi düşüncesi beliriyor.

Sosyal demokrasiye, sosyalizme, Karl Marx'a ilgi duyuyorum. Sosyalizm ile sosyal demokrasi arasındaki farkları anlamaya başlıyorum...

Çalıştığım yere on dakika yürüme mesafesinde sosyal demokrat gençlik kolu merkezi vardı, oraya gidiyordum akşamları. Bu sayede genç sosyal demokratlarla dostluklar geliştirdim.

İnsan düşünerek yaşadığında zamanla farklı bilinçler de oluşmaya başlıyor. İnsan sadece iş bilgisinden ibaret değil elbette. Hepimiz gerçekte hayatta bir anlam arayışı içindeyiz. Bazen bunu unuturuz ama bu gerçek değişmez. Anlam çok geniş bir varlık âlemi... Dünyayı, hayatı, kendimizi anlamak için mekanik bilgi yetmiyor. Düşünsel bir seyahat lazım insana.

Ben buna İsveç'teki üç yıllık dönemimde bir miktar ulaştım. Orası benim için bir tür akademi işlevi gördü. Orada gördüğüm sosyal demokrasi, devletin varlık nedeni, devletin işlevi ve sınırları, insana verilen değer, siyasetin anlamı ve siyaset tarzı, siyasetçi profili ile Türkiye pratiğinde gördüklerim hiçbir zaman uyuşmadı.

İnsan imreniyor böyle bir ülkeye, bir an aklımdan geçiyor, demek ki o fikir filizlenmeye başlamış; "Acaba bu cennet ülkede hayat boyu yaşasam mı?" diye düşünmeye başlıyorum. Madem ki bu kadar iyi karşılanıyorum, madem ki bu kadar eğitim de var, madem ki insanlarla dostluklar kurabiliyorum, ben bu ülkede kalsam... Bu his gittikçe büyüyor.

İMALAT İYİ AMA TİCARET DAHA İYİ..

İtiraf etmeliyim ki, ben ticareti şehir merkezindeki Baltiska Şirketine öğrendim. O güne kadar hep üretmeye, imal etmeye yoğunlaş-

miş, hep onu hayal etmiştim. Burada üretmenin ötesini, yani ticareti keşfettim; satmanın, pazarlamanın imal etmekten daha önemli olduğunu çok erken bir yaşta öğrendim.

Kazanmanın esası pazarlama, satma stratejileridir.

Artık fabrikada değil çok güzel döşenmiş büyük bir ofiste çalışıyorum, köşede caddeye bakan bir masam var, yarı oda gibi... Çok verimli, çok keyifli, çok öğretici bir yılım geçti burada. En son 3 bin kron aylık maaş aldığımı da hatırlıyorum.

İsveç'in önemli isimleriyle de tanıştım, dost oldum. O isimlerin arasında en önemlisi Olof Palme. O zaman genç bir adam, aristokrat bir aileden geliyor ama felsefesi sosyal demokrat...

Genel sekreteri hatırlıyorum, gençlik kolunun genel sekreterini... Benden beş-altı yaş daha büyüktü, kalite bir adamdı. Bir de sosyal demokrat teorinin düşünürü Gunnar Myrdal'la tanıştım. *Eşitliğe Doğru* diye bir kitap yazdı, müthiş bir kitaptı.

Stockholm şehir merkezinde Yahudilerin olduğunu öğrendim. Çalıştığım ofise komşu bir maden ihracatçısı vardı, adı "İskandinav Maden Şirketi" diye. Ortaklardan biri Leopold Haas, aslen Polonyalı. Onunla ve ailesiyle çok yakın bir ilişki kurdum. Bir oğlu ve bir kızı vardı, beni çok sevdiler, ailenin bir ferdi olarak kabul ettiler.

SADECE BİR KERE GİTTİM

Ben öyle dindar bir Yahudi hiç olmadım. Stockholm'de Sinagog var mı onu da hiç merak edip sormamıştım. Bir Yahudi Yılbaşı'na rastlayan cuma akşamı Leopold Haas'ın teklifiyle, o da sırf merak ettiğim için gittim. Dua etmek için değil. Sokak içinde bir bina, mermer merdivenlerden yukarı çıktık, karşımızda üniformalı sapsarı, mavi gözlü, dev gibi iki adam duruyor.

Çok garibime gitti, çünkü Orta Avrupa'dan gelen insanların tipi esmer, nispeten orta boylu ya da kısa olur. Kapıda konuşuyoruz:

“Böyle Yahudiler var mı, uzun boylu sarışın?”

“Bunlar Yahudi değil, bunlar Hristiyan İsveçli, güvenlik görevlisi.”

“Şaşırdım, nasıl yani?”

“İsveç’te bu işi yapacak Yahudi yok.”

“Burada ne kadar Yahudi var?”

“Bütün İsveç’te toplam dört bin.”

“Tamam o zaman normal... Zaten iş normal bir iş, duayla ve dinle ilgisi yok.”

İçeri girdik, bina oldukça bakımlı. Hadi içeri kadar girmişken birkaç dakika da dua edelim dedik. İsveç’te bir daha da fırsatım olmadı Sinagog’a gitmeye.

Ne olursa olsun, nerede olursan ol, insan kendi toprağını özliyor. Gariplik duygusu, gurbet hissi ilk zamanlar mı yoksa sonraki süreçlerde mi daha yoğun onu kestirmek çok zor. İnsan bir yandan güçlü görünmek istiyor ve içindeki his dünyasını bastırıyor, bir yandan da küçük bir şeyin hatırlatmasıyla hatıraları canlanıyor, büyüdüğü sokağını özliyor, denizini özliyor, martıların süzülüşlerine dalıp gidiyor, rıhtıma yanaşan bir vapur sesiyle irkiliyor...

İlk zamanlar daha çok mektup yazıyordum. İstanbul’a, eve, aileye. Telefon?.. Telefon hak getire, bir hafta beklersin bağlanacak diye. O dönemde, 1952-53 yıllarında annemle, babamla, kardeşlerimle telefonda konuşmaya hiç muvaffak olamadım. Mektup yazıyorum, ama sonraları sanki biraz mektuplar azaldı gibi.

BABAM İSVEÇ’TE

Tam 2 yıl 8 ay olmuş İsveç’e geleli. Üç tane iş değiştirdim, kasabada başladım, şehrin göbeğine kadar geldim, kısa zamanda çok şey öğrendim. İyi ki gelmişim diyorum, tek kelimeyle dahi olsun pişmanlığım yok...

1953 yılının Eylül ayının başında babamdan bir mektup aldım, hal hatır soruyor, annemin kardeşlerimin iyi olduğunu, tek dertlerinin bana duydukları özlem olduğunu ve selamlarını, bir de yakında beni ziyarete geleceğini yazmış. Diyor ki: “Ben Stockholm’e gelip seni görmek istiyorum.”

Hemen cevap yazdım: Tabii baba özlemler bekliyorum...

O da benim yolumla geliyor, Karaköy’den gemiyle İtalya Napoli’ye, sonra trenle Stockholm garına. Garda karşıladım babamı ve alıp eve götürdüm. Uzun uzun sohbet ettik, çalıştığım ve yaşadığım bütün yerleri gezdirdim, dostlarımla mesela Polonyalı Leopold Haas’la tanıştırdım, bu benim babam dedim, geldiğim noktadan memnun, fakat zannediyor ki ben İsveç’te kalacağım. Derken aradan bir hafta geçti. Bana sordu:

“Sen artık Türkiye’ye dönmeyecek misin, burada mı yaşayacaksın hep?”

“Bana bir sene daha çalışma izni verdiler ama tekrar müracaat edip uzatacağım.”

“Ne kadar uzatacaksın?”

“Bilmiyorum...”

“Galiba sen uzata uzata yaşayacaksın, devamlı uzatarak hayat boyu burada kalmayı düşünüyorsun.”

“Beş sene burada çalışan yabancılara devlet İsveç vatandaşlığı veriyor.”

“Eyvah, desene ben oğlumu kaybettim, sen artık İsveçli oldun.”

Babam iyice evham yapmış...

Üzülüyorum. Ailemin yaşadığı İstanbul ile Stockholm arasında kararsız bir durumdayım ve babam bunun farkında. Zaten depresif bir hali de var. Yine aynı konu ama Varlık Vergisi tokadını hiçbir zaman hazmedemedi. Hayata küstü. Şimdi de oğlunu yaban diyarlarda bırakıp kaybetme durumunda.

SUÇLULUK TOHUMU EKİLDİ

İstanbul'a hareketinden bir gün önceki akşam evde oturuyoruz. Babam birden ağlamaya başlıyor. Karşımda ağlayan yaşlı bir adam var, babam ağlıyor... hem ağlıyor hem de konuşuyor:

"Elli bir yaşıma geldim, ama kendimi daha yaşlı hissediyorum, çok hırpalandım, çok yıprandım, hep darbe yedim, hayallerim kırıldı, Aşkale'yi yaşadım, ölümden döndüm."

"Baba neden ağlıyorsun, o günler geride kalmadı mı?"

"Seni kaybettik... Buraya gelince, anladım seni kaybettik. Benim için sen ailenin umudusun, çünkü sen ailenin büyüğüsün. Ben biliyorum sizlere iyi bir hayat sunamadım, ama sen biliyorsun ben birtakım darbeler yedim ve bir türlü kendime gelemedim. Sen şimdi geliyorsun, 26 yaşına geldin. Ben öyle düşünüyorum ki, senin bir aile sorumluluğun var, benim başıma bir şey gelirse -maazallah- sorumluluk senindir. Ben daha fazlasını yapamıyorum, ailenin başına dönmeni bekliyorum.

Sustum, göstermeden birkaç damla gözyaşı da ben döktüm. Bir kere daha gördüm ki, babam hiç değişmemiş, Varlık Vergisiyle gelen o depresyondan hâlâ çıkamamış. Konuşması ve hali bende bir suçluluk duygusu oluşturdu, o gün içime bir suçluluk tohumu ekildi. Ertesi gün babamı tren istasyonuna götürdüm, pek bir şey konuşmadan ağlaşıp ayrıldık.

O anda Türkiye'ye dönüp dönmeyeceğime dair hiçbir şey söylemedim, hissi karar vermek istemedim, çünkü o anda kalmayı daha çok istiyordum. Belki bencilceydi ama o anda İstanbul'a dönme ve o sorumluluğu alma yerine İsveç'te, bu güzel ülkede kalma hissim daha ağır basıyordu. Babamın söylediklerine rağmen kalmaya karar verdim. Fakat içimdeki huzursuzluk gittikçe arttı, kendimi sorumlu ve suçlu hissetmeye başladım.

Suçluluk hissi ve kalma kararı...

İkisini de yaşıyorum aynı anda.

DOKTOR KARARIYLA TÜRKİYE'YE DÖNDÜM

Bir müddet geçtikten sonra okuduğum kâğıtlardaki yazıları çift görmeye başladım. Önce önemsemedim, tekrar edince okuyamaz oldum, müdürle konuştum; “Hastaneye git,” dedi. Gittim, Karolinska diye bir hastane... Göz doktoru baktı bir şey bulamadı; Gözlerin sapasağlam, her şey normal, gözlüğe ihtiyacın yok,” dedi. Dahiliyeye gönderdi, orada da bir şey çıkmadı. Sebebi bulunmaz bir hastalık olarak teşhis edilmeyi beklerken birinin aklına geldi; “Gel bir de psikiyatr görsün,” dedi. Gittik, yaşlı bir adamdı, beni oturttu çok da ilgilendi. Sohbet ettik:

“İsveççeyi çok iyi biliyorsun, kaç senedir buradasın?”

“Üç sene oluyor...”

Sonra doktor birçok soru sordu, beni iyice deşti.

Ben de her şeyi anlattım:

“Babam geldi ağladı, İstanbul’a gel dedi, ama ben gitmek istemiyorum. Çünkü burada iyi bir hayatım var, hedeflerim var, beş sene kalırsam vatandaşlık alacağım.”

Konuşmanın sonunda bir soru daha sordu;

“Babanın durumuna çok mü üzülüyorsun?”

Benim cevabımı beklemeden, konuşmaya devam etti:

“Senin rahatsızlığın fizyolojik değil, yani sende herhangi bir hastalık yok. Sen çok huzursuz bir adamsın. İç huzurun da yok ve bu çok belli oluyor.”

Şaşırdım pek fazla bir şey söyleyemedim, tek kelimeyle geçiştirir gibi cevap verdim:

“Evet...”

İstanbul’daki ailen seni geri çağırıyor sen gitmiyorsun. Teşhisim şu: Sen ruhsal bir kriz geçiriyorsun, ruhsal bir baskı altındasın. Eğer iyileşmek istiyorsan muhakkak İstanbul’a dönmen lazım. Normale dönmek istiyorsan İstanbul’da seni bekleyenlerin yanına gidip o ra-

hatsızlığını gidermen lazım. Bunun başka çaresi yok. Burada olduğun müddetçe mutsuz olacaksın. Onun için git Türkiye'ye. İç huzuru başka türlü geri kazanamazsın."

Teşekkür ettim ve hastaneden çıkarken İstanbul'a dönmeye karar verdim.

Yani doktor kararıyla, hatta reçeteyle dönüyorum İstanbul'a...

SÜNGÜSÜ DÜŞMÜŞ BİR ADAM

Kasım ayındaydık, aralık sonunda uzatmam da bitecekti, yeni bir uzatma talep edebilirdim, etmedim. Yıl sonu şirketten ayrılma kararı vererek 1954'ün ilk günlerine biletimi aldım, trenle döneceğim Türkiye'ye.

Acıklı bir vedalaşma oldu; hem arkadaşlarım var, hem de şirkette çalışanlar var. Şirket yöneticileri de mutsuz çünkü iyi bir çalışanı kaybediyorlar.

İsveç'e kendi irademle ve heyecanla gitmiştim. Ailemden, ülkemden ayrılırken hayallerimden başka sermayem yoktu, fakat mutluydum, çünkü büyüttüğüm umutlarım vardı. Heyecanlıydım, yolculukta pek uyku da aramadan gelmiştim. Zaten heyecan güzeldir, uyutmaz insanı... Şimdi dönüyorum, ama isteksizim, savaşı kazanamadan dönen bir adamın mutsuzluğu da var, tabii biraz da mecburiyet... Fakat iyice ikna da oldum ki, uzun vadede ruhsal dengem için bu gerekli. Çünkü "vicdan azabıyla" yaşayamam.

İsveç'e üç yıl önce nasıl gemiyle üçüncü mevkide gittiysem şimdi dönerken de trenle yine aynı şekilde konfor aramaksızın dönüyorum. Bir gariplik duygusu kaplamış içimi... Tren, "Orient ekspres" üç günde ağır aksak geliyor Sirkeci'ye...

Karaköy limanında gemiyle çıktığım yolculuk şimdi Sirkeci Tren garında bitiyor. O anda neyle döndüm, ne biriktirdim, ne kazandım tam farkında değilim, tamam gittiğim gibi dönüyorum, ama tüm

bu heyecanların aksine bir hezimet duygusu baskın geliyor. Haliyle çok mutsuzum, elde ettiğim güzellikler ve öğrendiklerim ön plana çıkmıyor.

Süngüsü düşmüş bir asker gibiyim, mecburen dönen, yenilmiş...

MUTSUZLUĞUM AZALIYOR

Giderken bir tahta valizle gitmiştim, eve dönerken eli yüzü biraz daha düzgün bir valizim var. Cüzdanım da pek kabarık değil, takriben 4 bin kron kadar bir para var. İki sene dokuz ay sonra neredeyse gittiğim parayla geri dönüyorum...

Tren Sirkeci garına yaklaştıkça içimdeki mutsuzluk yavaş yavaş dağılmaya başladı. Valizimi kapıp ayaklarım yere bastığında nasıl olduysa içimdeki kasvet dağıldı.

Evdekiler geleceğimi biliyorlardı, ama karşılamaya gelen yoktu, çünkü hangi saatte varacağımı bilmiyorlardı, zaten “Gelmeyin, ben yolumu bulur gelirim,” dedim.

Hemen eve gittim, herkes çok mutlu...

Ev aynı, değişmemiş.

Abide-i Hürriyet Caddesi, Hürriyet Apartmanı, zemin üstü, 1. kat-
tayız. Ablam evli. Arkada Bomonti’de ufak bir dairede yaşıyor. Evde,
erkek kardeşim, kız kardeşim var, bir de annem var, babam ise işe
gitmiş çalışıyor. Kucaklaştık, hasret giderdik. Babam da akşam geldi.

Öyle bir ziyafet falan yok, normal bir akşam yemeği yiyoruz. Sürekli soru soruyorlar, ben de durmadan anlatıyorum.

Birkaç gün böyle geçti. Fark ettim ki hastalık da yavaş yavaş beni terk ediyor... Artık o 'çift görme' de azalmaya başladı ve nihayet normale döndüm.

İstanbul'u özlemişim ama o hezimet duygusu hâlâ beni susturuyor, bir yanımlı İsveç'te kalmış gibiyim. Gelgitler yaşıyorum, kendimi başarısız ve kovulmuş gibi hissediyorum...

GERÇEĞİ YILLAR SONRA GÖRDÜM...

İsveç tecrübesinin bana ne kattığının o günlerde farkında değilim. Bazen “kayıp yıllar” diye düşündüğüm de oldu, fakat zaman ilerledikçe zenginliğimin, birikimimin farkına varmaya başladım.

Kısıtlı teknik bilgi yanında, asıl kazancım İsveç’te edindiğim dostlar oldu. Sosyal Demokrat Parti’nin Gençlik Kolu üyeleriyle hayat boyu süren ilişkilerim sayesinde, liberal ve üretken ekonomi ile sosyal demokrasinin ince ayarlı ilişkilerini anlamaya çalıştım. Geçen asrın başında açlıktan kıvranan, halkın dörtte birini Amerika’ya göç veren bir ülkenin, asrın ortalarından sonra akıllı sosyal demokrat yönetim sayesinde, dünyanın en zengin ülkeleri arasına girişini heyecan ve gıptayla izledim.

Geçmiş yarım asır boyunca, yanlış insanlar tarafından çok kötü yönetilen ülkemin kaçırdığı fırsatları gördükçe zaman zaman umutsuzluğa kapıldım. Ancak mücadeleye ara vermedim. Yokuş yukarı, yılmadan, yorulmadan bildiğim doğruları fırsat buldukça medyada, konferanslarda dile getirdim. Bir arpa boyu yol gitmiş olsam da vicdanen müsterihim. Elimden geleni yaptım. Bazı insanların önyargılarını kırmanın, çoğu zaman ölüyü diriltmek gibi biz faniler için imkânsız olduğu neticesine de vardım.

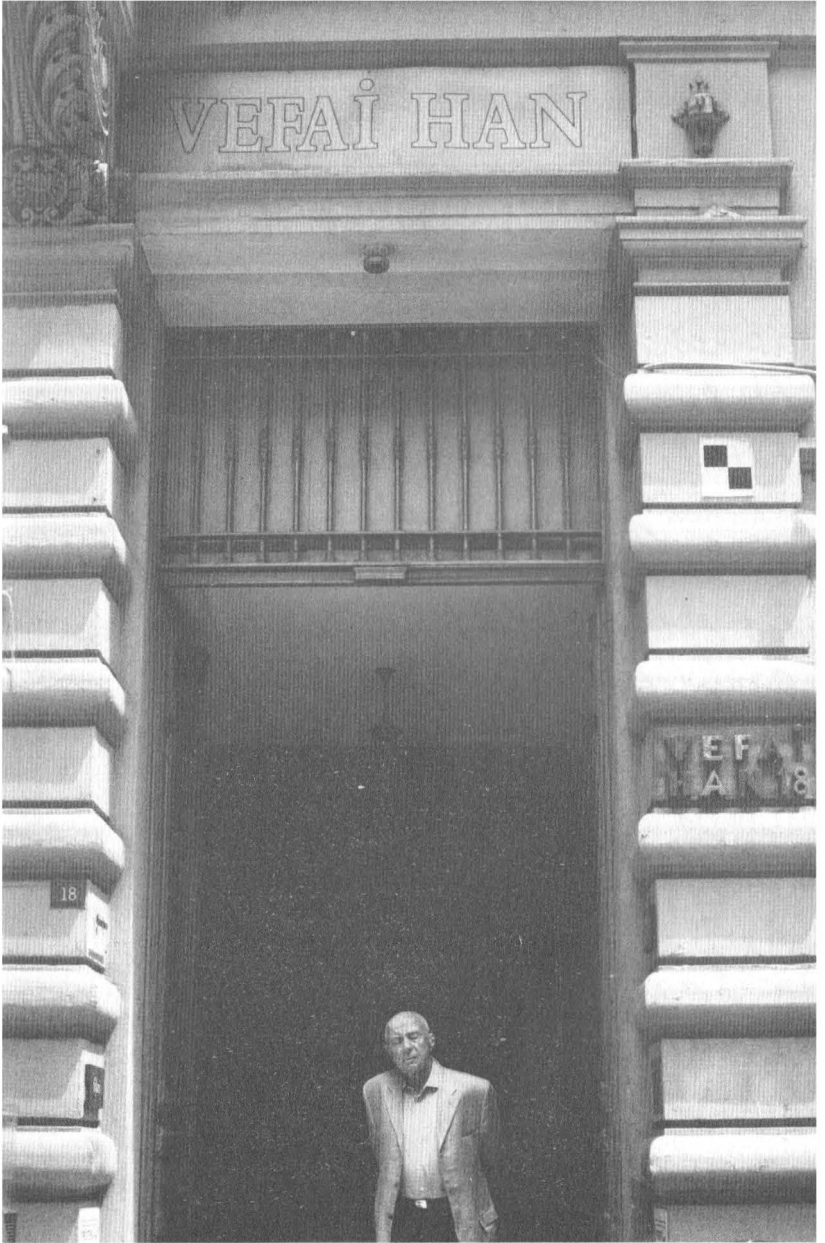
Bütün bu tecrübe ve düşünceler yavaş yavaş beni şekillendirdi.

Zaman içinde, bu düşünceler zihnimde kristalleşti ve beni somut arayışlara yönlendirdi.

BÖLÜM

6

HER ŞEY GEÇER

Vefai Han GiriŖi. (Yıl 2011)

ALARKO'nun doğum yeri : VEFAT HAN
Bankalar Caddesinde, eski Merkez Bankası
hissesinde bir han.. Birinci katta,
asansör kapısı yanında bir üşgen oda..
Anka sokaka bakan der bir penceresini
hatırlıyorum. Camı çatlağı ve uzun
Zaman yeni cam takılabilecek parayla
bulamadık. Eskiçiden iki masa ve
iç ışıkla aldık. Üçüncü ışıkla,
gelebilecek müşteriye hazırlık...

Bu üşgen odada, Üzgeçir Cami
ile ortaklık yolunda geleceğe
yolken açtık.

1954-2012... aradan 58 yıl geçmiş..
Odaya aradım, bulamadım. Asansörü
gözetmek için odaya iptal etmişler...

YA BANA İŞ YOK YA DA BENDE İŞ YOK

Ocak 1954.

Üç yıl önce bıraktığım ülkede fazla değişen bir şey yok.

Babam az biraz normale dönmeye başlamış, biraz daha kendine güveni gelmiş gibi. Ama yine de büyüme hırsı, açılma merakı yok. İşte, bu ekmek, bu peynir bize yeter diyor, çok mütevekkil ve çok mütevazı bir görüşü var.

Bana da diyor ki:

“Sen 27 yaşına gelmişsin, artık burada kendine bir istikbal ara.”

Ben de babamla dolaşmaya başlıyorum. Önce Karaköy, sonra Tophane, sonra Eminönü... Sabah erkenden kalkıp oralandaki şirketleri dolaşıyorum. Kendime göre bir liste yaptım, telefon rehberine bakarak şirketlerin ismini not alıyorum. İş arama konusunda zaten askerlik sonrası yaşadığım bir tecrübem de var. Hangi şirketler benimle ilgilenebilir diye bir ön fikrim var.

Mesela en büyük şirketlerden biri, Burla Biraderlere gidiyorum. Sonra Gandur diye bir müteahhit şirket var, oraya gittim. Necati Bey Caddesi'nde yarı müessese yarı dükkân olarak birçok küçük şirketler var, oralarda da bazı arkadaşlarım çalışıyor, onlara da uğruyorum... “Ben İsveç'te bulundum, havalandırma ve klima üzerinde tecrübe sahibiyim ve iş arıyorum” mesajı veriyorum.

Cevap, çoğunda soruyla geliyor:

“Peki diploman var mı? Madem ki teknik bir işti, teknik işin bir diploması olur.”

Diplomaya gelince cevabım belli:

“Hayır, diplomam yok. Çünkü diploma almak için uğraşmadım. Bir okula gitmedim. Ben pratik olarak çalıştım ve sahada çalıştım. Yani bir nevi teknisyenim.”

“Peki teknisyen diploman var mı?”

“O da yok.”

İki ay boyunca yüzlerce kapı çaldım, hep benzer cümlelerle karşılaştım, gittikçe de moral aşağıya doğru iniyor. İyice hırpalanıyor moral. Kimse beni teknisyen olarak şirketine almıyor. Yani ben hiçbir işe yaramayan bir adamım... Türkiye’ye boşuna döndüm. Üstelik de aile nezdinde rezil oluyorum.

Bu neticeye varıyorum.

Ben başarısız bir insanım...

KENDİ İŞİNİ KURMAYI DÜŞÜN

O zaman yavaş yavaş kafamda bir fikir belirginleşiyor. Babamın da bir telkini oldu; çok önemli bir şey söyledi, dedi ki: “Er ya da geç seni yanında çalıştırıp da senden istifade edecek adam çıkar. Fakat sen bu yolda yürüme. Kendi başına bir iş kurarsan daha başarılı olursun, çünkü karakterin buna çok müsait...”

Babamın bu sözü hoşuma gitti ve beni cesaretlendirdi.

Belki de ilk defa babam bana doğru bir yol gösterdi.

Annem ise bu mevzuda pek konuşmuyor, sadece bana sevgi gösteriyor. Yani aile sıcaklığı, aile sevgisi var, fakat annemden iş mevzuunda bir fikir yok. Çünkü çizmeden yukarı çıkmak istemiyor kadın, iş dünyası ona yabancı...

Babamın sözü gözlerimin önünde sanki bir levha gibi duruyor:

“Sen kendi başına bir işi yürütürsün...”

O zaman kalorifer tesisatı yapma fikri gittikçe kafamda yer ediyor. Çünkü havalandırma-klima henüz bilinmiyor Türkiye’de. Üstelik

benim de öyle pat diye teknolojik bir alana girme imkânım, sermayem yok.

Onun için ilk adımda, apartmanların kalorifer tesisatlarını yükleyebilirim diyorum. Çünkü ısıtıcı, kalorifer kazanı, radyatör... onları gördüm İsveç'te. Nihayet kalorifer tesisatı yapma fikriyle yola çıkıyorum. Fakat müşteri ararken hemen farkına varıyorum ki, benden teknik, teknolojik bir garanti isteniyor. Bu da ancak bir diplomayla mümkün. Yani bir okul bitirmiş olman lazım. İdrak ediyorum ki, ben hızlı bir gelişme göstereceksem diplomalı bir ortağa ihtiyacım var. Ve etrafa bakıyorum diplomalı bir ortak bulabilir miyim diye...

Birkaç kişiyle konuştum, teklif ettim, kabul etmediler. Bunların birisi de kuzenimdi, o da Tokar'da çalışıyordu. Şirkete gidip sordum:

“Benimle ortak olur musun?”

Yeni evlenmişti, çocuğu olacaktı, bu riski göze alamadı, belki o da kendi işini kurmak istiyordu ama şöyle dedi bana;

“Benim burada işim iyi... Risk alamam.”

ÜZEYİR'LE TANIŞTIM

Kuzenime gidip gelirken Üzeyir'le tanıştım.

Üzeyir Garih, Tokar'da baş mühendisti ve kuzenimin amiriydi, biz konuşurken Üzeyir de bizi duyuyordu.

Başkalarıyla da görüştüm ama bir neticeye varamadık. Çoğunlukla hepsi dinliyor, ama son cümleyi söylemiyorlardı. Belki de benim yaptığım teklif pek elle tutulur bir teklif değildi.

Biraz hayali geliyor.

Kalorifer tesisatları yapmak üzere bir şirket kuralım, beraber yola çıkalım, senin diploman var, benim bilgim var, gel; diploma + bilgi = bir şirket eder, diyorum ama kimse bunu yutmuyor. Çünkü soruyorlar:

“Paran var mı?”

“Çok param yok, 4 bin kronum var, lira gibi yapar.”

“O kadar parayla iş mi kurulur, benim de param yok, parasız nasıl yola çıkacağız ki?”

Yine moralim bozulmaya başlıyor, çünkü zaman akıp gidiyor ve sonuç yok. Üç aydır belirsiz bir arayış sürüyor, belki de sürükleniyorum...

Fakat moralim yer yer dibe vursa da vazgeçmiyorum.

Arada bir yine Tokar şirketine gidip geliyorum, çünkü aradığım vasıftaki insanlar burada çalışıyorlar. Ya onlardan birisini ikna ederim ya da onlar üzerinden başka firmalarda çalışan birilerine ulaşıyorum umudumu koruyorum.

Oraya gidip gelirken Üzeyir Bey bana dostluk gösteriyor, hissediyorum ki adam bu işle ilgili. Onun kulağı daha açık bana karşı. Sorular soruyor ne yapılabilir diye. Demek ki gönlünde bir aslan yatıyor. Kendi başına bir iş kurma yatıyor, ama cesareti yok herhalde.

Bekâr, fakat evde anne var, ablası var, ikisine de o bakıyor. Babası Osmanlı Sarayı’nın son dışçilerinden Ezra Garîh vefat etmiş.

Bir gün teklifimi yapıyorum:

“Gel ortak alalım, kendi işimizi kuralım.”

Üzeyir can kulağıyla dinledi, ben cevabını heyecanla bekliyorum, o çok sakın bir şekilde dedi ki:

“Benim de aile sorumluluğum var ama belki seninle yola çıkabiliriz.”

Bu güzel bir cümleydi, ama Üzeyir’i ikna etmek pek kolay olmadı, biraz zamana yayıldı olay. Kaç kere gidip geldim ve nihayet Bankalar Caddesi’nin çıkışında ikna ettim... Yarı yarıya ortak olalım dedim, parayı ben koyuyorum, çünkü onda para yok... Konuşa konuşa bir noktaya geldik, şartları, prensipleri konuştuk ve nihayet karar verip yola çıktık...

AMELENİN YAPMADIĞINI ÜZEYİR YAPTI

Yeri gelmişken bir de ben anlatayım...

Üzeyir Garih bu konuyu birkaç kez anlatmıştır. Bir insanın karakterini ortaya koyması açısından benim de önemseydiğim bir örnektir. Olayın kahramanı değilim, ama beni de ilgilendiriyor. Yani böyle bir adamla ortaklık kurmakta ne kadar isabet ettiğimi gösteriyor.

1951 yılının Temmuz ayı.

Üzeyir 17 arkadaşıyla birlikte İTÜ Makine Fakültesi'nden başarıyla mezun oluyor. O gün hayatını en mutlu günlerinden biri...

Sınavlara hazırlanmaktan para getirecek işleri altı aydır ihmal etmişti. Parasızdı ama mühendis diplomasını kazanmaktan dolayı mutluydu.

Sabah motor dersi hocalarından, ikisi de asistan olarak çalışan Prof. Dr. Necmettin Erbakan ve Prof. Dr. Hakkı Öz'ün karşısında başarılı bir motor sınavı vermiş ve mezuniyete hak kazanmışlardı.

Bu olayı kutlamak için bir arkadaşıyla Moda'da yazın ilk deniz banyosunu yapmaya ve kendilerine bir ziyafet çekmeye karar verdiler. Hazırlandılar, mayolarını da yanlarına aldılar.

Arkadaşı Moda'ya gitmeden önce, yeni inşa edilen Levent mahallesinde otobüsle bir tur atıp, Türkiye'de o gün için yeni olan bir uydu villa kenti gezip görmeyi teklif etti.

Üzeyir bu teklifi merakla kabul etti.

Levent, alt yapısı tamamlanmış villaları toparlar bir görünümdeydi. Buranın yolları da o zaman ender rastlanan şekilde tamamen asfalttı.

Otobüsten inip merakla yürürken bir villanın kapısının önünde, villa sahibi ile bir amelenin yüksek sesle tartışmalarına tanık oldular.

Nedense bu konuşma dikkatlerini çekti ve oraya doğru yürüdüler.

Bu iki genci gören villa sahibi sanki içini dökmek ister gibi yüksek sesle konuşuyor:

“Burada temizlenecek bir su deposu var. Tam yevmiye veriyorum yapmıyor. Ne ister bilmem ki?”

Amele ise cevap veriyor;

“Bu iş geceye kadar sürer. Kurtarmaz, sermaye kurtarmaz... Kahveye gidip yarına kadar uygun bir iş ayarlarım kendime.”

İki arkadaş şaşkın... Birbirlerine baktılar, sanki aynı şeyleri düşünüyorlardı... İkisi de parasızdı. Amele yevmiyesi ise 6 lira... İki gencin o günkü ihtiyaçlarının hemen hemen iki misli...

Karar verdiler ve villa sahibine, bu işi yapmaya biz hazırız dediler. Bunu duyan amele homurdanarak, “Canınız çıksın da anlayın halimizi” diyerek çekip gitti.

Mayolarını giydiler ve hemen işe koyuldular. Temmuz sıcaklığında deponun içine girip bir saatte tertemiz yaptılar. İşleri bitince de bahçede hortumla duş aldılar.

Altı lira kazanıp bölüşecekler.

Havlu fabrikası sahibi olduğunu sonradan öğrendikleri ev sahibi, gençlerin İTÜ’den yeni mezun mühendisler olduklarını öğrendiğinde onlara altışar lira ve birer havlu hediye edip, bir de soğuk gazoz içirerek uğurlar.

Ev sahibi cesareti ve çalışkanlığı ödüllendiriyor...

Bu işte tek kaybeden “kurtarmaz, sermayesi kurtarmaz” diyen amele olur.

İş mi çoktu, insanlar mı tembeldi? Neyi “kurtarmaz” bunu ne Üzeyir ne ben hâlâ anlayabilmiş değiliz...

İKİ MASA ÜÇ İSKEMLE

1954 senesinin Mart sonunda Alarko Kolektif Şirketi’ni kuruyoruz 20 bin lira sermayeli.

Hemen bir yazıhane tuttuk Bankalar Caddesi üzerinde, eski Merkez Bankası’nın tam karşısında. Vefai Han birinci katta, arka tarafa

bakan üçgen şeklinde garip bir oda var, merdivenin altına geliyor. Bir tek penceresi var, caddeye değil avluya bakıyor. Orayı az bir rakama kiralyoruz.

Şekilsiz, kullanışsız çünkü oraya iki masa giriyor. İki masa üç tane de iskemle koyduk. Çünkü iki iskemleye biz, üçüncüsüne de müşteri oturacak. Yani üçgen bir odada üç iskemle, iki masayla işe başladık.

Üzeyir, Tokar'dan ayrıldı... İş bölümü yaptık, teknik işlere Üzeyir, ticari işlere ben bakacağım. Bu kadar basit.

Başladık piyasayı dolaşmaya.

İLK İŞİMİZ

Fincancılar Yokuşu'nda yeni bir inşaat yapılıyor. Altı katlı bir han, asansörü de var. O zamanlar asansör pek bilinmiyor. Orada manifatura işi yapacakmış adam. Kim diye araştırdık, öğrendik ki adamın adı Bedri Pensoy. Bozkurt Mensucat'ın kurucusu, Vehbi Koç'la da ortaklığı var... Üç tane oğlu var: Yaşar, İzzet ve Remzi. Ortanca oğlu İzzet benim Saint Michel'den sınıf arkadaşım.

Hemen İzzet'e gittim, dedim ki: "Senin bu binanın ısıtma tesisatını biz yapalım, yalnız herkes gibi radyatör ve kazan koymayacağım. Havalandırmayla, sıcak havayla ısıtacağız. Böylece herkes hayran olacak senin binana..."

O güne göre yeni bir şey, bir işyerinin havalandırması, sıcak havayla ısıtılması kimsenin aklına gelmiyor. Ben bunu teklif ettiğimde, modern ve sıradışı bir şey olduğu için İzzet heyecanlandı: "Bunu yapalım," dedi. Beni babasına götürdü, aynı şeyleri ona da anlattım, fakat adamı ikna etmek kolay değildi. Uzun konuşmaların sonunda Bedri Pensoy'u nihayet güçbela ikna ettim...

O "tamam" deyince ben de hemen, "Bana para ver ki, ben de gideyim kazanı alayım, vantilatörü yaptırayım," dedim, bir miktar da avans aldım.

Derhal bir sıcak su kazanı sipariş ettim. Üzeyir de projesini yapıyor, çünkü havalandırma işini çok iyi biliyor.

Keyfimize diyecek yok, hem ilk işimizi almanın heyecan ve mutluluğu var, hem de ortağım Üzeyir'le birlikte ilk adımı atıyoruz. Tabi bir de işi benim bulmuş, benim bağlamış olmam Üzeyir üzerinde müthiş tesir ediyor. Çünkü, bana güvendi, kurulu düzenini bırakıp geldi, şimdi somut bir şey görmesi gerekiyordu.

Bu ilk işin bana da çok iyi geldiğini itiraf etmeliyim. Düşünsenize İsveç'ten hezimete uğramış bir halet-i ruhiyeyle dönmüşüm, psikolojisi bozuk bir adam, aylarca iş aramış ama bulamamış, gerginlik var, yorgunluk var, umutsuzluk var.

Şimdi bu iş bana ilaç gibi gelmez mi...

ADAM BİZE HİÇ GÜVENMEMİŞ

Çok hızlı ve çok sistemli çalıştık, piyasadan iyi ustalar bulduk, kısa zamanda montaja başladık. İş kontrol ediyorum ben. Bir akşam yine kontrol için gittim, baktım Bedri Bey de orada. Beni görünce "bravo!" diyor. İnşaatı birlikte gezmeye başladık. Bir şey dikkatimi çekti, her katta merdiven boşluğunun yanındaki duvarlarda tavana yakın yuvarlak delikler var.

Hiçbir anlam veremedim ve haliyle Bedri beye sordum:

"Bu yuvarlak delikleri ne yapacaksınız, bunlar bizim çizimlerde yok."

Adamın cevabı çok anlamsız, diyor ki:

"Bunlar soba deliği,"

-Yahu soba deliği nasıl olur? Biz buraya soba mı monte edeceğiz? Biz havalandırma tesisatı yapıyoruz. Siz sıcak havayla ısınacaksınız...

Bunun üzerine bana iyice dönüp konuşuyor:

"Bak oğlum. Sen benim oğlumla bir araya geldin. Bir yolunu buldun onu ikna ettin ve havalandırma tesisatı yapıyorsun. Biz de ümit

ediyoruz ki senin tesisatın çalışacak. Peki ya çalışmazsa? Sen beni ikna edemedin. Oğlumu ikna ettin. Çünkü ben böyle bir tesisat görmedim hayatımda. Onun için ben tedbirimi alıyorum. Senin tesisat çalışmadığı anda ben buraya sobalarımı kurduracağım, her bir odayı sobayla ısıtacağım. Onun için şimdiden kanallara ve bacalara soba boruları bağlayacak şekilde tedbirimi alıyorum.”

Bu söz üzerine ne denir, uzatmadım, kısa kestim:

“Peki, sen bilirsin Bedri bey.”

Bu beni bir yerde kamçıladi. Hem bana güvenilmiyor, hem de adam tecrübe sahibi bir adam ve tedbirini alıyor. Tedbirini almasına karşı değilim, ama şüphe etmesi bir defa beni kamçılıyor. Ben muhakkak başaracağım diyorum.

Daha sonra şunu düşündüm: Adamın güvensizliği aslında bana değil ki, adam bilmediği bir teknolojiye itiraz ediyor, olmaz böyle şey diyor.

Tabii Üzeyir’e de mevzuu açtım, dedi ki: “Merak etme, bizim tesisat çalışacak.” Nitekim altı ayda tesisatı kurduk, çalıştırdık, kışı geçirdiler ve herkes çok mutlu.

Aradan 40 sene geçmiş, 1993 yılında o binaya tekrar gittim. Tabii Bedri Bey sizlere ömür, oğulları da 40 sene yaşlanmışlar. Merak ettim, kazanhaneye indim ve baktım ki, ilk yaptırdığımız kazan aynen çalışıyor. Çok mutlu oldum.

100 LİRA İÇİN DEĞER Mİ?

Bedri Pensoy’un işi devam ederken ikinci bir iş daha aldık, küçük ama olsun... Mitrani-Beja diye iki mühendis, onlar da kalorifer tesisatı yapıyorlar, ama eski ve tanınmış oldukları için işleri büyük... O dönemde adeta kapı kapı dolaşıyoruz, biz şu tür işler yapıyoruz, iş var mı sizde diyoruz... O an iş çıkmasa bile insanlarla tanışmak, kendini tanıtmak, ben de bu piyasada varım demek çok önemli. Ne

kadar çok insanla tanışırsam o kadar çok iş imkânım olacak diye düşünüyorum. O iki mühendise de gittiğimde, “İşiniz var mı, biz yapabilir miyiz küçük işleri” falan diyorum. Biri diyor ki, “Bir fabrika için eletli radyatörlere ihtiyacımız var.” Aklıma Kirkor Balta geliyor ki iyi bir ustadır torna atölyesinde bu tür işler yapıyor.

Listeyi ve ölçüleri alıp dedim ki: “Ben sana bu radyatörleri yaptıracam. Sana fiyat getireceğim. Fiyat müsaitse bana işi verirsin...” Doğru Kirkor Balta’ya gittim, Tersane Caddesi’nde atölyesi var. Fiyat istedim, ölçtü biçti, hesap etti, “2100 lira” dedi, 54 yılının Ekim ayı. Hızla Mitrani-Beja’nın bürosuna döndüm ve dedim ki: “Ben bir fiyat aldım, 2200 liraya sana bu radyatörleri temin edebilirim...” Elindeki tekliflere bakınca benim teklifimi daha ucuz buldu ve “Peki, 2200 liraya kabul ettim,” dedi. 1000 lira avans verdi, ben de götürüp Kirkor ustaya verdim. Bir hafta sonra radyatörleri teslim ettik ve 100 lira kazandık. Bu aslında bizim kazandığımız ilk para, çünkü öteki iş altı ayda bitti.

100 lira için değer mi demeyin sakın! Değer, çünkü başarmanın paradan daha önemli olduğu anlar vardır. Evet sadece 100 lira kazandık ama mutluyuz, çünkü o gün için hedefimiz bir anda büyük paralar kazanmak değil. Var olmak, tecrübe kazanmak, yer edinmek, saygın bir firma olarak iz ve isim bırakmak.

İş bölümü işliyor: Benim görevim iş almak, müşteri peşinde koşmayı ben yapıyorum. Üzeyir sadece tekniğiyle uğraşıyor, yani mühendislik kısmı. Projeyi çiziyor, ustaya iş tarif ediyor.

ORTAKLIK EVLİLİKTEN ZOR

Ortaklık güzeldir, avantajlıdır fakat zordur. Bütün ortaklıklar iyi niyetlerle, büyük beklentilerle, büyük hayallerle başlar. Sanki hiçbir sorun çıkmayacak gibi düşünülür. Ancak realite öyle değildir, ortaklık evlilikten daha zordur, birlikteliğin ve ahengin devamı her daim titizlik, karşılıklı duyarlılık ve sorumluluk gerektirir. Uzun ömürlü

ortaklıklar kısa birliktelikler, konjonktürel menfaatler üzerine kurulamaz. Kalıcı ortaklık, ortakların en baştan prensiplerde karar kılmaları ve daha sonra “ortaklığın” akılcı bir yönetimle sürdürülmesiyle mümkündür.

Ortaklıkta sorun çıkması gayet normaldir, sorunlar eğer aşılabiliyorsa ortaklığı pekiştirir ve güç katar. Böylelikle kalıcılık ve uzun ömürlü müesseseler tesis eder.

Biz ortak olduğumuzu aslında hiç hissetmedik, evet Üzeyir ve ben çok farklı iki insanlarız, ama ortaklık birbirimizin farklılıklarını törpüleme, birbirimize benzeme ve aynı düşünme üzerine kurulu değildir ki! Bizim ortaklığımız birbirimizi tamamlama ve hatta bizi aşma üzerine kuruluydu.

Üzeyir bana değil benim prensiplerime güvendi, ben de ona değil onun prensiplerine güvendim. Böylece sorunları kolay aştık, her sorunu konuştuk, hiçbir şeyi içimize atmadık, ne başarıyı tek taraflı sahiplendik, ne de başarısızlığı birbirimize fatura ettik, şirket kimliği ikimizin de üzerinde oldu.

Zaman zaman çatışmalar oldu. Zaten insanın olduğu yerde çatışma hep olur. Hareket varsa, hayat sürüyorsa bu da olacaktır.

Farklı iki insan olduğumuz çok kısa zamanda ortaya çıktı. Farklı düşünüyoruz, farklı kıymetlendiriyoruz. Yani bir farklılık realitesi var. Üzeyir çok analitik ve matematik kafasına sahip. Her şeyi bir mühendis olarak değerlendiriyor ve açık bir şekilde verileri ortaya koyuyor. Ben ise daha hissi davranıyorum, insan ilişkilerinin daha fazla ön plana çıktığı bir görüşüm var.

ÜZEYİR GERÇEKÇİ, BEN HAYALCI

Üzeyir daha gerçekçi, ben daha hayalperestim.

Daha yolun başındayken bunun bir problem olup olmayacağını düşünmeye başlıyoruz her ikimiz de.

Galiba bir cumartesi günüydü, oturduk bütün gün bunu tartıştık. Bizim birlikteliğimiz uzun vadeli olabilir mi? Madem ki bu kadar farklıyız, madem ki bu kadar farklı düşünce sistemlerine sahibiz, acaba hayatı sonuna kadar beraber yaşayabilir miyiz?

İkimiz de bu soruyu ortaya attık. Samimi ve akılcı bir şekilde tartışıyoruz. Olmayacaksa, yani yol yakinken ayrılalım diyoruz, ama anlaşmamak için de bir sebep yok, çünkü prensipler aynı.

Tabii bizi bu konuşmaya iten bir sebep var: İzmir’de bize teklif edilen bir iş vardı, Üzeyir o işin reddedilmesini istedi, ben de oradaki fabrikanın çok meşhur bir fabrika olduğunu biliyorum ve işi almak istiyorum.

Üzeyir diyor ki:

“Bu çok zor bir iş, alırız ama bitiremeyebiliriz, para kaybedebiliriz ve bizi daha baştan sıkıntıya sokar.”

“Neden çekiniyorsun? Korkuların yersiz. Para kazanmak istemiyor musun?”

“Bu işi yapmaya bizim teknik imkânlarımız ve tecrübemiz yetmeyebilir, bu büyüklükte bir işi yapmaya henüz bizim çapımız yetmez.”

“Yanılıyorsun.”

“Ben de büyük iş yapmak istiyorum ama, evet bize teklif ettiler çünkü işin içinden çıkamayacağımız biliyorlar, adamlar sanki bir kurban arıyorlar gibi geldi bana.”

“Sen evham yapıyorsun.”

“Bizde sermaye var zannediyorlar, oysa ki bizde sermaye yok.”

Konuştuk konuştuk bir karara varamadık...

İnsan yaşayarak öğreniyor, her şey her zaman masada çözülemiyor. İkimiz de kendi fikrimizde inat etmek yerine karar aldık, firmadan bir teknisyeni o fabrikayı araştırmak üzere İzmir’e gönderdik. İşçilerin maaş almadıklarını, firmanın piyasaya da borcu olduğunu öğrendik. Anladık ki bu şirket sıkıntıda.

Üzeyir bunun üzerine diyor ki:

“Tekniği zaten zor. Bir de adamların parası çok emin değil. Biz bu işe girmeyelim.”

Ben ise o heyecanla dayatıyorum:

“Yok, buraya da girelim.”

Tartışıyoruz ama konu yine ortada kalıyor. Bu tartışma bize yeni bir mevzu getiriyor: tamam mı, devam mı... Yani, farklı iki adam bir arada nasıl yürüyecek ve ortaklık nasıl devam edecek?

Ve şu teoriyi de geliştiriyoruz: Farklı olmak, belki de bir avantaj diyorum ben. Farklı olmak bir avantaja dönüşebilir mi, sorusunu ortaya atıyorum ve bunun üzerinde yürüyorum. Diyorum ki:

“Eğer farklı isek iki farklı görüş ortaya atarız ve sonra tartışırız. Hangisi daha doğru ise orada birleşiriz ve öyle yürürüz.”

Üzeyir bunun geçerli olabileceğine dair bir işaret veriyor:

“Evet, belki biz farklı düşünerek daha başarılı oluruz.”

Yani ben onu ikna ediyorum. Farklı iki adamın birlikte yürüyerek başarılı olabileceklerine olan inancımı ona satabiliyorum ve o, “Evet, biz böyle devam edebiliriz,” diyor.

ORTAKLIĞIN SIRRI: FARKLILIK İYİDİR DİYEBİLMEK

1954’ün sonlarına doğru yaşadığımız bu kriz bizim geleceğimizi kurtarıyor aslında. Çünkü karar aldık; biz her şeyi konuşalım, çok zıt açılardan da bakalım, sorgulayalım ama karar verdikten sonra sonuç ne olursa olsun ona birlikte sahip çıkalım ve hiçbir zaman birbirimizi “Bu senin fikrindi, yanlıştı” demeyelim. Çünkü bu artık bir şirket kararıdır ve orada sen ben diye bir şey yoktur.

Hep de öyle oldu ve hiçbir zaman ne ben ona, ne o bana “Bu senin fikrindi, kötü fikirdi” demedik..

Bir de, Üzeyir ile ben her şeyi masada, toplantıda yüz yüze konuştuk, kimse kimsenin arkasından tek bir laf etmedi, başka yerlerde

katiiyetle eleştiri dile getirmedi. Her zaman açık bir politikamız oldu, her zaman samimi olduk.

Biz hiç niyet okumadık, yani “Aslında adam böyle söylüyor, ama onun niyeti başka,” demedik. Bizde bu hiç olmadı, çünkü “söylediği başka, niyeti başka” bir karakter, ne onda var, ne de bende...

İkimiz de düşündüğümüzü açıkça söylüyoruz, canımızı acıtısa bile bunu göze alabiliyoruz. Çünkü “İnandığın gerçek bu ise bunu ortaya koymak lazım,” diyoruz ve bu prensipte hareket edince birbirimize olan güvenimiz de artıyor.

SADECE İş ORTAğIYIZ

Farkında olmadan biz çok ileriye görmüş, planlamış ve çok doğru, çok önemli bir iş yapmışız.

Daha o tarihlerde, yani ortaklığın ilk yıllarında iş hayatı ile özel hayatın ayırımına vardık.

Ailelerimizi grştrmedik, ortaklık ama iş hayatının dışında kendi özel hayatımızı da kurduk, pek birbirimize gidip gelmedik, yüz göz olmadık. Hafta sonlarında, tatillerde farklı yerlerde yaşadık.

İş hayatında birlikte çalışan insanların aralarının zaman içinde bozulmasına en fazla eşlerinin sebep olduğuna şahit olduk. Fazla samimiyet ve iielik zamanla kıskançlıklara ve çekişmelere yol açıyor. Bu olumsuzluklar da doğal olarak eşlere yansıyor ve çoğu zaman yıllarca dost veya ortak olan bu iş insanların arası açılıyor, kırk yıllık dostluklar bir hiç uğruna düşmanlığa dönüşüyor, birlikte başarılmış büyük ortaklıklar bozulmaya gidiyor.

Bu insanlar arası ilişkilerdeki zafiyeti erken zamanda gözlemlediğimiz için eşlerimizin samimi ilişkiler kurmalarını nleme yolunu seçtik. Zaten, tesadüfen de olabilir çok farklı iki mizaca sahip insanlar oldukları için hiçbir zaman yakınlaşma olmadı. Üzeyir’in eşi Halep doğumlu, Ortadoğu kültürüne açık bir insan, benim eşim

ise Çekoslovakya’da doğmuş ve ailesiyle İkinci Dünya Savaşı sonrası mülteci olarak İsveç’e sığınmış, Batı Avrupa kültüründe yetişmiş, edebiyat ve klasik müzik meraklısı bir insan. Bu endişemiz de böylece kendiliğinden yoluna girmiş oldu.

Tabii bunlar masaya oturup bir seferde alınan kararlar değil, defalarca süren tartışmalarla ulaşılan bir seviye, akıl yolu... Aslında bizim yaptığımız birbirimizi eğitmektir. Yani daha iyiyi nasıl buluruz diye bir eğitim yaşıyoruz, ama bunun da o dönemde pek bilincinde değiliz, fakat konuşurken amacımız hep bir çözüm yolu bulmak ve bu çözümün uzun vadede de geçerli olması, çözümün son kullanım tarihinin mümkün olduğu kadar ileriye işaret etmesi... Tabii ortaklıkta bu tür süreçler bağları ve birlikteliği de kuvvetlendiriyor, pekiştiriyor. Aynı zamanda birbirimize olan güveni de arttırıyor; “Bu insan, benim iyiliğimi isteyen insandır,” diyoruz birbirimize. En önemlisi, açık ve samimi tartışma ve çare üretme kanallarını açık tutma merakımız...

Ortakların birbirleri için. “O olmasaydı ben bu noktaya geleme-yebilirdim” diyebilmesi çok önemlidir.

İtiraf etmeliyim ki, Üzeyir ile ikimizin arasındaki bu iletişimde ben daha çok ona medyun-u şükranım. Çünkü o kendini ispat etmiş, önemli bir şirketin başmühendisi olmuş, üniversiteyi birincilikle bitirmiş. Teknik Üniversite’yi birincilikle... Ve 21 yaşında Teknik Üniversite’yi bitiren tek öğrenci olmuş, adam daha o yaşta tarihe geçmiş... Böyle bir adam benimle ortak oluyor, bu benim için çok büyük bir kazanç. Ben ona çok büyük bir saygıyla bakıyorum. Sevginin yanında saygım da var, saygı duyuyorum. O da bana aynen mukabele ediyor. Ben ondan iki yaş büyüğüm.

BİR TABELAMIZ DA VAR

Biz aniden, sanki piyangodan para çıkmış gibi büyümedik, süreçleri atlamadan adım adım ilerledik. Alın terinin tam hakkını verdik.

Kazancımızda hep şirket öncelikliydi. Parayı görüp de hazmedilme-
miş bir büyüme ve yer değiştirmelere, hayat tarzı ve alışkanlıkları de-
ğiştirme gibi bir tuhaflığa hiç kapılmadık.

İlk ofisimiz Vefai Han'daki üçgen odada bir sene 9 ay kaldık, yani
1955'in sonuna kadar. Oradan Tersane Caddesi, Demir Han, No:
41, Kat: 8'e geçtik. Daha büyük bir yer, üç odalı, Haliç'i görüyor.
Önde oldukça büyük bir oda var, arkada iki oda. Bu arada iki mü-
hendis aldık, ikisi de Teknik Üniversite mezunu.

Vefai Han'da tabelamız yoktu, olamazdı çünkü tabela koyacak pa-
ramız olmadığı gibi, öyle bir iddiamız da yoktu. Fakat Demir Han'a
geçince bir tabelamız oldu, ufak bir tabela, üzerindeki yazı, "Alarko
Kollektif Şirketi."

Alarko...

Bilmeyenler Alarko Alaton'dan mı geliyor, onu çağrıştırıyor di-
yorlar. Hayır Alaton'la Alarko'nun fazla bir ilgisi yok. Ben İsveç'te
Bahco isimli bir şirketin Türkiye temsilciliğini almıştım. Bahco ismi-
nin müziği kulağa hoş geliyordu. Ona uygun bir şey bulalım dedim.
Uzun isimler vardı masada. Ben uzun isimlere karşıyım, dedim ki:
akılda kalan, kolay hatırlanan ve müzikal yanı da olan bir isim olsa...
İhtimalleri ikiye indirdik: Garko ve Alarko... Garko çok kalın, kaba
göründü. Ama Alarko daha müzikaldi. Üzeyir de kabul etti ve böy-
lece Alarko kaldı.

Sonradan Alarko'ya bir açılım bulduk. Al: Alım satım, AR: Araş-
tırma geliştirme, KO: Komple tesisler. Enteresan bir açılım buldu
Üzeyir Garih. Böylece, AL-AR-KO: Alım Satım Araştırma Geliştir-
me Komple Tesisler oldu. Soranlara cevaptır.

POLİS ÜZEYİR'İ DERDEST GÖTÜRDÜ

Hayat sürprizlerle dolu, ne zaman ne olacağını kestiremiyorsun.
56 yılının sonuydu.

Üzeyir Harbiye’de bir apartmanda kirada oturuyor.

Bir gün evine polis geliyor ve diyor ki: “Yarın sabah derdest Ankara’ya götüreceğim sizi.” O gece adamı tevkif etmiyor, “Yarın sabah sizi evden alacağım ve resmi arabayla Haydarpaşa’ya gideceğiz, oradan trene bineceğiz. Ankara’ya ben sizi teslim edeceğim,” diyor.

Üzeyir’in polisle ne işi olur, o yanlış bir şey yapacak adam değil ki, devlete karşı da bir kusuru olmaz...

Müthiş bir korku var, çünkü niye götürüyor, ne oldu hiçbir şey söylemiyor, tam bir muamma...

Üzeyir’in sorularına polis tek kelimelik cevap veriyor:

“Ankara’dan bekleniyorsunuz, Ankara’nın emri var.”

Üzeyir mecburen “peki” diyor.

Sabah yola çıkıyorlar.

Ankara’ya vardıklarında işin aslı ortaya çıkıyor:

Başbakan Adnan Menderes’in emriyle yeni bir matbaa, Banknot Matbaası kurulmuş, para basacaklar fakat klima tesisatı hazır değil. Trane marka klima cihazları Amerika’dan gelmiş, fakat bunları kurup çalıştıracak kimse yok. Yani çalıştıramıyorlar cihazları ve acele klima cihazlarının çalışması lazım. Üzeyir Garih inceliyor ve “Ben bunları çalıştırırım,” diyor. Hemen bir mukavele yapılıyor. On beş günlük önemli bir iş. Üzeyir işin başında ve İstanbul’dan ustalar da getirtiyor. Üzeyir’in muhatabı Selahattin Pasiner. Adam yüksek mühendis, hem Banknot Matbaası’nın sorumlusu hem de Sümerbank’ın tesisler müdürü. Banknot Matbaası’ndaki klima tesisatını gerektiği şekilde kurdu ki, baskıdaki renkler hep aynı olsun. Çünkü havayı belli kıvamda tutmak için klima çok önemli. Baskı anında ısı değişirse, rutubet değişirse kâğıt parada renkler değişiyor. Bu renk değişimini önlemek için tesisatın çok iyi olması lazım. Üzeyir klima işini gayet ustaca hallediyor.

Menderes emir veriyor: “Bu tesisatı çalıştırın ve ona göre iyi bir banknot ortaya çıkaralım.” 56 yılında Türkiye’nin ihtiyacı olan banknotları basacak olan matbaanın klima tesisatını Üzeyir Garih

yüklendi ve o güne kadar en iyi para kazandığımız iş o oldu. Çünkü istediğimiz fiyatı gözü kapalı verdiler.

Bu iş bizim için muhteşem bir referans oldu.

Banknot Matbaası'nın klima tesisatını yapan şirket olduk. Birdenbire şöhret kazanmaya başladık Alarko Kollektif Şirketi olarak.

ORTAKLIĞIN SIRRI YAHUDİ OLMAMIZ MI?

Ben Yahudiyim, Üzeyir Garih de Yahudi. O ya da ben birimiz Yahudi olmasaydı biz yine aynı ahengi yakalayabilir miydik, yani bu ortaklıkta ikimizin de Yahudi olmasının etkisi nedir?

Bu soru insanların kafasından geçiyor.

Buna cevap vermek mümkün değil ki.

Fakat gerçek şu ki, bizim ortaklığımızda Yahudilik veya Musevilik ön plana çıkmadı. Yani Musevi olmanın ne kötülüğünü, ne iyiliğini ön plana çıkartmadık. O hiçbir zaman bir mevzu değildi. Aynı ortamın, aynı toplumun insanlarıyız, belki bunun içinde din benzerliği de rol oynamıştır ama alternatifini bilmiyorum ki...

Kesin olarak bildiğim şu: Din ya da ırk belirleyici bir faktör değildir. Bizde esas olan, benim ben olmam, Üzeyir'in de Üzeyir olmasıdır. Yani bilgi, beceri, çalışkanlık ve aynı zamanda karakter, birbirimize olan güven, onlar çok önemli. Biz birbirimize güvendik, daha yola çıkarken birbirimize olan güvenimiz tamdı ve hiçbir zaman sarılmadı. Yani dürüstlüğümüzden hiç taviz vermedik karşılıklı.

Bugün, yıl 2012, bu satırları kaleme alırken... Üzeyir vefat edeli on yılı geçti. Hatırası hep canlı kaldı bende ve şirket yönetiminde...

Bugün bordrolu altı bini aşkın Alarko Şirketler Topluluğu mensupları arasında iki elin parmakları sayısını geçmeyen Musevi ve Hristiyan mensuplarımız var. Türkiye'ye ve topluma mal olmuş saygın bir Holding'dir Alarko Şirketler Topluluğu.

BÖLÜM

7

BİR YIKIM DAHA

En sağdan: Bonjur Alaton, eşi Gunilla, İshak Alaton, Reyhan Bali (kız kardeş, eşi Rıfat Bali) Stockholm. (Yıl 1961)

Stockholm, yıl 1961
En sağdan Bonjuu Aletow,
Yanında esi Gunilla,
İshak Aletow,
Reyhan Bali, kız kardeşi
Rifat Bali, esi

1961 yılında Bonjuu ve
Gunilla evlendiler.
Belge sergisi için İstanbul'a
gelin diye yalvardım yakardım.
Gunilla istedi, kardeşim Nuh
dedi, Peygamber demedi.
Razı edemeden döndüm.

6-7 EYLÜL OLAYLARI KARDEŞİMİ KOPARDI

1955 Eylül ayının ilk günleri... İşler henüz tam istediğimiz noktada değil. Daha emekleme dönemi, Pensoy'un ısıtma tesisatını yapmışız, bir-iki sipariş almışız, bir-iki malzeme imal ettiriyoruz atölyelerde...

Aile de kendi halinde yaşayıp gidiyor. Anne, baba ve üç kardeş hâlâ evdeyiz. Erkek kardeşim Bonjur Teknik Üniversite'nin Elektrik Fakültesi'ni bitirmiş ve üniversitede asistan olarak işe başlamış, hedefinde üniversitede profesör olmak var. İş adamı olmak istemiyor.

6 Eylül 1955 günü... Öğleden sonrası, kardeşim yayan Gümüşsuyu Caddesi'ni çıkıyor, Taksim'e gidiyor. Taksim'den de Tünel'e doğru yürümeye başlıyor ki bir kitap alacak Tünel'deki Haşet Kitapevi'nden daha Galatasaray'a varmadan büyük bir gürültü duyuyor ve bir güruh ona doğru yürüyor.

Kalabalık o kadar öfkeli ki, tıpkı bir selin her şeyi önüne katıp akması gibi hızla geliyor. Kardeşim Bonjur şaşkın, önce ne olduğunu anlayamıyor. Olduğu yerde donakalıyor, çünkü bu insanlar sağlam soltu bütün vitrinleri parçalıyorlar. Her birinin elinde büyük birer sopa var ve bütün sopalar da birbirine benziyor. Bonjur bu benzerliği de fark edince iyice siniyor, organize bir şey olduğunu da anlıyor ve bütün bu güruhun etrafı tarumar etmesi, yakıp yıkması onda müthiş bir şok yaratıyor. Geriye doğru da koşamıyor, hemen yanında bir apartmanın girişini fark edip oraya sığınıyor ve önünden bütün bu güruh akıyor, çünkü işyeri olmadığı için apartmana dokunmuyorlar.

Bonjur sağ salim kurtuluyor, fakat yaşadığı korkudan gece yarısına kadar apartman girişinden dışarıya çıkamıyor. Biraz kendini toparlayınca gece yarısı yürüyerek eve kadar geliyor. O arada tramvay da çalışmıyor. Otomobil hiç arama, zaten parası da yok.

Tabii evdekiler merak içinde, saatlerdir bekliyoruz, bir şey mi oldu diye.

Bonjur kapıdan içeri girdi ve tek tek yaşadıklarını anlattı...

Onu hiç böyle görmemiştim, ağır bir travma yaşadığını, hemen anladım, çünkü ben bunun bir benzerini yıllar evvel babamın yüzünde görmüştüm.

TÜRKİYE'DE YAŞAYAMAM

6-7 Eylül'ü böyle atlatıyoruz, ama kardeşim Bonjur'un aldığı o şok onu öyle bir tesir altında bırakıyor ki, benimle konuşuyor, babamla konuşuyor, diyor ki:

"Ben bu felaketi, bu vahşeti gördükten sonra artık bu ülkede kalamam, burada yaşamak istemiyorum, ben gitmek istiyorum."

"Peki nereye gideceksin?"

"Ağabeyim bana İsveç'te bir iş bulur."

"Nihayet Bonjur benimle konuşuyor."

Birkaç gün sonra İsveç Konsolosluğu'na gittim, konsolosa dedim ki:

"Kardeşim böyle bir şok yaşadı. İsveç'te bir iş arıyor. Ben de ona yardımcı olmak istiyorum. Sen bana yardım eder misin?"

"Tamam, araştırayım, hemen bir mektup yazayım İsveç'e."

Bir-iki hafta sonra konsolos çağırdı bizi. "Müjde," dedi, "İsveç'te L.M. Ericsson diye büyük bir telefon şirketi var, orada mühendis olarak iş bulduk."

Bonjur çok sevindi, teşekkür edip ayrıldık.

Hiç vakit kaybetmeden, 1955 yılının Ekim ayının ortasında trene binip 25 yaşında İsveç'e gitti. Tamamen kaybettik adamı.

Kimse bilmiyor ki benim Stockholm'de yaşayan İsveç vatandaşı bir kardeşim var; 1930 doğumlu Bonjur Alaton. İki de oğlu var. İkisinin de soyadları Alaton. Biri Frederik, öbürü de Peter. Kardeşim İsveçli bir kadınla evlendi ve tam bir İsveçli oldu çıktı. Türkçeyi unutmadı ama Türkiye'yle olan ilişkilerini en alt düzeye düşürdü... Türkiye'ye küstü.

6 Eylül'ün şoku onu bizden, ülkesinden kopardı. Yine ağır bir bedel ödendi. O ülkesini kaybetti, ben kardeşimi, anne ve babam da bir oğullarını kaybetti.

Araya mesafeler girdi, galiba Bonjur da bir savunma mekanizması geliştirdi, zihninde Türkiye'yi silerek yaşadıklarını unutmak istedi.

Senede bir... yaş günü için bir telefon, "Merhaba, nasılsın, çocuklar nasıl?" gibi çok içeriği olmayan konuşmalarımız oldu. İki farklı dünyada yaşayan iki insan düşünün, müşterek hiçbir şey kalmayınca hızla yabancılaşıyorlar.

1955 Ekim'inde gitti. O kadar uzun yıllar geçti. 1970'lerin sonuna doğru annemizin sağlığı bozuldu. Seksenine yaklaşıyordu. Git-tikçe yükselen bir ısrarla, ölmeden küçük oğlunu görmek istediğini bana defalarca, ağlayarak aktardı.

Ben mecburen İsveç'teki kardeşime annemizin ısrarını aktardım. Bu yüzden kardeşimi zorladım. O da dayanamadı, peki dedi.

1978 yılı yaz başında, eşi Gunilla ve ufak çocukları Peter ve Frederik'le Tuzla'daki yazlık evimize üç haftalık tatil için geldiler. Annem çok mutlu...

Geldikten üç-dört gün sonra bir yaz yağmuru başladı. Yağmur öncesi bir hortum çıkageldi. Çatıdaki ufak su deposunun galvaniz sac kapağı yerinden çıktı. Rüzgâr onu bahçenin ortasına büyük gürültüyle fırlatıp attı.

Kapak Frederik'in üç-beş metre yakınına düştü. Ufak çocuk fena halde korktu, ağlamaya başladı. Annesi Gunilla koşup çocuğu evin içine getirdi.

Bonjur pencereden her şeyi izledi. Ben de evde idim. Açtı ağzını, yumdu gözünü. Demediğini bırakmadı.

“Vahşiler ülkesi, bir kapağı bağlayamayanlar.” İsveç’te olsak, ev sahiplerine dava açarlar, vs. vs.

Anladım bu adam mutsuz, geldiğine de bin pişman, annesini de gördü ve şimdi üç hafta nasıl geçecek diye sıkılıp duruyor.

Benim eşim Mara da nedense o gün sinirli idi. O da kardeşime yüklendi. Ses tonu gittikçe arttı. Evde tatsız bir hava oluştu.

Sanki aile içinde bir kırılma hissedildi.

Ertesi gün yağmur durdu. Misafir aile valizlerini topladı. Daha bir hafta dolmadan İsveç’e döndüler.

Gidiş o gidiş...

1955’ten beri Türkiye’den kopmuş bir öz kardeş... 1978’de yarım kalmış tatsız bir tatil hariç... Acı veren bir durum. İnsanlar farklı şekilde bakıyorlar olumsuzluklara.

Bazıları teslim olup küsüyor. Bazıları da, yani benim gibiler, zorluklar karşısında daha bir toparlanıp mücadeleye devam ediyor.

Kardeşim gidişiyle ve Türkiye’ye olan zihinsel ve hissi uzaklığıyla Türkiye’den koptu.

Türkiye’den kopunca bizlerden de koptu. Mesela, benim buradaki faaliyetlerimle ilgili hiçbir şeyi merak etmez, ilgilenmez.

Hiçbir şey...

Ne Türk gazetesine bakar, ne de oradaki Türk kanallarına abone olur... Türkiye’yle hiçbir bağı kalmadı, unuttu. Ablam İsrail’de yaşıyor, Bonjur İsrail’e gider Refika ablamı görmeye ama İstanbul’a hiç gelmez. Galiba bir defa, İsrail dönüşü, Antalya’ya uğramış...

İSRAİL’E GÖÇ VAR

Ablam İsrail’de demişken onu da anlatayım,

1967 yılında 6 Gün Savaşları’nın ardından müthiş bir iyimserlik havası esti, “İsrail yenilmez” diyordu herkes... Bu haliyle birçok kişi

için daha müreffeh bir yaşam umudu demekti. Ablamın kocası Ed-
var Inzelberg, bir Alman Musevisiydi. İstanbul'da kurulan ilk Rotary
Kulübü'nün üyesiydi. 1968 yılında Rotary İsrail'e bir ziyaret organize
etti ve takriben yüz kişiyle gittiler. Başlarında da Refik Koraltan'ın
oğlu vardı. Tabii İsrail'deki Rotary Kulübü de Türkiye'ye verilen
nemi -Müslüman lke falan- göstermek için bunları kırmızı halı-
yla ve büyük bir heyecanla karşıladı. Gezdirdiler, İsrail'in mucizelerini
gösterdiler, hatta o tarihte İsrail'de Atatürk Ormanı'nın temeli atıl-
dı. Devasa bir orman yapıldı Atatürk adına orada ve hâlâ duruyor.
Rotaryanların gezisinde bizimkilere İsrail'in parlak yüzünü gösterdi-
ler, korkunç propaganda yaptılar. Öyle ki, o heyet içinde bulunan
Musevilerin bir kısmı oraya g ettiler, bunlardan biri de benim ab-
lam ve ailesi oldu. Tarih 1969... Bir Rotary ziyareti yeterli oldu g
etmelerine...

Çok ilginç. Hayat değişiyor ama şimdi sadede gelelim, gerçekle-
ri görelim. Kısım dş kırıklığı oldu İsrail. Çocuklar küçük yaşta
Türkiye'den ayrıldılar, ortaokula orada devam ettiler. İsrail vatandaşı
oldular ve 20 yaşına geldiklerinde askere gittiler. Her üçü de askerlik
yaptı beşer sene. Ama bir bakıma iyidir, çünkü askerlik yaparken bir
taraftan da sana eğitim veriyorlar. Üniversite eğitimini de aynı anda
yapıyorsun. Hem askerlik yapıyorsun, hem de üniversitede eğitim
görüyorsun. Oranın metodu çok farklı.

Çocukları bilmiyorum, fakat büyükler, ablam ve kocası İsrail'e
g ettiklerinde galiba bekledikleri hayatı bulamadılar. Fakat oldu
bir kere dönüşü yok... Dönmeyi büyük bir hezimet olarak gördük-
lerinden dönmediler. Dnmediler ama hayatları değişti. Vasat bir
hayatları vardı burada, esnaflık yapıyordu. Kışın Bomonti'de kiralık
evlerindeler, yazın da Burgaz Ada'da ev kiralayıp oraya gidiyorlar, yaz
boyu kulüpten denize giriyorlar... Fakat bu mütevazı hayat onlar için
müthiş mutluluk vericiydi. İsrail'e gitti, safi eziyet. Adamı bir fabri-
kada yardımcı muhasebeci yaptılar mesela. İş bulamadı, mecburen

fabrikada muhasebeci oldu. İstemediği bir işte çalışarak emekli oldu. Büyük bir hüsrân... İsrail hayalleri gerçek olmadı hiçbir zaman. Her yaz muhakkak buraya tatile geldiler. Kaçınılmaz bir şeydi ve bütün seneyi yazın geçirecekleri bu on beş günü yaşıyorlardı. Düşün ki bütün sene bir yana, Burgaz Ada'da geçecek on beş günlük tatil bir yana...

Bunlar hep insanın dünyadaki yerini de belirliyor. Bilerek ya bil-meyerek tercihleriyle insan aslında kendi kaderine doğru gidiyor.

BÖLÜM

8

TEK OLMAK İYİ,
İKİ KİŞİ OLMAK DAHA DA İYİ

İshak-Mara Alaton. Bebek sahili. (1962 Eylül'ü)

Yıl 1962 sonbaharı...
Leyla 18 aylık olmuş...
Kedat henüz yok...
Aile, Yaşar Alp'in apartmanına
yeni taşınmış.. İkinden devasa
bir sınır geçen Bebek'lehi ev...
Mara ve İshak, Arifi başa yoku-
şundan yürüyerek inmishler...
Bebek sahilinde bir hamulu nefes...

BODRUM KAT

Alarko firması gittikçe oturuyor, hem tanınıyor, hem de iyi iş yaptığı noktasında piyasada isim yapıyor...

Yani işler yolunda, önümüz açık. Para kazanıyoruz, iyi bir ortağım var, şirketimiz büyüyor, fakat hayatımda hâlâ önemli bir eksik var: Evli değilim, yani bir eşim yok...

Anne-babamdan artık ayrılmak istiyorum, çünkü evlenmeye karar verdim. Hanım İsveç'ten geldiğinde oturacak bir yere ihtiyacımız olacak ve bunun için de Cihangir'de hemen Kabataş'ın üzerinde Tavukuçmaz Sokağı'nda bir bodrum katı kiraladım. Neden bodrum? Tabii ki ucuz olsun diye...

Öyle bir yer ki fareler sık sık mutfağı ziyaret ediyorlar...

Bir merdiven aşağıya iniyorsun, yani bodrum katından apartmana giriyorsun. Arka taraf toprak içinde. Onun için mutfağın penceresi garip bir pencere. Tavandan aşağıya 20 cm bir pencere koymuşlar. Ön tarafı ise Kabataş'ın üzerinden denize bakıyor. Güzel bir manzarası var.

İnsana şunu hatırlatıyor. Demek ki her şeyin iki yüzü var; bir görüneni bir de saklanılanı... Bilinen ve saklanılan iki uç, birbirine ne kadar benziyorsa o kadar değerlidir, mesafe ne kadar fazlaysa o kadar fanidir, aldatıcıdır.

Bizim apartman da öyleydi, girdiğin zaman ilk cümlede ne süfli yer diyorsun ama aşağıya inip ön taraftan denizi görünce de mest olu-

yorsun. Küçük bir ev, bir tek salon ve hol iç içe, yandan bir mutfak, bir de banyosu var. Burada yaşamaya başladım, işe daha kolay gidip geliyorum, bir de araba aldım İsveç konsolosundan, 1946 model eski bir Volvo... Tosbağa tipi çok sempatik bir arabaydı, tek kapılı. Bu benim Türkiye’de sahip olduğum ilk arabamdı...

İşim var, evim var, eee... arabam da var...

Artık evlenme vakti de geldi. İsveç’ten 1954 yılında dönmüştüm fakat sonraki yıllarda sık gidip gelmelerim oldu. Çünkü İsveç’teki bir fabrikayla devamlı ilişkilerimiz var, Bahco marka havalandırma ve klima cihazları ithal ediyoruz oradan.

Mesela o fabrikadan büyük miktarda malzeme ithal ettik ve onları Sultanahmet’teki yeni Adliye Sarayı’na monte ettik. Sultanahmet Adliye Sarayı’nın klima tesisatı, Alarko’nun ilk montajlarını yaptığı tesisatlardan biridir ve orijinal İsveç malıdır.

Yılda üç-dört kez İsveç’e gidiyorum, artık uçak da var. 1956 yılında uçmaya başladık. Her seyahatte bir hafta, on gün kalıyorum...

O KADININ HİKÂYESİ TANIDIK

İşte İsveç’e gidip gelirken bir hanımla tanıştım. Hikâyesi bana biraz tanıdık geldi, hüzünlü bir hikâye...

Aslen İsveçli değil, sonradan İsveç’e gelmiş. 1933’de Brno diye bir şehirde doğuyor. Çekya’nın en önemli şehirlerinden biridir Brno. Bir azınlık mensubu ailesi, Avusturya-Macaristan Krallığı’nın asil bir aile kalıntısı. Aile adı Von Proschek. O zaman Çekya Avusturya-Macaristan’ın bir parçası. Sonradan Çekoslovakya oluyor. Fakat bunlar orada kalıyorlar, çünkü Avusturya-Macaristan Krallığı’nın vatandaşı iken birdenbire kendilerini Çek vatandaşı olarak buluyorlar. Sonra Almanlar geliyor, 39 yılında büyük bir savaş yaşanıyor. Altı yaşında savaşı görüyor ve savaşın bütün felaketini orada yaşıyor. Aile iyice hırpalanıyor. Anne baba ayrılıyorlar, savaşın dehşetine da-

yanamıyorlar. Üç kardeşler, bir ablası var ve bir de ikiz erkek kardeşi var. Baba artık yok hayatlarında, Güney Amerika'ya gitmiş ve orada tekrar evlenmiş. Çocuklar annelerinde kalıyor ve bir müddet sonra da İsveç'e göç ediyorlar...

MÜLTECİ...

İsveç 1945 yılının ortalarında bir karar alıyor. Avrupa'da bu felaketten kurtulan aileleri seçerek İsveçli yapmak üzere bir kampanya başlatılıyor. Çünkü İsveç ırkının kendi içine kapanıp kaldığı kanaatine varıyorlar, Avrupalılarla biraz karışım ve bizim topluma yeni kan katalım fikri var... Bunun için de Avrupa'daki bu savaşı ve felaketi görmüş ailelerden bazılarını davet ediyorlar. Bunların içine de tesadüfen bunlar da giriyor. Çünkü müracaat ediyorlar, İsveç'e gitmek istiyoruz diyorlar. İsveçliler de "hay hay" diyor... Önce Brno'dan çıkıp Göteborg'a geçiyorlar. Göteborg'da bunlara ufak bir apartman veriyor devlet, anneleri çalışmaya başlıyor, çünkü çocuklar daha ufak. 1946 yılında benim müstakbel eşim 13 yaşında İsveç'e geliyor. İsveççe öğreniyor ve Güzel Sanatlar Okulu'na gidiyor, orada Akademi yapıyor...

Çok meşakkatli bir hayat...

İnsanın doğduğu toprakları bırakıp başka bir ülkeye yerleşmek zorunda kalması çok zor, ama o bunların üstesinden geliyor ve iyi bir İsveçli oluyor, saygın bir İsveçli aile oluyorlar.

SIRADIŞI VE GÜZEL BİR KADIN...

1956'da Stockholm'de bir akşam davette tanıştık. Ablasıyla birlikte gelmişti, on kişilik bir topluluk içindeydik. Dikkatimi çekti ve zamanla arkadaşlığımız ilerledi. Onu hem çok beğendim hem de çok sevdim. Güzel bir aşk başladı...

Sıradışı ve çok güzel bir kadın... Mesleği mankenlik olmasına rağmen çok entelektüel bir kadın... Klasik müzik meraklısı, edebiyattan çok iyi anlıyor, hatta Göteborg'daki tiyatrodaki sahnede muhtelif rollerde de oynuyor.

Dört lisan biliyor. Anadili Çekçe. Almanca, İngilizce ve İsveççe biliyor. İlk tanışmada İngilizce konuştuk, daha sonra ise İsveççe konuşmaya başladık. Çünkü artık o İsveçli ve ben de İsveççeyi sular seller gibi biliyorum. Ve Türkiye'ye geldiği zaman ilaveten iki lisan birden öğrendi. Hem Fransızca'yı hem de Türkçeyi öğrendi.

EVLİLİK YOLU

Beni bu kadar etkileyen başka bir kadın olmadı hayatımda.

Onu İstanbul'a davet ettim.

57'nin yaz ayında bir hafta için geldi.

Beni yaşadığım yerde gördü. Tabii ki Türkiye'yi hayatında hiç duymamış ve görmemişti.

Geldiğine memnun oldu ve gitti.

58'in yazında tekrar geldi ve biraz daha uzun kaldı, bir buçuk ay kadar... Benim evimde kaldı...

Yavaş yavaş oluşmuş bir fikir aslında. Türkiye'ye ikinci kez geldi, beni iyice tanıdı, ben onu tanıdım. Bir buçuk ay sonra, "E, haydi artık git İsveç'e, beni unut," diyemezdim...

Baktım ki, hem fiziksel hem de fikren uyuyoruz, iş ve arkadaş çevremi de gördü, beni taşıyabileceğine inanıp bu ortamda ben de olabilirim hissi kuvvetlendi...

Benim evlilikten beklentim, evleneceğim insanın iyi bir eş ve çocuklara iyi bir anne olmasıydı.

1958 yılında ben 31 yaşında bir adamım. Bu yaşa varmış bir adam da artık kararını vermiş olmalı. Nitekim kararımı vermişim. Artık zamanı geldi, evleneyim, çocuk sahibi olayım, bu hanım da benim

eşim olacak kadar bana yakın. O zaman bunu kuvveden fiile çıkar-
malıyım.

Dedim ki:

“Sen hayatının bundan sonrasını burada yaşayarak geçirebilir mi-
sin?”

Hiç düşünmeden ve oldukça sakın bir şekilde cevap verdi:
“Evet...”

EVDE HANGİ DİN BELİRLEYİCİ OLACAK?

Eşim Hristiyan’dı. Protestan ama dindar bir aile değil. Evlen-
meden önce bir gün bana şöyle dedi: “Ailenin normal büyümesi,
normal gelişmesi için din birliği şart. Senin Hristiyan olmandansa
benim Musevi olmam daha normal. Ben bununla ilgili birtakım gi-
rişimlerde bulundum,” dedi. Benim haberim olmadan arkadaşımız
Stella Ventura’yla konuşmuş, Stella da onu bir gün Hahambaşılığı
götürmüş, orada bir-iki din adamıyla görüşmüşler. Stella, “Arkada-
şım evlenmeyi düşünüyor, ama evleneceği adam Musevi. Kendisi de
Musevilğe geçmek istiyor, ne yapmak lazım?” demiş. Bir program
vermişler tam bir senelik. Bir sene boyunca ders alacak...

Hemen kabul ettim, destekledim, “Doğru düşünüyorsun, çok
haklısın,” dedim. Aslında ben dindar bir Yahudi değildim ve hiçbir
zaman olmadım, din benim için belirleyici bir kimlik değildi, hiçbir
zaman da olmadı.

Eşim, “Ben Protestan olarak kalmak istiyorum,” deseydi de bun-
dan asla rahatsızlık duymazdım. Dinlerimizin farklı olduğu, dolay-
ısıyla bunun ileride problem olabileceği konusu benim hiç aklıma
gelmedi... Eşim koyu bir Hristiyan olsaydı ve benden, “Çocukları
tek dinle büyütmek lazım, sen Musevisin ama dindar değilsin, din
benim için önemli sen Protestan ol,” deseydi, bilmiyorum, belki de

evet derdim, çünkü daha önce de belirttiğim gibi dinine pek bağlı bir adam değilim. Din başka, aidiyet başka...

Eşim Hahambaşılıktaki din adamlarının verdiği programa uyup haftada bir derslere gitmeye başlıyor. Ritüeller, semboller, günler, din kültürü ve pratikte karşılaşabileceği problemler, sorular ve o sorulara cevaplar... O derslere birkaç kişi daha katılıyor. Böylece bir sene geçtikten sonra evliliğimiz bir haham tarafından takdis ediliyor.

Musevilikte, "Ben Museviliğe geçmek istiyorum," diyen herkes geçemez. Çok önemli, geçerli bir sebebi olması lazım. Sebeplerden birisi evlilik olabilir. Evlilikse kolaylaşıyor, evlilik olmadan Museviliğe geçme isteği reddediliyor çoğu zaman.

Tabii erkek veya kadın için de durum farklı, erkek için imkânsıza yakın, kadın için olabiliyor, çünkü kadının erkeğin dinine geçmesi daha çok kabul görüyor. Bu konuda o şehrin din adamları karar veriyor.

1958 Ekim'inde Stockholm'de belediye başkanının şahadetiyle evlendik. Bu sade merasimde onun ablası ve ikiz erkek kardeşi, benim de İsveçli kardeşim vardı, ayrıca birkaç müşterek arkadaşımız...

Evlendikten sonra İstanbul'a geldik ve burada ikinci bir merasim yaptık. Sinagog'da yapmadık, çünkü büyük bir tören olsun istemiyorum, masraf çok olacak ve benim param yok... Onun için de evde yaptık. Anne-babamın evinde. Nişantaşı'nda, İhlamur Caddesi'nde bir köşe apartmanda, Evranos apartmanında üçüncü katta bir davet verdik.

Aileden kim varsa, kuzenler, teyzeler, amcalar, Ankara'dan gelenler, pasta kesiliyor, bir de haham geliyor duasını okuyor...

"NEDEN ALDIN BUNU?"

Kayda değer bir evlilik hediyesi almadım eşime.

Zaten böyle bir merakı da yoktu. Hiçbir zaman lüks merakı olmadı eşimin. Enteresan bir yönü de budur, maddiyata önem vermedi. Ben-

den hiçbir zaman bir şey de istemedi, fakat ihtiyacı olduğunu gördüğüm zaman da onu hemen almaktan çekinmedim. Gözü tok bir insan, mesela “Hadi bana bir pırlanta al” dediğini hiç hatırlamıyorum. Bir küpe dahi istememiştir. Ama ben aldım, çünkü etrafımızda bakıyoruz, falan arkadaşımız hanımına böyle bir şey aldı, haydi biz de alalım diyoruz. Yoksa benim de aklıma gelmiyor böyle şeyler almak. Hatta böyle bir hediye alıp getirdiğimde eşim şaşırıyor, “Neden aldın bunu?” diyor. “İşte al, al da takarsın, böyle şey olursun...” diyorum. Yani yavaş yavaş ona da öğretiyoruz ki, hani gerdanlık takılır, küpe takılır...

Evlendik ve benim bekârken kiraladığım bodrum katta oturuyoruz. Burada tam iki sene geçti. Küçük bir ev, L şeklinde bir odamız vardı. Bizim evde mutfak pek işlemezdi, çoğu zaman dışarı çıkardık. Sabah uyanınca buzdolabında ne varsa onlarla basit bir kahvaltı yapardık. O zamanlarda, buzdolapları yani 58 yılında daha yeni yeni Yugoslavya’dan gelirdi. Obodin marka bir buzdolabımız vardı. Yemekleri genellikle dışarıda basit şeyler yiyerek geçiştiriyoruz... Çok basit imkânlarla yaşıyoruz ama genç insanlarız ve çok da mutluyuz. O günler çok özel ve güzel zamanlardı... Eşim bodrumda oturmaktan hiçbir sıkıntı duymadı, çünkü savaş görmüş bir insan. Ne farelerden ne de böceklerden şikâyeti olmadı. Bazen fare giriyor ve mutfağı tarumar ediyordu. Bir de apartmanda hamam, böcekleri vardı, koca koca hamamböcekleri... Müthiş zeki hayvanlar, duvarlarda ışık yandığı zaman donuyorlar, hareket etmiyorlar belki görünmeyiz diye. Fakat göründüklerini hissettiklerinde başlıyorlar koşmaya ve tavana çıkıyorlar. Tavana çıkınca da tabii dokunamıyorsun.

Olumsuzlukları vardı, ama manzara muhteşemdi. İnsan nereye yoğunlaşırsa oradan ibaret görür. Biz bu evin küçüklüğüne, sıradanlığına, bodrum katta olmasına hiç aldırmadık, bunu bir eksiklik olarak görmedik ve haliyle manzaranın keyfini çıkardık. Güzelliği yakaladığında insan öteki olumsuzlukları görmezden geliyor, bu da mutlu olmanın başka bir yolu...

KENDİNE YETEN İNSAN MUTLUDUR

Yabancı bir ülkede yaşamak zordur, fakat insan isterse daima kendi hayatını kolaylaştırabilir. Bunun için de zamanı iyi değerlendirmek ve insanı zenginleştirecek uğraşlar içinde olmak şarttır. Çünkü kendine yetebilen insan hem mutludur hem de yakınlarını mutlu edebilir.

Ben işe gittiğimde eşim kendine meşguliyetler buldu. Önce kız kardeşimle samimiyeti artırdı, sonra çok yakın bir arkadaşım Elyo Ventura'nın hanımı Stella'yla iyi bir arkadaşlık kurdu ki o hanımın Fransızcası çok kuvvetliydi. Benim hanım sırf onunla arkadaşlıktan dolayı Fransızcaya büyük ilgi duyuyor, özel dersler aldı ve bir sene içinde mükemmel Fransızca konuşmaya başladı. Evliliğimizin ilk senesinde hem Fransızca'yı hem de Türkçeyi öğrendi.

Biz kendi aramızda İsveççe konuşuyorduk, arkadaşlarla beraber olduğumuzda anlamıyorlar diye Türkçe veya Fransızcaya dönüyorduk. Yani çoğunluk hangi lisanı anlıyorsa onu konuşuyoruz. Çocuklar doğunca evde Türkçe konuşmaya başladık, çünkü çocuklar önce düzgün bir Türkçe öğrensin istedik. Başarılı da olduk diyebilirim.

AİLESİNİ YÖNETEMEYEN ORTAK OLMASIN

Üzeyir benden iki sene önce, 1956'da evlendi. İkimizin de evli olması hayatımızın belli bir düzen ve disipline kavuşması açısından da iyi oldu. Bunun da tabii ki iş hayatına yansıyan tarafları vardı. İki hanımın çok farklı dünyalara sahip olmaları bize çok müthiş bir destek oldu. Biz ailelerimiz arasında belli bir mesafe oluşturduk ve ona hep riayet ettik. Kısa sürede ortaya çıktı ki, zaten anlaşılmazlardı. Çünkü iki ayrı dünya; biri İsveç'te akademik ve entelektüel yönü ağır basan, sanatsal bir geçmişi olmuş, içine dönük biri... Öteki ise Ortadoğulu, Beyrut'ta doğmuş, daha çok kendi ailesi içinde mutlu olan bir insan. Biz de istemedik, kendileri de öyle bir yakınlaşmak arzusu duymadılar...

Açık açık şu neticeye vardık: yakınlaşmamaları bizim için daha iyi. Çıkacak problemleri engellemiş olduk. Fakat eşlerimizi tanımayan iki insan gibi de tutmadık, kendi haline bıraktık. Onlar da kendi aralarında hiçbir zaman “mıç mıç” buluşalım, görüşelim falan olmadı, göstermelik bir ilişki geliştirmediler. Natürel bir şekilde, medeni bir mesafeyle iki ortağın eşleri olarak kendilerini konumlandırıdılar. Bir araya geldiğimiz zaman el sıkışıyorlar, biraz havadan sudan konuşuyorlar, sonra bitiyor. Yani tekrar birbirlerini aramıyorlar.

Bunu ne kadar bilinçli yaptık bilmiyorum, fakat biz Üzeyir’le farklı yerlerde yaşam alanları kurduk. Aynı binada otursak da bu farklılığımızı karşılıklı muhafaza ettik. Bu bizim hayatımızın entere-san yönlerinden biridir... O daha çok aileye, aile çevresine yakınlık duyarken benim daha çok Avrupa’ya yönelik yakınlıklarım vardı. İsveç’ten, Fransa’dan, Amerika’dan gelenler oluyor hep...

Yani daha çok dış dünyaya bakan bir adamım. Üzeyir ise daha çok kendi çevresiyle barışık. Bu esasında güzel bir şey ve birbirimizi tamamladık böylece. Zaten ilgi alanlarımız, çevremiz aynı olsaydı, çok iç içe yaşasaydık birbirimize bu kadar ihtiyaç duymaz, bu kadar değer vermezdik. Sen ezberlediğin insanla ne konuşacaksın ki, o seni nasıl şaşırtacak, nasıl heyecanlandıracak ki.

Bir yerlerde okumuştum, hep aklımdadır. Bir felsefe kırıntısı: “Eğer iki insan her hususta tamamen aynı şekilde düşünüyorlarsa bir tanesi lüzumsuzdur.” Ben bu düşünceyi biraz bu yönünden tutup fazla uzattım diyebilirim. Bu “farklı düşünmeyi” fark etmeyi evlilik ilişkilerine kadar götürdüm...

SİHİRLİ KELİME: FARKLILIK

Son otuz-kırk yıl boyunca sık sık konuşmacı olarak muhtelif platformlara davet edildim. Kısmen TESEV kurucusu, kısmen de deneyimli işadamı-felsefe adamı olarak... Çoğunu reddetme mecbu-

riyetinde kalsam da, özellikle üniversite öğrencilerinin çoğunlukta olduğu hallerde buna zaman ayırmaya önem verdim. Buna, mensup olduğum topluma bir borcum olarak baktım. Bir ara, beni ‘meşhur konuşmacılar’ listesine de aldılar ve bir-iki saatlik konuşma karşılığı birkaç bin dolar verdikleri çok zaman oldu. Ben de, aldığım bu paraları, kurucusu olduğum Alarko Eğitim Kültür Vakfı’na veya TESEV Vakfı’na hibe ettim.

Bu gibi konuşmalarımda, bu düşüncemi sırası geldiğinde açıkça ortaya koyarım. Farklı düşünmenin, farklı bir çözüm üretmenin önemini vurgularım. Bir evlilikte, eşlerin farklı düşünceleri halinde, bunu açıkça ifade edip tartışabiliyorlarsa ve bu fikir jimnastiğini kavgayla değil dostane bitirebiliyorlarsa, bu evlilik uzun zaman devam eder diyorum.

Evlilik de ortaklık gibidir. Farklılık ve farklılığa saygı onu zenginleştirir.

Ben hep farklılığı savundum ve onu insanlara da anlatmaya çalıştım.

İnsan benzerine ihtiyaç duymaz. İnsan gölgesine de ihtiyaç duymaz. Eşim, çocuklarım, arkadaşım, ortağım... herkes benim gölgem olacaksa ya da ben onların gölgesi olacaksam bu bir ihtiyaç değildir. Halbuki ben farklılığı arıyorum. Bana yeni bir şey söyleyecek, bana yeni bir bakış açısı kazandıracak, beni heyecanlandıracak farklılığa sahip insanları...

Bilinçli olarak bu neticeye varan insanlar çok değildir. Fakat insanların çoğu kendini emniyette hissetmek için kendi gibi düşünenleri arar, bulur ve kısa sürede canı sıkılmaya başlar. İnsan yavaş yavaş kalabalıklar içerisinde yalnızlaşmaya başlar. Bunun bir sebebi de budur.

Etrafınıza bir bakın.

Birçok evlilikte, erkek daha baskın rolünü oynar. Eşi, er ya da geç, kavgaları önlemek için, erkeğin görüşlerini benimser veya daha

kötüsü, benimsemiş gibi davranır. Ve zamanla bu iki insan benzer fikirlere sahip olurlar. Biri daha lafa girerken, söyleyeceği şeyin nereye varacağını bilen eşi yarım kulakla dinler ve iş orada biter...

Zamanla, eşler birbirlerinin kopyası olup çıkarlar. Artık birlikte yaşamıyorlar.

Yan yana yaşıyorlar... Yan yana ve yapayalnız... Hele çocuklar büyümüş ve evi terk etmişler ise yalnızlık daha da derinleşir ve birçok halde, arkadaşları içinde alternatifler arama macerası başlar...

Benim teorim budur. Ancak herkes benimle aynı fikirde olmuyor. Örneğin, kızım Leyla bu fikrime hiç katılmıyor. “Evliliklerde farklı düşünen kadının dünyasını zehir eder,” diyor kızım...

Genelleştirmen yanlışır diyorum, ama fikrinden şaşmıyor. Benim teorimi yanlış buluyor. Kızım Leyla her zaman isyankâr bir tavırla benim fikirlerimi tartışa gelmiştir. Ben de bu yönünü hiç sınırlandırmaya kalkmadım. Ona saygı duydum, farklı düşünmesinin faydalarına inandım.

Oğlum Vedat isé çok daha farklı bir karakter...

Başarılı bir babanın gölgesi altında kalmayı reddedip kendi dünya görüşü ve felsefesini bilinçli ve başarılı bir şekilde geliştirmeyi bildi ve hayat boyu bu yolda sebatla ve inançla yürüdü.

ÇOCUK OLMAK KOLAY, BABA OLMAK ZORDUR

Evlilik ve çocuklar... Çocuk sahibi olmak, yani eş kimliğinin yanına bir de anne ve baba rollerini üstlenmek çoğu insan için düşündürücüdür ve düşündürücü olması da gerekir. Annelik daha içgüdüsel bir şey. Babalık ise öğreniliyor.

Üzeyir'in ilk çocuğu Dalia 57'de, İzzet de 60'ta doğdu. Benim Leyla 61 Nisan'ında, Vedat 63'ün Mart'ında doğdu.

31 yaşında evlenmiş bir adam baba olmaya hazırdır. Leyla doğduğunda ben 34 yaşındaydım.

O tarihlerde artık bodrum kattan çıkmış, Tophane Setüstü'nde Dapei Apartmanına taşınmıştık. Müthiş bir balkonu vardı. Olduğu gibi deniz görüyor... Sanki gemi güvertesindesin. Bizim hayatımız hep deniz manzaralı geçti.

Leyla Nişantaşı'nda Amerikan Hastanesi'nde doğdu. Eşimin sancıları tuttu, hemen hastaneye gittik, fakat doğum hemen gerçekleşmedi, doktor daha vakit var dedi. Ben uykusuzluktan bitap düştüm, eşim dedi ki: "Sen eve git, burada yapacağın bir şey yok, vakit gelince sana haber verirler gelirsin." Peki dedim, eve gittim. Gece saat 2'ye doğru telefon geldi: "Şimdi doğum olmak üzere, hemen gel." Arabaya atladım ve doğru hastaneye... Vardığımda yeni doğmuş Leyla'yı buldum. Minnacık, tertemiz fakat ağlayan bir bebek. Her zaman baba olmak istedim, ama o an çok farklıydı duygularım.

Vedat, Leyla'dan iki yıl sonra, 63 yılının Mart ayında doğdu. Ben yine doğum anında eşimin yanında yoktum. Galiba o da gece yarısı doğdu. Sabaha karşı bana haber verildiğinde yine doğuma yetişemedim, sabahleyin hastaneye gittiğim zaman Vedat da doğmuştu. Doğumdan iki gün sonra eve geldik... 62 senesinde Bebek'e taşınmıştık, yani Vedat yeni bir eve geldi.

Çocuklara her zaman ilgim oldu, ama mesafeli bir ilgiydi benimkisi... Çocukların özellikle anne tarafından eğitilmeleri gerektiğine her zaman inandım, babanın da onlara yol gösterme bakımından yakınlık duyması gerektiğini düşündüm.

BEBEK'E TAŞININCA STATÜ MÜ ATLADIK?

İki çocuğa bakmak öyle kolay bir iş değil. 61 yılında hayatımıza Döndü isminde bir hanım girdi. Leyla doğduğunda oldu bunlar. İlk zamanlar gündüzleri yardımcı olarak geliyordu, daha sonra bizim eve taşındı, on seneden fazla bizde kaldı. Hikâyesi enteresan. Eşiy-le birlikte Güneydoğu'daki köyünden İstanbul'a gelmişler. Döndü

Çalışkan, hamarat, eşi de uzun boylu yakışıklı bir adam, ama biraz hantalca. İnşaatlarda amelelik yapmaya başladı, İstanbul'da başka iş bulamadı. Bizim ilk fabrika inşaatı Rami'de başladı 61 yılında. 62 senesinde inşaat bitmek üzereyken bir gece mangal yakıyor işçiler. Kış gecesi, mangalı odaya alıyorlar. Sabaha haber geliyor eve, üç işçi karbonmonoksitten zehirlenerek ölmüşler. Polis geldi, tahkikat yapıldı, işçileri kusurlu buldular. Fabrikanın yapımını taşeron bir firma üstlenmişti, işçiler de firmanın barakalarında kalıyorlardı. Bu olayda ölen işçilerden birisi de bizim Döndü'nün eşi idi, kadın dul kaldı.

Hepimiz çok üzüldük, kadın genç yaşta dul kaldı, adam hayatını yaşayamadı, bu dünyadan dramatik bir şekilde göçtü... Döndü bir daha evlenmedi, evlenmek de istemedi. Bizde rahat etti, bizim aileye çok bağlandı, evin ablası gibi muamele gördü, çok sevdi bizi. Çocuklar, Leyla ve Vedat her zaman ona saygılı davrandılar, hanım da her zaman ona yakınlık gösterdi.

Evimiz de biraz büyüktü, Bebek'te Arifi Paşa Korusu'nun içinde Alp Apartmanı... 2000 lira kira veriyordum, Yaşar Alp 2000 lira kira alıyordu benden. Bu parayı vermek benim için neredeyse yıkım gibiydi, çünkü önceki evin kirası 600 liraydı, şimdi 2000 lira...

Fakat itiraf edeyim ki, Tophane'den Bebek'e terfi ettik, yaşam kalitesinin artması insana iyi geliyor. Eşyalar değişti, Danimarka menşeli bir mağazadan kanepeler, masa iskemle vs. aldık. İlk defa doğru dürüst bir apartmanda oturacağız. Heyecan verici bir durum...

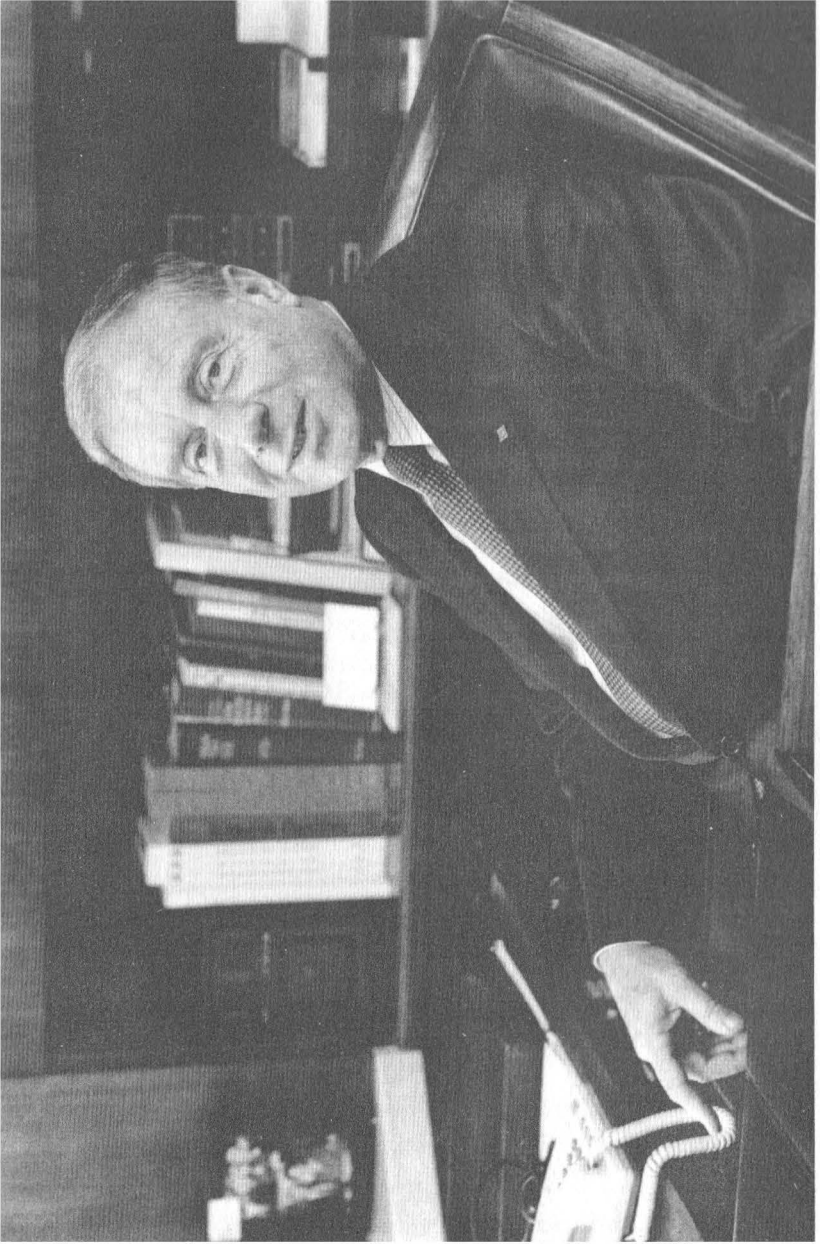
Dairenin denize bakan köşesinde muhteşem bir ınar ağacı var, Yaşar Alp apartmanı inşa ederken o ağacı kesmeye gönlü el vermemiş, planı biraz değiştirmiş. Ağaç zaman içinde öyle büyüdü ki alttaki iki balkonun içinden geçti... Balkonlarda delik açmıştı adam. Ağaç oradan geçip benim beşinci kata geldi. Ağaç yazın bir şemsiye gibi, hatta manzarayı da kesiyor çoğu yerde. Ama muhteşem bir şey, yani beşinci kattasın ve ağaç balkonun içinde büyüyor. Yaşar Alp apartmanı sıradışı bir apartman.

Güzel bir balkonumuz var, balkonun kapıları raylı ve boydan boya salona açılıyor. Muhteşem bir manzarası var. Bütün etraf yeşillik. Zaten benim hayatım hep yeşillik içinde geçti, çok mutlu bir ortamda büyüdüm... Çocuklarım da böyle bir ortamda büyüdüler...

BÖLÜM

9

SUÇLANMAK HEPİMİZİN KADERİ

Maslak Holding'deki odada. (1980'li yılların sonu)

1980'li yılların sonu galiba...
Ben elli-küsur yaşındayım.
Yer, Maslak'ta inşa ettiğimiz 17 katlı
devasa binanın en üst katındaki odam.
Simdi Petrol ofis merkezi oldu.

Arkada kitaplar dizisi--
Hayatında kitaplar hep önemli bir
yer tuttular.

Yahemde Alarko rozeti.
Güven veren başlıklı bir
iş adamı portresi...

FABRİKATÖR...

1960'ta Bahco fabrikasının mühendislerinden biriyle aklımdaki projeyi tartışmak için İsveç'e gittim. Rami'deki arsanın planını da götürdüm. Adam inşaat mühendisiydi, ayaküstü bir eskiz çizdi, verimli bir konuşma oldu. Hemen döndüm, bir mimarla konuşup anlaştık, krokiyi çıkardım. Dedi ki: "Zaten ben de bunu düşünmüştüm. Çünkü arsanın bir eğimi var. Eğimden istifade ederek yarım bodrum yapalım, hem yer kazanırız, hem de fabrikayı iki kat yaparız." Fabrika inşaatına ne kadar para harcadık bilmiyorum, ama 14 dönüm arsaya 140 bin lira verdiğimizizi hiç unutmadım. Bir buçuk senede inşaat bitti ve bizim böylece iki katlı bir fabrikamız oldu. Borçlanmadık, çünkü bu adımı atarken, fabrika yapacak, inşa edecek kadar paramız vardı.

Alt katta yemekhane, mutfak ve depo vardı. Özellikle yemekhaneye biraz özen göstermek istedik, aman mezbele gibi olmasın dedik. Madem ki yeni bir şey yapıyoruz, adam gibi bir şey yapalım. Az da değil, başlarken 100 kişi çalışacaktı, yani yüz kişi yemek yiyecekti, sonra bu rakam 400'e kadar çıktı.

Biz patron katına yatırım yapalım, kendi konforumuzu düşünelim diye hiç bakmadık. Ben işçilik yaptım, biliyorum yönetici, patron eğer kendini düşünür ve bencilleşirse uzun vadede kaybeder, çalışana yatırım yapan her zaman kazanır, bir fabrikada çalışan huzurluysa patron da huzurlu olur, orada kalite de giderek artar...

Değerli ile değersiz ayırt etmek gerekir, çalışan ile çalışmayanı da ayırtstırmak lazım.

Yani para kazanmak istiyorsan da çalışanına iyi bakacaksın, insan olarak huzurlu olmak istiyorsan da çalışanına iyi bakacaksın!

Benim İsveç'ten gelen bir birikimim vardı. O birikimin ilk zamanlar pek farkında değilim, ama iş büyüdükçe ve yaşadıkça fark ediyorum İsveç'te ne kadar da çok şey öğrenmişim. Hayata bakışım, felsefem büyük oranda İsveç'te şekillenmiş. İnsan merkezli bir bakışım var, işçi hakları, işçi ile işveren arasındaki ilişki, iş ortamının insana yakışır bir seviyede olması, iş güvenliği, izinler, haklar, maaş skalası...

Bütün bunlar yaşanmışlıktan gelen birikim, bilinçli bilgi değil.

Madem ki yeni ve güzel bir şey yapıyoruz, adam gibi bir şey yapalım. Yemekhanenin rengi konuşuluyor, dedim ki: "Somon rengi olsun, çünkü iç açıcı bir renktir..." Duvarlar somon rengi yapıldı, mutfak paslanmaz çelik... 1960 yılında paslanmaz çelikten mutfak ancak Avrupa'da görülen modern bir şey. Çünkü herkes seramikten yapıyor, tuğladan yapıyor, basit şeyler. Hele işçilere yemek yapılacak bir mutfağın paslanmaz çelik olması biraz lüks kaçıyor o zaman. Pırıl pırıl bir mutfak ve yemekhanede özel yemek odaları falan yok... Uzun masalar ve herkes karşılıklı oturuyor. Böylece hem konuşuluyor hem yemek yeniyor. Kendimize ait özel bir yer yapmadık, elimizde tabldot biz de kuyruğa girip işçilerimizle birlikte yemek alıp yiyoruz.

İşçiler de ilk başlarda biraz garipsiyorlar, patron geldi, bizimle yemek yiyor diye... Aramızda fark yok, sen de burada çalışıyorsun ben de diyorum onlara. Zamanla alışılıyor tabii. Yemekler de oldukça kaliteli, bol çeşit var ve çok temiz, hijyene çok dikkat ediliyor. Yemekhaneye bu kadar para harcadıktan sonra yemeği de güzel vermek lazım. Böyle olunca insanlar da mutlu yaşadılar, mutlu çalıştılar... Hatta o kadar mutluydular ki, sendika rahatsız olma-

ya başladı. Sendika, neden her şey baştan veriliyor diye garip bir duruma girdi. Çünkü kendisine verecek mücadele kalmayınca işçi nezdinde de bir ağırlığı kalmadı. İşçi nezdinde sendikanın ağırlığı konuşulmuyor. Konuşulmayınca de işçi temsilcisi huzursuz olmaya başlıyor.

İHBAR VAR...

1963 yılında bir gün fabrikaya tanımadığımız iki kişi geldi, dediler ki:

“Biz gizli polisten geliyoruz, bir ihbar var, tahkikat yapacağız...”

Şaşırdım, ne ihbarı, ne tahkikatı... Sorular cevapsız ama yapacak bir şey yok.

“Peki yapın tahkikatı.”

Anlaşıldı ki, konu tamamen benimle ilgili, ben komünistmişim... O zamanlar komünistleri kuş gibi avlıyorlar, kim komünist onu içeri atıyorlar... Menderes yeni asılmış, komünist avı başlamış ülkede. Darbe günleri ve sonrası unutulmaz günlerdi, olup biteni radyodan, gazetelerden takip ettik, televizyon yok o zamanlar. Yassıada'dakiler serbest bırakıldıktan sonra onların içinden biriyle, Samet Ağaoğlu'yla çok yakın dostluk kurdum. O benden tabii çok daha yaşlı, bakanlık yapmış... Çok okumuş, çok lisan bilen entelektüel bir adam. Azeri, Azerbaycan'dan göçme, babası Ahmet Agayev. İstanbul'a geldiği zaman soyadını değiştiriyor, Ağaoğlu oluyor. Samet Ağaoğlu ve ablası Süreyya Ağaoğlu dostumdu, ama özellikle Süreyya Hanım çok yakın dostum oldu. Aramızda büyük yaş farkı var ama bir nevi genç adamın yaşlı bir hanımla olan entelektüel dostluğu. Sonra Samet'le de yakın ilişkim oldu.

Bu aileyle dost olduk ama neyse darbeden devam edelim...

MENDERES'İN ASILMASINA TEPKİM OLMADI

Darbe günlerinde o karışıklığı yaşıyoruz, toplumda tedirginlik var ama ben henüz Ankara'da neler olup bitiyor bilmiyorum, siyasetle pek ilgili değilim. Çünkü bilinmeyen, tanınmayan iki genç adam ayakta kalmak için mücadele veriyoruz. Tek derdimiz var: Bu işi büyütebilecek miyiz? Gözümüz Ankara'yı görmüyor. Ankara'da yokuz. Daha açığı, memleketin genel fotoğrafının o gün bizde karşılığı yok. 1962 yılında Başbakan Menderes ve iki bakan asılınca bile pek etkilenmedik, hatta normal karşıladık. Bu durum bile bizi ürkütmedi. Çünkü o zamanlar öyle bir beyin yıkama var ki, hangi gazeteyi açsan Başbakan'ın metresinin donundan söz ediyor veya kasasından şu pislikler saçıldı diyor, adam yerden yere vuruluyor. Ve bu tür yayınlar halkta etki yapıyor; "Böyle başbakan eksik olsun, iyi ki kurtulduk," diyorlar. Askeri idarenin yönettiği korkunç bir propaganda, karalama kampanyası var. Böylece adamın idam edilmeye müstahak bir canavar olduğu anlatılıyor. Biz de bunu okuyoruz, inanıyoruz, itiraz etmek kimsenin aklına gelmiyor. Belki de gözümüz kör, sadece işimize bakıyoruz. Bir korkak koyunlar sürüsü sanki...

KOMÜNİST MİSİN?

İşte tam bu sırada, böyle bir ortamda komünizmden tahkikat geçiriyoruz...

Sivil polis beni sığaya çekiyor. Komünist olup olmadığımı soruyor.

"Sen kimsin?"

"İshak Alaton..."

"Nereden geldin buraya, nerelere gittin?"

"Ben hep buradaydım, bir ara İsveç'e gittim."

"Peki ne yaptın orada?"

“İşçilik yaptım.”

“Ne işçiliği?”

“Kaynak işçiliği.”

“Aaa... demek işçisin.”

“Evet işçiyim ama şimdi fabrikatörüm, şimdi fabrika sahibiyim. İşçilere istihdam oluşturunca, yani geliştireyim. Bunun ne kötülüğü var?”

“Kötülüğü yok ama hakkınızda komünist ihbarı var.”

“Peki neden komünistmişim?”

“İşte yazıyor, zaten kırmızıya boyamışsınız duvarları...”

“Kırmızıya boyamak neden komünizm olsun?”

“Çünkü komünizmin rengi kırmızı.”

“Ama Türk bayrağının da rengi kırmızı. Belki Türk bayrağını düşünerek kırmızıya boyadım. Olamaz mı?”

“Yok! Kırmızıya duvarlar boyanırsa insanların komünist olduğu düşünülür.”

“Ben böyle olduğunu bilmiyordum.”

“Şu kırmızıya boyadığın yemekhaneye gidip bakalım.”

İki sivil polisle birlikte aşağıya indik, yemekhaneye bakıyorlar.

Biri sordu;

“Nerede kırmızı duvarlar?”

“İşte burası, başka bir yer de yok...”

“Bu kırmızı değil ama...”

“Ee, değil! Kırmızı değil tabii, pembe, somon rengi.”

“Peki mutfak?”

“Mutfak, paslanmaz çelik...”

“Peki komünist değilsen, komünizm propagandası yapmıyorsan neden işçilerle beraber yemek yiyorsun?”

“Çünkü, yemek vakti aynı zamana geliyor, biz de aynı vakitte acıktırıyoruz... Mutfak tekrar ısıtmanın da bir mantığı yok. Yemek mutfakta sıcakken ben de alıyorum, onlar da alıyor.”

“Peki sıraya niye giriyorsunuz?”

“Başka türlü nasıl yemek yenir? Burada garson da yok.”

Tiyatro gibi bir şey oldu ve polisler gittiler...

Aradan iki ay geçtikten sonra bir rapor yazmışlar, bu ihbarın bir gerçekliği yok diye. Biz de neticeyi alıyoruz, komünist olmadığımıza karar verilmiş... Sivil polis benim komünist olmadığımı raporla bildirdi. Böylece bu dertten de kurtulduk...

“VİCDANIM SIZLIYOR”

Uzun yıllar sonra ihbar olayı aydınlandı... Polislere ihbar mektubunu yazan bizde çalışan sendika temsilcisiymiş. Emekli olduğu zaman helalleşmeye geldi odama. Hakkını helal et dedi, el sıkıştık, anlatmaya başladı:

“Vicdanım sızlıyor, ben sizlere bir kötülük yaptım, artık itiraf ediyorum.”

“Ne yaptın?”

“Sizi komünizm propagandası yapıyor diye ihbar eden bendim.”

“Benim komünist olmadığımı sen de biliyordun, peki neden beni komünist diye ihbar ettin?”

“Çünkü bizim işimizi elimizden aldınız. Biz sendikacıyız, siz bize yapacak iş bırakmadınız ki... İşçinin talepleri olacak, patron sorun çıkartacak, biz işçinin haklarını arayacağız ve işçi nazarında bir gücümüz olacak... Ama biz istemeden siz işçinin bütün haklarını verdiniz, biz de hiçbir zaman masaya oturup da sizden ilâve bir şey istemeye ne bir nedenimiz oldu, ne de cesaretimiz kaldı... Böylece bizi işsiz bıraktınız sendika temsilcisi olarak. Ben de mecbur oldum sizi ihbar ettim, bunu sendika da tasvip etti ve böyle bir mektup yazdık ama ters tepti.”

Adam samimiydi, gerçekten vicdan azabı çekiyordu, yüzüne vurmadım, doğru yolu bulmuşsun dedim, bundan sonraki hayatında huzur ve sağlık dileyerek yolcu ettim...

İnsan hata yapabilir, önemli olan kendisiyle yüzleşebilmesi ve arınma ihtiyacı duymasıdır.

Günahını veya kabahatini ikrar ve kabullenmediğin sürece, eğer normal bir insan isen vicdan azabı çekersin. Bu azaptan kurtulmanın tek yolu, özür dilemek ve helalleşmektir. Bunu yapan insan saygınlık kazanır ve yakınları nezdinde yücelir...

İnsanlar için geçerli olan günahlarla yüzleşme ve arınma olayı aynen kurumlar içinde geçerlidir. Bu mevzuda 1915 Ermeni felaketi, Varlık Vergisi faciası ve benzeri olaylara ileride gireceğiz...

LÜKS YOK...

Fabrika, işler, yeni projeler, evlilik derken çocuklar yavaş yavaş büyüyorlar... Haliyle eğitim diye bir dert var başımızda. Çocuk... iyi güzel de nasıl eğiteceğiz, hayata nasıl hazırlayacağız?

İşin kolayını buldum, evdeki eğitimi anneye bıraktım. Anne de Allah için muhteşem bir eğitim verdi çocuklara. Çok memnunum ki çocuklar varlıklı bir aile oldukları intibainı almadılar hiçbir zaman. Her zaman hesaplı bir aile bütçemiz oldu. Masraflar her zaman kontrol altındaydı. İsrarla hiç tanışmadılar, dolayısıyla şımarık yetişmediler. Tatillerde bile lükse kaçmadık, önce Büyük Adaya gittik bir iki sene. Daha sonra, 1971 yılında, çocuklar daha 8 ve 10 yaşındayken Tuzla'ya Mercan Yuvası'na gitmeye başladık. Orada bir ev kiralamıştık. Evin sahibi Hıfzı Veldet Velidedeoğlu'ydu. Mahalle içinde çok basit, iki katlı ahşap bir ev... O evde iki yaz yaşadık. Sonra Mercan Yuvası içinde bir evi satın almaya uğraştım ve çok enteresan şartlarda satın aldım. Çünkü evin sahibi Yorgo Zakos isimli antika meraklısı bir adamdı. Kapalıçarşı'da dükkânı vardı. Antika ve eski eser kaçakçısı ihbarıyla yurtdışına kaçmış bir adamdı. İsviçre'de yaşıyordu. Tuzla'daki evi kendisi için inşa etmiş ve içinde de birçok eski eser, antikalar vardı. Mesela havuzun için-

de iki bin yıllık taşlar vardı. Bahçe kapısının iki tarafında sütunlar vardı. Eski Grek sütunları Didim'den getirilmiş. Çok antikaların olduğu bir evdi. Bu evi satın almak için İsviçre'ye gittim bir-iki defa. Nihayet pazarlıkta anlaştık, parasını burada bir teyzesi vardı ona ödedim. Ve 73 yılından sonra yazları Tuzla'da Zakos'un evinde yaşamaya başladık...

ALATON TARİHİ ESER KAÇAKÇISI

Eve taşındık, çocuklar ve eşim çok mutlular, huzurumuz yerinde... Fakat hiç beklemediğimiz bir şey oldu, birileri yine bizi ihbar etmiş. O evi satın almama kızan komşulardan biri, -sonradan kim olduğunu öğrendim, çünkü o evi çok istiyordu ama ben satın aldim- ihbar eden... 12 Mart sonrası yine askeri yönetim var... Bir yaz günü öğlen vakti, ben isteyim, hanım evde. Askeri bir jeep kapıya dayanmış, arama yapacağız diyorlar. Hanım telaşla aradı, haber verdi. Hemen gittim, bir yüzbaşı, yanında iki tane de çavuş, eve baskın yapıyorlar; "Bu evde eski eser kaçakçısı yaşıyor" diyor yüzbaşı.

Şaşkınım, dedim ki:

"Hayır eski eser kaçakçısı değilim, o işlerle de ilgim olmaz, benim fabrikam var, havalandırma işleri yapıyorum."

Yüzbaşı kararlı diyor ki:

"Evet ama burada eski eserler var."

Asker haklı, evde eski eserler var, hatta duvarlara gömülmüş vaziyette olanlar da var.

"Peki ne yapalım? Ben burayı Yorgo Zakos'tan bu haliyle satın aldım, duvarın içinde adam bir tane eski eser koymuş. Duvarı mı yıkalım yani?"

Neyse yüzbaşı da cahil. Öyle ki, duvarda bir süvari görüyor, Roma zamanından, yani iki bin yıl öncesinin süvarisi. At üstünde bir Romalı asker, mermer kabartma. "Herhalde bu Fatih Sultan Mehmet'tir,"

diyor yüzbaşı. Herhalde, siz haklısınız diyorum. İnsan hem güçlü hem de cahil olunca ona ne anlatabilirsiniz ki...

Hanım bu arada küplere biniyor bu baskını yiyince, yüzbaşı ve askerlere Türkçe hakaret ediyor. Adam da şaşırıyor, bir kadın bir subaya hakaret ediyor diye... Ama kadın İsveç'e alışmış, pat diye evin içine haydutlar gibi girilmesine tahammül edemiyor, çünkü giriyorlar ve etrafı da kırıp geçiriyorlar. Kilit kırıyorlar, sandığın içine bakıyorlar antika burada gizlenmiş mi diye... Daha anlayıp dinlemeden, tetkik etmeden adamlar bize antika kaçakçısı muamelesi yapıyorlar...

Tabii ben hanım kadar celallenmiyorum, anlatmaya çalışıyorum, çünkü ben İsveç'te değil Türkiye'de yetiştim, biraz da korka korka büyüdüm... Hanımı yatıştırdım, komşuya gönderdim... Yüzbaşı ve çavuşlar nihayet üç tane amforaya, büyük küplere kafayı taktılar ve bunları jeepe yüklediler. Depoda bir tane de ayak buldular, mermer ayak, elli kilo geliyor bir parça. Zorla kaldırıp onu da koydular jeepe... Bunları benden aldılar, herhangi bir evrak da vermediler, kendileri yazıp çizdiler, alıp gittiler...

Ne olacak bunlar diyorum, "Bunları biz biliriz ne yapacağımızı," diyorlar. Giderken de lütfen haber veriyor ki Karaköy'de yolcu salonunun en üst katında polisin eski eser kaçakçılık takip bürosu varmış, oraya teslim edeceğini söylüyor yüzbaşı. Tamam diyorum.

Aradan iki-üç gün geçti, bir avukat buldum, avukat dedi ki: "Eşya şimdi o komiserlikte, oraya gitmeniz lazım." Bir sabah birlikte gittik, yukarı çıktık komiserin odasına. Bizim mermer parçaları ve amforalar da odanın içinde. Avukat sordu:

"Bu eşyaları İshak Bey'in evinden kaldırdılar ve size teslim ettiler. Bunlar hakkında bizim de bir rapor tutmanız lazım."

Komiser herhalde gecedен kalma nöbetçi. Bana sordu;

"Bunlar sizin mi?"

"Evet, benim evden kaldırılmış."

Komiser hayatımda hiç unutmayacağım bir şey sordu:

“Ben şimdi bunları ne yapayım?”

Şaşakalıyorum, nasıl soru bu!.. Biraz cesaretim de arttı, dedim ki:

“Asker bunları benim evimden zorla kaldırdı. Ben vermedim onları. Siz bana soruyorsunuz ben bunları ne yapayım. Bilmiyorum ki, istersen bana geri ver, çünkü benim malım...”

“Yok, madem ki bunlar alındı, raporu da vardır. Ben bunları Arkeoloji Müzesi’ne göndereceğim.”

“Peki, gönder.”

“Sizin de oraya gitmeniz lazım...”

Topkapı Sarayı’nın içinde arkeoloji müzesinin müdürü vardı, kalktık gittik. Oranın müdürüyle de bir tanışıklığımız var. Adam sabah sabah öyle bir sarhoş ki ayakta duramıyor. Bizimle gelen polis eserleri müzeye getireceğini söylüyor. Ben de araya girdim, “Size ayak ve üç tane de amfora getirecekler, bunların sahibi benim,” dedim. Sarhoş müdür de bir rapor hazırladı ki akşamı bulduk, günümüz heba oldu...

Sonuç, o eserler orada kaldı, bir daha da yüzlerini görmedim, ama o hikâyenin çok enteresan bir yanı var. Bulduğum avukat eski eser kaçakçılarının işlerini halleden bir avukat. Hakiki kaçakçıların da işlerini hallediyor. Ben hakiki kaçakçı değilim, çünkü evde bulmuşum...

LAHİTİ 45 BİN DOLARA SAT

Bir gün Tuzla’ya eve geldi avukat.

Bahçede bir lahit var, evi yapan Yorgo Zakos çok meraklıymış ve Antalya’daki bir kalıntıdan bir lahit kaldırtmış. Bir buçuk ton ağırlığında koca bir lahit, etrafında mermer işlemler var. Muhteşem bir şey. İçini toprak doldurmuş ve oraya da çiçekler ekmiş. Yani bahçenin ortasında süs olarak lahit var. Antika bir lahit. Yüzbaşı geldiği zaman bunu da görüyor, ama kaldıramayacağını düşünüyor

ve bırakıyor. Yüzbaşı bırakıyor ama avukat lahiti görüyor. Adam cin gibi, kıymetini de tahmin ediyor. İki-üç hafta geçtikten sonra bir gün fabrikaya geldi, dedi ki;

“Sizin bahçedeki lahit de tehlikeli, çünkü o da antika. Er ya da geç başınız belaya girer.”

Tedirgin oldum, hemen sordum;

“Peki ne yapalım?”

“Onu oradan kaldırmak lazım...”

“Peki kaldıralım.”

“Ben kaldırtırım. 45 bin dolar para eder o.”

Avukat hazırlıklı gelmiş, derdi beni kurtarmak değil, belli ki lahitin peşinde birileri var... O benden satın alacak lahit, belki de birkaç katına satacak. Benim antika bakımından cahil olduğumu biliyor. “Peki, diyorum, ama biliyorsun ki yüzbaşı geldiği zaman bir rapor tutuldu ve raporda bütün o evdeki her şey yazılı. Rapor tutulduğuna göre, kaçakçılık şubesine de verilmiştir ve lahit de kayıtlıdır dedim. Avukat bana hak verdi:

“Evet, muhtemelen öyledir.”

Ben anladım ki bu iş tehlikeli, avukat da tehlikeli. Adam bu işin ustası ve büyük paralar kazanıyor. Korkuyorum ki bir gün ben evde yokken kaldırıp götürür diye aklıma geliyor... Ama onu da şüpheye düşürmemek için “Müsaade et, hanım bu lahit çok seviyor, onu razı edeyim, satış işine sonra bakalım...” diyorum.

Amacım zaman kazanmak tabii. Aradan iki gün geçmeden Tuzla'daki Alamsaş fabrikamızdan bir kamyonet ve dört ayaklı bir vinçle eve geldim, o lahit saatler süren bir uğraşla kamyonete yükleyip akşama doğru Arkeoloji Müzesi'ne gittim. Sarhoş müdürü buldum, masasında oturuyor, adam gece gündüz sarhoş. Dedim ki: “Sana iyi bir haberim var. Benim evdeki lahit size hediye etmeye geldim.” Sallana sallana kalktı, pencereden dışarıya baktı. Adam gözlerine inanamıyor muhteşem bir lahit, kamyonun içinde duruyor.

“Ben şimdi bunu ne yapayım?” demez mi sarhoş.

Dedim ki:

“Bilmiyor musun? Arkeoloji Müzesi müdürü sensin!.. Ben sana bunu teslim ediyorum ve senden sadece bir rapor istiyorum. İmzalayacaksın raporu. Ben sana lahiti teslim ediyorum ve bunu almaya mecbursun. Herhalde bir yerin olsa gerek.”

“Var... Aşağısı depo, oraya götürün bırakın.”

Müzenin alt kapısından kamyonet depoya girdi. İçinde envai çeşit lahit var. Oraya güçbela indirdik, ama geceyi de bulduk...

Müdür de kızıyor ona iş getirdim diye. Raporu da elinden zorla aldım, yorgun argın evin yolunu tuttum...

Derin bir nefes aldım...

Avukata ertesi gün telefon ettim, dedim ki: “Ben başımı belaya sokmak istemedim, sana da haber vermedim. Hanımı razı ettim, lahiti kaldırdım. Arkeoloji Müzesi’ne teslim ettim,” dedim. Adam çok üzüldü ama bir şey diyemedi...

Böylece lahitten de, avukattan da kurtuldum. Çünkü avukat gerçekten çok tehlikeli bir adam, lahiti benden alıp Avrupa’da bir müşterisine satacak, yakalanırsa ben de suçlu, antika eser kaçakçısı damgasını yiyeyeceğim...

Aradan yıllar geçti, müdür değişti. Arkeoloji Müzesi’ne davetler olduğu zaman gidip geliyorum. Bir gün merak ettim, şu bizim lahit ne oldu diye sordum, yeni gelen müdür beyle birlikte bodruma indik, gördüm ki o lahit kenarda bizim indirdiğimiz yerde, üzerine de bin türlü başka parça atılmış, rezil bir durumda, bir kenarı da kırılmış...

Orada o kadar çok eşya, o kadar çok lahit var ki, nereye koyacaklarını bilemiyorlar...

Türkiye’nin başka bir yarası da bu. Arkeolojik eserler, kıymeti var iken kıymetlendirilmiyor...

Tabii bütün bu yaşadıklarım beni olumsuz etkiledi, antikaya, eser biriktirmeye, koleksiyona soğuk baktım...

Koleksiyonerliğe karşı olan alerjim ta o zamandan kalma.

Neden koleksiyon ve eski eserlere ilgi duymuyorsun diyen olursa cevabım hazır...

Bu hikâye bende o kadar derin bir iz bıraktı ki, Türkiye’de antika eşya sahibi olmanın insanın başına beklenmedik belalar getirebileceğini tecrübeyle görmüş oldum. O zamandan beri her türlü antika eşyaya uzak kaldım. Dokunmak dahi istemedim.

ÖDÜM KOPUYOR...

Ancak içim hep cız eder durur.

Bizim toplumun değişmeyen tavrı, gerçeklerle yüzleşememek, tartışmamak, çözüm üretebilmek için alternatifleri ortaya cesaretle koyamamak...

Hep devletin, bürokrasinin korkusuyla yaşamak...

Aman bulaşmayayım, başım ağrımasın... diye diye gölgeye sinmiş bir şekilde vakit doldurup çekip gitmek...

Türkiye’nin bu arkeolojik zenginliği hakkında da önerilerim çok.... Ve cesaret isteyen bir çözümüm var... Bizlere büyük maddi ve manevi katkıları olacak bir çözüm... O kadar cesaret gerekiyor ki, baksana burada, kendi kitabımda bu çareyi dile getiremiyorum...

İnsanlar yanlış anlayacak diye ödüm kopuyor.

Dedim ya ben hayat boyu “erken öten horoz” oldum...

Arada bir yakınlarım ikaz edince kendimi tutup “erken ötmeyi” öteliyorum.

Şimdi bu anda kendimi tuttum, ama kitabın ileriki sayfalarında ne olur bilemem.

Belki yine öterim...

Şimdi hüznünlü bir sayfa açalım...

Her şeyi planladığımızı düşünssek de planlarımızın işlemediği, sözümüzün geçmediği o kadar çok durum var ki...

Burada hüznünlü bir sayfa açalım.

BABAM ÖLDÜ

Babam Hayim Alaton bence hayata erken veda etti, yani daha ölmeden önce hayattan çok erken yaşta koptu. Aşkale sürgünü sonrası koptu... Baba figürü aile için çok önemlidir. Baba otoritedir, güçtür, sığınaktır, bilgeliktir. Fakat ben ve kardeşlerim bunu pek yaşayamadık. Önümüzde hep kırgın ve aldığı darbeden yaralı düşmüş bir insan vardı. Babamı zihnimde biraz boynu bükük bir insan olarak hatırlıyorum. Üzüntü verici olsa da gerçek bu. İnsanda yaşama isteği, arzusu vardır. Babamda bu arzu erken yaşta, 40'lı yaşlarında söndü. Bu bana tamamlanmamış, yarıda kalmış, devamı çalınmış bir hayat gibi gelir.

Bu konuda söyleyeceğim çok şey var, fakat geçmişi değiştirecek kudretim olmadığı için susuyorum.

Babam öldü ve sustu.

Yıl 1968.

Aşkale'den döndükten sonra böbrekleri taş yapmaya başladı. Herhalde orada içtiği sular etkili oldu. Çünkü doktor öyle dedi, sen kendini çok hırpalamışsın dedi. Devamlı taş yapıyordu böbrekleri ve müthiş sancı veriyordu. Böbrek taşı ameliyatı için Teşvikiye Sağlık Yurdu'na kaldırdık. Burası evimizin tam karşısındaydı. Hemen ameliyat ettiler, taşları aldılar... Fakat maalesef iyi muayene etmemişler. Midesinde ülser vardı. Yani gastritten ülser dönüşmüş bir yarası vardır. Böbrek ameliyatı başarılı oldu, fakat mideden karın boşluğuna kan boşaldı... Bu durum on gün kadar sürdü. Kan boşalınca kurtarmaya çalıştık, fakat o günün imkanları onu kurtaramadı.

Babamı 67 yaşında tıbbi bir eksiklik, bir hata sonucu kaybettik... Zaten devamlı sağlık problemleri vardı. Depresyondaydı.

İnsanın aklına ölüm gelmiyor.

Babam hasta, ameliyat oldu, ağırlaştı, ama ne benim ne de aileden başka birinin aklına onu kaybedecegiz, babamız ölecek diye gelmiyor.

Babam vefat ettiği dakikalarda ben hastanenin sahibiyle neredeyse kavga edip duruyordum. Neden babamın midesindeki problemi daha önce göremediniz diye hesap soruyorum... Onun hesabını sorarken bir hastabakıcı odaya girdi ve dedi ki:

“Maalesef babanız vefat etti...”

O zaman her şey durdu ve ben artık kavga etmenin de faydasız olduğunu anladım.

Babam öldü. Şimdi istediğın kadar kavga et, ama nafile.

Canlıyken bir anlamı vardı kavganın, şimdi yok.

Hemen babamın yattığı odaya koştum.

Yüzünü örtmüşler orada hareketsiz yatıyor.

Ölüm insanı susturuyor, düşündürüyor.

Önce annem geldi aklıma.

Hayat arkadaşını kaybetmiş bir kadın. Yüzünde derin ve büyük bir acı var. Hiç geçmeyecekmiş gibi duran bir acı.

Ben...

Böyle bir durumda ne yapılır, ne hissedilir pek bilmiyorum ki.

Ölüm sürekli tecrübe ettiğimiz bir şey de değil ki.

İnsanın babası bir kere ölüyor.

Elbette ölümün acemisiyiz.

....

Ağlayıp ağlamadığımı bilmiyorum. 41 yaşında bir adamım ve o an ne hissettiğimi tam olarak bilmiyorum...

O anda insanın aklına hatıralar hücum ediyor...

Babamla son bir konuşmam var, hâlâ aklımdadır.

Çok enteresan bir konuşma...

Hiç beklemediğim bir iyimserlikle konuştu. Mutluluk kelimesini bile kullandı. Bana dedi ki;

“İşhak, ben burada çok mutluyum. Hastabakıcılar bana çok iyi bakıyorlar...”

Mutluluk kelimesini o gün babamdan duyunca adeta şok oldum. Çünkü hayatı bu kelimeye o kadar yabancıydı ki.

Allah Allah ne oldu birdenbire bu adama dedim. Belki de acıyı hafifleten biraz da bu oldu. Mutluydu hastanede. Garip bir şey.

Babamı kaybettiğimi galiba biraz hızlı idrak ettim.

Cenazeyi kaldırırken, üzerine toprak örterken hayatın ne kadar geçici ve rüya gibi olduğunu düşündüm. Orada biraz da kendimi gördüm, bir gün ben de aynı durumda olacağım dedim. Bugün babamı gömüyoruz, herhalde bir müddet sonra da oğlum ve kızım beni gömecekler dedim. Bunu da düşündüm, ama bu beni mutsuz etmedi.

Yıllar sonra kendi felsefemi buldum, bu geçici hayatta kalıcı olmanın yollarını aradım. Başarının, zenginliğin beni tatmin etmediğini gördüm, saygınlık ve kalıcılık aradım. Benimle bitmeyen bir eser ortaya koymak istedim.

Bilemiyorum, bu felsefenin şekillenmesinde o gün babamın mezarı başında düşünüp hissettiklerimin de payı olmuştur...

Farkında değildir hangi olayların ne kadar tesiri var. Ama hayatın sonsuz olmadığının idraki, böyle bir günde insanın önüne daha çarpıcı bir şekilde çıkıyor.

ANNEM DE ÖLDÜ

Annem babamdan tam on yıl sonra öldü.

1978 yılında öldü, 76 yaşında öldü.

Kocasından ayrı yaşadığı on yıl.

Tam bilemiyoruz ne yaşadı kendi iç dünyasında. Sanıyorum eski kuşaklar daha mukavemetliydi, yaşadıklarını pek dışavurmazlardı.

Babamdan sonra biz çocuklar anneme daha bir yakınlık gösterdik, hep yanında olduk. Yalnızlık çekmediğini düşünüyorum, nihayetinde eşini kaybetmiş bir kadındı. Biz ne kadar ilgilensek de, ne kadar sevgi göstersek de o boşluğu doldurduğumuz söylenemez.

Çocukların ilgisi hüznü hafifletir, ama eşinin yokluğunun meydana getirdiği boşluğu dolduramaz.

Annemin kendi evi vardı, ama sık sık çocuklarında kalırdı. Mesela her yaz annemi ya küçük kız kardeşim ya da ablam yanlarına çağırırlardı. Yazın ya Burgaz'daydı ya da Büyükkada'daydı. Bonjur İsveç'teydi artık, dolayısıyla onu gözden çıkarmıştık. Arada bir telefonlaşırlardı... Sonra benim Tuzla'daki yazlık evime bir defa geldi. Eşim Mara da anneme çok yakın ilgi gösterirdi. Saygın bir kayınvalide ve anne olarak hayatını sağlıklı geçirdi.

Fakat her şeyin bir sonu var.

Ölümü kimse öldüremiyor.

O an...

Bomonti'de, Abidei Hürriyet Caddesi'nde, Hürriyet Apartmanında benim satın aldığım küçük bir dairesi vardı. Bende ya da kızlarında kalmadığı zamanlarda orada kalırdı. Kendi evinde daha rahat ettiğini söylerdi hep.

Bir sabaha karşı telefon çaldı. Annemin komşusu bir hanım vardı, o aradı:

“İshak bey, anneniz gece vefat etti” dedi.

On yıl sonra gelen benzer bir haber.

On yıl önce hemşire, “babanız vefat etti” demişti, şimdi komşu hanım, “anneniz vefat etti” diyor.

Ben yine ölümün acemisiyim.

Bu da beklenmedik bir ölümdü.

Annem yalnız yaşadığı için komşu hanıma evin anahtarını vermişti, o ilgileniyordu. Eve girmiş bakmış ki, koltukta oturuyor annem.

Koltukta oturuyor, ama cansız.

Kalp krizi geçirmiş ve orada kalmış.

Herhalde hissetmedi öldüğünü.

Teşekkür edip telefonu kapattım.

Hemen anneme koştum... Gerçekten de sandalyede oturuyordu. Gözlerini ben kapattım. Uzun uzun yüzüne baktım ve sonra da defin için akrabalara haber verdik.

Annemin kalbinde zafiyet vardı, devamlı ilaç alıyordu. Doktorlar ameliyatı riskli gördüklerinden dokunmuyorlardı, ne kadar giderse o kadar gider diyorlardı. Tabii o tarihte stent falan yoktu. Nitekim 78 yaşına kadar herhangi bir müdahale olmadan yaşadı.

Annemi de babamın yanına defnettik.

Ulus'ta, Akmerkez'in tam karşısında bir mezarlık vardır. Orada yan yana yatıyorlar yıllardır. Başlarında tek taş mermer, ortada bir sütun var.

İlk yıllarda düzenli olarak gider ziyaret ederdim, sonra dua günleri gitmeye başladım. Bir de cenaze olduğunda mezarlığa gidince anneme babama da uğrarım.

Biliyorum ki yaşadıklarımız, hatıralar canlı, onlar duruyor. Annemi ve babamı hatırlamak için mezara gitmeye ihtiyaç yok.

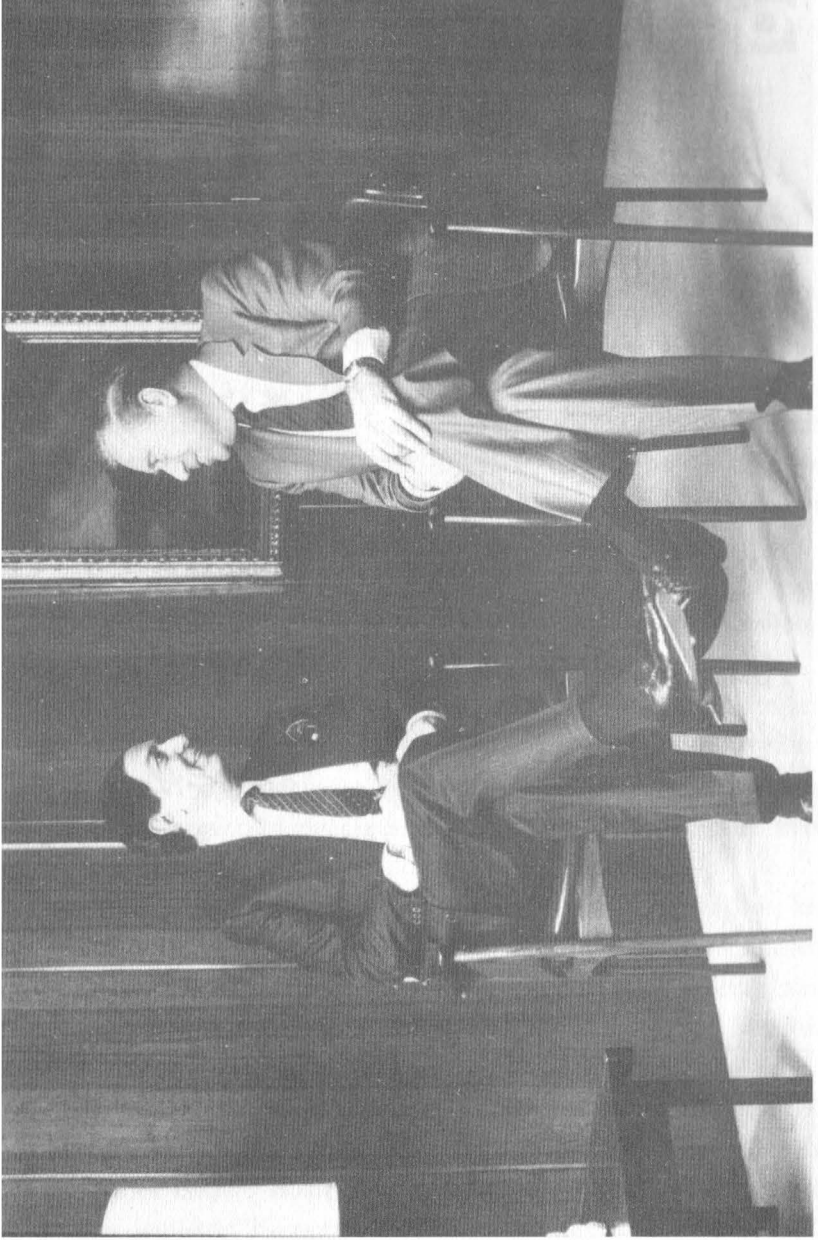
Ben artık ölümü çok doğal karşılıyorum.

Ondan kaçmıyorum.

BÖLÜM

10

VİZYON VARDI MİSYON YOKTU

Maslak Holding'de. (Yıl 1990)

1980'li yılların sonu, belki 1990 yılı.
Alarko Holding, kuruluş yılı 1954'ten
beri, otuz yıllık sağlıklı bir gelişme
neticesi, Maclek'ta bendi Holding
Merkez Binasını inşa etti ve yerleşti.

17 Katlı Bina'dan, 1992 yılında
Ortaköy Şifre Yurdu'na taşındık.
Merkez binayı sattık. Krizi gel-
mekte olduğunu öngörüldük.

Nakdi bol, borcu sifra yakın,
sağlam bir şirketin ihi mutlu
ortak, keyifli bir sohbette!

İNSAN KENDİ ADINI ZOR ÖĞRENİYOR

Kimse hayata başladığı gibi devam etmiyor, değişim kaçınılmaz bir kural... İnsanları birbirinden farklı kılan şey de hayat yolculuğunda karşılaştıkları durumları: Bu bazen bir imkân ve fırsat olarak gelir, bazen de bir darbe, yıkım olarak gelir. Her ikisi de insanı sınar, birincisinde, hazırsan ve bekliyorsan önündeki yol aydınlanır, genişler, ufuklara doğru heyecanla büyük bir yolculuğa çıkarsın. İkincisinde ise, kaybetmeyi öğrenirsin, acı çekersin, aklın varsa kendini keşfedersin, sorgularsın ve çoklarının kaybettiği o dar yolda sen yine kazanırsın... Önemli olan uçmak ya da düşmek değil, önemli olan yaşadığının farkında olmak, düşünmek ve her şeye rağmen azimle yeniden başlama kararlılığından vazgeçmemek... Bu durumda insan daima kazanır.

Akıllı insan işler iyi gittiğinde daha ziyade plan yapar, gemi fırtınaya tutulduğunda ise düşünür, düşünmeyi öğrenir...

Varlıklıysan, paran varsa muktedirsən kapını çalan çok olur, kapını çalanların çoğu senin imkânlarına ihtiyaç duyar, yardım isteyen olur, iş isteyen olur, bir yere referans olmanı isteyen olur, evet bunlar normaldir, fakat kapının çalınma nedeni senin aklına, fikrine, bilgine, tecrübelerine güven ise işte o zaman sen gerçekten varsın ve anlamlısın demektir. Düşün; kaç kişi seni soyut, makam, konum ve imkânlarından bağımsız algılayıp değer veriyor, insanlığından istifade etmek istiyor? Böyle değer görüyorsan değerlisin, itibarlısın, saygınsın demektir. Bu neticeye varan adam mutludur.

Her şeyim var, mutsuzum diyen çok insan tanıdım, çünkü hepsinin hayatında dolduramadığı boşluklar vardı. Sen içine doğru derinleşmemişsin ki, sen kendinle konuşmamışsın ki...

İnsan kendisini kandırıyor ve sevilme duygusuna yenik düşüyor...

Hepimiz zamanla kendi adımızı öğrendiğimiz gibi kendi hayatımızı da öğreniyoruz.

İnsanın adını öğrenmesi zannedildiği kadar kolay bir şey değil. Ezberlemek başkadır, öğrenmek ve ona bir anlam vermek başkadır.

Tecrübem o ki, insanların çoğu yaşadıkları, geride bıraktıkları hayatı aynen kabullenmek yerine mümkünse değiştirmek isterler, ellerine o imkân verilse senaryoyu başka türlü yazarlar, çünkü yaşadıklarıyla yüzleşmek hoşlarına gitmez. Anlamsız ve boşa geçen zamanlar, sorumsuz, düşüncesiz ve duygusuz günler, kaçan fırsatlar, heba olan yıllar, hedefsiz ve amaçsız günler... Yani keşkelerle dolu feryatlar...

İnsan kendi adını başkalarından duyduğunda ne düşünür acaba. Ya da insanlar senin adını niye bilirler, neden ezberlerler?..

İshak Alaton... Bu ismi ben çok beğendim ve açıkçası içini kalıcı şeylerle donatmak için özendim.

SOSYAL SORUMLULUĞU KEŞFETTİM

Başarı iyidir, insana iyi gelir. Hem başaran kişi kazanır hem de onun başarısı öteki insanlara istihdam oluşturur, onlara da fayda sağlar. Fakat başarı tek başına insanı mutlu etmeye yetmez. Çünkü bu anlamda başarı biraz bencil ve biraz da maddi bir şeydir, ölçülebilir bir durum. Evet, bir vizyon vardır ama o da yetmez, yanında bir de misyon lazım...

Misyon sahibi insanlar toplumda kök salarlar, sosyal kimlikleri onları daha anlamlı hale getirir.

İş hayatında başarılı olunca para kazanırsın, parayı da kasaya koyarsın, fakat sosyal alanda sorumluluk üstlenip de başarılı olursan ar-

tık sen topluma ait olursun, mutluluğun artar, ömrün uzar. Yaşam, keyifli bir yolculuğa dönüşür.

Alarko gittikçe kurumsallaşıyor, iyi para kazanıyoruz, muhteşem bir ortağım var... Fakat bir şey eksik. Kendi kendime soruyorum ve yavaş yavaş fark ediyorum onu; sosyal kimlik ve sosyal sorumluluk... Neyse ki erken fark ettim, bu konuda erken yol almamda bir köken var, İsveç'in bende bıraktığı tortu, tohumlar orada atılmış.

70'li yılların ortalarında bir gün dedim ki: Ya, bir dakika! Bu memleketin bizim haricimizde de yaşanan bir zemini var, siyaset var, düşünce dünyası var, akademik dünya var, sendikalar var... İnsanlar çeşit çeşit sorunlar yaşıyorlar. Bütün bunlara karşı duyarsız yaşamak mümkün değil.

O andan itibaren sol entelijansiyayla bazı yakınlıklarım oldu. Mesela, *Cumhuriyet*'te uzun zamandır yazan Orhan Birgit'le yakın dostluğum oldu. Birgit o tarihlerde Bülent Ecevit'in çok yakınıydı. Hatta bir ara 70'li yılların sonlarına doğru Ecevit TUSİAD ile çok fena ters düştü. O zaman arayış bulmada benim aracı olmamı da ister gibi bir hali oldu. Orhan Birgit'le dostluğumuz da o zaman gelişti. Fakat esas toplumsal olaylara ilgim Zonguldak'la başlar...

Bir rapor okumuştum, Zonguldak kömür madeni ve işçilerle ilgili. Biraz işin içine girince orada bir gariplik hissetmeye başladım. Garip ve mantıksız bir şey var burada. O ara İsveç'in gemi tezgâhlarının kapatılacağı ve tam 110 bin kişinin işsiz kalacağı söyleniyordu. Kapatılma sebebi olarak da maliyetlerin rekabete izin vermediği gösteriliyordu. Yani verimsizlik... Sipariş alınamıyor, tezgâhlar boş. Fakat devlete müthiş bir yük, çünkü gemi tezgâhları devlet mülkiyetinde. Onun için İsveç'in sosyal demokrat yönetimi, gemi tezgâhlarını kapatma kararı alıyor...

Bu olayı iyice öğrenince aklıma yattı ve bir model olarak görmeye başladım. Acaba Türkiye'de de benzer bir durum yok mu diye bakarken Zonguldak'taki kömür ocaklarının durumunun tam da bunun

benzeri olduğunu, ama kimsenin konuşmadığını fark ettim. Dedim ki: Zonguldak'taki ocaklar kapatılsın, devlet zarardan kurtulur, hem bu kadar insan da göçük altında kalıp ölmez...

Çok büyük tepkiler almaya başladım. Fakat aynı zamanda da konferanslara davet edilmeye başladım. Mülkiyeliler Lokali vardı Taksim'de, orada konferanslar organize ediliyordu. Çok önemli insanlar geliyordu lokale. Bir defasında beni konferansa Avukat Prof. Dr. Aydın Aybay davet etti. Enteresan bir tartışmamız oldu, konuşmada: "Sermaye ile emek el ele" diye bir mevzu koydum ortaya. İsveç modelini anlattım. Sermaye, emeğin varlıklı olmasını ve zenginleşmesini istiyor ki daha çok mal tüketsin, sermayedar veya fabrikatör de daha çok mal üretip satsın. Bu kadar basit bir mantık. Arz ve talebi yükseltmek, daha iyi hayat şartları...

Konuşmam bitti, alkışlar ve ardından sorular. Bir kısmı sözlerime karşı çıktı, çünkü çoğu sol gelenekten ve sol eğilimden geliyor. O zamanlar da hızlı solcu bunlar, yani Moskova tipi...

Lokalden, ortalık biraz yatışınca Aydın Aybay'la beraber çıktık, sokakta yürüyoruz. Aydın dedi ki:

"Bak İshak... Eskiden komünisttim, şimdi biraz değişiyorum, sosyalist olma yolundayım. Ama senin bugünkü konferansını ben hiçbir şekilde tasvip etmiyorum. Asla aynı fikirde değilim, bilesin..."

Olağan karşıladım dedim ki:

"Peki olabilir, sen öyle düşünebilirsin..."

"Bak... Sermaye ile emek daima hasımdırlar. Hiçbir zaman yan yana gelemezler. Bu böyledir, böyle bilesin," dedi.

"Söyler misin sermaye ve emeğin yan yana olmasının ne kötülüğü var, neden yan yana olamazlar?"

"Bu çok uzun bir hikâye. Şimdilik bunu bırakalım, yağmur yağıyor. Herkes işine gitsin."

Adam konuyu yarıda bıraktı, konuşmak istemedi, anladım ki dogmatik bir düşünceye sahip, bu onun için kabullenilmiş ve tartışılmaz bir konu.

Oradan da anladım ki o zamanın solcularının büyük bir kısmı bu zihniyette. Bazı kabulleri var ve bunları tartışmıyorlar veya mantık süzgecinden geçirmeyi, yeniden düşünmeyi akıllarına getirmiyorlar. Kalıpların kölesi olmuşlar.

KÖMÜR MADENLERİNİ KAPATALIM

Şu kömür işi aklıma takılmıştı bir kere, üzerine gitmekten vazgeçemedim, tekrar tekrar gündeme getirdim. Bir konferansta rakamları ortaya koydum:

Şu kadar geliri var bunların, şu kadar da zararı var, bu zararı azaltmak için ben çok iyi bir metot düşündüm. İşçiler işe gelmesinler, evlerine her ay sonu çeklerini götürelim, aynı parayı verelim. Bu arada onlara başka meslekler öğretelim...

Müthiş bir tepkiyle, öfkeli bir tepkiyle karşılaştım.

“Kim bilir senin nerelerden ne sinsi hesapların var.”

“Yahudi oyunu...”

“Madenleri kimin menfaatine kapattırıyorsun?”

“Hain...”

O zamanlar adı pek duyulmamış Hasan Pulur diye bir gazeteci vardı. Bir yazı döşeniyor ve diyor ki:

“Öğrendiğim kadarıyla İshak Alaton, Güney Afrika’daki ve Avustalya’daki kömür ihracatçılarıyla temasta ve Zonguldak’ı kapattırdıktan sonra büyük miktarda kömür ithal edip Türkiye’nin ihtiyacını halledecek ve dolayısıyla zengin olacak...”

Adam kendince “büyük bir vurgunu” haber veriyor... Yani utanmadan bunu da yazabiliyor adam ve bunu bir bilgi olarak sunuyor. Böyle garipliklerle de karşılaştım. Memlekette böyle gazeteciler de var; bilmeden, sormadan, düşünmeden yazıyorlar, sadece yazıyorlar...

Cumhuriyet gazetesinde de aleyhimde yazı yazan bir başka geri zekâlı çıktı... Prof. Dr. Uçkun Geray... Beni yerden yere vuran bir

yazı yazıyor, epey ırkçı bir yaklaşımla benim Yahudiliğimi de bulamaca sokuyor, “ne idüğü belirsiz bir Yahudi” gibi utanç verici bir ifade kullanıyor... Üzüldüm, rencide oldum ve karar verdim ki bu adama haddini bildirmeliyim.

İlhan Selçuk o zamanlar gazetenin başındaki. Ona bir mektup yazdım, dedim ki:

“Ben *Cumhuriyet* okuyorum. *Cumhuriyet*’i saygın bir gazete olarak biliyordum, fakat şimdi anladığım kadarıyla Nazizme kapı açan ırkçı bir gazeteymiş.”

Olayı anlattım ve sordum:

“Bu böyle midir?”

Cevap gelmedi. Böyle garip tutumları vardı *Cumhuriyet*çilerin...

Ne yapalım ki benim medyayla ilk temaslarım daha çok *Cumhuriyet* yoluyla oldu...

Bu arada diğer gazeteler de ufak ufak yer vermeye başladılar.

Yaş elliye geldiğinde böyle bir kampanya içinde buldum kendimi.

ÖNCE YUH SONRA ALKIŞ...

Zonguldak işi çok enteresan gelişti.

Tarih herhalde 70’lerin sonu, belki de 80’lerin başı...

Bir gün Şemsi Denizer’den bir davet aldım. Sendikacı, adı Jaguar Şemsi’ye çıkmıştı. Kırmızı Jaguar’ı vardı, onunla geziyordu. Sendikanın parasını çaldı dediler ve sonradan vurdular adamı.

Demek ki, sendikacılığın sağladığı saltanatlar da uzun sürmüyor...

Neyse, kendimi iyice vermişim, bu Zonguldak kömür madenlerini kapatacağız. Bütün eleştirilere, öfkelere rağmen “kapatalım” diyorum. Zonguldak’ta da tabii müthiş bir infial var, infialin başında da Jaguar Şemsi var. Şemsi beni sıkıntıya sokmak için resmen bir davetiye yolladı. Zonguldak’ta sendikanın genel kurul toplantısı yapılacaktı, “Gel, düşüncelerini burada anlat,” dedi...

Adamın hesabı var, bekliyor ki reddedeceğim. Böylece diyecek ki, “Konuşup duran adamı ben davet ettim; gelsin, anlatsın... Gelmiyor.”

Gidersem de hesap başka, “Gelsin, konuşmacı olarak yuhalansın ve sesini kessin” hesabı...

Daveti kabul ettim.

Cuma günü öğlen saatlerinde yola çıktık. Kar kış, yollar felaket... Benim gideceğimi öğrenen birkaç gazeteci önceden gidiyorlar. Mehmet Altan ve Neşe Düzel de benimle beraber gelmek istediler, birlikte gidiyoruz. Akşama kadar ancak Bolu’ya varabildik. Gece orada otelde kaldık. Cumartesi sabah erkenden yola çıktık. Zonguldak’a varmaya 40 km kala benim araba şarampole uçtu ve devrildi. İyice hırpalandı araba. Üç araba gidiyorduk. Şirketten bir-iki mühendis vardı, oğlum Vedat vardı... Hiçbirimize bir şey olmadı ve hemen öbür arabaya geçip yola devam ettik, cumartesi sabah on buçuğa doğru Zonguldak’a vardık. Varır varmaz doğru konferans salonuna... Lebaleb dolu. En az 2 bin kişi. Sendikalı işçilerin senelik toplantısı var.

Şemsi Denizer yönetiyor toplantıyı.

“Tamam yetişti İshak bey,” dedi, çıkıp oturduk podyuma. Şemsi Denizer, ben ve bir profesör üç kişiyiz, karşımızda da 2 bin kişi var. Hepsi madenci, dört tane de bakan var. Enerji Bakanı Ersin Faralyalı, Devlet Bakanı Ömer Barutçu... Esas işin başı Barutçu, çünkü Zonguldak’tan o sorumlu.

Şemsi Denizer bir-iki laftan sonra diyor ki: “Ben davet ettim. İshak Bey kabul ettiler, geldiler. Size şimdi Zonguldak’la ilgili kendi düşüncelerini açıklayacak.”

İçeride hava bıçak sırtı. Pos bıyıklı bir adam ayakta sıralar arasında dolaşıyor, bana işaret yapıyor, elini boğazına götürüp keser gibi yapıyor, yani boğazını keseceğiz diyor.

O anda salonda korkunç bir ses yükseldi. “Yuh!.. Yuh!..” Durmuyor yuh sesleri.

Ne hissettim bilmiyorum, evet heyecan var, ama çekindim mi, korktum mu?.. Galiba korkacak vaktim de olmadı. Düşündüm, burada, sahnenin ortasında herhalde üstüme üstüme gelecek değiller ya... Baktım bu uğultu bitmiyor, konuşulacak gibi değil. Önümdeki mikrofonun ışığının yandığını fark ettim, yani açık.

Yaklaştım mikrofona “Susunnn!!!” diye bir bağırdım. Hiç de beklemiyorlardı bunu: “Susunnn!!!” Tıss... Hemen tısss oldu, salon buz kesti. Çok sakın bir sesle devam ettim:

“Bakın... Sevgili dostlarım, ben dün öğlen yola çıktım, bu sabah saat on buçukta buraya ulaştım. Neredeyse yirmi dört saattir yollardayız. Arabamız da devrildi. Arkadaşlarla ölüm tehlikesi de atlattık. Şimdi burada sizlerle beraberiz ve ben burada sendika başkanınız Sayın Şemsi Denizer’in davetlisi olarak bulunuyorum ve sizin misafirinizim. Türk geleneklerine göre misafire saygı gerekir. Ben de sizden bu saygıyı bekliyorum. Şimdi eğer müsaade ederseniz düşüncelerimi 20 dakika içinde sizlere açıklayacağım. Bakın arkada da tablo var, projektör de hazır...” dedim.

Sessizlik hiç bozulmadı. Konuşmaya devam ettim:

“Beni 20 dakika dinleyeceksiniz. Ben de size bazı rakamlar verip düşüncelerimi aktaracağım ve sürem bitince size işaret edeceğim, o zaman devam edeceksiniz yuhalamaya. Fakat 20 dakika sessiz kalın...”

Çoğu güldü bu şakaya. Adamlara diyorum ki: Yuhalamaya karşı değilim ama önce beni bir dinleyin...

Bu sükunet ortamını yakalayınca hemen konuşmaya başladım, onlar da sessizce dinlediler.

Önce şunu anlattım:

“Almanya’da da kömür madenleri vardır, orada da çalışılıyor ama bir işçinin çıkardığı kömür günde 3500 kg iken burada sadece 50 kg. Üstelik Alman işçinin aldığı para 3000 lira iken sizin aldığınız para sadece 500 lira. Ayrıca iş güvenliği bakımından da burası dökülüyor,

iki de bir de patlamalar, göçükler oluyor, bu yüzden aranızdan ölenler oldu. Hadi bunu bir yana bırakın çoğunuz er ya da geç hastalanıyorsunuz. Pnömokonyoz diye bir hastalık var, yani ciğerlerin kömür tozuyla dolmasıyla ciğerler artık hava alamaz ve oksijeni kullanamaz hale geliyor ve insanlar 45-50'yi görmeden ölüyor. Bütün bunlar varken, sizin bu kadar az paraya yer altına inmenizin bir mantığı yok. Başka işlere yönelmeniz daha iyi değil mi?"

Salon sessizce dinliyor beni, hatta bazı cümlelerimin sonunda alkış alıyor. İşçinin dertlerini iyice havalandırdım, böylece bir sempati topladım.

Birkaç alkıştan sonra dedim ki:

"Bakanlarımız da buradalar... Onlarla da hemen bugün burada bir anlaşma yapalım. Madenlerimizi kapatalım. İşçiye de bir fon ayırsınlar. Çünkü nasıl olsa parayı harcıyorlar tünellerde. Oraya harcanacağına size versinler. Sendika başkanınız da burada, yeni işleri, yeni meslekleri öğrenecek şekilde örgütlenelim. Bir program dahilinde peyderpey bu ocakları kapatalım, sizi bu dertlerden kurtaralım. Daha iyi hayat şartlarına getirelim. Benim hiçbir beklentim yok, benim derdim sizin bu dertli hayattan kurtulmanızdır."

Yirmi dakikada düşünceleri anlattım. Az önce beni yuhalayan adamlar şimdi aynı adamı büyük alkışlarla, büyük nümayişlerle karşıladılar ve toplantı bitti.

Gerçek dışı bir gün sanki...

Akşamüstü yemek vardı, bakanların yanına beni şeref konuğu olarak davet ettiler. Masadakiler, "İshak bey, düşünelim, yapalım, edelim..." dediler ama pek bir ilgi yoktu. Belli ki Ankara'nın umurunda değil bütün bunlar... Çünkü hesaplar başka. Herkes bir şekilde nemalanıyor.

Halbuki hesap çok basit... Kabaca rakamları vereyim. TKİ, yani Zonguldak Kömür İşletmeleri, sahibi devlet, yani Hazine, yani sen, ben.

Her sene, Zonguldak'ın harcadığı para 500 milyon dolar civarı. Üretilen kömür ve toprak karışımı ürün ise, zoraki diğer devlet işletmelerine satılıyor ve ele geçen satış parası 50 milyon dolar. Yani her sene, Zonguldak TKİ 450 milyon dolar zarar ediyor.

Peki diyorum, işçinin eline ne kadar para geçiyor? Uzun beklentilerden sonra resmi cevap: 120 milyon dolar.

Hesap bu durumda çok çarpıcı ve basit.

İşçilere her ay sonu aynen 120 milyon doları dağıt. Madenleri kapat...

Ve 450 eksi 120 eşittir 330 milyon. Dolar zararı da önlersin... Bu parayla Zonguldak kalkınır. O günün saf ve cahil İshak Alaton'u bilmiyor ki bu 330 milyon doların büyük bir kısmı daha Ankara'dan yola çıkmadan önce birçok Ankaralı politikacı ve bürokratin keselelerine aktarılıyor.

Bu Zonguldak madenlerini kapatma projem, hayatımda yaşadığım başarısızlıklardan sadece biridir ama bana en çok acı verenidir. Her sene, sessiz sedasız, onlarca işçi göçük altında kalır ve ölür... Ölenlerin yerini almak isteyen oğulları ve yakınları tercihli olarak sırada beklerler ve onlar işe alınırlar. Ekmek parası... Açlık her şeyden kuvvetli. Bütün madene inenler de er ya da geç pnömokonyoz yani kömür tozlarının ciğerlerine doluşması neticesi kırklı, en geç ellili yaşlarında göçüp giderler...

Normal insanların isyan edeceği bu durum aynen devam ediyor. Bugün, 2011 yılı sonu, değişen sadece kozmetik, göstermelik bir-iki tedbir... Sözde bazı galeriler özelleştirildi. Bu da ayrı bir felaket... Özel girişimci, gereken grizu alarm sistemleri için para harcamayı göze alamadığı için patlamalar aynen devam ediyor.

Nitekim, ben bu konferansı Zonguldak'ta verdiğim günden sadece üç hafta sonra bir patlama oldu ve 267 işçi -korkunç bir rakam- göçük altında kalıp öldü. Bazılarının cenazesi ancak bir sene sonra yeryüzüne çıkarılabildi.

Ekmek parası uğruna her şeyi göze alan cahil işçinin hastalanması veya göçükte ölmesi aslında kimsenin umurunda değil bizim ülkede... Ahmet Altan veya Mehmet Altan gibi bazı vicdanı sızlayan nadirattan insanlar arada bir yazarlar gazete sütunlarında. Ankara'daki lerce gazeteyi okuyup çöpe atmakla yetinirler.

İşçi zavallı, orada kör, sağır, fazla bir şey de anlamıyor ama bir ekmek yiyor. Adamın kafasında sadece bu ekmek var, "Ben işsiz kalmayayım," diyor.

Ertesi gün pazar, 50-60 kişilik bir toplantı oldu, ben de iştirak ettim... Dikkat ediyorum Bakan Ersin Faralyalı notlar alıp duruyor bloknotuna. Toplantı bittiğinde herkes ayağa kalktı, bakan not aldığı kâğıtları tomar haline getirip masa altındaki çöp sepetine attı... Adam bakan ama orada konuşulanlara hiç ilgi duymuyor, demek ki sabit bir fikirle gelmiş oraya. Boş geldi, boş gitti... Umurunda değil. kendi aciziyetini kabullenmiş gibi, mücadele gücü yok, başka türlü de düşünemiyor.

Bunlar ne yazık ki siyasetçi profili hakkında bir kanaat veriyor, Türkiye'nin en büyük felaketi, siyasetçi ile toplum, yani yöneten ile yönetilen arasındaki uzaklık, birbirini anlamaması... İşçinin ona yarı ilah olarak bakması, onun ise işçiyi beş paralık çöp gibi görmesi.

YERİN DİBİNE GİRDİM

Benim için oldukça yararlı bir tecrübe oldu Zonguldak ziyareti ve o toplantılar.

Bir gün önce beni yuhalayan işçiler, sonra beni alkışladılar... Bu aslında çok önemli bir başarıdır. Sen kendi düşünceni bu ölçüde savunup öfkeli bir kalabalığa satabiliyorsan...

Çünkü ben onları gerçekten anlamaya çalıştım, bütün söylediklerimde samimiydim, şartlarını daha iyi görmek için cumartesi günü öğle arasında vakit bulup madene de indim.

Kask taktım, işçi tulumu giydim ve yerin 560 metre altına indim. Yeraltında ufak vagonlardan birine binip dehlizin sonuna kadar gittim, orada kazmayla çalışan işçilerin durumunu da gördüm.

Tabii karanlık ve ufak lambalarla çalışıyorlar. Havasız, sıcak, insan terliyor, ter soğumuyor. Korkunç şartlarda çalışıldığını fiilen gördüm. Yukarıdan beni ikaz ediyor, İstanbul'dan birlikte geldiğimiz, stajını Zonguldak'ta TKİ'de yapmış, mühendis Önder Şahin diyor ki: "Ben bir dedikodu duydum İshak bey, aman dikkat edin. Madende başınıza bir şey düşürecekler gibi bir şeyler söyleniyordu. Dikkat etseniz iyi olur." Bana bir sabotaj yapılacak madende, başına bir kalas düştü, "Maalesef İshak bey sizlere ömür" gibi hazırlıkları da varmış. Bakanlardan birinin kışkırtmasıyla... Neyse ki öyle bir şey olmadı, ikaz edildiğim için dikkatli davrandım, kalasların yanından falan geçmedim. Bir buçuk saat sonra yukarı çıktım... Derin bir nefes aldım, oh!.. Madene inmek cehenneme inmek gibi...

Bu adamlar her gün cehenneme iniyorlar!

KARADENİZ'DE SOMON ÇİFTLİKLERİ FİYASKOSU

O yirmi dakikalık konferans sonrası, akşam yemeği esnasında ve sonraki günler boyunca, işçilerin bir çoğu tarafından soru yağmuruna tutuldum. Genel endişe iş ve ekmek...

"Peki, madenleri kapatınca biz boş, işsiz mi oturacağız?" diye soruyorlar. Ben de alternatif işler öneriyorum: Kivi meyvesi yetiştirme, halıcılık, tekne inşası, balık yetiştirme çiftlikleri vs.

Nedense balık yetiştirmeye birçok kişinin aklı yattı. Bunu görünce araştırdım, Vedat oğlum o ara İngiltere'de bir şirkette çalışıyordu. Amerika'da iken Maine sahillerinde ve İskoçya'da somon çiftlikleri görmüş ve ilgilenmişti. Vedat'a sordum. O da araştırdı. Nihayet Norveç'in kuzeyinde, Tromsø kasabasında mevcut üniversitenin Balıkçılık Fakültesi'nde Profesör olan Jan Raa'yla telefonlaştık.

Onu müşavir olarak istihdam etmeye karar verdik ve bu nedende Türkiye'ye davet ettik.

Karadeniz'de somon çiftlikleri kurarak yöre insanlarına yeni istihdam yaratma arayışı bende bir takıntı haline geldi. Vedat'la birlikte Norveç'e birkaç defa gidip oradaki çiftlikleri gördük ve hayran kaldık. Profesör Jan Raa ve birkaç Norveçli teknisyenle birlikte İstanbul'dan helikopter kiralayıp kıyı kıyı gezdik. Kandıra'dan Hopa'ya kadar günlerce dolaştık.

Profesör Jan Raa ön araştırmaları yaptıktan sonra heyecanımıza katıldı ve Karadeniz'de somon yetişir diye fetva verdi. Biz de adama güvendik ve yatırımlara başladık. Önce Bartın ve Ayancık'ta, sonra Sinop ve Trabzon'a kadar muhtelif yörelerde, ufak koylar tespit edip yerler kiraladık. Ufak barakalar ve portatif tesisler serpiştirdik. Birkaç milyon dolar masraf yaptık. Bu çaba beş sene sürdü. Beş sene sonunda Profesör Jan Raa fena halde yanıldığını bizlere açıkladı. Somon balığı Karadeniz'de ticari boyutlara gelemiyordu. Zira yaz ayları boyunca Karadeniz suyu 22, bazen 24 dereceye kadar çıkıyordu. Somon soğuk Norveç sularına alışık bir balık. 18 derece, üstünde yemekten kesiliyor, bakteri üretiyor ve bir kiloya varamadan ölüyor.

Karadeniz'de somon üretme projemiz tam bir fiyaskoyla sonuçlandı. Beş senelik çaba ve sekiz-on milyon dolar harcama çöpe gitti. Sinop, Ayancık, Bartın, Trabzon'daki balık kafeslerimiz, tesislerimiz, laboratuvar malzemeleri vs. o yörelerde tanıştığımız ailelere hediye ettik. Onlar da somon yerine, bugün alabalık ve deniz alası yetiştirip yerli somon ismi altında satıyorlar. Yüzlerce aile bu işe ısındı ve sevdi. Kuzey Anadolu bugün alabalık yemeyi bu sayede öğrendi.

Somon yetiştirme projesi tam bir fiyaskoyla sonuçlandı ama, alabalık işi gelişti.

Kuzey Anadolu insanı balık yemeyi keşfetti.

Bizler, doksanlı yılların başında kurduğumuz Alfarm balık yetiştirme şirketimizi kapatmayı göze alamadık. Ben hissi davrandım. Üzeyir anlayışla karşıladı. Zaten İzmit Suadiye’de inşa ettiğimiz balık proses fabrikamızı elden çıkarmayı da pek düşünmedik. Aradan uzun yıllar geçti.

Bu arada Alfarm şirketimizin profesyonel yönetimi boş durmadı. Masrafları çıkarma amacıyla, Norveç’ten somon ithal edip Türkiye’deki market zincirlerine satma fikri zaman içinde çok gelişti ve kazançlı bir boyuta geldi. Norveç’in en büyük somon yetiştirme şirketi olan Leröy A.Ş.’ye, Alfarm’ın yüzde elli hisselerini nominal bir fiyata satıp onları ortak ettik. 2000’li yılların başında oluşan bu yeni atılım, Alfarm yöneticilerinin özverili çabaları neticesinde zaman içinde çok gelişti. Norveç’ten üç günde treylerle gelen taze somonları Anadolu’nun her yöresine dağıtıp toplumu bu yeni cins sağlıklı balıkla tanıştırdık. Böylece bir fiyaskoyu, sebat ederek, insanlara güvenerek ve onları yüreklendirerek, sıradışı bir başarı öyküsüne dönüştürdük.

Kıssadan hisse: Başarısızlıktan da ders alarak başarının yollarını bulmak senin elinde. Yeter ki zaman içinde değişen şartlara uygun doğru kararları alarak ve sebat ederek çalış.

MASONLUK PEK CAZİP GELMEDİ

Mason locasına üye oldum, ama hiçbir zaman aktif olmadım.

Masonlukla ilgili zihnimde pek fazla bir şey yoktu. Yani hedefleyerek üye olmadım. Öyle bir teşkilatın varlığını duymuştum. Bir gün birileri geldi, bizim Yahudi cemaatinden birileri... Locayı anlattılar ve ardından dediler ki: “Üye olmak ister misin?”

Sordum:

“Peki kim bana ilgi duydu?..”

Dediler ki:

“Üzeyir Garih senin ortağın, bizde üyedir...”

O zamana kadar Üzeyir beyin mason locasına üye olduğunu bilmiyordum.

Masonlukta siz istekli olamazsınız, yani ben gidip mason locasına üye olayım diye bir talepte bulunamazsınız, onlar sizi seçerler. Locaya üyelerinden birisinin sizi teklif etmesi ve bu teklifin üyeler arasında kabul görmesi lazım. Değerlendirme anında üyelerin elinde ufak toplar bulunuyor, toplardan biri kutunun içine atılıyor. Biri kırmızı, diğeri beyaz. Kırmızı olumsuz demek. Kutuda kırmızı top varsa soruluyor, “Kim attı bunu?” Kırmızı topu kutuya koyan kendisini belli etmezse o top nazar-ı dikkate alınmıyor. Kişi kendini belli etmek istiyorsa parmağını kaldırıyor, sonra ona şu soru soruluyor: “Neden hayır dedin, izah et?” Mesela o da diyor ki: “Bu adam komünisttir, yahut devlet düşmanı...” İki tane kırmızı çıkarsa hemen reddediliyor...

Adamlar geldi, konuştuk, bana masonlukla ilgili kitaplar yollayacaklarını söylediler. “Peki,” dedim, “yollayın, biraz bilğim olsun, ondan sonra karar vereyim.” Adamlar giderken anladılar ki ben karşı değilim. Madem ki bana böyle bir teklif yapıldı ve Üzeyir’in de üye olduğunu öğreniyorum, üstelik bana referans olmuş... Birkaç gün sonra kitaplar geldi. Locadan tekrar geldiklerinde, “Tamam ben de üye olayım,” dedim...

Beni 60’a yakın kişi oylamış, hiç kırmızı top çıkmamış... Böylece Atlas Locası’na alındım. Atlas Locası’nda Fransızca konuşuluyordu. Bir tane de İngilizce konuşulan loca varmış, diğer locaların hepsinde ise Türkçe... Bu üçü arasında bir statü farkı yok, ritüeller de, metotlar da aynı...

İlk toplantıya katılıyorum. Beyoğlu Nuri Ziya Sokağı’nda, Fransız Konsolosluğu’nun kapısına giden dik yokuşta merdivenli bir bina da... Enteresan bir bina, devasa salonlar var.

Ortamı biraz garipsedim. Çünkü ışık oyunları, yarı karanlık yarı aydınlık, sonra kapiya üç defa vurmalar, kapının arkasından soru sormalar; kim geldi? diye Sonra birbirlerine alçak sesle bilgi vermeler falan... Kapı açılıp içeri girildiği zaman öğretiliyor şöyle yürüyeceksin, normal yürümüyorsun. Bir adım atıyorsun, öbürünü doksan derece yapıyorsun, sonra yerine oturuyorsun falan...

Yeni gelen üye için merasim yapılıyor ve üyelere takdim ediliyor. Merasimin merkezinde üç kitap var. Kur'an, İncil, Tevrat. Üçü de açık. Orada da şu mesaj veriliyor: "Her üç semavi din bizim için muteberdir." O kadar... Üzerinde de konuşulmuyor. Zaten kuralardan biri de dinin konuşulmaması. Din konuşulmuyor, politika da konuşulmuyor, politik bir tartışma da olmuyor. İnsan karakteri, insanı yüceltmek, insan sevgisi, toplumsal sorumluluk gibi şeylerden bahsediliyor.

Her toplantı sonunda toplantıyı yöneten emir veriyor ve 'dul kesesi' dolaştırılıyor. Herkes sırayla elini yumruk halinde kesenin içine daldırır. Yumruğun içinde ne var, yani keseye para mı koymuş, para mı almış kimse görmüyor. Paraya ihtiyacı olan keseden alıyor, ihtiyacı olmayan para bırakıyor. Buradaki amaç yardımlaşma, böylece ihtiyaç sahibi utandırılmıyor...

KADINLARA YASAK

Açıkçası buraya üye olmaktan ne bekliyordum, onun bende bir cevabı yok, dolayısıyla ne bekledim ne buldum sorusu pek anlamlı değil. Bir merakın vardır ne oluyor diye. Sonra gördüm ki, her toplantıda biri bir konferans veriyor. Konferans 20 ila 40 dakika arasında sürüyor. Konuşan kişi bir metin hazırlamış okuyor, kafadan atma konuşmuyor, dikkatli, hazırlıklı... Bir temayı anlatıyor ve temaların çoğu toplumsal olaylarla ilgi, toplumsal sorunların toplumun lehine nasıl çözülmesi gerektiği yolunda mesajlar veriyor. Mason locasına

üye olmamın faydası da bu... Tabii bunlar bendeki arayışı da körük-lüyor. Yani topluma başka neler verilebilir.

Ben de iki defa konferans verdim, birinde İsveç'i, öbüründe de kadın-erkek ilişkilerini ve kadının toplumdaki önemini anlattım.

Vaktin de müsaitse toplantıdan sonra bodruma iniyorsun, ora-da basit ve uzun masalardan oluşan bir yemek salonu var. Birlikte, sıcak bir insancıl ortamda yemek yeniyor. Biraz gürültülü de olabili-yor. Arada bir biri kalkıyor, ya demeç patlatıyor ya da bir konuşma yapıyor. Konuşmanın çoğu birilerini göklere çıkarmak veya bir şiir okumak... Yani biraz da sosyal bir akşam yemeği oluyor. Ama hep erkek, hiç kadın yok. Onun için benim kadın konulu konuşma bu nedenle biraz garip karşılandı, "Böyle erkekler kulübünde kadın niye konuşuluyor?" diyenler oldu.

Mason localarına kadın hiç kabul edilmez. Senede bir gün 'Ma-sonların Balosu' denir, oraya hanımını da getirebilirsin veya kızını... Bu bir kuraldır, bütün dünyanın mason locaları kadınlara kapalıdır. Fakat zannediyorum 50-60'lı yıllardan beri, Amerika'da kadın ma-son locaları kurulmaya başlanmış ki, onlar da erkeklere kapalı...

MASONLUĞUM UYKUDA

Masonlukta dereceler var. Yavaş yavaş yükselen... 1, 2, 3, 4'e çıkı-yorsun. 4'den 9'a atlıyorsun. Sonra 15'e, 16'ya, 17'ye, böyle bir ritü-eli var. Üzeyir'in babası 33'lüydü. Üzeyir de 33'lü oldu. Onların top-lantı yerleri de farklı... Sıraselviler'de ayrı bir toplantı binaları vardı yüksek dereceli masonların. Ritüelleri farklı... Ben yüksek dereceye çıkmadım, 4'den 9'a çıkarken soğudum, kaldım 4'te. 9'a beni davet ettiler, gitmedim.

Mazeretsiz, izahsız üç defa üst üste gelmeyen locadan atılmayla karşı karşıya kalır. Birinci adım olarak uykuya davet edilir. Uyku de-mek, artık madem ki ilgi duymuyorsun sen çekil, ama masonluğun

uykuda bir mason olarak devam edebilir. Tabii bu arada her sene sana söylenmiş olan ufak bir bedeli ödemeye devam ediyorsun. Aïdat katkı olarak...

On beş günde bir toplantı vardı, en az ayda bir defa gidiyordum bir ara. Bu gidiş geliş 4-5 sene sürdü. Sonra araya mesafeler girmeye başladı, zamanı bana uymadı, trafikti, parktı derken ayağım locadan kesildi...

Bilindiği gibi masonluktan çıkma yok, haliyle benim de masonluğum uykuya yattı. İlk dönemlerde sık sık davet ederlerdi gel diye, fakat yoruldular artık, anladılar ki gitmiyorum. Kaç defa çağırdılsa gitmedim. Ama beni hâlâ uykuda kabul ediyorlar ve aïdat alıyorlar.

Ben rozet sevmem, unvansız yaşamak isterim. Mason rozeti de kullanmadım. Zaten kurallardan biri, masonluğunu kullanmayacaksın. Özellikle diyor ki: Sen mason olarak masonluğunu kullanma. Bu yasaktır diyor. Ama bazı insanlar kendini mason olarak tanıtmak için el işareti verir. Elini öyle bir şekilde sıkar ki, sen anlarsın ki masondur. Üç defa yapar bunu.

Masonluk toplantıları boyunca oradaki tartışmalar, konuşmalar beni zenginleştirdi, ufkumu açtı, toplumsal olaylara daha sistematik bir şekilde yönelmeye karar verdim...

ÜZEYİR: “NE MENFAATİN VAR BU İŞLERDEN?”

Sosyal kimlik arayışlarım hız kesmeden devam ediyor...

Yeni bir kimlik kazanmak ve onu özümsemek pek de kolay olmuyor. Bu zor bir yolculuk, evvela cesaret ve özveri istiyor. Önceleri anlaşılmayacaksın, hatta yanlış anlaşılacaksın, hakaretlere uğrayacaksın... ama yılmayacaksın, duyduğun yüksek sorumluluk hissi seni o yolda tutacak, vazgeçmeyeceksin. İnsana, topluma, ülkeye, dünyaya, insanlığa karşı sorumluluk duyarak yaşarsan, yaşadığına defalarca şükredersin, geride hatırlanan bir iz bırakırsın...

Yetmişli yılların ortalarında bende bir fikir gelişti. Bunda Mülkiyeliler Derneği'nin etkisi oldu, ayrıca aynı dönemde İsveç'ten arada bir Sosyal Demokrat Parti temsilcileri gelip beni daha aktif hale getirmek için uğraştılar, çeşitli fikirler verdiler, bunların içinde 'Düşünce Üretim Merkezi' kurmak da var. Yani, "Think-Tank" dediklerinden... Tabii mason locasındaki tartışmaların da tesiri büyük oldu...

Maslak'taki binada bir-iki toplantı yaptık. Bazı dostları davet edip beyin fırtınası yapıyoruz... Bu birliktelikler nihayet bizi toplumsal bir harekete adım atmaya doğru götürüyor. TESEV'in nüvesi orada atılıyor. Bu masonluğun devamı değil, benim kendi sosyal duruşumun inşası aynı zamanda... Tabii Nejat Eczacıbaşı'yla birlikteliğin bu oluşumlarda payı büyük.

Bu arada toplumda dostluklarımı sürekli geliştiriyorum. Onlardan biri de Üstün Ergüder... O zaman Boğaziçi Üniversitesi'nin öğretim üyelerinden... Rektörlük öncesi...

Bütün bunları düşünürken ben yalnızım, yani ortağım Üzeyir Bey'le orada çok önemli bir ayrılığımız var. Üzeyir Bey hiçbir zaman buna destek olmadı. Aynı zamanda ne yapmak istediğimi bilmek istemedi. Yani Üzeyir Garip benle hiçbir zaman "Düşünce Üretim Merkezi"ymiş, TESEV'miş falan... bunlara ilgi duymadığı gibi onların içinde de yer almak istemedi. Çünkü ona göre bunlar faydasız işlerdi. Bir defa da bunu çok açık sordu, "Ya! sen ne yapmak istiyorsun? Bundan çıkarın ne?" dedi. "Bundan çıkarın ne? Neden bu kadar zaman ayırıyorsunuz?.."

Tipik bir bencil mantığı diyemiyorum, çünkü Üzeyir çok insancıl biri...

Belki de haklıdır. Aslında demek istediği ve şuydu ve bunda da belki haklıydı: Alarko gibi bir şirkette uğraşıp duruyoruz, çalışıyoruz, bu sana yetmiyor mu, neden vaktini bize kâr getirmeyen işlere hasrediyorsun?..

Bana böyle bir eleştiri getirdi uzun bir zaman boyunca...

Ne denir, verecek cevabım yok...

Sadece şunu söyledim:

“Üzeyir, mason locasında yaptığımız da bu değil mi, topluma yönelik bazı hizmetleri yapma heyecanını taşıyor muyuz? Sen de masonsun ve aktif bir adamsın, baban da öyleydi. Demek ki sende de bu damar var...”

Ben tabii Üzeyir’in ne demek istediğini anladım.

O günlerde Türkiye’de güçlü bir milliyetçilik var, sen bir Yahudisin ve şirketin göze batıyor. Toplumsal sorunlarla ilgilenerek öne çıkıyorsun gereksiz yere. Neden kendimizi hedef tahtası haline getirelim ki!

Üzeyir beyde bu endişe var. Hatta benim çocuklarda da var. Benim yönetimde de var. Ama zamanla azaldı, belki de pes edip vazgeçtiler. Bugün tepkiler ve itirazlar artık o kadar yoğun değil. Sebebi şu galiba: Artık beni umutsuz bir vak’a olarak gördükleri için, yani umutlarını kaybettiler, bu adam değişmez dediler. Madem ki değişmez, o zaman bırakalım ne hali varsa görsün. Ben biliyorum onların düşünce tarzını. Ama o zamanlar yönetim, yani yönetimdeki profesyoneller, üst düzey yöneticiler, şirket içindekiler beni eleştiriyorlar, bazıları da yazılar yazıyorlar. Diyorlar ki: “Sizin geçen gün verdiğiniz demeç, gazetedeki şu görüşünüz, şu adamın, Ankara’daki şu bürokratin canını sıktı. O adam da bana telefon açtı. Dedi ki: ‘İshak Alaton dediğin bu patron kime çalışıyor? Bizi niye sıkıntıya sokuyor? Üstelik çıkarı ne?’ diye soruyor.” Benim profesyonel yöneticim de bana mektup yazıyor ve “Niçin bunu yapıyorsunuz? Şirkete bu şekilde zarar veriyorsunuz...” diyor.

Buna cevap vermem lazım, telefonu açıp, “Bu biraz sosyal sorumluluktur,” diyorum.

Adamlar susmuyor, “Evet, ama bizim şirketi sıkıntıya sokmanız mı daha az önemli, yoksa sizin sosyal sorumluluğunuz mu çok önemli?” diye çok açık bir soru da soruyorlar.

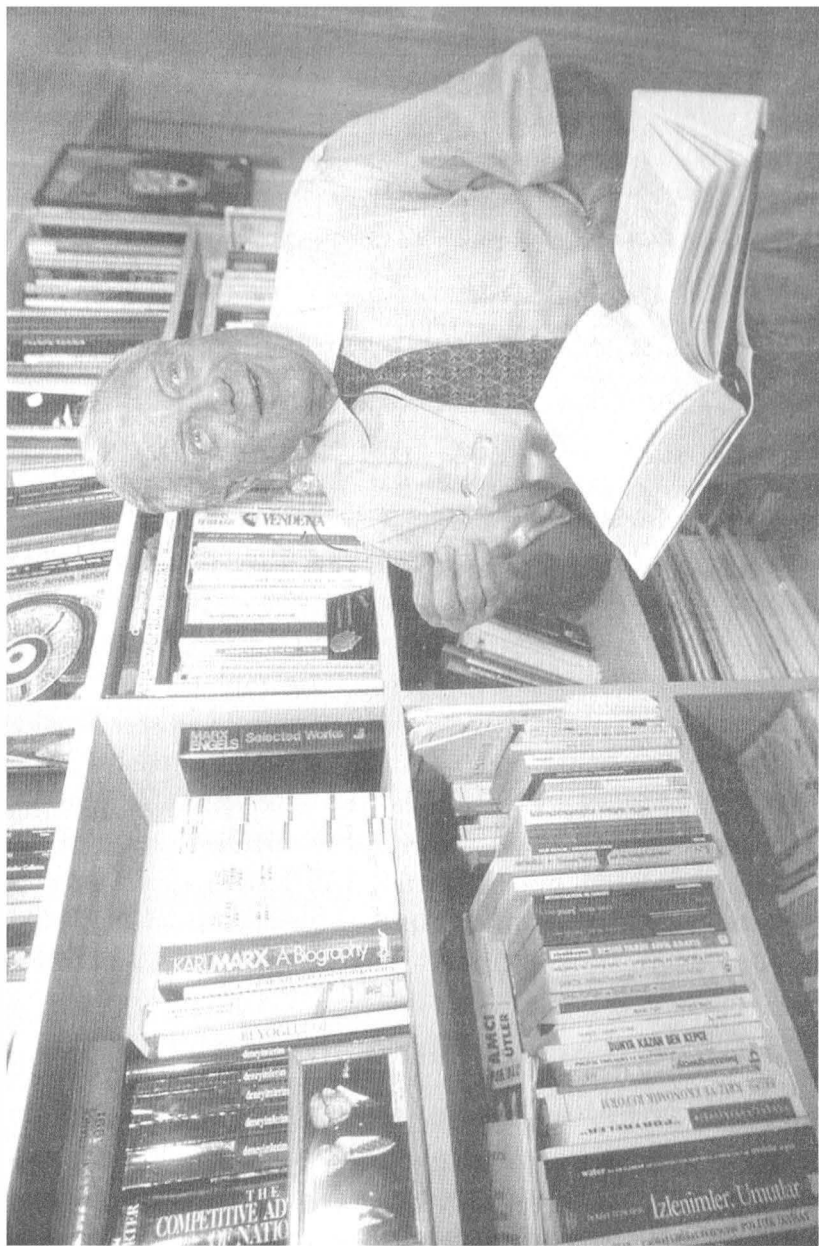
Patron benim ama yöneticim bana karşı böyle açık bir tavır alıyor. Helal olsun, o görevini yapıyor, şirketi koruyor, beni eleştirse de ben bu davranışını takdir ediyorum. Bir defa suret-i katiyyede adama en ufak bir tacizde bulunmuyorum, aksine kutluyorum onu, haklısın diyorum, haklısın ben seni sıkıntıya soktum. Bir daha yapmamaya çalışacağım diyorum, fakat bildiğim yolda yürümeye devam ediyorum. İtirazlara rağmen...

Gün geldi TÜSİAD'a üye oldum, seksenli yılların başlarıydı... TÜSİAD'a nemalanmak için girmedim, fikirlerimi taşıyacak bir ortam olabilir düşüncesiyle girdim. Beni oraya iteleleyen faktörlerden biri Can Paker oldu. Benden çok daha gençtir. Aramızda en az yirmi yıl fark var... Ancak TÜSİAD üyeliğim, 1997 yılından sonra tam bir hüsrana ve çaresizliğe dönüştü. İlerideki sayfalarda buna da geleceğim.

BÖLÜM

11

BAŞARISIZ OLMAK FAYDALIDIR

Ortaköy Holding Merkezi. (Yıl 1997)

Kıtaş reflelerim doldu. Yer kalmadı.
Eski kitaplarımı atmaya kıyamıyorum.
Sanlı geçmişime ihanet ediyor gibi
bir his oluşuyor ve vazgeçiyorum.
Yeni boş refleler ancak gelişme
ataman dışında var. O reflere de
kitaplarımı koymaya kıyamıyorum.
Bir fın öksüz bırakma hissi!
Halledemediğim bir sorun!

FIYASKOLARIMIZ DA OLDU

Bu fasla yine devam ederiz, biraz daha işe dönelim...

Çok sonra öğrendiğim bir ilke:

“Hata yapmak insanlara, tekrar etmek aptallara mahsustur,” derler. Şunu da unutmamak lazım, aldığımız her karar, karar aldığımız o gün için doğru olandır aslında. Zamanı ve dengeyi yakalamak çok önemlidir.

80’li yılların başı... İş geliyor, Rami Topçular’daki fabrika çalışıyor. Bu arada kısa bir macera da yaşadık, televizyon imalatına girdik.

Beşiktaş’ta bir binanın bir katını boydan boya işgal etmiş bir adam vardı, Nobel isimli bir şirketi vardı. Bu şirkette televizyon montajı yapıyordu. Beklediğini bulamadı, bıktı ve satmaya karar verdi. Ben bir seyahatleyken döndüğümde gördüm ki. Üzeyir ilgi duymuş ve epey ilerletmiş konuşmaları. Beni de bir şekilde ikna etti ve o şirketi satın aldık. Tabii bütün işçileriyle ve teşkilatıyla. Böylece televizyon işine girmiş bulduk kendimizi...

TELEVİZYON DA ÜRETTİK AMA...

Televizyon için Altron diye bir şirket kurduk. Önce Blaupunkt marka televizyon imal ettik. Almanya’dan parçalar ithal ediyoruz, montajını yapıp televizyonu satış şirketine veriyoruz. Sonra ikinci bir marka NEC adıyla televizyon yapmaya başladık. İngilizce okunuşu

“en, i, si,” Bir reklam kampanyasıyla “en iyisi” diyoruz... Yani televizyonun en iyisi bizimki... Bir Japon markası Nippon Electric Company.

Beşiktaş’taki yer dar gelince işi büyütme kararı aldık. Tabii sonradan anlaşıldı ki bu fevkalade yanlış bir karardı. Aslında pek büyüme imkânımızın olmadığını biz de biliyorduk ama... Zaten büyümek de riskliydi, büyüse de başımız belaya girebilirdi... Çünkü Beko var, Arçelik var, Profilo var... Bir sürü büyük var. O büyükler arasında ufak ufak giderken ani bir kararla Dudullu’da arsa satın aldık ve çok hızlı bir şekilde inşaat yapıyoruz, altı ayda fabrika ayağa kalktı. Beşiktaş’ı Dudullu’ya taşıdık ve imalata orada devam ettik. Yedi yüze yakın işçi çalışmaya başladı...

Blaupunkt ve NEC renkli televizyonları, müzik setleri, yazar kasa imalatı ve benzeri ürünlerin pazarlaması için Alpaz’ı kurduk... Alarko Pazarlama A.Ş.

Dudullu’da her şey yolunda gidiyor derken bir gün gördük ki biz ne kadar çok televizyon yaparsak o kadar çok batıyoruz. O kadar çok para kaybediyoruz, çünkü korkunç bir rekabet var.

ZARARDA ISRAR ETME, YENİLGİYİ KABUL ET ÇEKİL

Satıcı şirketle aramız fena halde açıldı. Çünkü adamlar para kazanıyor, biz para kaybediyoruz. Ürettikçe daha çok zarar ediyoruz. Zarar ettiğimize göre, ben mevzuu açtım, Üzeyir’e bizim yöneticilere dedim ki:

“Bunun ucunda felaket var. Çünkü ne kadar yaparsak, o kadar batıyoruz. Bunu büyütmenin bir mantığı yok. Zararımız azken dönmek en iyisi. Başarısız olduğumuzu kabul edelim ve bu işi kapatalım.”

Güçbela Üzeyir’i ikna ettim. Sağolsun yanımda Ayhan Yavrucu diye bir desteğim de var. Ayhan da dedi ki:

“Üzeyir bey, bunun çıkarı yok. Ne kadar da ısrar etseniz ya bütün işlerimizi kapatıp oraya kuvvet vereceğiz ve batacağız ya da bu işten çıkacağız...”

Bunun üzerine kapatmaya karar verdik ve bu iş için genç yöneticilerimizden Önder Şahin’i görevlendirdik, ona dedik ki: “Sen zor şartlarda zor bir işi yükleneceksin... Bu işi kapatmada başarı göster. Zararı ne kadar azaltırsan o kadar başarılı olursun...”

Ve adam çok başarılı bir şey yaptı. 1,5 milyon liraya malolmuş fabrikayı 4,5 milyon liraya sattı. Televizyonlardan 3 milyon liralık zararımız vardı, fabrikanın satışıyla o zararı da sıfırladık ve çıktık. Bütün stokları da birilerine devrettik...

Bu macera on sene sürdü.

On senede ancak dayak yiyerek akıllandık.

Yeri gelmişken, bir felsefe kırıntısı daha:

Friedrich Nietzsche diyor ki bir kitabında:

“Seni öldürmeyen yaralar, seni daha kuvvetli kılar.”

Altron macerası bizi öldürmeden biz kapatıp çıkmayı becerdik. Bu yaradan da önemli bir ders aldık.

BAŞARI HİKÂYELERİ BİR ŞEY ÖĞRETMEZ

Burada, başarılarla ve başarısızlıklarla ilgili kendime göre felsefi görüşlerimi kâğıda dökmeyi faydalı bulurum.

Bir kitapçı dükkânına gidin ve “başarı kitapları” reyonunu sorun. Oraya gidin; yüzlerce irili ufaklı, başarı öyküleri kitapları bulursunuz.

Peki, “başarısızlık kitapları” diye sorun... Reyonu yoktur da, bu yolda yazılmış kitap var mı, ben bilmiyorum. Yani, başarısızlıkların anlatıldığı bir kitabın satmayacağı önyargısı bütün ülkelerin insanları arasında yaygın bir inançtır diyorum.

Başarı öykülerini okumak insana biraz mutluluk, biraz da “ben de başaracağım” heyecanı verir. Ancak insana fazla bir şey öğretmez.

Bir yerde, vakit kaybıdır derim bu başarı öyküleri. Bence, esas faydalı olan yön, başkalarının başarısızlıklarını izleyip, sağlıklı tahlil edip, aynı hataları yapmamanın yollarını bulmaktır. Bildiğiniz gibi, “Bir musibet, bin nasihatten iyidir,” derdi atalarımız. Yani, insanın kendi hataları insana önemli ders olur ve biraz akıllı insan, aynı hatayı iki defa yapmaz. Başka bir deyişle, insan kendi hataları yoluyla akil olma yolunda ilerler.

Ne çare ki, insanın verimli ömür uzunluğu ona akil olma yolunu çok kısa tutar. Zira, yirmili yaşlar tecrübe fakiridir. Otuzlu-kırkı yaşlar öğrenme ve hata yapma yılları... Ellili-altmışlı yaşlar, kâmil ve verimli yaşlar iken, pat diye emekli olma zamanı gelmiş olur. Netice olarak, insanın sadece kendi hatalarından ders alarak kâmil olma ihtimali bence çok kısıtlıdır.

Siz siz olun, beni dinleyin...

Etrafınızda, hata yapanları yakından izleyin. Onların hatalarından ders çıkarın.

Ben ahdettim...

Ömrüm vefa ederse, kendi yaptığım hataları tek tek kaleme alıp bir ‘Başarısızlık Öykülerim’i yayınlayacağım. Şimdilik hataları arkaya yapmakla meşgulüm.

SİLAH SANAYİİ BİZİ VURUR

Hatalarımız serisine devam ediyorum, Alamsaş daha büyük fiyasko oldu, tam yirmi sene sürdü...

Alarko Ağır Makina Sanayi Alamsaş, Üzeyir Garih’in ilgi alanına giren bir projeydi. Nasıl benim sosyal, toplumsal merakım ve ilgim varsa onun da mühendislik ve ağır sanayi aşkı var. Bu aşkın gücüyle beni de ikna etti. 1972 yılında Tuzla’da 70.000 metrekare arsa aldık. Devasa boyutta bir fabrika inşa ettik.

Alamsaş’ta büyük bir ağır sanayi kurduk.

İlk dönemlerde gemi kapakları, hidrolik çalışan devasa kapaklar ürettiyorduk ve her aldığımız siparişte para kaybediyorduk. Yanımızda da Celal Erol vardı. Denizcilik Bankası'nın genel müdürü iken emekli olup da bize gelmişti. O da bizi gaza getirdi, "Çok iyi olur, böyle bir endüstri kuralım..." falan dedi, Üzeyir Garih'in aklına girdi. Ben bu ağır sanayi işine karşıydım, ama benim karşımda Üzeyir Garih ile ona destek veren Celal Erol vardı. Muhalefetin işe yaramayacağını gördüğüm için teslim oldum...

İş büyüyecek ve biz yetişemeyeceğiz diyerek Almanya'dan torna satın aldık. Türkiye'nin gördüğü en büyük torna. Aynası 6 metre çapında. Devasa yatırımlar yaptık. Ondan sonra bir general Üzeyir Garih'le yakın bir ilişki kurdu, bizi savunma sanayiine yöneltmeye başladı. Oradan siparişler geliyordu...

Bir gün fabrikada bir tank gördüm. Tank, fabrikaya gelmiş... Bir siparişe karşılaştık ki sadece 500 bin dolar veriyorlar bize. Karşılığında da tankın yeniden modernizasyonu ve yenilenmesi gibi bir şartname var. O işi ancak 1,5 senede yapabildik. Bir milyon doların üzerinde de para harcadık. Altı yüz bin dolar zararla o tankı yaptık. Teslim ettik güçbela...

Daha sonra ağırlığımı koydum ortaklığa ve dedim ki, "Savunma sanayine dokunmayacağız. Savunma sanayii ile ilgili hiçbir şey istemiyorum. Çünkü savaşla ilgilidir bu işler... Savaşla ilgili hiçbir şey istemiyorum..."

Üzeyir de bu tank işinden dersini almıştı. Bu büyük zarar onu da rahatsız etti. Benim savaş ve silah karşıtı tutumuma anlayış gösterdi ve kabul etti.

Böylece savunma sanayine katkı maceramız daha başlamadan bitti.

İyi de oldu. Yoksa hayat boyu vicdan azabı çekerdim.

Ve karar aldık, bu alandan da çekildik... Alamsaş'ı kapattık.

Tabii burada şu soru herkesin aklına gelebilir:

İş büyüyor, fakat kayıplar da büyümeye başlıyor. Dolayısıyla bu ciddi bir sıkıntı demektir. Yani bir işe girmişsiniz ve çok para kaybetmişsiniz, üstelik ortaklardan birisi aman uzak duralım demiş, ötekisi de hayır, bu fırsatı kaçırmayalım demiş. Nihayetinde işe girilmiş ve zarar büyük... Bu tablo ortaklığa nasıl yansıyor, ortaklar arasındaki ilişkiyi zedelemiyor mu?

Bu hiç de kolay bir durum değil, basite alıp geçirilecek bir tablo yok ortada. Bizim de arada bir böyle tansiyonlu ve hiddetli olduğumuz oluyordu tabii ki... Ama asla birbirimize sert çıktığımız, kopma noktasına geldiğimiz olmadı. Restleşme de yok, çünkü restleşme için hissiyatın ön plana çıkması lazım. Biz iş hayatında hissiyata yer vermedik. Hissiyatla yaklaşmadık, yaklaşmıyoruz hiçbir şeye. Mantıkla yaklaşmaya çalışıyoruz. Mesela Alamsaş'ın dertlerini konuşurken ben rakamlarla geliyorum. Diyorum ki: "Bak rakamlar şöyle, bu bir felaketi gösteriyor, zarar ortada, neden bu zararı yüklenelim, müşteriden ya fark isteyelim ya da yapmayalım..."

Şimdi diyeceksiniz ki nasıl bu kadar sakin olabiliyorsunuz?

Haa... Yook... O zamanların havasını ben yansıtmıyorum ki şimdi. Çok ateşli konuştuğumuz zamanlar da var.

Ben de, Üzeyir de kendi tezlerimizi ateşli savunuyoruz.

"Neden bu zarara katlanıp daha da batıyoruz ki?"

Üzeyir çok inanmış bir halde cevap veriyor:

"Arkasından büyük sipariş gelecek..."

"Ben oradan hiçbir sipariş istemiyorum..."

"Sen para kazanmak istemiyor musun?"

...

Benim ona, onun bana karşı olduğu çok şey oldu, hep tartıştık ama karşı olmayı, tartışabilmeyi ustalıkla yaptık, birbirimize olan saygımızı hiç yitirmedik. Bu uzun beraberliği koruyan şey; işte o saygıyı yitirmemek...

HALT ETMİŞSİN...

Yine bir gün Üzeyir’le tartışıyoruz. Sanırım bir ihale mevzuu. Ortaklardan birinin evet, diğerinin hayır dediği zor bir durum... Toplantı odasında uzun uzun konuştuk. Ben Üzeyir’in tezlerini pek güçlü bulmadım, biraz daha yükledim. Bir karar almadan toplantı bitti, bir hafta sonra bu konuyu tekrar görüşelim, tartışalım dedik ve odadan sakince çıktık. Bir hafta boyunca konuyu hiç açmadık, başka işlere yoğunlaştık.

Toplantı günü geldiğinde masada yerimizi aldık, odada yalnız ikimiz varız.

Ben ve Üzeyir...

“İshak, bana o kelimeyi bir daha sakın kullanma.”

Şaşırdım ve hiçbir şey anlamadım, tebessüm ederek sordum:

“Ne kelimesi, hangi kelime?”

Üzeyir gayet sakin cevap verdi:

“Geçen hafta toplantıda bana söylediğin kelimeyi...”

“Ne söyledim ki?”

“Halt ettin dedin ya...”

“Hiç hatırlamıyorum.”

“Ben hatırlıyorum...”

“Öyleyse demişimdir, sen haklısın. Sana ‘halt etmişsin’ diyen ben halt etmişim. Özür dilerim.”

“Önemli değil... Bu şirkette hiç kimse halt etmez. Artık toplantıya geçelim.”

Demek ki insan ne kadar dikkatli olsa da hata yapabiliyor. Ben dersimi aldım, dikkatimi ikiye katladım...

Bir daha ne o ne de ben benzeri bir hata yaptık...

Üzeyir aslında bu söze içerleyecek birisi değildi.

İnsan ne kadar mantıklı olsa da bazen mantığın düştüğü, alınganlığın yükseldiği anlar da olabiliyor.

“Ne yani, bana bir şey mi demek istiyorsun, yapamadın mı?” gibi sonuçlar çıkartacak biri hiç değil Üzeyir...

Onda bu kolaycılık yok. Çünkü müthiş mantıklı bir adam o. Bu da bizim için büyük bir şans. O yüzden birbirinden bu kadar farklı iki adamın, bazı asgari müştereklerde buluşmasının mutluluğunu herkes anlayamaz.

BAŞARI KESİNLİKLE GEÇİCİ

Her başarının bir ömrü vardır, çünkü yarın aynı başarıyı üstelik büyüterek, yeniden göstermen gerekir, fakat şartlar dünle aynı değildir...

Şöyle bir gözümün önünden geçiyor, ne zaman ne yaptık, hangi adımı attık, nelerden geri döndük, hangi işlerimiz kalıcı oldu, bütün bunları yaparken kendimi nasıl inşa ettim. Şimdi bir bir geride bıraktığım yılları ve o yıllara yayılmış işleri sayarken aklımdan neler neler geçiyor...

1954: Isıtma-Klima-Soğutma taahhütlerini ifa etmek üzere Üzeyir’le yola çıktık. İki ortak, Vefai Han’da tek odada 20 bin lira sermayeyle Alarko ismi doğdu. Nakit sermaye sadece 4000 lira...

1956: O yıllarda ülkemizin içinde bulunduğu döviz darboğazı nedeniyle dış alımı yapılamayan, konusuyla ilgili sınai mamullerin imali için Alarko’nun “üretim” dalına geçme çabası bizde atölyecilik devresini başlattı.

1959: Alarko’nun “mühendislik” dalına önem vererek termodinamik ile ilgili sınai problemlerin çözümüne yoğunlaştık. On kişiyi aşkın bir mühendis grubu oluşturduk. Tümüyle yerli olanaklarla o güne kadar Türkiye’de yapılması düşünülemeyen Merkez Bankası Banknot Matbaası, Sümerbank Malatya İlave Dokuma Kompleksi gibi çapraşık klima tesislerini başarıyla gerçekleştirdik.

1950’ler boyunca Alarko ismi oturuyor...

1960: Rami Topçular'da ilk Alarko Klima cihazları fabrikasının inşaatına başladık.

1963: 3.500.000 TL sermayeyle Alanko anonim şirkete dönüştü, güçlendi ve "Alarko Sanayi ve Ticaret A.Ş." adını aldı. Mühendislik gücümüz 30 kişiye çıktı. Fabrikasyon usulüyle sınai ürün üretimine giriştik ve böylece Türkiye'de ilk olarak Sınai Ürün Katalogu fikrini biz gerçekleştirdik.

1967: Alarko 150 kişiyi aşkın mühendis, 400 kişiyi aşkın teknisyen ve işçi kadrosuyla ve yerli imkânlarla Komple Sınai Tesis Taahhüdüne girdik.

1970: Alarko konularına göre müessesesleşmeye ve ihtisaslaşmaya başladı, 250 kişiye yaklaşan bir mühendis, 100 kişiyi aşkın beyaz yakalı uzman ve memur, 1000 kişiye yakın teknisyen personel kadrosuna kavuşarak reorganizasyon çalışmalarına hız verdi. Arazi Geliştirme Grubu'nun ilk önemli aktivitesi Maslak İş Merkezleri inşaatları oldu.

1972: Alsaç fabrikasının ürünlerinin satış ve pazarlaması için Alfenaş, ithalat ve mümessillik için Almüt kuruldu.

1973: Alamsaş-Alarko Ağır Makine Sanayi A.Ş. fabrikası faaliyete geçti. Alarko aynı yıl anahtar teslimi Komple Sınai Tesis Yapımı, Ağır Sanayi Girişimi, Endüstri Proses Gereçleri (Fırın, Konveyör, Pompa, Brülör, Tablo, Soğutma-Klima) İmali, Gıda Sanayi, Turizm ve Konut Sanayi, Hizmet Sektörü dallarına yönelmesiyle Holding haline geldi.

1974: Holdingi halka açtık, hisselerin yüzde 15'inin satışıyla 1000'e yakın paydaşa kavuştuk.

1979: Yeni hedefler ve yeni yatırım ve atılımlara hazırlık evresi olarak geçti.

1982: Altron-Alarko Elektrik Sanayi fabrikası faaliyete geçti, Blaupunkt ve NEC renkli televizyonları, müzik setleri, yazar kasa imalatı başladı. Bu tür ürünlerin pazarlanması için Alpaz'ı kurduk.

1984: Alamsaş'da ürettiğimiz mamullerin ihracatı başladı.

1985: Alarko İstikbal Kulübü'nü (A.İ.K.) geleceğin değerli teknisyen ve yöneticilerini eğitmek ve yetiştirmek amacıyla kurduk.

1986: 80'li yıllara damgasını vuran Alkent Etiler projesinin temelini attık. Aynı yıl Alarko Eğitim Kültür Vakfı'nı kurduk. İş yaparken hem eğitimden hem de sosyal sorumluluklarımızdan taviz vermedik.

1988: İstanbul Doğal Gaz Dağıtım Şebekesi'nin yapımını üstlendik.

1990'lar: Taahhüt grubumuz Rusya ve CIS ülkelerinde faaliyetlere başladı. Rusya, Türkmenistan, Özbekistan ve Kazakistan'da önemli, altyapı, inşaat ve endüstriyel tesis işleri gerçekleştirdik. Hidroelektrik santral projelerine de başladık.

1991: Holdingin Su Ürünleri Grubu olan Alfarm'ı kurduk...

1993: Alarko Sanayi ve Ticaret'i halka açtık. Yine ses getiren büyük projelerimizden Alkent İstanbul 2000'in temelini attık.

1994: Günümüze kadar sürekli yenilenerek gelen Fethiye Kalem-ya Koyu'nda yer alan "Hillside Beach Club" Turizm grubumuz tarafından yönetilmeye başladı.

1995: Nihayet kendi radyatör fabrikamızı kurduk.

1997: Alarko Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı kuruldu, İMKB'de işlem görmeye başlayan ilk GYO şirketi bizimkisi oldu.

1998: Sanayi ve Ticaret Grubumuz dünya lideri Carrier ile eşit oranda ortaklığa imza attı. Alarko Carrier A.Ş. İMKB'de kote edildi.

2000: Taahhüt grubumuz TCDD hızlı tren ve metro projelerine başladı. Alarko Carrier Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin Gebze Organize Sanayi bölgesindeki yeni fabrika ve tesisleri faaliyete geçti.

2001: Fransa'nın lider firmalarından biri olan Soci  t   Nationale d'Electricit   et Thermique (SNET) şirketiyle eşit hisseli stratejik ortaklık kurduk.

Bu yıl bizim için acı dolu oldu, sevgili ortağım Alarko'nun eş başkanı Dr. Üzeyir Garih'i kaybettik...

2002: Enerji grubumuz Kırklareli Doğal Gaz Çevrim santralinin I. fazını devreye aldı.

2003: Design Hotels Grubu'nun Türkiye'de çalışmayı seçtiği ilk konsept otellerinden biri olan Hillside Su Otel'i faaliyete geçti.

2005: Dünyanın en büyük somon balığı üreticisi ve ihracatçılarından Hallvard Lerøy A.Ş.'yle ortaklık kurduk, Su Ürünleri Grubu "Alfarm Alarko Lerøy" olarak faaliyetlerine devam etti.

2008: Alarko Enerji Üretim A.Ş.'yi kurduk.

2009: Alsim-Alarko ile Cengiz Holding'in birlikte kurduğu Alcen Meram Elektrik Dağıtım A.Ş.'i işletmeye aldık.

2010: Enerji grubunun Kırklareli Doğal Gaz Çevrim santralinin II. fazını devreye aldık.

...

Bir çırpıda aklıma gelenler...

Başarı dolu yıllar...

Zaman geliyor pek bir anlam ifade etmiyor bunlar. Yaptığın işte kalite yoksa, insanlar memnun ve mutlu değillerse başarı ne işe yarar!.. Ben altına imza attığım işlerde hep saygınlık aradım, takdir edilmeyi bekledim, iyi ki size yaptırdık demelerini duymak istedim. Çoğunlukla da bunu duydum. Fakat nadiren de olsa, bir iki iş var ki hâlâ üzüntüsünü yaşarım, oralarda fena faka bastık. Kimi şahısları aşamadık, kendimizi tam ifade edemedik. Bilirim başarısızlığın mazreti olmaz ama... Neyse bu da bende kalsın...

ALARKO'NUN FELSEFESİ

Sürekli hatırladığımız bir Alarko vizyonumuz vardı: Yarattığı farkla büyüyen, öncü, güçlü ve saygın bir dünya şirketi olmak.

Bu kelimeleri artık herkes kullanıyor, fakat kimlerin hak ettiğini en iyi zaman gösteriyor.

Tabii bir de Alarko'nın misyonu var: Evrensel değerleri ilke edinenek, farklı iş modelleriyle beklentileri aşmak ve Alarko'yu geleceğe taşımak...

Bizi bu günlere getiren vizyon, misyonun yanında bir de felsefemiz ve ilkelerimiz var.

Alarko 1954 yılından beri saygınlığını, güvenilirliğini dünya standartlarında çalışmasına ve Türk kamuoyuna karşı duyduğu sorumluluğa borçlu. Yeri gelmişken onu da belirtelim, holdingimizin ana ilkeleri şunlar:

Tüm faaliyetinde, devlete, müşteriye, paydaşa, personele, ortağa, alt ve yan sanayiye daima dürüst davranmak,

Tüm faaliyetinde doğayı ve kurum içi sosyal dengeyi korumak,

Müşteriyi zorlamadan yönlendirmek ve müşteri isteklerini öncelikle yerine getirmek,

Kaliteyi daima ön planda tutmak, müşteri verilenle yetinse ve memnun olsa dahi, ona daha iyisini vermeye çalışmak,

Bu şartlar altında paydaşların hakkı olan kazancı gerçekleştirmek,

Otonom yönetim, merkezi denetimi uygulamak. Otonomiye bireye kadar indirgemek. Üstten talimat yerine alttan karar ve üstten onayı uygulamak,

Tüm personeli iki veya tek taraflı belirli formüller gereğince kârla motive etmek.

Tüm personeli, her yıl durumlarına ve konularına göre muayyen sürelerle eğiterek, çağdaş teknolojiyi özümsemelerini sağlamak,

Tüm personeli kendine çalışır bir psikolojiye erdirmek ve bazılarını hür teşebbüs şekline sokarak münhasıran kurum için çalışır bir duruma getirmek,

Kurumsallaşmış veya başka bir deyişle, faaliyetini sistem ve prosedürlerle bağlamış bir kurum olarak ekip çalışmasını önde tutmak, kârı, zararı, başarıyı ve başarısızlığı paylaşmak.

ALARKO AMBLEMİ

Bana eskiden sık sık sorulurdu Alarko'nun amblemi. Onu da anlatayım: siyah kare çerçevesi Alarko'nun mühendislik yönünü, ortadaki kırmızı nokta ısı'yı, şekli ise Alarko'nun ilk ürünlerindeki çarkı (fanı), siyah çerçeve ile ortadaki nokta arasındaki boşluğun şekli ise yine ilk ürünlerdeki brülörü temsil etmektedir.

İLK YURTDIŞI İŞİNDE PARA KAYBETTİK

Galiba yurtdışına açılmanın vakti geldi. İlk yurtdışı işi olarak 1982 yılında Ürdün'de gaz depolama tesisi yaptık ve büyük para kaybettik. Belki tam hazırlıklı değildik, birtakım riskleri hesap edemedik. Oradaki kontrol teşkilatının nedense ya beklentilerini karşılamadık ya da biz anlayamadık. Fakat çok hırpaladılar bizi, gereksiz yere işi iki-üç defa yaptırdılar. Her seferinde bir kulp taktılar; burası kötü, orası kötü diye. İlk tecrübemizdi Ürdün'deki bu gaz depolama tesisi. Bizde çok acı bir tat bıraktı.

O olumsuz tecrübeden çok şey öğrendik. Şöyle ki:

Özellikle yurtdışında her işe atlamayacaksın, çok dikkatli olacaksın. Tam hazır değilsen o kadar çok bilinmeyen var ki onları öğreninceye kadar zaten vakit geçiyor ve başarısız oluyorsun. Yani yurtdışında başarılı olmak için çok çok tecrübeli olmak lazım.

Ürdün tecrübesi şirkette, "Yurtdışına gidip de sürünmeyelim, yurtiçine konsantre olalım ve yurtiçindeki işleri takip edelim. Çünkü bildiğimiz bir ortam burası" kanaati oluştu.

Panik havası olmadı, fakat işi yürüten adamın mutsuzluğu bütün şirketin havasını bozmaya başladı. Çünkü adam ne yapsa beğendirmiyor. Yani bir gariplik oldu ve anladık ki böyle ülkelerde çok dikkatli olacaksın.

MOSKOVA EKSI 35 DERECE...

1987'ye geldiğimizde hoş bir sürpriz yaşadık, Moskova'ya davet edildik. Dışarıdaki ikinci işimiz Moskova'da... Finlandiyalı Nokia şirketine Moskova'nın merkezinde bir bakır proses tesisi kurduk. Kazakistan'dan gelen hammaddeyi Moskova'daki eritme fırınında saf bakır haline getirme tesisini ve binalarını biz inşaa ettik. Kışın hava eksi otuz beş dereceye kadar düşüyordu, buna rağmen biz beton döküyorduk. Eksi 35 derecede beton dökmek için çok özel sistemler yapmak lazım. Kalıplar sıcak olmalı ki betonlar döküldüğü zaman yavaş ve normal bir şekilde kurusun ve priz yapsın. Onun için yeni yeni teknolojiler geliştirdik. O arada da tecrübe sahibi olduk. Çok başarılı bir işti. Büyük tebrikler aldık Nokia şirketinden. Rusya'da böyle bir fabrika 5 ila 10 sene sürüyordu. Biz ise bunu 14 ayda bitirdik. Sonra oradan davet edildik sağa sola. O zamanlar Türk müteahhitleri Rusya'dan çok davet alıyorlardı. Çünkü çok başarılıydılar ve Ruslar devletçiliğin verdiği bir ağırlıkla bu işleri yapmayı öğrenmemişlerdi, bilmiyorlardı ve hep yabancı müteahhitler vardı o zamanlar Rusya'da.

Biz hemen Moskova'da bir şube açtık, Alarko şubesi. Ufak tefek birkaç iş yaptık. Sonra büro binaları yaptık. Kısa bir süre sonra Türkmenistan'dan davet aldık, iş Aşkabat Havaalanı'nın taahhüdünü yüklenmeye kadar gitti.

OTEL GÖREVLİSİ RUS KADINDAN EKONOMİ DERSİ

90'lı yılların başında Sovyetler Birliği dağılmış, Türkmenistan da bağımsızlığını ilan eden ülkeler arasına girmişti. Bu genç ülkenin başına Saparmurat Niyazov Türkmenbaşı diye bir adam geldi, eski KGB'li. Dış dünyaya açılmaya başladılar. Biz de birkaç mühendis

gönderdik Aşkabat'ta iş geliştirme fikriyle. Arkadaşlarımız biraz mesafe aldılar ve bir müddet sonra ben de davet edildim, üst kademede iş görüşmek üzere. Peki dedim ve uçağa bindim. Gece yarısına yakın bir saatte vardım, çünkü saat farkı var, onlar bizden dört saat ilerideler...

Alarko'nun mühendislerinden biri beni karşıladı. Arabasına bindik, karanlık yollarda uzun bir yolculuk yaptık. Nihayet şehrin merkezlerinden birine vardık. Devasa bir bina çıktı karşıma. Eski bir saray olduğu belliydi. Sovyet ruhu sinmiş, büyük bir kongre sarayı... Mermer merdivenleri çıktık. Kapıdan girdik, kapı binaya göre oldukça ufaktı. Karşımda devasa bir hol... Karanlık bir hol... Holün dibinde, en sonunda hafif bir ışık var, belli ki orada insanlar var. Oraya doğru yürüdük mühendisle beraber. Baktık ki 8-10 kişilik bekleyen bir grup var. Bu grubun önünde de yüksek bir tezgâh var... Tezgâhın arkası pek görünmüyor, fakat anlıyorum ki bu insanlar bir şeyi bekliyorlar. Mühendis bana, "İshak bey kuyruğa girmeliyiz," dedi. "Peki," dedim, kuyruğa girdik... Yavaş yavaş anlıyorum ki bu bina otel haline getirilmiş, tezgâhın arkasında da bir masa var. Masada bir defter açılmış, yaşlı bir kadın var görevli. Türkmen mi, Rus mu tam anlayamadım.

Kadın oda satıyor ama ne satıcı...

Defter kocaman, eski stil bir defter. Tapu defteri gibi... O zaman bilgisayar falan hak getire, yok öyle şeyler. Uzun uzun kaydediyor, hiç acelesi yok kadının. Mürekkepli kalemle yavaş yavaş Rusça bir şeyler yazıyor. Masanın üzerinde de bir lamba var. Masayı aydınlatan bir lamba... Onun için hol karanlık, çünkü başka ışık yok. Işık bir tek masanın üzerinde. Ortam alışık olmadığım kadar korku verici, kâbus gibi bir şey...

Önümdeki adamlar teker teker yazdırdılar, pasaportlarını aldılar, bekleyen hamalımsı bir-iki adam var, onlar da valizlerini alıp sonra kayboluyorlar koridorlardan birinde.

Sıra bana geldi. Pasaportumu uzattım. Yaşlı kadın, başını kaldırmadan, yüzüme bakmadan pasaportu aldı. Işığın altında açtı ve yine aynı yavaşlıkta yazmaya başladı. İsim soyisim falan... Yazıyor ama hiçbir şey söylemiyor, sormuyor da...

Herhalde bu kadar sessizlikten sıkılmış olmalıyım ki, kadına hitaben dedim ki:

“How much is the room?”

Odanın fiyatı ne?

Cevap vermedi... Sessizlik sürüp giderken o da yazmaya devam etti. Sonra lütfedercesine ve garip bir sesle konuştu:

“Three hundred seventy five dollars!..”

Ağır bir şiveyle... “375 dolar” dedi.

Aman Allah dedim, 375 dolar... Korkunç bir para. Amma da pahalıymış dedim kendi kendime...

Kadına tabii daha nazik bir şekilde konuştum:

“Ben bu paranın yarısıyla New York’da Waldorf Astoria’da çok güzel bir odayı kiralayabilirim.”

Yine bir sessizlik oldu... Kadın hiçbir şey söylemedi. Fakat bu arada yazı yazma hızı iyice iyice düştü. Durdu yani. Yazmıyor artık...

Kafasını kaldırdı ve ilk defa yüzüme baktı. Kim olduğumu merak etti galiba. Çok alçak bir sesle konuştu, öyle bir cümle söyledi ki, hayatımda unutmayacağım bir ekonomi dersi verdi kadın. Bir tek cümleyle büyük bir ekonomi dersi... Hayatımın en şiddetli dersini bir babuşkadan aldım. Dedi ki:

“In New York many hotels...”

New York’ta oteller çok dedi. Yani demek istedi ki, rekabetin geçerli olduğu bir ortamda sen fiyatı konuşabilirsin, tartışabilirsin, pazarlık yapabilirsin ama rekabetin olmadığı bir ortamda –ki şimdi Aşkabat’tayız ve burada alternatif yok–, o zaman fiyatı asla sen konuşamazsın...

Yaşlı kadın çok doğru söyledi...

Aslında o da bu sisteme tepkili, sonradan öğreniyorum ki aldığı para ayda 30 dolar. Ayda 30 dolar alan bir kadın günlüğü 375 dolara oda teslim ediyor müşteriye... Kadının maaşının 12 misli. Büyük ihtimalle bu kadın gelen müşterilerden nefret ediyor, çünkü her müşteriyle bir kere daha ezilmişliğini yaşıyor.

“In New York many hotels” dedikten sonra bir de hakaretle pasaportumu geri uzatıyor. Bana demek istiyor ki: “Madem ki fiyatını sordun, sana oda vermiyorum...”

Ona göre benim fiyatı sormam suç. Çünkü ona fakirliğini hatırlatıyorum...

Pasaportum kadının elinde, ben şaşırdım, hemen mühendise baktım...

Mühendis dedi ki bana: “Buradan başka kalacak yer yok. Çıkamayız buradan.” Anladım ki başka çaremiz yok, çıkamayız buradan, kadına döndüm; “It’s ok... It’s ok...” Tamam, tamam dedim.

Odaya çıktım ki, oda tam bir felaket... Çarşaflar eski, banyo korkunç kirli. Soğuk su akıyor, sadece kaynar su akıyor. Havlu diye paçavralar koymuşlar. Ülkede otel olmadığı için otelcilik diye bir şey de yok. Hiçbir şey gelişmemiş. Sadece bir devlet bürokrati karar vermiş, madem ki artık dünyaya açılıyoruz, burası da otel olsun, ülkemize gelen yabancılar kalsın demiş olmalı...

Tabii yatırımcının hemen aklına geliyor burada iyi bir otel yapmak, fakat piyasayı bilmiyorsun, her şey devletin. Özel sektör diye bir şey yok o zaman...

Biz bazen Türkiye’yi beğenmeyiz, fakat oraları gördükten, bu durumları yaşadıkten sonra burası bir cennet... Zaten çok adam bunu söylüyordu, o yıllarda Türkiye bir cennetti, şimdi daha da bir cennet oldu. Türkiye her bakımdan Avrupa’dan farksız olduğu gibi bazı hususlarda Avrupa’dan da ileride...

BÜROKRASİNİN İNCELİKLERİ...

Bu otel macerası bizim işlere engel olmadı. Türkmenistan'da havaalanı yaptık. Aşkabat Havaalanı'nı...

Henüz devlet tam oturmamıştı, ama güçlü bir bürokrasi vardı. Şunun farkına vardık ki, bu gibi ülkelerle iş yapmak bazen çok zor, bazen de çok kolay. Biz kolay olanı yaşadık, çünkü bir ortağımız vardı. Ortağımız İngiliz'di, John Laing diye bir firma... İş birlikte aldık ve Aşkabat'taki İngiliz Büyükelçisi bizimle çok ilgilendi. Tabii üç sene dir burada olduğu için bürokrasiyi çok iyi tanımış, bize birçok kapı açtı. Birçok bürokrasi inceliklerini de lisan-ı münasiple ifade etti... Şu adamın şu derdini halledin, o da sizi görür demeye getirdi. O zaman bazı bürokratların çocuklarını İngiltere'ye okumaya gönderdik. Onların okul paralarını bizim şirket verdi. Böylece o işi iyi bitirdik ve çok şaşırtıcı bir açılış yaptık...

Aşkabat Havaalanı'nın açılışına Türkiye'den de gelenler oldu. Biz Süleyman Demirel'i de davet ettik. Süleyman Bey o tarihte başbakanı, memnuniyetle gelirim dedi, geldi ve Türkmenbaşı'ndan önce bir de konuşma yaptı...

Demirel konuşmasını Türkçe yapıyor. Tercüme ediliyor, ama konuşmasında devamlı olarak "Cumhurbaşkanı Saparmurat, Cumhurbaşkanı Saparmurat... Cumhurbaşkanı Niyazov" diyor. Fakat adam daha o aylarda yeni bir isim aldı kendine. Atatürk gibi Türkmenbaşı dedi. Ama adamın esas modeli Atatürk. Ata-Türk, Türkler'in atası olarak, Türkmenbaşı da Türkmenler'in başı olarak isim verdi kendine. Her tarafta okunuyor, yazıyorlar, televizyon söylüyor: Türkmenbaşı... Türkmenbaşı... Adamın yeni adı: Türkmenbaşı, fakat Demirel'in bundan ya haberi yok, ya aklına gelmemiş ya da o konuşmayı yazan adam farkında değil. Nutkunun ortalarında bir şekilde arkasına kadar yol açtım, ensesine geldim Demirel'in. Konuşmasında bir anlık boşluk buldum, "Türkmenbaşı," dedim. Döndü baktı

bana. “Adamın adı, Türkmenbaşı” dedim. Hemen anladı ve o andan sonra konuşmanın devamında beş-altı kere “Türkmenbaşı” dedi... Öylece durumu kurtardık.

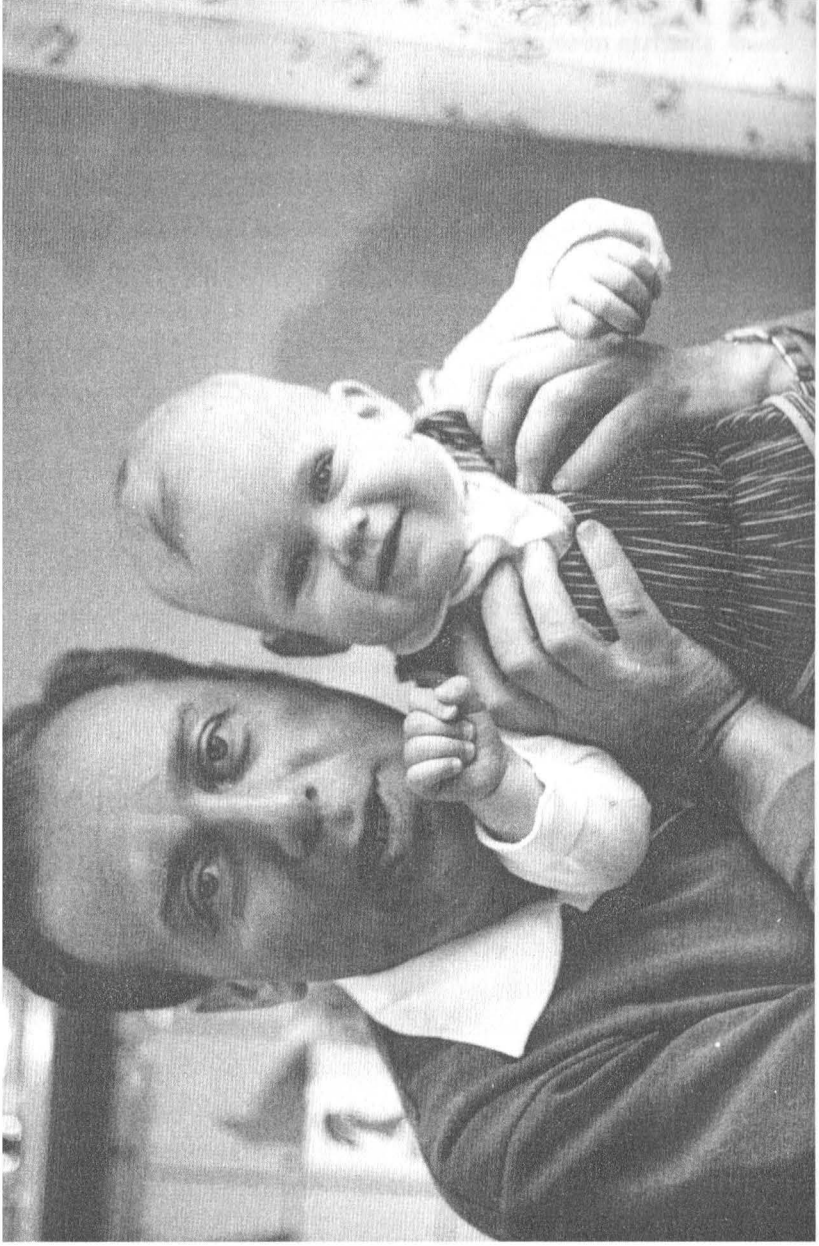
Her durumda bir çıkar yol var, yeter ki insan pes etmesin. Türkmenistan maceramız da böyle başladı ve sürüp gitti.

Şimdi tekrar Türkiye’ye dönelim...

BÖLÜM

12

HİÇBİR PATRON
ÇOCUKLARININ SAHİBİ OLAMAZ

İshak, kızı Leyla ile. (Yıl 1962)

Yıl 1962 başlangıcı..

Leyla henüz bir yavru doldurmamış..

Süt kokulu, sıcaklığı bir bebek...

Hep gülüyor, ufak çığlıklar atıyor..

Daha şimdiden belli ki, pozitif enerji üretme cihazı ile doğmuş.

Ben de, ilk defa baba olmanın gururu ve beceriksizliği ile bebeği tutarken borku içinde resmi çekeni ihtar ediyorum:

Gabruk çek, Leyla'ya dışırmayeyim!

HOLDİNG PATRONU OLDUĞUMU KIZIM LEYLA 20 YAŞINDA ÖĞRENDİ

Çocukları ihmal ettik, biraz da onlara bakalım...

Leyla ve Vedat... Büyüyorlar... Büyüdüklerini ne kadar fark ettim, ne kadar yanlarında oldum, ne kadar babalık yapabildim. Bu sorulara hep olumlu cevap vermek isterim, fakat gerçek her zaman çok yönlüdür, benim iyi ve başarılı bulduğumu çocuklar ya da eşim aynı derecede başarılı görmeyebilir...

Belki istediğim kadar olmadı ama çocuklarla ilgilenmeye çalıştım.

Okula her zaman ben götürdüm, her ikisini de. Sabahleyin arabama alıyorum onları, götürüyorum. Öğleden sonra ise ya minibüsle kendileri, yahut da şirketten biri alıp eve götürüyor. Sabahları yol boyunca sohbet ediyoruz.

Kızım Leyla...

İlkokulu Şişli Terakki'de, Ortaokulu Sainte Pulcherie Fransız Kız Okulu'nda, Liseyi de Notre Dame de Sion'da bitirdi. 19 yaşına geldiğinde Amerika'ya gitmek istedi. Liseyi bitirdikten sonra Amerika'da New Jersey'de Fairleigh Dickinson Üniversitesi'nde kendine yer bulup gitti. Dört yıl boyunca burada iş idaresi ve yöneticilik okudu, mastırını ise New York Üniversitesi'nde sosyal bilimler, toplumsal ilişkiler üzerine yaptı.

Böylece insan ilişkilerinin önemini iyice öğrenmiş oldu. Ne ben ne de annesi Leyla'nın bu tercihlerinde hiçbir etkimiz, yönlendirme-

miz olmadı, Leyla hep kendi tercihlerini kendisi yaptı. Ben sadece cesaretlendirdim, “Ne istersen onu oku,” dedim...

Leyla Amerika’ya giderken vasat bir ailenin vasat bir kızı olarak gitti... Sıradan bir insan nasıl okuyorsa o da öyle okudu, lüks bir semtte ve pahalı bir dairede yaşamadı, vasat bir yerde kaldı, altında son model arabası yoktu, toplu taşıma vasıtalarına bindi, normal bir parayla geçindi. Sınırlı bütçeyle hep mütevazı yaşadı...

Üniversitenin okuma ücretini peşin ödedim, Leyla’ya da aylık 1000 -1500 dolar arası kısıtlı bir para verdim. Bilinçli bir kısıtlama, yani rahat bir hayatın ondaki sağlıklı karakteri zedeleyeceğini düşündüm. Böyle bir önyargım var benim.

Leyla, babası İshak Alaton’un bir holding patronu, yani hali vakti yerinde bir adam olduğunu 20 yaşına geldiğinde öğrendi...

Bu benim cimriliğimden değil, onun kendine yetebilme çabası-ndan kaynaklandı ve çok da iyi oldu. Çocuklar bizde şımarık, savurgan ve sırf tüketici olarak yetişmediler, kıymet bildiler, üretmeyi keşfettiler...

Leyla babasının ne yaptığıyla da pek ilgilenen bir çocuk değildi, öyle sıradışı sorular da sormazdı. Fakat okulu bitirdikten sonra işle ilgilenmeye başladı ama okul esnasında ilgi duyduğunu hatırlamıyorum...

Kızımın ilk iş tecrübesi, çok memnunum ki bizim şirkette olmadı.

İlk başta kendi kanatlarıyla uçtu Leyla. Daha üniversite okurken kendi işini kurdu. New York’ta okumaya başladığı zaman ilgilenmeye başladı piyasayla. Herkes bir şeyler satıyor, ben de satarım dedi. Zamanla bir boşluk gördü orada. Moda dalında, özellikle deri kemerlerde, tabii ki kadına yönelik... Türkiye’ye tatile geldiği dönemlerde bazı firmalarla temasa geçti.

Mermer satranç setinden tutun deri kemerlere kadar birçok numuneyi alıp Amerika’ya götürdü, elinde bavullarla kapı kapı dolaştı. On kiloluk o valizi devamlı taşıdı... New York’taki büyük mağazalara

gitmeye başladı. Satın alma müdürleriyle görüşüp kemerleri gösterdi, pazarlama yaptı. Bir sene içinde müthiş başarılı oldu ve 2 milyon doların üzerinde ciro yaptı.

Leyla New York sokaklarında kararlı adımlarla yürürken arkasında ne ben vardım, ne de Alarko... Leyla'ya işle ilgili herhangi bir şekilde destek olmadım, katiyetle sermaye vermedim, onu arkadan gizlice kollamadım, var olma mücadelesini keyifle seyrettim. Zaten Leyla benden bir şey istemedi, yaptığı iş sermayeye ihtiyaç gösteren bir iş değildi, fakat isteseydi elbette verirdim, sanıyorum o kendini sınamak istedi...

KIZIMIN DEDİĞİNE GÖRE İYİ YAPMIŞIM

Leyla şimdi diyor ki: “Babam bu konuda bana çok destek oldu, kendi ayaklarımın üzerinde durmama, kendi paramı kazanmama izin verdi. O bir şekilde karışsaydı, bana açık ya da gizli para ya da gücünü kullanıp nüfuz desteği çıksaydı ben gerçek olmayan bir başarıyı sahiplenecektim ve kendimi kandıracaktım...”

Bizde süreç böyle gelişti... Leyla 20 cent komisyonla kemer satarken, kardeşi Vedat da Boston'da komisyon karşılığında vakumlu süpürge satıyordu kapı kapı dolaşarak...

Zenci mahallesinde...

Hayat her insanda kendini yeniden hissettiriyor...

Varlıklı ailelerin ferdi olarak dünyaya gelmenin iyi yanları olduğu kadar büyük tehlikeleri de var. “Zengin çocuğu” olmak birçok imkâna kısa yoldan ulaşma fırsatı verse de, şahsiyet üzerinde tahribat yapabiliyor. Benim hiçbir değerim yok mu, ailem olmasa, babam olmasa, soyadım olmasa ben başaramaz mıyım, bir işe yaramaz mıydım türü sorular zihinde yer ediyor... Bundan sonrası da genellikle hep yanlış tercihlerle geçiyor... Çünkü akılla değil, önyargı ve güdüyle hareket ediyor bu süreçlerde.

Çocuklarım hiçbir zaman gösterişli bir yaşantı görmedi. Hep mütevazı haldeydik. Mesela Leyla İngiltere'ye yaz kampına gitti, orada da mütevazı bir ailenin yanında oda tutup kaldı. Bu durumu da hiç garipsemedi, çünkü aklında bir hikâye vardı. Dedesi Varlık Vergisi darbesini yemiş, İkinci Dünya Savaşı'nı yaşamış, ekmek bulamamış bir anne ile parasızlık nedeniyle lise tahsilini yarıda bırakmak zorunda kalmış bir babanın kızı idi...

Yokluğu yaşayarak gelen aileler doğaldır ki çocuklarını düşünce-siz, savurgan bir tarzda yetiştirmezler.

Leyla'nın ayrıca tutumlu olması bazen arkadaşları arasında yadırgansa da o buna pek aldırmaz. Hatta bundan gurur duyar.

Onun şu sözünü de çok beğenirim:

“Allah, bir basamak bile merdiven indirmesin. Çünkü çıkmak kolay ama inmek çok kötü. İnşallah Allah bana göstermez merdiven inmeyi. Ama ona hazır yetiştirildik. Çünkü alıştıklarından bir adım geri gitmesi insanın mutsuz olması için çok büyük neden... Yetiştirilmemiz, merdiven inmeye değil ama merdiven inerken bedbaht olmayacağım bir şekilde, o savaşçı ruhla, yine başarırım, kendi ayaklarım üzerinde duruyorum merkezinde oldu. Azla yetinmek, çalışkan olmak, hiçbir şeyi küçümsememek, hiçbir şeyi hor görmemek gerek...”

Anlıyorum ki o da bazı şeyleri aşma yolunda. Bağımsızlığa doğru gidiyor...

Çünkü Amerika'da kendini ispat etti, epey de para kazandı. Öyle ki, Türkiye'ye döndüğü zaman ilk gelişinin ertesi günü, küçük bir araba satın aldı kendi parasıyla. Böylece ayağı yerden kesildi. Katiyetle hazıra konan birisi olmadı.

LEYLA'YA İŞ BIRAKMADIK O DA AYRILDI

Türkiye'ye döndüğünde Alarko'da Üzeyir Garih'in asistanı olarak işe başladı. Bu iş Leyla için müthiş bir hayat okulu oldu. Daha

sonra Alarko bünyesinde halkla ilişkiler, pazarlama ve PR üzerinde yoğunlaştı ve böylece başarılı olacağı alanı buldu.

Aslına bakarsanız Leyla'nın ayrılmasının esas sebebi biziz; Üzeyir ve ben. Çünkü ikimiz de, toplantılarda, konferanslarda, tartışmalarda, iş görüşmelerinde popüler iki isimiz... Medyada ikide bir yer alıyoruz, resimlerimiz çıkıyor, her söylediğimiz haber oluyor... Bunların bazılarında Leyla var, bazılarında yok. Çoğu kendiliğinden oluyor. Leyla da şunun farkına vardı ki, biz zaten doğuştan -Üzeyir olsun, ben olayım- rahat insanlarız, popüler insanlarız, imajımızı yapmaya hem gerek yok hem de ihtiyacımız yok. Hatta bazen fazla görünüyoruz neticesine vardık. Onun için biraz frenlemeye de çalıştık. Böyle olunca Leyla kendisini Alarko'da lüzumsuz hissetmeye başladı.

1993'te Alarko'dan ayrılıp kendi halkla ilişkiler şirketi Mega Trend'i kurdu. Yakın çevresinden ve Alarko'dan iş alaması da özellikle yabancı firmaları portföyüne kattı. Özellikle Fransız iş çevreleriyle ilişkilerini geliştirdi. Alcatel ve Aerospatiale gibi büyük şirketlerde "image making" işini mukaveleyle yükledi. Üç dört defa Orta Amerika'da Fransız Guyana'sında Kourou adasına gitti, Türkiye'den heyetler götürdü, uydu fırlatma ziyaret programlarını organize etti.

Biz en ufak bir iş vermedik ona. Madem ki ayrılıyorsun, madem ki kendi başına yürütmek istiyorsun, hadi bakalım... Ayrılınca ona cesaret verdim ama iş vermedim, çünkü Alarko'nun ona iş vermesi iki taraf için de çok yanlış olurdu. Biz onu kayırmış olacaktık, o da kendini kandırmış olacaktı. O ise bunu istemiyor, kendini ispat etmek istiyor. Ben de çok iyi anlıyorum, Leyla bunu para için değil, kendini ispat etmek için yapıyor.

İşinde yeterince büyüdükten sonra kendisini geliştirmek için mesleğine ara verdi ve dünyayı dolaşmaya karar verdi. "Yaşlanınca zaten dünyayı görmeye halim kalmayacak," diye düşündü... Bekâr, mecburiyetleri, sorumluluğu yoktu. Hindistan'dan Peru'ya, Brezilya'ya

kadar bir yıl dünyayı dolaştı. Dünyanın ne kadar büyük, kendisinin ise ne kadar küçük olduğunu fark etti.

İnsan bu gerçeği görünce daha hoşgörölü, daha sevgi dolu, daha müsamahalı oluyor elbette. Aczini gören insan hırslarından da kurtulma imkânı buluyor bu tür yolculuklar vesilesiyle...

Çocuklarım beni çok iyi anladılar, her ikisi de idrakinde oldu. O kadar ki, karakterleri buna uygun şekilde yetişti.

Şimdi onlarla büyük gurur duyuyorum, çünkü yetiştirdiğim kızım ve oğlum ayakları, mantıklı, kendine güvenen insanlar oldular. Babalarının parası onlar için önemsiz bugün. Yani servet üzerinden kendilerine anlam ve kimlik biçen tipler değiller. Servetle ilgisi olmayan iki karakter yetişti ve bunlar, kendi ayakları üzerinde dururken kendi şahsiyetlerini ön plana çıkarıyorlar.

“SANA PARA VEREYİM, EVLENME”

Leyla birkaç defa evlenmeye yakınlaştı, fakat beklediğini bulamadı. Üzüldüğü, kırıldığı zamanlar oldu. Amerika’da bir gençle tanışmıştı, onunla evliliği düşünürken olmadı... Ben 32 yaşında evlendim, çocuklarımla çok erken evlenmelerini de pek doğru bulmadım.

Leyla 17 yaşına geldi, başına bir kaza gelir de erken yaşta birine âşık olur, evlenmeye kalkar gibi bir endişeyle onunla ciddi bir konuşma yapmayı uygun buldum. Bir gün terasta oturuyorduk. Fırsat geldi, şimdi şu aklımdaki planı hayata geçireyim dedim: “Bak Leyla” diye söze girdim...

“17 yaşını buldun. Liseyi bitirmek üzeresin. Liseyi bitirdikten sonra ne yapmak istediğini tam bilmiyorum, fakat sanıyorum yüksek tahsil görmek istiyorsun, yani üniversiteye gideceksin ve bunu da yurtdışında yapmak istiyorsun. Çünkü yabancı lisanların var, Fransızca çok iyi, İngilizce de yeterli... İsveç’çen var, Türkçen var ve dünyayı yaşamak istiyorsun. Dünyayı keşfetmek istiyorsun ki bu

senin hakkın. Ben de bunun platformunu sana hediye etmek istiyorum, bunu yaşamayı istiyorum... Fakat kazara birine âşık olup da evlenmeye kalkarsan bütün bu rüyaları bir rafa koyman lazım. Çünkü evlilik başka bir şeydir. Evlilik sorumluluklar, çocuk büyük zaman ister. Özellikle evleneceğin adamın karakterine uygun olarak sana bazı kısıtlamalar da gelir...”

Leyla ne demek istediğini anlamak için sessiz kaldı.

“Bak kızım, gençsin, hayatı bilmiyorsun, birine kapılıp erkenden evlenirsin, hayatı öğrenmeye başladığında o kişinin sana yetmediğini, doğru bir tercih yapmadığını fark edersin. Birinin gölgesinde yaşamak sana huzur vermez. Dünyayı gör, tanı ve belli bir yaştan sonra evliliği düşün... Türkiye’de ve dünyada çok sayıda mutsuz evlilikler var. Hepsi hüsrarla sonuçlanıyor, sen bu hataya düşme... Bir hevesle erken evlenme, acele etme...”

Leyla soru sormadı ve dedi ki;

“Tamam, seni anladım baba... Evet, tüm bunları biliyorum. Onun için erken evliliğe niyetim yok.”

Bu cevap hoşuma gitti ama bence yeterli değildi, bir hamle daha yaptım, dedim ki:

“Niyet yok başka. Bir de kazaları önleme sigortası olarak ben bir şey düşündüm. Bu bir sigortadır.”

“Ne sigortası baba?”

Enteresan bir teklif yaptım Leyla’ya:

“18 yaşından itibaren ben sana şu kadar lira bir bütçe ayırıyorum. Senin masrafların için... Ayrıca sana bir miktar para vereceğim, eğer 25 yaşına kadar evlenmezsen her yıl bu parayı ikiye katlayacağım ve ileride iyi bir sermayen olacak... Mesela şimdi 2000 doların varsa, bu para bir yıl sonra 4, sonraki yıl 8, 16, 32, 64, 128... Bu küçük bir servet sayılır... Ha! 25 yaşına geldiğin zaman bunu durduruyorum. Çünkü artık 25 yaşında sen şahsiyetini bulmuş, tecrübelerini yaşamış, gireceği yolu seçmiş, hayatta ne yapmak isteyeceği belli, eği-

timini de bitirmiş, belki de bir meslek sahibi olmuş bir genç kadın olacaksın. O zaman bana ihtiyacın kalmayacak. Kendi kanatlarınla uçacaksın 25 yaşında. 18-25 yaş arası, devamlı yükselen bir rakamla özgürlüğünü aynı zamanda sigortalıyorum. Evlenmiyorsun. Ama 25 yaşında da artık istediğin gibi, ister evlen, ister bağlan, ister çocuk yap, ister mesleğinde yürü, artık dünya sana açık...”

Leyla şimdi şaşkın ve gözleri yaşardı, çok mutlu oldu. Çünkü ben-den beklemediği bir şeydi bu... Sadece “Oldu, anlaştık,” dedi ve yola çıktık.

Kısa bir zaman sonra liseyi bitirdi. Liseyi bitirirken de zaten söylemişti. “Ben Amerika’ya temasa geçtim ve orada bir üniversite seçimindeyim,” dedi ve seçimini yaptı.

Leyla’ya kendini tanıması, eğitimini en güzel şekilde tamamlayabilmesi için böyle bir teklifte bulundum.

Ve başladık...

BU DA MESAJ OLSUN

Türkiye’nin kadınlarına da seslenmek isterim, derim ki: Muhakkak ve muhakkak bir meslek sahibi olun. Bir meslek sahibi olmanız için yüksek eğitim gerekebilir de, gerekemeyebilir de. Şart değil. Yani herkes kendi şartlarına göre bir şeyler yapabilir, yapmalıdır da. Yüksek öğretimi göze alabilecekler var, alamayacaklar var. Ben mesela göze alamadım. 17 yaşında iş hayatına atıldım, ekmek paramı çıkarmaya başladım. Birçok kadın da Türkiye’de bu yaşlarda aynı durumla karşı karşıya kalıyorlar. Bir mesleğe intisap etmek eğitime de engel değil, akıllı insanlar için eğitim hayat boyu sürer... Bugünün dünyasında artık kadın erkek ayrımı kalmadı, kadınlara kimse pozitif ayrımcılık yapmıyor, kadın-erkekte daha çok mutsuz oluyor. Bunun bir sebebi de kadını kendine mahkûm eden erkekler. Tabii kadının eğitimsizliği, şahsiyetinin gelişmemiş olması, ekonomik sıkıntıları da

bu olumsuzlukları besliyor. Sevmek demek, evlenmek demek... Bir erkeğin gölgesinde yaşamak demek değil ki.

Kas gücü devri bitti, akıl çağında yaşıyoruz, aklını kullanan hem mutlu olur hem de genç kalır... Böyle olunca da insanın hayatla bağı devam ediyor. Ben hâlâ bugün, bu ileri yaşımda öğreniyorum, öğrenmeye devam ediyorum.

Devamlı aktivite insanı hem mutlu, hem genç, hem de aktif tutuyor.

Yıl 2012, yaşı 85...

Yabancı dostlarıma da şöyle diyorum:

"I am eighty-five years young!" Old, yani yaşlı kelimesini kullanmıyorum.

2050 yılında bizleri ne gibi bir hayat beklediğini çok merak ediyorum. Bilgisayarımdan araştırma raporları indirip okuyorum ve bundan büyük heyecan duyuyorum.

2050 yılını göremeyeceğimi bilmeme rağmen...

LEYLA EVLENDİ AMA...

Bu hikâyeyi de anlatayım:

Leyla, 37 yaşına geldiğinde, bir genç adamla tanışıyor.

Ben bu adamı daha önce hiç görmemiştim. İlk tanışmamız bir pazar günü oldu. Üçümüz bir otele kahvaltısız bir öğlen yemeğine gittik. Eşim yoktu, çünkü o günler Stockholm'deydi.

İlk intiba olarak adamı çok dengeli, biraz çekingen, az konuşur, çok dinler, çok düşünür ve herhangi bir sorulduğunda iyice bunu dinleyip, hazmedip, düşünüp sonra cevap veren bir adam olarak gördüm.

Bu aslında benim de beğendiğim bir karakterdi.

Çünkü dengeli, aklını kullanan biri... Pat diye hemen cevap veren acul bir tip değil.

O gün, bu adam Leyla'ya layık mı, değil mi hiç düşünmedim, çünkü şu prensipten hareket ettim:

Leyla 37 yaşında bir kadın. Bana gelişinde bir heyecan, bir sevgi var. Sevmiş adamı belli. Adamlar zaten birkaç aydır görüşüyorlar, o da ayrı bir faktör. Sonra kız bana diyor ki, "Ben bu adamı beğendim, bununla evlenmek istiyorum, seninle tanıştıyorum." Bu durumda kendi hissiyatımı sorgulayıp da beğenmediğim takdirde, 'Hayır, ben bu adamı beğenmedim Leyla, sen bununla evlenme,' diyecek halim yok. Böyle bir şey düşünemem, prensiplerime aykırı olur. Leyla kararını vermiş, madem ki evlenecek, ben de ona çok olumlu ve yapıcı yaklaşmam lazım. Öyle de yaptım...

Peki gerçek neydi, ben o gün ne gördüm dersanız, adam tutumuyla beni hayal kırıklığına uğratmadı. Deli dolu bir adam değil. Ağırılığı olan bir insan. Yaşını başını almış. 45 yaşında bir adam zaten kemâle ermiş bir adamdır. Başından bir de evlilik geçmiş zaten. İlk evliliğinden 10 yaşında bir de kızı var...

Leyla 30 Mayıs 1998 tarihinde bu adamla evlendi.

Leyla 37, eşi 45 yaşındaydı. Bu evlilikten iki tane torunum oldu, Efe Eros ve Alp Atlas...

Fakat çok mutlu başlayan evlilik 11 yıl sonra 2009'da bitti.

Çünkü, zaman ilerledikçe hiç beklenmedik problemler çıktı. Zaman her şeyin ilacı denir ya, o bir yandan da her şeyi ortaya döken, insanı sınavan, gerçeği arayan, maskeleri düşüren bir tılsım... Yani zamanın bir de müfessir yönü var...

Her evlilikte problemler olur ve bu normaldir, fakat problem "karakterden" kaynaklanıyorsa çözmek imkânsızlaşır.

Bu evlilikte de galiba böyle oldu.

Zaman içinde Leyla'nın eşi içine kapanmaya başladı ve bunda en önemli sebep galiba Leyla'yı taşıyamaması oldu. Leyla'yı taşımak zaten kolay bir şey değil. Leyla'yı her erkek taşıyamaz. Leyla güçlü, isyankâr, kararlı, inatçı bir karakter. Kendi başına var olduğu gibi

etrafını da etkiliyor. Böyle bir kadını bir erkeğin taşıması için erkeğin çok anlayışlı, çok akıllı ve çok insan sarrafı olması lazım ve de çok âşık olması lazım.

Her kopuşta bir an vardır, başlangıç...

Leyla'nın evliliğinde de çok belirgin bir kopuş oldu.

Evlilik sonrası birkaç yıl boyunca, Leyla çok anlayışlı ve sabırlı davrandı.

Öncelikle eşinin karakterini anlamaya çalıştı. Onun prensiplerine ve inançlarına uygun davranmaya çok gayret etti. Bir yerde, Türkiye'nin aile geleneklerine uymayı faydalı görerek, kendi "özgür kadın" imajından da taviz verir oldu. Ancak o gayret ettikçe, eşi daha da fazlasını ister oldu. Birkaç yıl birlikte yaşadıktan sonra, Doğu kültürü erkeğin despotluğuna doğru yol alır oldu. Ve bir gün, bardak taşı, sular döküldü...

Evlilik 11 yıl sürdü. 2009 yılının yaz ayları başında o kriz yaşandı. Leyla bana danıştı. "Karar senindir. Boşanmak istersen ben yanında olurum," dedim. Bu cevap Leyla'yı çok rahatlattı. Boşanmaya karar verdi ve eşine kararını açıkladı. Boşanma çok sancılı bir yörüngeye girdi. Eşi boşanmak istemedi. Direndi. Leyla mecburen hukuk yoluna girdi. Karşılıklı suçlamalar oldu. Tatsız bir zaman dilimi yaşadık hepimiz.

Nihayet, iki yılı aşkın bir hukuk savaşı sonrası, hâkim kararını verdi ve evliliği iptal etti. Leyla derin bir nefes aldı. Aşırı baskıdan ve despotluktan kurtulup özgürlüğüne kavuşan Leyla kısa zamanda eski haline döndü. Enerji dolu, kararlı, hayattan beklediklerini ve sorumluluklarını idrak ederek yaşamına yeniden yön verdi. Toplumda tekrar görünür oldu. Kendine yakışan lider, özgür işkadını tekrar canlandı.

Leyla'nın bugün en önem verdiği ve zamanını en çok ayırdığı hedef, Eros'u ve Atlas'ı birer dünya vatandaşı olarak yetiştirmek... Kadın-erkek eşitliğine inanan, insanlara saygılı, çağdaş ve üretken birer

insan olmaları yanında, eğitimlerinin önemini onlar tarafından da anlaşılması için fırsat buldukça dünyanın farklı yörelerine iki oğlunu da götürüyor.

ÇOCUKLAR BENİM GİBİ OLSUN İSTEMEM

Bazı aileler çocuklarından sürekli şikâyet ederler. Çocukların kendilerine benzemesini, onları taklit etmesini, talimatlarının dışına çıkmamalarını isterler. Halbuki insan olmak başlı başına yeni bir durumdur. Evet, insan bir kültürün içinde doğar, büyür ama her insan kendi olur, kendi yolculuğuna çıkar. Kolay değildir ama farklılığı burada da keşfedip kabullenmek gerekir.

Ben hiçbir zaman “Çocuklarım benim gibi olsunlar” demedim.

Çocuklar beni hiç zorlamadılar. Biliyorum ki, insan olmak zaten çok zor bir şey. Ben Leyla’ya da, Vedat’a da, hatta eşime de hep kendi şahsiyetiyle var olması gereken insanlar diye baktım... Bir babanın evlatlarına yapabileceği en iyi şeyin onlara kendi şahsiyetlerini inşa etme özgürlüğünü tanımaktır diye inandım.

Leyla ve Vedat, her ikisi de sıradışı, kaliteli, zorlamayan aksine rahatlatan iki insan. Aynı zamanda sorularıyla insanı heyecanlandırırlar. Devamlı bir arayış var, devamlı bir bilgi edinme merakları var. Çok tartışırız, bunun en keyifli tarafı da çocukların bana itiraz etmesidir. Mesela Leyla’nın çok itirazı olur. Genelde benim getirdiğim teklifleri reddeder, tartışır, sorgular. Hemen gözü kapalı “evet babcığım” dediğini hayatım boyunca hatırlamıyorum. Hiç hatırlamıyorum. Ya “hayır”dır, ya “bırak bir düşüneyim” der. Aradan bir müddet geçtikten sonra sen haklısın der... Bu da güzel bir şey. Çünkü onun böyle olmasında çok büyük bir katkım var. Çünkü önce prensiplerini koydum, “insan olma prensipleri”nin ne olması gerektiğini izah ettim daha küçük yaşta. Tabii annesinin de tesiri oldu... Çocuklara hep şunu telkin ettik.

“Hiçbir şey sana, babadan veya anneden hediye değildir. Sadece hayat, dünyaya gelmiş olmak sana Allah’ın verdiği en büyük hediyedir. Fakat bu hayatın içini, aklınla, bilginle, iradenle, çabanla sen dolduracaksın...”

Çok sorulur, Leyla’nın rol modeli siz misiniz diye...

Leyla kendisi bir rol model olabilmiş ender insanlardan biridir. Bende beğendiği özellikler olabilir ama o kolay kolay kimseyi rol model almaz... Bugün çok mutlu olduğum, çok gurur duyduğum bir rol modeldir Leyla... Pek çok kadına ilham olan, çağdaş, bağımsız, kişilikli, zeki, çalışkan, girişimci. Mücadeleci, cesur, düşüncelerini söylemekten çekinmeyen... Bütün bunların bir insanda yan yana gelmesi çok önemli. Bir nokta daha var. Leyla aynı zamanda da çok güzel bir anne. Anneliğin kutsal bir görev olduğunun idrakinde.

Genelde işkadınları çok erkekleşirler, Leyla böyle olmadı, Leyla akıllı olduğu kadar da duygusal bir derinliğe sahip. Çocuklara model, medeni insan, kibar insan, kadına önem veren insan olarak yetiştiriyor iki oğlunu... Leyla kadın ve anne olarak kalabilen bir işkadını.

HAYATTA ÜZÜLDÜĞÜM AZ ŞEYLERDEN BİRİ

Yıllar sonra fark ettiğim bir hata...

Leyla küçükken gitar çalmayı öğrenmek istedi. Çok mutlu oldum ve hemen ona bir gitar aldım. “Eğer profesyonel gitar çalan biri olmak istiyorsan ben hep arkadayım, hiç çekinme” dedim. Fakat bir süre sonra vazgeçti, belki de soğudu.

Şimdi düşünüyorum, keşke biraz karşı koysaydım. Belki daha dört elle sarılırdı. Ona fazla şeyler vermek belki onun heyecanını düşürdü. Kim bilir belki de iyi bir sanatçı potansiyeline bilmeden kendi elimizle son verdik.

Hayat böyledir, ne yaptığımızı çoğu zaman bilemeyiz. Sıradan davranışlarımızın ileride karşımıza ne çıkaracağını da kestiremeyiz. Hele

hele ihmallerimizin bize ne bedeller ödettiğini, ne tür büyük fırsatlar kaçırdığımızın da farkına varamıyoruz.

Ben şimdi diyorum ki, sevginin bile fazlası zararlıdır. İlginin de fazlası öyle. Her şeyi kararında yapmak lazım. Her duyguyu olduğu gibi yansıtmak bazen olmadık zararlar verebiliyor. Türkçede çok anlamlı bir deyim var; aşırı merhamet maraz doğurur derler.

Hiçbir hadiseyi iki defa yaşamıyoruz.

Leyla gitarı bıraktı, belki istemedi belki de sıkıldı. Vedat ise müthiş futbol oynuyordu. Amerika’da okuduğu liseye futbol şampiyonasını kazandıran adam oldu. İkisine de siz ne olmak isterseniz onun için mücadele edin, ben arkanızdayım mesajını verdim. İkisi de kendi analizlerini yaptılar, kolay yaşamının yollarına gitmek istemediler. Zor hayatı seçtiler. Onlar varolmak için bana güvenmiyorlar. Bu benim için mutluluktur.

Yaşamak dediğin biraz öğrenmektir. Sadece iş öğrenmek, beceri geliştirmek, bilgili olmak değil.

Yaşamak dediğin, önce kendini sonra da insanları anlamayabilmektir esas olarak.

Vedat bu açıdan biraz övgüyü hak edenlerden.

Muhteşem bir felsefesi var. İnsanlara ilk bakışta not veriyor. Zaman zaman bazı insanlar konusunda beni ikaz ediyor. Kendisini çok geliştirdi.

Hayatta üzüldüğüm çok az şey var. Onlardan biri çocuklarıma çok zaman ayıramadığım mevzudur. Şimdi ben –onlar pek hissetmeseler de– çocuklarımin bütün yaptıklarını, bütün konuşmalarını yakından takip ederim. Görüyorum ki benden etkilenmişler, ama kendi yorumlarını katıp kendi yollarını da bulmuşlar.

Ben bunun idrakindeyim.

Böyle olmalıydı zaten.

Çünkü herkes kendi çağının insanıdır ve içinde yaşayıp büyüdüğü çağı herkes yeniden okur.

İyi insanlar yetiştirdiğime inanıyorum.

Sahiplenme duygusundan pek hoşlanmam, ama yaptıklarım içinde muhakkak ki, en önde gelen eserler diyebilirim Leyla ve Vedat için.

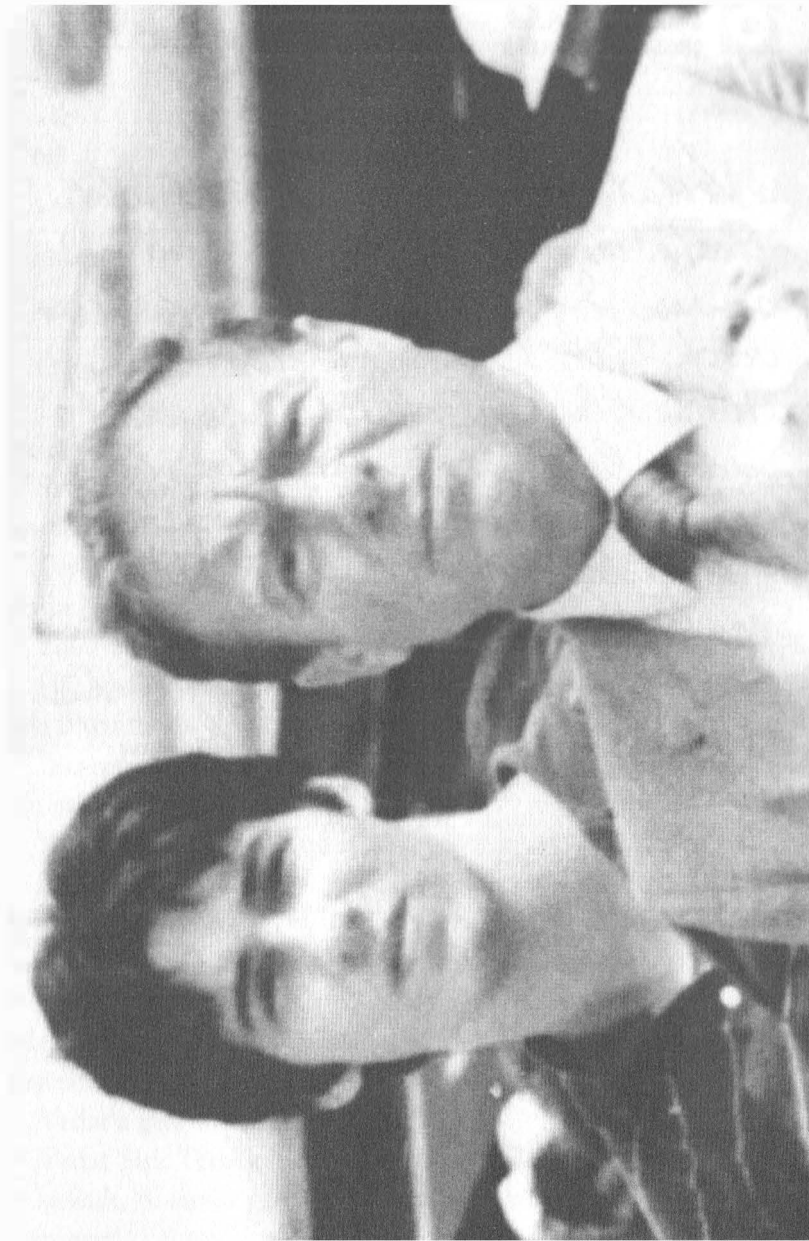
İyi insanlar...

Bu bölümü belki biraz uzattım, ama içimden öyle akıp geldi.

BÖLÜM

13

AZ KALSIN OĞLUMUN
KARAKTERİ BOZULACAKTI

Vedat ve babası. (Yıl 1980)

Vedat ve babası... Jul 1980 ortaları...
Boston'da lise ve Üniversite eğitimi
sonrası, İngiltere'de uzun bir çalışma
ve staj, ve İstanbul'a döndü.
Alsem Alarko Taahhid Örneğinde
suadan bir fantize mübendisi olarak
işe başladı. Kendi resim oldu.
Bu resim, Vedat'ın görev aldığı
fantizeyi ziyaretinden...
Şimdiiden, hem boyu, hem de zehâze
ve analiz bekliliyeti ile babasına
aşımsı... Ne mutlu bu babaya...

VEDAT...

Oğlum Vedat...

Leyla'ya göre çok farklı, küçükken biraz kendi içine kapanık bir çocuktü.

Sanıyorum ablası Leyla'nın hiperaktif ve şahsiyet sahibi olması bunda etkilidir.

Leyla baskın bir karaktere sahipti, evde fırtına gibi esmiş bir insandır.

Tabii böyle bir ablanın yanında yaşamak ve yarışmak kolay değil.

Hız. Muhammed'in bir sözünü işitmiştim, aklımda kaldığı kadarıyla diyordu ki:

“Siz erkek çocuklarınızı sevmeye bakın, yani erkek çocuğı sevmek için gayret gösterin.”

Kız çocukları zaten kendini sevdiliyor...

Çok haklıymış... İnsanı önemli bir dengeye teşvik ediyor. Teşvike de ihtiyaç var, ama o da natürel, gerçekçi, doğanın getirdiğı bir kural bu. Tarihte bazı olaylarda, saray geleneğinde oğullarını öldürten babalar biliyoruz, ama kızlarını öldürtmüyorlar. Çünkü iktidar mücadelesinde oğlunu kendine rakip görüyor. Ya da kardeşler birbirlerine düşüyorlar. Demek ki erkeğin doğası farklı...

Vedat'a geri dönelim...

Vedat Şişli Terakki'ye gidiyor. Baktım 7. sınıfta biraz tökezlemeye başladı, 8. sınıfa geçince büsbütün döküldü, okula gitmek dahi istemiyor.

Ne ben ne de annesi bu duruma bir anlam veremedik, hemen tahkik ettik. Özellikle annesi Vedat'la çok ilgilendi, okula gidip geldi ve hatta bir defasında derse katılmayı rica etti öğretmenenden. Sıradışı bu teklifi öğretmen kabul etti. Annesi sınıfta en arka sırada oturdu ve Vedat'ı, arkadaşlarını, ortamı oradan izledi. Bir neticeye vardı ki, orada çocuk özellikle iki öğretmenenden hiç hazzetmiyor, çünkü öğretmenler de ondan hazzetmiyorlar. Anlaşıldı ki, öğretmenler Vedat'ın içine kapanık bir çocuk oluşunu kendilerine bir tavır olarak algılıyorlar. Bu iki kadın öğretmen nihayetinde psikolog değiller, pedagojiden de pek anlamıyorlar. Oldukça sathi insanlar, öğretmenliği de sanki biraz mecburiyetten yapıyorlar. Meslek aşkı, çocuğu kazanmak gibi ulvi bir gayeleri hiç yok... Böyle olunca, yani öğretmenliği biraz da angarya olarak görünce bu çocuğa gereken ilgiyi gösteremedikleri gibi aksine okuldan soğutuyorlar. Annesi bütün bunların farkına varıyor.

Eşim Mara bir akşam evde dedi ki:

“Sen bu çocuğun yine Şişli Terakki’de 9, 10 ve 11. sınıfları okumasını bekliyorsan büyük bir hüsrana uğrayacaksın. Çocuk okuldan o kadar soğumuş ki, artık onu aynı okulda tutmanın bir mantığı bir anlamı yok...”

Ben bu kadar derin bilmiyordum, şaşırdım. Uyumsuzluktur, haylazlıktır gelip geçer diyordum. Hemen sordum:

“Peki ne yapalım?”

“Vedat'ı yurtdışına gönderelim.”

Yaşı daha 14... Evet 14 yaşında bir çocuk nasıl yurtdışına gönderilir diye kendi kendime sordum. İçim acıdı... Dedim ki:

“Bu yaşta bir çocuk yurtdışına ailesinden koparılıp gönderilmez.”

Ama annesi ısrar ediyordu.

“Peki öyleyse, madem ki sen öyle uygun görüyorsun...”

İyice düşündüm ve anladım ki annesi onu kurtarmak istiyor. Sonradan da ortaya çıktı ki, eşim çok haklı, onun bu konudaki tespit ve teşhisi çok yerindeymiş...

Kadınlar genelde daha duygusaldır, fakat eşim bu konuda da akıllıca davrandı, duygularına yenik düşmedi, hatta beni de harekete geçirdi. O zaten hiçbir zaman vasat bir kadın gibi olmadı; hep güçlü, sıradışı, kendi başına ayakta durabilen, kararlı bir insan oldu...

“BURADA KALIRSAM KARAKTERİM BOZULUR”

Vedat’ı biz birinci sene İsviçre’de Ecole Internationale de Geneve diye bir okula yerleştirdik. Milletlerarası bir okul, her türlü ortamdan gelen öğrenciler var. Hepsinin de hali vakti yerinde, çünkü çok pahalı bir okul. Vedat’ı bu okula yatılı koyduk. Eylül ayında başladı, kasıma doğru çocuğu okulda göreyim dedim ve bir hafta sonu İstanbul’dan yola çıktım. Cumartesi-Pazarı oğlumla geçirdim. Böylelikle Vedat’ı biraz anlayacaktım, okula ayak uydurabilirdi mi, öğretmen ve arkadaşlarıyla arası iyi mi, ilerisi için ne düşünüyor?..

Vedat birlikte geçirdiğimiz o iki günün sonunda benim kendisini merak ettiğimi, onun hakkında bir şeyler duymak istediğimi de fark etmiş olacak ki, dedi ki:

“Ben bir odada kalıyorum ve odamda iki yatak var, yani iki kişilik bir oda. Diğer yatakta bir İranlı generalin oğlu yatıyor.”

“Eee...”

“Ben bu çocukla çok iyi bir ilişki kuramadım.”

“Peki neden?”

“O da benim yaşımda, fakat çok farklı bir ortamdan geliyor. Müziğe meraklı olduğunu söylüyor, ama dinlediği müzik gürültülü, caz tipi bir müzik. En büyük özelliği, elektronik eşya satan dükkânlardan kaset çalar alıyor, hoparlörler alıyor, pahalı cihazlar alıyor, getiriyor odanın ortasına koyuyor. Bu cihazları bir-iki hafta kullandıktan sonra bıkıyor ve onları okuldaki herhangi bir müstahdeme veriyor, gidip yenilerini satın alıyor. Bu nasıl bir hayat felsefesi? Adamın hiçbir parasal ölçüsü de yok.”

Bunlar Vedat'ın hiç alışık olmadığı şeylerdi, ama ben yine de oğlumdan bu sözleri, bu serzenişleri işittiğimde çok mutlu oldum, gurur duydum.

Hiç alışık olmadığı bir şey ve hayat boyu unutmayacağım bir ders veriyor bana ve diyor ki:

“Baba sen beni burada iki-üç sene bırakırsan benim karakterim bozulur... O şikâyet ettiğim çocuğa benzerim. Fakat ben ona benzemek istemiyorum. Çünkü onun gibi böyle değersizleşmek, al, kullan, at, yenisini al gibi aptalca yaşamak istemiyorum. Bu beni çok rahatsız ediyor.”

Düşün ki bir İranlı general öyle bir para kazanıyor ki, haddi hesabı yok. Ya aileden zengin ya da özel bir yolu var bu adamın. Şah zamanının olayı bu... Yani 1978 yılında geçiyor bu olay...

Vedat'a hak verdim ve dedim ki;

-Oğlum, ben seni hâlâ çocuk zannediyordum, fakat sen çok büyümüşsün, o kadar büyümüşsün ki büyük insanların bile pek düşünemedikleri şeyleri düşünmeye başlamışsın. Hiç endişe etme, sende bu akıl ve bu şahsiyet olduktan sonra kimse seni etkileyemez, sen kimseye benzemezsin, arkadaşların sana benzerler. Sen hedefini belirlemiş, yolunu bulmuşsun. Kaçmanı, korkmanı gerektirecek bir şey yok...

Bu tür anlar babalar için çok özeldir, hayatı boyunca saklanacak tablolarıdır ve insanın zihninde hep tazedir...

Karar verdik ki o yılı bu okulda geçireceğiz, kaçmak yok ama sonraki yıl için Amerika'da iyi bir alternatif bulursak onu değerlendireceğiz.

Vedat İsviçre'deki bu okulda 8 ay okudu. Bu arada Amerika'yla temaslar hızlandı ve sonuç verdi. Amerika'da bir lise bulduk. Yani 9. sınıfı okuyacak... Boston'a takriben 50 kilometre mesafede Williston Northampton High School.

Vedat yeni öğretim yılında okula Amerika'da başladı. Biz İstanbul'dayız, oğlum Amerika'da... Bu arada mektuplaşıyoruz, gidip geli-

yoruz. Vedat halinden çok memnun, sıkıntısı yok. Hatta lisenin futbol takımına alıyorlar onu. Amerikan futbolu değil, bizim bildiğimiz normal futbol. Amerika'daki ismi Soccer... Vedat takımda kendini gösteriyor ve karakteri değişiyor, yani açılıyor... Ondan sonra Vedat'ın resmi o kasabanın gazetesinde çıkıyor... "Lisenin parlak futbol yıldızı" diye. Zevkten dört köşe tabii. Bize yolluyor bunu. Biz de İstanbul'da bu haberi alınca dedik ki, "tamam bu adam kurtuldu artık." Dersler de parlak bir duruma giriyor, futboldaki başarısını derslere de yansıtıyor.

Sıradışı bir tecrübe bu...

Sonuçta herkeste bir potansiyel var, önemli olan o potansiyeli ortaya çıkartmak, yani potansiyelin çıkabileceği zemini bulmak... Vedat Amerika'da böyle bir avantaj yaşıyor. Uyuyan dev uyanıyor, dünyaya açılıyor, çiçek gibi açılıyor...

Ben ve eşim bir gün Vedat'ı ziyarete gittik. O gün kasaba için de önemli bir güne denk gelmişti. Okulun idarecileri, öğretmenleri, öğrenciler ve aileleri büyük bir spor salonunda toplanmışlar. Hanımla beraber kapıdan girdiğimiz zaman uzaktan, çok uzaktan oğlumu gördüm, bana işaret ediyor, duvarda asılı resmini gösteriyor... bak bak diyor... Resmin altındaki yazıyı tekrar okuyorum; "Lisenin parlak futbol yıldızı."

Az sonra kavuşacağız, önce sol yanağına sonra sağ yanağına bir öpücük konduracağım. Biz daha yanına varmadan Vedat elini yukarı doğru kaldırdı, bir şey anlatmak istiyor. Anladım ki, öpme, öpme diyor... Öpmek yok, öpmek yok...

Peki dedim... Yanına gittik, öpmüyorum, elini sıkıyorum ve soruyorum:

"Peki neden öpmek yok dedin?"

"Çünkü Amerika'da erkeğin erkeği öpmesi başka türlü anlaşılıyor. Burada baba bile oğlunu öpmüyor. Sen de beni öpme burada."

Düşün ki, 1977 yılında Amerika'nın küçük bir kasabasında oğlum bana bu dersi veriyor. Beni öpme, burada yanlış anlaşılıyor diyor.

Büyük heyecan... Buluştuk, birlikte gezdik, yemek yedik, sohbet ettik, İstanbul'dan konuştuk, güzel birkaç gün geçindik, kasabada otelde bir yer bulmuştuk, orada kaldık ve anladık ki bu lise Vedat'ın hayatında çok önemli bir rol oynadı, çocuk şahsiyetini buldu. Erkek olma yolunda çok güzel bir başlangıç yaptı. Vaktiyle bizim de hatalarımızla içine kapanan Vedat Amerika'da yepyeni bir insan olarak hayata başladı, açıldı...

Liseden sonra üniversiteye gitti. Okuyacağı bölümü de kendisi seçti, Boston'da Northeastern Üniversitesi'nde okudu ve Endüstri Mühendisi oldu. Industrial Engineer... Sonra Londra'da büyük bir taahhüt grubunda iş buldu. Vedat da tıpkı ablası gibi normal bir öğrenci olarak yaşadı, o da Leyla gibi bir patron çocuğu edasıyla okumadı. İkisinin de karakterleri birbirine benzer. Vedat da kanaatkâr ve tutumlu bir öğrencilik dönemi geçirdi. Okul masraflarıyla birlikte çok dikkatli, ölçülü bir miktar da harçlık veriyordum. Masraflarını karşılayacak kadar. Öyle ki, dışarıda bulduğu kiralık yer ahım şahım bir şey değil. Bir ailenin yanında bir tek odada kalıyordu. Öyle bir hayatı vardı. Yani tam bir öğrenci hayatı.

Vedat'ın İngiltere'de nerede kaldığını dahi bilmiyorum. Kendisi organize etti. Üç yıl çalıştı o şirkette. Bir miktar da para kazandı ama büyük bir miktar değil tabii. Bu arada askerlik işini de halletmiş oldu. Çünkü dışarıda bu kadar kalmış olmanın neticesinde, Türkiye'ye geldiği zaman iki aylık bir askerlik yaptı...

VEDAT ŞANTIYEDE...

Askerlik sonrası Vedat Alarko Alsim taahhüt şirketimizde şantiye mühendisi olarak çalışmaya başladı. Her şantiye aslında bir savaş alanı havasındadır. Dertler üstüste gelir. İnsan ilişkilerinin en zor ve çetrefil olduğu ortamlardan biridir. Ast üst ilişkileri, yetki ve sorumluluk anlaşmazlıkları, tartışmalar, bazen kavgaya kadar giden çekişmeler hiç bitmez.

Vedat zaman içinde beni de aşan derecede sabırlı olmayı ve sorunları serinkanlılıkla çözmeyi öğrendi. Bu olgunluğu, şantiyelerde geçirdiği yıllar sayesinde kazandığını zannediyorum.

Bir milyar doları bulan Ankara-Eskişehir hızlı tren taahhüt işimiz, Vedat için master yapmış gibi neticelendi. İspanyol ortağımızla çetrefil pazarlıklarında anahtar rol oynadı. Birkaç defa Madrid'e gidip onlarla didişti. Şantiyedeki şartların zorluğunu, kışın şiddetini, işçilerin dertlerini birebir yaşadı ve tecrübe edindi.

İnsan ilişkilerindeki deneyimi Vedat'ın taahhüt işlerimizin alınma ve mukavele tartışmalarındaki başarılarına temel oldu. Taahhüt ve enerji gruplarımızın gelişmesinde önemli görevler üstlendi.

2011 yılı sonunda ben Alarko Holding'in Onursal Yönetim Kurulu Başkanı oldum. Holdingin fiili yönetim kurulu başkanı olması yolunda diğer hissedarlar kendi aralarında karar aldılar.

NE GÖRÜYÖRÜM?

Beğendiğim bir huyum vardır. Bazen kendimle konuşur, kendime sorular sorarım.

İşte onlardan birisi.

Ben oğlum Vedat'a baktığımda ne görüyorum? Vedat varlığıyla bana neler fısıldıyor?..

Kuzguna yavrusu nasıl gözükür bilmem, ama Vedat'a baktığımda gördüğüm şudur:

Benden daha derin düşünen, genç yaşta beni şaşırtacak kadar olgunlaşmış, kendi içinde soru soran, sorulara cevap bulamadığı zaman, araştıran, bir bileni bulan, kitap karıştıran... Bilginin izini süren, hırslarını aşmış, dinginliği yakalamış bir adam görüyorum. O da düşünmeyi, öğrenmeyi insan olmanın gereği, mutlaka ve sürekli yaşanması gereken bir olay olarak görüyor, öğreniyor ve öğretiyor. Öğrenmeye müthiş açık ve o bakımdan bana çok benziyor.

Vedat başarılı, hem de çok...

İnsanın çocukları üzerine konuşması pek kolay değil başlamışken devam edeyim: Peki bu genç adam ne kadar duygusal?

Tabii ben bu sorulara verdiğim cevaplarla biraz da kendimi test etmiş oluyorum.

Vedat duygusal bir çocuktu, duygusal bir adam oldu. Her zaman biraz duygusal ve biraz temkinli, biraz ölçülü, çok dengeli oldu. Herkese hemen açılmayan, mesafeli, çok kibar, çok güler yüzlü, fakat iletişime çok kolay geçmez... Hemen farkına varıyorsun ki onun kendisiyle ilgili duvarları var, o duvarları aşamıyorsun. Kendine sakladığı, kendi içinde dengeli... Bunu her akıllı insan yapar aslında, kendi başına var olmak isteyen kişiler, başkalarıyla ilk temasta arada makul bir tampon bölge oluşturur. Onu hiç tanımayan biri, bu durumu bazen olumsuz algılar, “Ne kadar da kendini beğenmiş” de diyebilir, fakat gerçek öyle değildir. Bu davranışın özünde kendini beğenmek değil, temkinli olmak vardır.

Vedat bir gün bana bir yazıyla geldi ve dedi ki, “Bak ne kadar önemli bir yazı.” Ben o yazıyı biliyordum ama onun o yazıyı bulup, değer verip, anlayıp bana getirmesi beni çok şaşırttı. Diyor ki o yazıda: “Dostlarına, bir gün düşmanların olabilecekmış gibi mesafeli davran. Düşmanlarına da, bir gün dostların olabilecekmış gibi hoş görülü davran.” Ben bu sözü çok önemserim.

Sonra öğrendim ki, Hz Muhammed de aynı manada konuşmuş...

Düşmanlarına öyle davran ki bir gün dostların olabilirler, dostlarına da öyle davran ki bir gün düşmanın olabilirler...

Müthiş bir denge...

Ne kadar muhteşem.

Vedat bu düşüncenin, bu felsefenin önemini idrak etmiş, dolayısıyla onun düşünce tarzı da bu.

Cesaretim kaybolmadan, kendimle konuşmayı, yüzleşmeyi sürdürmek istiyorum. İnsan bu ânı her zaman yakalayamıyor. Bir babamı düşündüm, bir de kendi babalığımı... Benim babamla ilişkim ile

benim oğlumla ilişkim ne kadar benzeşiyor, nerede ayrışıyor, nasıl bir seyir takip ediyor?

Zor bir soru, tam manasıyla arada kalmışlık durumu benimkisi...

Çok çok farklı... Çünkü benim yetiştirme tarzım farklı oldu: Bir yanda İsveç'in bana verdiği güven var, bir yanda ise babamın yediği dayaklardan dolayı kendine güvenini yitirip çökmesi var... Aynı çatı altında yaşıyorsunuz, baba bitmiş, sadece geriye bakıyor, genç çocuk ise yapayalnız, desteksiz, rehbersiz ileriye bakıyor ve büyük hayaller kurmaya çalışıyor... Depresyona girmiş ama depresyonun ne olduğunu bilmeden, yani babamın durumunu anlamadan, sık sık da onu yargılayarak yaşayageldiğimiz bir hayat... Babam 40 yaşında depresyona girdi ve bir daha çıkmadı. Hep biraz ekşi, biraz mesafeli, biraz hayata küsmüş, her şeyden korkan bir hayat sürdü. Elbette bu onda bir karaktere dönüştü ve aileye, eşine, çocuklarına da yansdı. Aile içinde güven veren bir adam olmaktan çıktı. Bir baba olarak güven vermiyordu artık.

Ben bu dersi almış bir baba olarak oğlumla benzer durumlar asla yaşamadım, güvensizliğin ne demek olduğunu bildiğim için çocuklarıma ısrarla "güven" aşılama çalıştım. Ben babamla pek bir şey konuşamadım, çünkü o açık değildi bunlara, ben ise çocuklarıma her zaman açık oldum, onlar da bana her zaman güvendiler.

Leyla ve Vedat... İkisi de benden bağımsız ve kendi şahsiyetlerini bulmuş insanlar... İkisi de Alaton ama birbirlerinden çok farklı insanlar... Benimle münasebetleri de farklı.

Leyla muhakkak benimle daha rahat konuşur ama Vedat benimle daha derin konuşur.

BU BİR SAPLANTI

İshak sana can sıkıcı bir soru daha:

"Başarıyı yakalamış bir babanın çocukları olmak zor mudur, yani bu durum çocukların hayatını zorlaştırır mı, babalarını aşmak gibi

gereksiz bir hedefe -özellikle erkek çocuklar- saplanırlar mı bunu da zaman zaman düşündüm... Çünkü böyle örnekler çok gördüm.

Vedat'ın böyle bir saplantısı olmadı. Evet, bu bir saplantı, normal bir davranış değil, kimse kimseyle yarışmamalı, insan kendini tanımalı ve kendi yolunda yürümeli, kendi yeteneklerini keşfedip ortaya koymalı...

Özenti ne başarı ne de mutluluk getirir.

Fakat buna rağmen çocuklar hep bu hataya düşer. Vedat da bunu çok enteresan bir şekilde halletti. Normal olarak bu çocuk beni de aşmak için benimle rekabete girer. Halbuki çok genç yaşıydı, daha 30'una gelmemişti. Hindistan'a gitti ve Hindistan'da bir ay boyunca özel bir okula devam etti. Burası akil adamların olduğu bir kurstu. Orada insanın kendi içine dönme, kendini tanıma, kendi vicdanıyla diyalog kurabilme temalarına yoğunlaştı... İç dünyasına bakmayı öğrendi. Türkiye'de döndüğünde dedi ki; "Oraya gitmekle çok iyi ettim. Çünkü bazı şeyleri şimdi daha iyi anlıyorum. Sen müthiş bir adamsın. Sen sıradışı bir adamsın. Çok başarılısın ve sen benim babamsın. Fakat ben sen değilim, sen ben değilsin... Ben sen olmayacağım ve böyle bir derdim de yok. Ben sen olmadığımı göre, ben kendimi kendi istediğim gibi yetiştireceğim. Ve seninle yarışa girmeyeceğim," dedi. "Ben seninle yarışa girmeyeceğim, senden daha iyi olmaya da çalışmıyorum," dedi...

Kendi olmaya karar vermiş bir adamın sesiydi bu.

Böyle seslere hasret yetişmiş bir insan olarak ben bu sesin kıymetini çok iyi anlarım.

Çocuklar arasında rekabet olmasından aileler korkar, fakat ben makul bir rekabetin olması gerektiği kanısındayım. Kardeş oldukları gerçeğini değiştirmeyecek kadar bir rekabet lazım. Leyla ve Vedat arasında da bu kadardı. İki kardeş rekabeti kadar. Bu sıradışı bir olay değil. Beni rahatsız eden bir yönü de yok. Kendi aralarında hallettikleri bir olay...

Benim de kendime göre inancım var; her şeyde eşit davranırım. Bu çok önemli. Maddiyatta da öyle, maneviyatta da öyle. Birini ötekinden ayırmak katiyyetle aklıma bile gelmiyor. Çocuklar arasında birçok problemi farkında olmadan aileler tetikliyor çoğu zaman.

Bizim, annelerinin veya benim sevgimi kıskanmaları gibi de bir olay hiç olmadı. Çünkü biri kadın olarak kendinden emin, öbürü de erkek olarak kendinden emin...

“KEŞKE” YOK

Bu tür soruları hiç sevmem ama onu da cevaplayayım; çocukları güzümün önünden geçirip de “keşke şunu yapmasaydım” dediğim ne var?

Hayır, hayır... Kendime hiç böyle bir soruyla gelmem.

İki sebebi var:

Bir, kendimi hırpalamanın bir anlamı yok. İnsan “vah vah” ya da “keşke”lere başlarsa bunun sonu yok... Neden kendimi rahatsız edeyim ki! Çünkü çaresi yok bunun.

İkinci ve daha önemli sebebi de şu:

Hani soruyorlar da, dünya dengelerinde, devletler arası ilişkilerde, acaba ona böyle davranmasaydı da, savaş açmasaydı da, şu kadar kişi ölmeseydi, daha iyi olmaz mıydı?.. Bu durumu düzeltecek bir cevap var mı? Hayır. Standart cevap şu: Eğer böyle olduysa başka türlü olamayacağı için öyle olmuştur.

Öyle olduysa demek ki o öyle olmalıydı. Bu da insanı rahatlatıyor ve o zaman herhangi bir suçluluk duygusu da bırakmıyor.

Ben elimden geleni yaptım.

O kadar...

ÇOCUKLAR MI, ŞİRKET Mİ?

Beni bazen fazla kuralcı olmakla eleştirenler olur. Sen derler, şirketini çocuklarından daha çok önemsiyorsun. Bu yanlış.

Evet, bu yanlış, çünkü ben öyle yapmadım.

Bizim daha baştan onlara empoze ettiğimiz bazı şartlar vardı, onlar da şuydu: Siz kendi yolunuzu kendiniz bulun. Bizim Alarko Holding kurucuları olmamız sizin için önemli olmamalı. Zaten Alarko Holding sizi çalışan olarak istemiyor.

Bu da önemli bir karardır, çünkü biz bir şeye inandık Üzeyir'le beraber:

Çocuklarımız şirket içinde profesyonellerle aynı seviyede rekabete girmeyecekler ve onlarla yarışmayacaklar.

Bu bir prensip.

Çünkü profesyonellerle rekabete girdiği zaman otomatik olarak sen o profesyoneli kaybetmeyi göze alıyorsun. Sistem zarar görüyor ve ayrıca daha da önemlisi, şirket içinde bir saltanat havası doğuyor. Halbuki biz bunu istemiyoruz. Aksi durumda liyakat ortadan kalkıyor, profesyonel kendini güvende hissetmiyor. Fakat bunlardan daha da önemlisi, biz 1973 yılında borsaya açılmışız. Alarko Holding olarak. Önce yüzlerce, sonra binlerce ortağımız olmuş. Yani bizim hisselerimizi satın almış bir kitle var. Dolayısıyla onlara karşı sorumluluğumuz var. Onlardan biri kalkıp da, 'Ya İshak bey, sen oğlunu veya kızını üst mevkilere yönetici olarak getiriyorsun, acaba senin kadar becerikli mi bunlar?' diye sorsa ben ne cevap vereceğimi bilemem. Haklı olur tabii o zaman adam. Bunu önlemenin yolu onu profesyonellerle yarıştırmamaktır.

Onun için Leyla ve Vedat'a dedim ki:

"Bir gün olgunlaştığınız zaman holdingin yönetim kuruluna gelebilirsiniz, ama aktif profesyonel bir masada, profesyonellerle rekabete girecek şekilde yönetici olamazsınız. Ama sizin içinizde, gönlünüz-

de aktif bir işadamı veya işkadını olmak varsa, hodri meydan! Çıkın, ben size para vermeye hazırım. Kenara koyduğum şahsi paramdan size gerektiği kadar sermaye veririm.

Nitekim Leyla bu yolu seçti ve işkadını olarak Megatrend diye kendi şirketini kurmaya karar verdi.

Vedat bunu istemedi, daha çok kendini eğitmek istedi, öğrenmek istedi, hayatı iyi tanımak istedi, insanlarla ilişkilerini geliştirdi, insan ilişkilerine önem verdi ve şirkete yönetim kurulu üyesi olarak çok faydalı oldu ve oluyor. İnsan ilişkileri kolaylığı, yakınlığı, lisan biliyor olması, dünyayı tanınması, dünya insanlarıyla yakın olması sebebiyle şirkete büyük katkıları oluyor.

Bu konuda Üzeyir'le hep aynı fikirde olduk, onun çocukları Dalia ve İzzet de aynı pozisyonda ve aynı felsefeyle yetiştiler. Bu bakımdan da çok mutluyum.

Fakat şu realiteyi de görmek lazım -ki bu konuda da patronlar, babalar, aileler sık sık hata yaparlar-, İshak-Üzeyir ikilisi ve aramızdaki münasebet farklıydı, ikinci kuşak dördütlü arasındaki ilişki de farklıdır. Bu fark hem dönemin etkisiyle hem de karakterlerin etkisiyle oluşur. Kurucu dönemin felsefesini geliştirerek korumakla birlikte, bugünün realitelerini de sürece katmak gerekir. Aksi halde hiç gerçekleşmeyecek bir hayalin peşine takılıp kalırız. Bu dört hissedar bazı yönlerden birbirlerine benzeseler de her birinin kendi karakteri olduğu için, kendi aralarında bir denge kurduklarını da görüyorum. Öyle dengeler ki bunlar, bir defa iç içe yaşamıyorlar. Odaları yan yana olmakla beraber iç içe yaşamıyorlar. Yaşam tarzları farklı. Bu açıdan İshak-Üzeyir ikilisine benziyorlar. Üzeyir ile benim aramda da bir yaşam tarzı farklılığı vardı, onlarda da var. Biri daha yurtiçi temaslara yakın. Leyla'nın mesela hem yurtiçinde, hem de yurtdışında yakın dostlukları var. Görev dağılımı net, birbirlerinin alanlarına girmiyorlar. Vedat'ın arayışları ve ilgi odakları çok farklı. Leyla daha sanata dönük, Vedat ise daha çok felsefeye dönük.

EYVAH, ÇOCUK EVLENECEK

İnsanlar hayatta pek çok şeye zor karar verir, evliliğe gelince ise hemen...

Ben bunu anlamış değilim, bir ömür boyu yaşayacağın insanla evlenmeye nasıl hemen karar verip evet diyebiliyorsun ki.

Çocukların evliliği fikri beni hep ürkütmüştür.

Gençliğin heyecanıyla acele etmeleri, hemen kendilerini kaptırmaları kaygısını hep yaşadım. Yaşadım da ne oldu, neyi değiştirebilirdim onu da bilmiyorum.

Galiba annelik, babalık, ebeveyn olmak böyle bir şey, değiştiremeyen de kaygılanıyorsun...

Vedat 1996 yılında Amsterdam'da Hollandalı bir kızla evlendi.

Vedat 33'ünde, kız 25'inde...

Vedat bu genç kızı buraya davet ediyor. Kız bir müddet gidip geliyor Hollanda-Türkiye arasında. Çünkü Hollanda'da bir işi var, babası orada bir inşaat grubunun sahibi ve başkanı. Varlıklı bir aile. Sonra bu genç kız İstanbul'a yerleşiyor ve Vedat'la yaşamaya başlıyor. Nişan, evlilik yok, tam dört yıl böyle geçiyor...

Bir gün Vedat'a dedim ki:

"Vedat ayıp oluyor. Bu Hollanda'da iyi bir ailenin kızı. Sen de bu kızla yaşıyorsun. Evet, mutlusun, iyisin... Ama eğer aile kurmayı düşünüyorsan, ciddiysen teklifini yap ve evlen..."

Aslında karışmaya niyetim yoktu ama bunları söyledim...

Vedat beni kırmamak için mi, yoksa dışarıdan gelen baskıya daha fazla dayanamadığı için mi bilemiyorum, kısa bir zaman içinde kararını verdi. Kız da ailesiyle konuştu. Ailesi de tabii çok mutlu oldu. Hollanda'da evlendiler.

Evlendikten iki veya üç sene sonra çocukları oldu, ama daha çocukları olma aşamasında aralarında bir mesafe oluşmaya başladı. Enteresan bir olaydır, evlenmeden önce çok iyidiler ve çok yakın

bir yaşamları vardı. Evlendikten sonra o denge kayboldu. Nedendir bilmiyorum ama şu gerçek ki evlendikten sonra mutlulukları azaldı. Öyle bir noktaya geldi ki artık evde huzursuzluklar başladı.

Evliliği yürütmek öyle zannedildiği kadar kolay bir şey değil.

Hatırladığım kadarıyla eşi doğum yapmak için ülkesi Hollanda'ya gitti ve altı ay orada kaldı. Biraz uzun bir süre... Herhalde ailesi ve yakınlarından yardım almak istedi.

Oğullarının ismi Emil Alaton oldu.

Emil ve annesi İstanbul'a döndükten sonra, Vedat ve eşi aralarında evlilik için elzem olan ahenki sağlayamadılar. Bir sene sonra anlaşarak boşanmaya karar verdiler...

Anne oğluyla memleketine döndü ve orada yaşamayı tercih etti, Vedat da karşı çıkmadı, oğlunun velayetini annesine bıraktı. Hâlâ da orada yaşıyorlar.

Vedat ayda birkaç sefer gider, ilgilenir, oğluyla vakit geçirir...

Sıradışı iyi bir baba oldu.

Emil bugün 12 yaşında.

Babasıyla çok yakın bir ilişkisi var, senede iki veya üç defa İstanbul'a gelir.

Vedat'ı şimdi en çok mutlu eden şeylerin başındadır oğluyla vakit geçirmek...

Bazen onu alır Güney'e tatile beraber giderler, tekneyle gezmeye çıkarlar. Türkiye'deki yaşamı sevdirmek istiyor çünkü...

Bana gelince, ben dede olarak Emil'le yakın bir ilişki kuramadım. O bakımdan sıradışı zayıf bir ilişkim var, acı ama onu kabullenirim. Çünkü torunlarla olan ilişkilerimde sıradışı bir dede olduğumu da biliyorum... Elbette bunu iyi diye söylemiyorum, ne yazık ki bende öyle pek gelişmiş bir torun sevdası yok...

Tanıdığım bütün yaşlılarda kuvvetli bir torun sevgisi olduğuna göre, galiba gariplik bende...

VEDAT VERDİĞİ SÖZÜ TUTAR

Birinci evliliğinden sonra Vedat bir daha evliliği düşünmedi. Evlilik bana göre değil demeye başladı, çünkü büyük bir hayal kırıklığı yaşamıştı. Ben evli olmak için yaratılmış bir adam değilim galiba, diyordu kendi kendine.

Vedat kendi kendine yeten, hobileri olan, seyahat etmeyi seven, şirket yönetiminde sorumluluğu olan bir insan...

Fakat zaman onun düşüncesini birden değiştirdi ve ilk eşinden boşandıktan 6-7 yıl sonra nedense tekrar evlendi.

Hayattan beklentileri ve zevkleri çok farklı olan, İstanbullu bir hanımla aniden evlenme kararı aldı. Benim hissettiğim, iki sene flört ettikten sonra kıza söz verdiği için evlendiğiydi. Böyle sözünü tutan adamdır Vedat.

Herhalde fazla üzerinde düşünmeden, biraz da anlık bir kararla “evlilik mutluluk getirir” yargısı ile kendini şartlandırmış olsa gerek...

Aradan altı ay geçtikten sonra evliliğinin iyi gitmediğini hissettim. Ona tavsiyede gecikmedim. “Mutsuz isen boşan, yapılacak bir şey yok,” dedim...

Kız da çok ısrar etmedi. Dostane bir şekilde ayrıldılar.

Maalesef Vedat'ın ikinci evliliği iki sene bile sürmeden bitti.

Bu ikinci mutsuz evlilik de şunu iyice pekiştirdi ki, öyle pat diye tutkuyla evlenmenin mantıklı bir tarafı yok. Kıssadan hisse: İnsan dediğin yaratık ancak kendi yaptığı hatalarla akıllanma yolunda ilerler. Bu arada da, bu hataların bedelini, Vedat gibi biraz pahalı öderler...

YAHUDİLİK MUSEVİLİKTEN DAHA ÖNEMLİ

Musevi ve Yahudi, ikisi de farklı şeyler. Biri dindarlıkla ilgili, öteki ırkla... Mesela bizim çocuklar Yahudiliğin bir aidiyet olduğunu

görüyorlar, Museviliğin de güzel bir şey olduğuna inanıyorlar. Musevilik biraz insanın tercihidir, yani dindar olur ya da olmazsınız. Leyla ve Vedat Musevilik açısından zayıftırlar, inançları vardır ama pek ibadethaneye gitmezler. Koyu bir inançları yok...

Benden bunu gördüler.

Bizde Yahudilik Musevilikten daha önemli.

Çünkü Yahudilik başka bir duygudur. Kazanılmış bir hak gibi... Doğuştan verilmiş bir diploma gibi görüyorlar. Bu güzel bir şey. Çünkü bir aile bu. Dünyaya yayılmış bir büyük aile olarak görüyorlar. Bu, ilişkilerde böyle olduğu gibi, benzer durumlarda da onlara ilave kuvvet oluyor. Çok enteresan bir durumdur bu, çünkü anneleri doğuştan Yahudi değildi, Hıristiyan'dı, sonradan Musevi oldu. Fakat bizim çocuklar Hem Yahudi hem de Musevidir. Öyle kayıtlıdırlar buradaki cemaatte ve kendilerini de öyle hissediyorlar. Dini bir arayışları hiç yok, ama ırk olarak veya büyük aile olarak bu aidiyet onlara çok önemli bir kuvvet veriyor, bir şeye mensup olma, mensubiyet kuvveti...

Türkiye'deki toplumda çok örtülü bir kimlik olarak algılanır, fakat böyle olsa da onun müspet yönlerini ön planda tutuyorlar kafalarında. Ben bunu hissediyorum. Onun için bu mevzu olduğu zaman aslanlar gibi buna sahip çıkıyorlar. "Ben ne olduğumu bilmiyorum" demiyorlar. "Ben Yahudiyim," diyorlar. Aidiyet güzel bir şey. Güven kaynağı...

İSRAİL VATANIMIZ OLSAYDI

Türkiye eskiye nazaran çok değişti. Varlık vergisi faciası, sürgünler, 6-7 Eylül olayları, sistematik bir azınlık düşmanlığı... Neyse ki bugüne aynen intikal etmedi. Dolayısıyla bu kuşağın yaşadığı sıkıntılarla bizim kuşağın yaşadıkları arasında hayli farklar var. Bizim zamanımızda bizlerde kimliğine ait her şeyi gizleme duygusu ön plandaydı.

Sen kim ve ne olduğunu bil ama dışarıda kimseye söyleme!

Bizim zamanımızda hem şartlar hem de zihniyet böyleydi.

Bil ve gurur duy, ama açıklama, gizli tutmaya çalış.

Çocuklarda bu olmadı. Aksine bunun bir avantaj olduğu, bir mensubiyet olduğu, bir aidiyet olduğu ve güzel bir şey olduğu ön plana çıktı onlarda. Çocuklarımız öyle yetiştiler. Öyle ki, bunu gizlemeye çalışmadılar, ama daha da enteresan bir şey oldu; bu kimlik önemli olmaktan çıktı. Yani bu olay, bu mensubiyet, onlar için önemli olmaktan çıktı. Birer dünya vatandaşı oldular. Türkiye’de Türk toplumu içinde saygın bir genç kadın ve saygın bir genç adam oldular.

BAŞBAKANDAN SİYASET TEKLİFİ

Öyle ki Başbakan Erdoğan kızım Leyla’ya, “Siyasete niye girmiyorsun?” diyecek kadar, ona buralı olduğunu hatırlatıyor artık. Öte yandan Leyla tavırlarıyla Başbakan’a, buralı olduğunu da hatırlatmış olacak ki, Başbakan da böyle bir cümle söyleyebiliyor.

Leyla bu teklife şimdilik sıcak bakmadı, daha erken dedi. Ben o yolda hiçbir şey söylemiyorum. Çünkü bu kadının hayat beklentilerini bilemeyeceğim için... Belki o beklentilerin içinde bu fren olur. Evet siyasette yer alması bana bir mutluluk verir, fakat belki bu mutluluğun bedeli onun ödeyemeyeceği bir bedel de olabilir...

Leyla’ya “Bak madem ki böyledir, şöyle yap” demem. Demem için de bir sebep yok, kendisi karar verirse alkışlarım ama, sadece o kadar.

Hiç unutmadık; biz Türkiye’de Museviyiz, biz Türkiye’de Yahudiyiz. Türk Musevisi, Türk Yahudisi... Fakat politik zemin içerisinde sürekli olarak İsrail’e göndermeler yapıldı, oraya aitmişiz gibi lanse edildik.

Gerçek şu ki, bizim vatanımız burası, Türkiye. Biz İsrail’i vatan bilseydik orada yaşardık.

Sempati başka, aidiyet başka...

NEREDEYDİM?

Leyla ve Vedat için kendime Şu soruyu sormalıyım; en zor anlarında acaba yanlarında babaları oldu mu?

Zor bir soru, kendimce evet, her zaman yanlarındaydım diyeceğim, fakat gerçeği ben de bilmiyorum... Ama her zaman yakın bir dost olduğumuzu düşünüyorum. Ben asla ulaşılmaz bir adam olmadım, bana ulaşmak, benimle konuşmak çok kolaydır. Kimseyi tercihlerinden dolayı sorgulamam, bir yanlış yapsa da yüzüne vurmam, vurmadım da... Bilirim ki akıllı insan yanlışlarından da çok Şey öğrenir. Hepimizin yanlış yapma özgürlüğü olmalı.

Ben o bakımdan çok müsterihim. Çok rahatım, çünkü hep böyle oldu ve hiçbir zaman da kendi düşüncelerimi onlara kabul ettirmeye çalışmadım. Hiçbir zaman “Şöyle yap, böyle yap” diye talimat verir bir yaklaşımım olmadı. Her zaman anlayışla ve problemlerini anladıktan sonra, eğer kendileri sorarsa ‘Şöyle mi yapayım, böyle mi yapayım’ diye o zaman fikrimi söyledim. Yoksa fikir de vermedim, çünkü bu tavrı ukalalık olarak gördüm.

Düşünüyorum, Leyla’nın yaşadığı en zor dönemi nedir.

Aklıma nişanlılığı geldi. Bir nişanlılığı oldu New York’ta tanıştığı bir Türk çocukla. Musevi asıllı ve İstanbulluydu. O da New York’ta okurken Leyla’nın bu genç adamla yakınlığı oldu. Bir müddet beraber oldular ve birlikte döndüler Türkiye’ye. Evlilik kararı almışlar, hazırlıklar yapılmaya başlandı... Yaşı da 25’e geliyordu. Yani onunla yaptığımız anlaşmanın sonlarına geliyordu.

Nişan konuşulurken Leyla’ya bir soru sordum, dedim ki:

“Sen önemli bir adım atıyorsun, kendini bağlıyorsun, evleneceksin. Evlenmek istediğin adamın kendisinden ve bu evliliğin sağlamlığından emin misin?”

Bunu sordum, çünkü bana emin gibi gelmiyordu, bazı konuşmalarından çekinceleri olduğunu anlamıştım.

Ben prensip olarak sonucu söylemem, sadece soru sordum, yeniden düşünmesini isterim, kendinden emin ise sorun yok, ama içinde bir kuşku varsa onunla yüzleşmiş olur bu şekilde...

New York'ta iken belki yürüyordu ama İstanbul'a gelince sanki ailelerin de karışmasıyla garip bir hava doğdu. Oğlan tarafının ailesi ile bizim -benim ve eşimin- konuşmalarda bazı dengesizlikler hissetmeye başladım. Bunların Leyla'ya olan tesirini merak ettim ve bir gün sordum ve tereddüt ettiğini gördüm. Dedi ki:

"Ne olur müsaade et, biraz düşüneyim..."

Demek ki soru, onda bu sorunun dışavurumu oldu. Öyle anlıyorum. Birkaç gün geçtikten sonra bana geldi dedi ki:

"Ben Burdur'a gideceğim."

"Niçin?"

"Çünkü nişanlım Burdur'da asker."

"Peki, oraya gidip ne yapacaksın?"

"Kendisiyle konuşacağım ve muhtemelen anlaşmamızı, yani nişanı iptal etme yoluna gideceğim. Ben bu maceraya girmek istemiyorum. Çünkü emin değilim."

"Madem ki öyle, git, karşılıklı açık açık konuş."

Leyla Burdur'a gitti konuştu. Genç adam tabii büyük bir hüsrana uğradı.

Leyla ise döndüğünde üstünden ağır bir yük kalkmış gibiydi: "Ben bu işi noktaladım ve nişanı bozdum," dediğinde müthiş rahatladı...

BÖLÜM

14

MUTLULUK EVDE BAŞLAR

Mara Von Porschek Alaton. (Yıl 1960)

Margarete Von Praschek Alaton.
1933 Brno - Çekya doğumlu.
İş ve aile hayatı, öğrenim, kariyer...
1958'de İshak Alaton ile evlendi.
Sıradışı güzel bir kadın...
Biraz hüzünlü, içine kapanık...
İkinci dünya savaşının kalıntısı...
Kuvvetli bir karakter...
Anlayışlı bir anne...
Çabuk öğrenen, altı dilen bilen,
çocuklarına iyi eğitim veren
iyi bir anne...
Anlayışlı, destek veren bir eş...

MARA...

Birinci kitap biterken herkesin aklındaki soruya cevap vermeliyim.

İspanya sürgününden başlayıp Alatonların Ankara ve İstanbul yıllarını anlattım. Çocukluk ve gençlik dönemlerime yolculuk yaptım. Varlık Vergisi'le babamın başına gelenleri ve ailenin aldığı ağır yarayı anlattım. Üniversite okuma imkânı bulamadığımı, erkenden çalışmak zorunda kaldığımı uzun uzun anlattım. İş, güç, askerlik derken İsveç'e gittim. Dönüşte yaşadığım büyük hayal kırıklığının beni nasıl iş sahibi yapmaya doğru sevk ettiğini de anlattım. Ortağım Üzeyir'den, birlikte yaptığımız işlerden, başarılarımızdan, başarısızlıklarımızdan da söz ettim. Çocuklar, Leyla'dan, Vedat'tan, İzzet'ten, Dalia'dan...

Fakat eşim Mara...

Sanki biraz kitabın sayfaları içinde kayboldu gibi.

Tanıştık, evlendik, dünyaya iki çocuk getirdi ve kayboldu.

Elbette öyle değil.

Mara hayatımda hep önemli oldu. Hâlâ da önemlidir.

Ben eşimden pek bahsetmem. Çünkü böyle bir alışkanlığım hiç olmadı. Bilemiyorum, belki de insanın özel hayatının kutsallığına olan inancımın öyle bakıyorum buna.

Neden böyle?

Çünkü Mara kendi kendine yeten bir insan. İlginçtir, o bizim şirketin işlerine hiç ilgi duymadı, hiç soru sormadı. Ne yapıyorsunuz,

ne kazanıyorsunuz diye hiçbir merakı olmadı... TESEV ve Açık Toplum Vakfı'yla da hiç ilgilenmedi. Evdeki hayatın mümkün olduğu kadar sade ve dingin olmasına çok önem verdi.

Sık sık bana dedi ki: "Ben evde samimi bir hayat istiyorum. Samimi ve sade bir hayat... Çocuklarla ilgilenmek istiyorum. Çocukların da seninle ilgilenmelerini istiyorum, bu yüzden eve iş getirme. Beni sakın iş âleminin içine çekmeye çalışma..."

Daha baştan böyle bir tavır aldı. "Eve iş getirme," dedi.

Böylece bizim evde iş konuşulmadı. Onun için evdeki hayatımız piyasadan ve günlük problemlerden uzaktı. Ev işin devamı hiç olmadı. Ev başka bir dünyaydı.

Daha dingin, daha rahatlatıcı...

İyi ki böyle oldu. İyi ki Mara bu konuda kararlı bir tavır sergiledi.

Ben hayatım boyunca eve geldiğimde de dinlendim, işe gittiğimde de dinlendim. Çünkü işe gidince evden uzaklaştım, eve gidince de işten uzaklaştım. Böylelikle ikisini de özleme imkânım oldu. Bu çok dengeli bir durumdur. Belki bunların da etkisiyle olacak büyük huzursuzluklar yaşamadım.

İnsan neden yaşar ki?

Her şeyin gelip geçici olduğu bir dünyada adam gibi yaşamak kolay bir şey değil. Galiba bunu aşmak için insan evvela esaretten kurtulmalı. İnsan mekâna, zamana, eşyaya, unvan ve sıfatlara bağımlı yaşamaktan kurtulmalı ki, kendi olabilsin, kalıcı değerler için yaşamının erdemine ulaşsın. İnançları felsefesi olsun...

YALNIZLIK İYİDİR

İnsan hep yalnızdır aslında.

İlgi alanları birbirinden farklı olan insanların birlikteliği ilk etapta zordur, fakat hep heyecan vericidir, sürprizlerle doludur, öğreticidir.

Eşlerin hep aynı şekilde düşünmeleri korkunç bir şey, çünkü böyle olunca insan kendisi olamaz, dolayısıyla da eşiyle konuşacak bir şey de kalmaz. Eşler konuşmayınca birlikte yaşamıyor, yan yana yaşıyorlar demektir. Birlikte yaşamak başka, yan yana yaşamak başka. Eşlerin çoğu yan yana yaşarlar, fakat birlikte yaşadıklarını zannederler... Ve gerçek şu ki bu durumda her ikisi de yalnızdır.

Mara bana kendim olmayı öğretti. Yalnızlığın muhteşem bir zenginlik olduğunu gösterdi. Biraz unvanlardan, sıfatlardan, kimliklerden arınmış bir hayat... Sadece ve sadece saygınlık arayan bir hayat...

O dünyayı önemsemeyen bir insandır. Önemsemediği tek şey ailesi oldu.

Bu, zamanla ikimizin de tercihi haline geldi ve bize mutluluk getirdi.

Bir aktiviteden tamamen farklı bir ortama geçiyorsun ve o ortam çok rahatlatıcı ve dingin. Bundan dolayıdır ki ben evdeki huzurun, aktif bir iş insanı için ne kadar önemli olduğunu idrak ettim ve hep bunu tavsiye ettim dostlarıma ve çocuklarıma. Yani evin gürültüsüz, rahat, dingin, insan ilişkilerinin yumuşak olduğu bir ortam, insan hayatını çok zenginleştiriyor. Huzurlu bir ortam her şeyden önemli...

Belki de mutluluğu bulduğumuzdan olacak biz sahip olduğu güçle, sürekli yaptığı işlerle övünen insanlardan olmadık.

Ev, aile ortamı özelimiz olarak kaldı, orayı bozmadık...

Leyla bir röportajında dedi ki: “Ben ve Vedat 18-19 yaşımıza gelinceye kadar, hiçbir zaman bilmedik babamız kimdir diye. Yani babamın sosyal pozisyonunun ne olduğunu ne merak ettik ne de duyduk.” Çünkü evde öyle bir yaşantı yoktu. Demek ki çocuklar evdeyken benimle ilgili bir bilgi sahibi olmadılar. Onun için aileyi pek fazla konuşmuyorum. Hanımı da çok konuşmuyorum, çünkü o da biraz uzak yaşamayı tercih etti. Kendi müziğiyle, kendi kitaplarıyla, kendi hayatıyla yaşadı. Yurtdışından, daha çok İsveç’ten gelen gidenler oldu ve böyle yaşadık.

Aynı evde hem kendi dünyalarımızda hem de birlikte kurduğumuz dünyada yaşadık. İç içe dünyalar vardı bizim evde. Kimse kimsenin dünyasını yok etmedi, iki farklı insan olarak hem ayrı hem de birlikte yaşamayı başardık.

Biliyorum, bunu anlamak zor, pek çok insan bu söylediklerime bir anlam veremeyecek.

Mara benimle ama bana esir olmadan yaşamayı başardı.

Ben de Mara'yla ama Mara'ya mahkûm olmadan yaşamayı başardım.

ÇOK ZOR OLURDU

Eşim görünmeye meraklı, biraz da siyasi düşünen bir kadındı acaba nasıl olurdu?

Böyle olmak istisna değil, olmamak istisna. Çünkü işgüzar, görünmeye meraklı çok kadın var etrafta.

Ben neden işyerine gelmiyorum ki, ben niçin yönetimde yokum ki?

Ben ben ben...

En kolay şey insanın ben demesi...

Mara ise ben oralarda hiç yokum ve olmayacağım dedi.

Varım deseydi herhalde felaket olurdu, çünkü profesyonellerle er ya da geç kavga ederdi. Kocasından dolayı işe merak duyan bir kadınla ben yapamazdım hem evliliğimiz yürümezdi hem de Üzeyir ile ortaklığımız bu noktaya kadar gelmezdi...

Ortaklığa da yüzde yüz zarar verirdi ve ortaklık devam etmezdi. Ben öyle görüyorum. Zaten biz bunu çok erken keşfettik. Kadınların ortaklık üzerine yapabilecekleri olumsuzlukları, önceden öngörerek tedbir aldık, hanımlarımızı bir araya getirmedik. Aynı binada yaşamış olmamıza rağmen hanımlar birbirlerini pek görmediler.

Hayal değil, çok somut, gerçek bir olaydan söz ediyorum, ben 1976 yılında Yıldız Sitesi'ne taşındım. Üzeyir bey de ertesi sene taşındı. Demek ki 25 sene beraber yaşadık. Üzeyir bey aramızdan ayrılalı on sene oldu ama ben hâlâ o sitedeyim. Üzeyir beyin hanımı da orada ve senede bir defa görüşürüz. Senede bir defa... O da Üzeyir Garîh'in mevlidinde. Lili Hanım her yıl bir davet yapar, mevlit daveti yapar. Ben de orada bulunurum, o zaman görüşürüm. O kadar... Senede bir...

SENİ HATIRLAMAK GÜZEL...

Elimden gelse sık sık mektup yazardım dostlarıma, sevdiklerime, eşime, çocuklara...

İçimden gelen bu duyguya, bu fikre direnmeyeceğim şimdi. İşte birkaç satır karalamanın tam vakti:

Mara,

Benim sevgili eşim...

Seni tanıdığımda ruhundaki yarayı fark etmiştim, çünkü ben de ruhu yaralı genç bir adamdım.

Senin savaştan zarar görmüş bir ruhun vardı. Birlikte çok şey paylaştık, çok da mesafe aldık. Savaşın bıraktığı izleri mümkün olduğu kadar, silmeye, unutmaya çalıştın. Kendini bütün gücünle İstanbul'daki hayata vermek istedin, geçmişi çok fazla kurcalamadın, çok fazla konuşmak istemedin. Geçmişle yaşamak gibi bir hataya düşmedin, sağlıklı bir ilişki kurdun.

Benimle yepyeni bir ortama geldin, buraya gönül rahatlığı ve heyecanla alışmak istedin, uyum sağlamak için çok çaba gösterdin. Bütün bunlar seni de mutlu etti. Gelir gelmez iki lisan birden öğrendin...

Sen beni sevdin ve benim için geldin. Ailen ve ülken uzaklarda kaldı. Ben bunun bilincinde yaşadım, sana "yalnızlık" ve "gariplik" duygusu yaşatmamak için dikkatli olmaya çalıştım. Fakat yine de senin kendini bulmanda

pek katkım olduğunu zannetmiyorum. Bilemiyorum, belki de çok ihtiyacın olduğu anlarda yanında olamadım, istemeyerek de olsa seni kendi haline bıraktığım zamanlar oldu. Herhalde o da böyle istiyordur diyerek kendimi teselli ettiğim dönemleri hatırlıyorum.

Mara, sen çocuklarımız için fevkalade iyi bir anne oldun. Çok sevecen ve aynı zamanda da çocukların sağlam bir karaktere sahip olmalarında müthiş etkili oldun. Hiçbir zaman lüksle ilgili bir arayışın olmadı. Yani kadınların ekseriyetinin önem verdiği, mesela daha kaliteli bir mobilya veya daha kaliteli bir mutfak... Sen hiçbir zaman eşyaya bağımlı yaşamadın.

Benden bir kerecik olsun bir küpe, yüzük veya gerdanlık istediğini hatırlamıyorum. Bazen kızım tavsiye ederdi, “şunu anneme alalım,” diye. Onu da Leyla sana kendisi alırdı aslında, ben kendim uğraşmazdım. Çünkü ben de anlamazdım bu işlerden...

Sen gösterişten tamamen uzakta durdun. Sade, asude, gürültüsüz, huzurlu, dingin bir hayat istedin.

Seni anlamak aslında pek de kolay değildi. Her zaman kapalı bir tarafın oldu.

Yıllar birbirini kovaladı ve benim de inancımı pekiştiren bir durumla karşılaştım.

Her insanın kendi etrafında inşa ettiği duvarlar var. Her insan etrafına duvarlar inşa eder. Kendi bile farkında değildir, ama o duvarlar hep vardır. Aşılmaz duvarları olan insanlar da vardır.

Mara, sen bazı yönlerden duvarlarını aşılmaz derecede yükselttin.

Ben de buna saygı duydum ve onları aşmaya çalışmadım.

Ben hayatın içinde olabildiğince aktif, her zaman pozitif ve neşeli bir insan oldum.

Sen biraz daha içine dönük... Ama bu demek değildi ki dostlukların yoktu. Çok dostane, çok ilgili, çok insan sevgisiyle doluydun, fakat limitlerini sen belirlerdin.

Uzun bir ömrü birlikte götürdük.

İki tane evladımız oldu. İkimiz de onlarla gurur duyuyoruz.

Şimdi ikimiz de kendi dünyalarımızda yaşasak da yaşanmışlığın izleri ve güzellikleri o kadar taze ki...

Sana olan sevgim ve saygım daima sürecek...

AYRILDIK AMA BOŞANMADIK

Her evlilikte zorluklar yaşanır.

Hayat birliktelikleri sınar.

Biz de sınandık.

Çocuklar büyüdükten sonra evlilikte, ilişkimiz de zorlanmaya başladık.

Nerede, nasıl, neden diyeceksiniz...

Biraz gerilere gidelim, 1990'lı yıllara. Leyla ve Vedat artık 20'li yaşları geride bırakıyorlar. İkisi de tamamen özgür iki insan. Biri Amerika'da yaşıyor, biri burada, ama ayrı bir apartmanda, bizden uzakta...

Biz ikimiz baş başa kaldık ve birbirimizden uzaklaşmaya başladığımızı gördük.

Üzücüydü ama gerçek de ortadaydı.

Ne kadar istenmeyen bir durum olsa da insanın çoğu zaman olup biteni değiştirmeye gücü yetmiyor.

Ben bu uzaklaşmaya somut bir neden bulamadım.

Mara biraz daha kendi içine kapandı. Benim ise, işim icabı sosyal beklentilerim çoğaldı. Çok aktif bir toplumsal hayatım oldu, çok yere davet ediliyorum. Tabii karı-koca davet ediliyoruz, gidiyoruz. Zamanla hissediyorum, görüyorum ve anlıyorum ki birçok davetten eşim hoşlanmıyor. Yani orada olmak ona fuzuli geliyor. Diyor ki, "Benim burada yerim yok. Hem anlamıyorum hem de hoşlanmıyorum bu tip toplantılardan..."

Belki de benim çok popüler olmam onu çok mutlu etmiyordu. Enteresan bir yönü var bunun. Benim çok popüler bir insan olmam,

benim eşimi heyecanlandırmıyordu. Mara çok defa mutsuzluğunu dile getiriyordu.

BAŞKA BİR GERÇEK ÇIKTI

Sonradan fark ettim ki, aslında Mara beni paylaşmak istemiyordu. Belki ocuklar evdeyken, çocuklarla meşgul olmak bu boşluğu dolduruyordu, ama çocuklar gittikten sonra başka bir gerçek çıktı ortaya...

Mara kendini yalnız hissetmeye başladı. Uzun uzun dőőündük, 1988 yılında ayrılmaya karar verdik. Boşanma kararı değil, hiçbir zaman boşanmadık, boőanmayı konuşmadık bile. Çünkü ikimiz de boőanmayı gereksiz gördük. Altmıőımıza yaklaőmıő iki insandık. Fakat, şunun farkına vardık ki, artık birbirimizin hayatını zenginleőtirmiyoruz, aksine yıpratmaya baőlamıőız... İkimiz de farklı bir yaşam tarzına eriőtik ve birbirimizi engelliyoruz. Birbirimize neredeyse kőtölük yapıyoruz diye medeni bir şekilde konuştuk.

Mara dedi ki: "Madem ki öyle, benim de zaten yurtdışı ilişkilerim, akrabalarım İsveç'te, Avusturya'da... Ben bir müddet oralarda yaşamak istiyorum."

Valizlerini topladı ve Viyana'ya gitti. Arkadaőlarının yanında bir apartman kiraladı. Tabii her zaman ona maddi ve manevi deőteęim sürdü. Arada bir de onu görmeye gittim. Yani bir kavgamız olmadı. Medeni bir şekilde ayrı yaőamamızın her ikimize de faydalı olacağı neticesine vardık.

Birbirimizi kısıtlayacağımıza, birbirimize yük olacağımıza ben İstanbul'dan ayrılmayı tercih ediyorum Mara'nın bir tek isteği oldu benden: "Yeter ki ismim devam etsin. Margarete Alaton olsun, Von Proschek'e dönmek istemiyorum."

"Tamam, ben de zaten boőanmayı hiç dőőünmedim," dedim.

Önce Viyana'da iki sene yaşadı. Sonra Stockholm'de yaşamaya başladı. Ona orada deniz manzaralı bir apartman satın aldık. Leyla

gitti satın aldı. On iki sene Stockholm’de ablasıyla ve ikiz erkek kardeşiyle yaşadı. Onlarla yeniden aile yaşamına geri döndü. Çocuklarla ilişkileri iyi. Leyla, Vedat arada bir Stockholm’e gidip onu görüyorlardı. Ben de İsveç’e gittiğim zaman muhakkak ziyaret ediyorum.

Mara yıllarca İstanbul’a gelmedi. Çünkü buraya geldiğinde boşlukta kalacağını düşündü. Buradaki insanlarla ilişkisi soğudu, tekrar ısıtmayı göze alamadı.

Yıllar sonra Mara birtakım sağlık problemleri yaşamaya başladı, özellikle yürümekte sıkıntıları oldu. Artık bakıma ihtiyacı vardı. Evet İsveç’te de çok iyi bir bakım var, ama aile bakımı değil. Leyla da buna razı olmadı. Bana dedi ki: “Ben annemi İstanbul’a getireceğim. Beraber yaşamınıza gerek yok. Ben ona ayrı bir apartman dairesi tutarım...”

Leyla çok duyarlı ve sorululuklarının bilincinde olan bir insan. Annesini yanında istedi, Stockholm’e gitti ve onu ikna etti.

Mara 14 yıl sonra yeniden İstanbul’a geldi.

Alarko’nun yaptığı Alkent-Etiler’de kiralık bir apartman dairesi bulduk. Enteresandır kendi sitemizde biz kiracıyız bugün. Alkent-Etiler’de benim hanımım bir dairede kiracı. İki tane de kadın bakıcısı var; biri gece, biri gündüz yanındalar. Leyla ve Vedat haftada en az iki-üç defa anneleriyle beraber olurlar.

Leyla ayda bir defa davet yapar evinde. Hepimiz orada buluşuruz. Mara’yla çok yakın bir ilişkimiz var. Birbirini seven iki dostuz... Biz hâlâ resmen karı-kocayız ama aynı zamanda da iki yakın dostuz.

YALNIZ ADAM

Altmışından sonra ayrı yaşamak bende katiyetle bir boşluk oluşturmadı. Çünkü bir şeyin farkına vardım: Ben kendine yeten bir adamım.

Evet aile demek aynı zamanda duygusallık demek, duygusal bağ demek. Ben duygudan vazgeçmedim. Duygusallık var. Kızımın olan

ilişkim muhteşem, oğlumla olan ilişkim aynen. Yakın dostlarımla büyük bir keyifle bir araya geliyorum. En az onun kadar keyif aldığım başka bir şey var, o da yalnız yaşamak. Yani ben ve kendim yaşıyoruz. İkimiz de diyebilirim buna. Ben ve kendim...

Yalnız adam olmak da çok güzel, çok huzur verici...

Genç yaşlarımda “yalnız adam” cümlesi ürkütücü gelebilirdi, ama şimdi öyle değil. Mutlulukla kendime ‘yalnız adam’ diyebilirim.

Günü yakalamak istiyorsan erken kalkacaksın. Benim günüm 05:30’da başlar. Zinde kalkarım, hazırlık yaparım. Klasik müzik eşliğinde çay ve peynir-ekmekli basit bir kahvaltı yaparım. Çok yavaş kahvaltı ederim... Saat 7’de duşa girer, tıraş olup 07:30 gibi holdingde olurum. Sabah doğrudan doğruya e-maillerine bakarım, gazeteleeri okur, günlük işlerimi planlarım. Her zaman çalışanlardan erken gelirim. İlk ben geliyorum işyerimize... Diğerleri en erken 08.30’da gelirler. Ben her gün onlardan bir saat öndeyim. Neredeyse hayat boyu böyle devam etti bu...

NEYİM VAR Kİ HAVA ATAYIM

Gösteriş yapanları sevmem. Hayatı böyle görenlere de acırım. Fani olduğunu unutanlar sık sık bu görgüsüz durumun tam içine düşerler. İnsan neden kibirlenir, neden lüzumsuz yere övünüp durur, neden neden neden...

Çok değer verdiğimiz her şey bir bir bizi terk ediyor. O halde terk edilmemek üzere bir felsefe geliştirmek lazım. Beni bırakıp gidecek şeyleri, ben vaktiyle terk etmesini bilirim, kendimi onlardan özgürleştirebilirim... Evet, bu yapılabilir bir şey. Fakat bir anda karar verip de yaptım oldu denecek kadar basit değil. Yıllarca süren bir mücadelenin sonucunda kazanılabilecek bir başarıdır fanilik bilincine ulaşmak...

Zor ve sıkıntılı bir geçmişten geliyorum. Çok çalıştım, büyük mücadeleler verdim. İş kurdum, adım adım büyüdük, holding sahibiyim, zengin olduğum söylenir, ama hiçbiri beni anlatmaya yetmez. Bütün bunlar beni tatmin de etmez...

Bu mevzuda ben felsefi olarak çok uzun bir gelişme yaşadım ve daha yaşıım 40'a gelmeden paranın hayatta çok kısıtlı rolü olduğuna inandım. Yani para sahibi olmanın pek de önemli olmadığı neticesine vardım. Bir miktar paraya sahip olduktan sonra daha fazla paranın mutluluğa çok fazla katkısı olmadığı neticesine vardım. Paranın ötesinde arayışlarım oldu. O da nedir diye kendime sorduğum zaman itibar, saygınlık olduğunu düşündüm. Saygın bir ömür, zengin bir hayatta tercih edilir diye düşündüm. Bu benim hayat felsefem haline geldi ve çok erken bir dönemde, belki şirket olarak veya aile olarak çok da zengin olmayacağız, ama saygın olacağız dedim. Türkiye'deki şartlarda dahi saygınlığın her şeyin ötesinde olduğu neticesine vardım.

MEZARLIK MANZARALI EV İSTER MİSİNİZ?

Ben 1976'dan beri Yahya Efendi Dergâhı'na komşu yaşıyorum. Yanımızda güzel bir mezarlık var. Orada dergâha ve mezarlığa komşu olmak huzur verici.

Bu işin hikâyesi şöyle:

Bebek'te o Arifi Paşa Korusu'ndaki içinden ağaç geçen apartmanda kiradayım. Yıl 1972. Yaşıım 47 olmuş. İlk defa kendi mülkiyetime geçme isteğim var. Bir evim olsun. Bir güven hissi. Bir miktar param var, artık diyorum ki, kendime bir ev inşaa edebilirim. Arsa aramaya başladım. Hangi arsaya baksam pahalı geliyor. Ödeyebileceğim bir fiyata arsa bulamadım ve ümidimi neredeyse kaybettim. Arsa yok, bari bir daire alayım dedim.

Bu arada bana arsa gösteren komisyoncu aradı, buluştuk. Eski den Çırağan Oteli'nin yerinde Şeref Stadi vardı. Oradan geçerken dedi ki:

“İshak Bey, yukarıda caminin üstünde bir yer var, ama herhalde almazsınız.”

Şaşırdım. Hemen tepki gösterdim:

“Nereden biliyorsun almayacağımı?”

“Çünkü kimi götürdüysem almak istemedi.”

“Allah Allah neden almak istemediler?”

“Gel, gör.”

Çıktık o dik yolu. Hatta benim Mercedes’in de altını fena halde vurduk. Araba 68 model. Daha yeni sayılır.

Nihayet geldik. Eski bir köşk ve büyükçe bir bahçesi var. Köşkün arka tarafında bir kapı daha var. İçeri girdik. Bir hanım bizi aldı, üst kata, balkona çıktık. Balkon denize bakıyor. Yumruk yemiş gibi oldum. Böyle muhteşem bir manzara hayatımda görmedim. Boğaz önümde, altımızda erguvan ağaçları yeni açmış. O zaman Boğaz Köprüsü yeni inşa ediliyor. Köprünün yarısını görüyorum.

Komisyoncuya dedim ki:

“Manzara muhteşem, nesi var buranın, neden kimse almıyor?”

“Bak, İshak Bey görmüyor musun?”

“Neyi?”

Parmağıyla gösterdi. Orada doğru baktım, belli belirsiz bir kaç tane mezar taşı görünüyor. Sordum:

“Bunlar nedir?”

“Mezarlık.”

“Eeee...”

“Kimse mezarlığın yanında oturmak istemiyor, mezarlığı gören kaçıyor. Kimse almıyor bu eski köşkü.”

Dedim ki:

“Köşkü yıkıp yeni bir bina yapabilirsin, öyle mi?”

“Evet, doğru.”

“Peki o zaman sen sahipleriyle konuş, burayı ben almak istiyorum.”

“Emin misin, yani mezarlığın yanında oturacak mısın gerçekten?”

“Evet, ben bunda bir sorun görmüyorum. Sen git konuş.”

Düşündüm ki, mezarlığın yanında oturmanın ne kötülüğü var. Aksine mezarlığın yanında oturmanın çok önemli bir avantajı var bence. Çünkü ben felsefe kitaplarında okumuştum. Diyor ki adam:

“Öleceğini bilersen çok daha sağlıklı yaşarsın.”

Çünkü hayatın biteceği fikriyle yaşamak insana huzur verir. İnsanı bütün ihtiraslarından arındırır.

Kendinle barışık yaşarsın.

Bir gün gideceğinin idrakinde olursan başkalarıyla da barışık yaşarsın.

Böylece hayatın daha manalı olur. Daha zenginleşir. Hele hele vakit ilerledikçe, yaşın da ilerledikçe her sağlıklı günün ne büyük bir nimet, ne büyük bir zenginlik olduğunun idrakine varırsın. Allah’a da bu şekilde yaklaşıyorum. Yani Allah’la olan ilişkim kuvvetleniyor.

Daha o zaman, genç yaşlarımda ölüm fikrinin, mezarlık yanında yaşamanın insanı korkutması bana çok acayip geldi. Ben çok şaşırırmı mezarlıktan ve ölümden korkanlara...

Ve bu mekânı satın aldım.

Tabii münasip bir fiyata aldık.

Hemen bir proje yaptırdık Sedat Hakkı Eldem’e. Muhteşem bir adam, benim yakın dostumdur. Zaten fırsat arıyordum onunla bir proje yapalım diye. Nitekim bu ilk projemiz oldu...

BİR GÜN CAMİYE GİTTİM

Tapuyu aldım, proje de hazır. Bir gün camiye gittim. İmamı ziyaret ettim ve tanıştık. Epeyce konuştuk, dedim ki:

“İmam efendi, senin mezarlık çok bakımsız.”

“Evet İshak Bey, haklısın ama paramız yok. Bütçeden para vermiyorlar. Yoksa ben orayı temizlerdim.”

“Sen bütçeden para bekleme, ben mezarlığı temizleyip de eli yüzü düzgün bir hale getirsem sen karşı koyar mısın?”

İmam efendi şaşırdı, tebessüm ederek cevap verdi:

“Yoo... Allah senden razı olsun. Hemen gel, başla.”

Teşekkür edip ayrıldım. Birkaç gün içinde bu işten anlayan bir usta ve birkaç işçi buldum. Gittik o mezarlığı elden geçtik. Bazı taşlar yenilendi. Mezarlığın yollarını yaptık. Birkaç tane boy vermiş selvi getirdik kökleriyle oraya diktik. Şam çamı da ektik. Bir de mezarlığın alçak bir duvarı vardı, biraz da onu yükselttik ve taş duvarı da sarmaşıklarla yeşillendirdik. Artık pek gözükmese de biliyordum ki duvarın arkasında bir mezarlık var. Ama beni de hiçbir zaman rahatsız etmedi bir mezarlığın yanında yaşamak.

Bazen yurtdışında dolaştığımda bakıyorum, mezarlıklar yüksek duvarlarla çevrili vaziyette. Buna ben anlam veremem ve hep kendi kendime sorarım: Bu masrafa ne gerek var, o duvarları niçin yaparlar ki?

Hepimiz biliyoruz ki, içeridekiler dışarıya çıkamaz.

Dışarıdakilerin de içeriye girmek gibi bir merakı olamaz.

Dışarıdakiler içeri girmiyor, içeridekiler dışarıya çıkamıyor, bu duvara ne gerek var diyorum. Yani mezarlık duvarları kadar saçma bir masraf düşünmüyorum.

Dışarıdaki mezarlıkları bırakalım da bizim komşuya dönelim.

Mezarlığa ve Yahya Efendi Dergâhına...

Aklımızdaki projeyi hayata geçirdik, ilk defa kendi evimiz oldu ve taşındım. Tabii zamanla bu zatın hatırasıyla da tanıştım. Yahya Efendi, yaklaşık üç yüz sene önce yaşamış ermiş bir adam.

Ben onu hiç rahatsız etmedim, o da benim huzurumu hiç kaçırmadı...

Komşuluk hakkı işte...

YAHYA EFENDİ DERGÂHI

Burayı bilerek aldım, çünkü mezarlığın yanında yaşamanın huzur verici olduğunu düşünüyorum. Çünkü her zaman insanın aklında fani olma olayı bulunduğu için yaşama daha heyecanla ve daha sevgiyle bakıyor. Nasıl olsa faniyiz, nasıl olsa geçiciyiz. Bunun bilincinde olan insan daha farklı yaşar. Fakat bir şey daha var: Sıfırdan başlamış bir insanım. Çok zor şartlarda, üniversiteye gidemeyecek kadar maddi imkânları kısıtlı bir aileden geldim. Kaynak işçiliğiyle hayata atılmışım... Bunu söylemekten hiçbir zaman utanmadım, çekinmedim, İsveç'e gidip kaynakçılık yapmış, orada dünyaya açılmış, dünyanın insanlarını tanımış, özellikle İsveç'in sosyal demokrat yönünü tanımış, sosyal demokrat yönetime inanmış bir insanım. Hayat felsefesi ona uygun oluyor. Fransızcada çok güzel bir deyim var: "Para çok iyi bir hizmetkâr, çok kötü bir efendidir."

İnsanın arzuladığı, sahip olmak istediği her şeyin bir bedeli vardır.

Mesela *Forbes* dünyaca ünlü bir dergidir, *Forbes*'in kapağında olmak güzel bir şey olabilir, ama bedeli çoksa o zaman orada olmak benim için güzel bir şey değil. Ne pahasına olursa olsun *Forbes* dergisinin kapağında olmaktansa, ismi söylendiğinde "güvenilir" biri denilmesi çok daha önemli. O yüzden piyasada saygın bir şirket olarak biliniz. Çünkü biz buna önem veririz.

PARANIN İKİ YÖNÜ

Çok zengin olmak için çok zaman harcamadım. Paranın sadece iki rolü olduğunu düşündüm; birincisi, alışveriş aracı. Yani bir şeyler almak için, ihtiyaçlarını karşılayacak ürünleri almak için. İkincisi, bir miktar parayı kenara koy ve yaşlılık günlerinde güven hissini tatmin edersin. Yaşlılık günlerinde seni tatmin edecek paradan fazlasının hiçbir fonksiyonu yok, hatta yük oluyor sana. Fazla paranın zararı var, faydası yok neticesine vardım ben.

Çünkü çok para yönetmenin de kendine göre dertleri var.

İnsan küçük şeylerle mutlu olmayı bilmeli.

Mesela benim iki arabam var; biri 1968 model Mercedes 280 S. Kırk dört senedir gözüm gibi bakarım. Hafta sonları gezmeye götürürüm. Sadık, güvenilir bir dost gibidir.. 41 kere maşaallah! Diğeri arabam da 20 seneyi devirdi, Lincoln. Yani en yeni arabam 20 yaşından fazla...

Dostlarım zaman zaman soruyorlar: "İshak bey, şu külüstürleri değiştirmenin zamanı gelmedi mi, sana yakışmıyor, bu kadar cimri olma..."

Ben de onlara diyorum ki:

"Neden değiştireyim ki! Yürüyor, çalışıyor. Bu arabaların dört tekerleği var, bundan sonra alacağım arabanın da dört tekerleği olacak. Ne farkı var?"

Çocuklarımın da merakı yok. Onlara hep paranın önemsiz bir meta olduğu yolunda daima telkinde bulundum ve zannediyorum başarılı oldum. Leyla olsun, Vedat olsun, gurur duyduğum iki insan. Onlar da paraya çok tamah etmeyen, zenginliğin önemli olmadığına inanan ve iyi insan olmanın önemini idrak etmiş evlatlarım.

Bütün hayatını iş peşinde geçirecek kadar ucuz bir insan değilim.

İnsan uzun yaşasa da yine de az yaşadıım der.

Esas olan ne kadar yaşadığın değil, nasıl yaşadığındır.

Adama sorarlar, yaşadın da ne oldu?

Elbette buna verecek bir cevabın olmalı.

Hayatın farklı limanlarına açılmak için kendime vakit ayırmalıyım. Bunun için öncelikle lüzumsuz olmaya gayret etmeliyim.

İkinci kitapta okuyacaksınız lüzumsuz adamın maceralarını.

GEÇMİŞTEN GELECEĞE YOLCULUK

İnsan bu, birkaç zamanı birlikte yaşar.

Her şey geçer de geriye izler kalır.

Her fotoğraf bir hafızadır.

Zamanın, mekânın ve insanların bizi inşasına tanıklık ettiği gibi, bizim de o aşına olduğumuz mekâna, içinden geçip geldiğimiz zamana ve sesini soluğunu bildiğimiz insanlara bıraktıklarımızı da saklar siyah-beyaz sadeliğinde.

Meşakkat, yokluk, sürgün, korku, hayal kırıklıkları ve sessizlik bir dönemin revaçta kelimeleri olsa da hayat aslında daima yeni limanlara açılacak bir rıhtım sunar insana.

Yeter ki, irade ve umut yaşam boyunca var olsun.

Evet, kırıldım, üzüldüm, yenildiğimi düşündüğüm zamanlar oldu, ama hiç pes etmedim. Ümidimi hiç yitirmedim. Her durumda yeni çareler ürettim. Aradım ve buldum. Geriye dönüp hiçbir konuda şikâyet etmedim. Başarısızlıklarımın hep ders aldım. Faydasız pişmanlıklar duymadım. İnsanlara pozitif enerji verdim, hayatım boyunca... Asla “mazi kalbimde bir yaradır” diyenlerden olmadım. Bu çok lüzumsuz bir uğraştır.

Bütün zamanlarım ve bütün yaşadıklarımıdır beni ben yapan.

Ben şimdi eski fotoğraflara “geçti-gitti” diye bakmam.

Onlara baktığımda da hüzün hüzün hatıralara dalmam.

Her fotoğrafın bir geçmiş bir de gelecek yüzü vardır. Ne kadar eski olsalar da, ben bütün fotoğrafların gelecek yüzlerine bakarım...

Çünkü zaman geçiyor, insan sürekli bir şeyler biriktiriyor.

Değerli olanı idrak edip “değerler” ekseninde yaşayabildiği oranda insan sahicilik ve saygınlık kazanıyor.

Lüzumlu-lüzumsuz her şeye ilgi duymak ve her yerde olmak insana lüzumlu değildir.

Lüzumlu ile lüzumsuzun ayrımını yapmak, nerede lüzumlu, nerede lüzumsuz olduğunu tespit etmek, insanın halletmesi gereken bir lüzumluluktur.

Lüzumlu insan ile lüzumsuz insan arasında ince bir çizgi vardır.

Siyah ve beyaz arasındaki yakınlık gibi...

Bu iki renk birbirine çok uzak zannedilir ama ikisi daima iç içedir.

Benim hayat felsefem geçmişte yaşamak değil, geleceğe hazırlanmaktır.

İçinde yeterince geçmişe yer veren bir geleceğe...

İşte sisli bir dönemde başlayıp yavaş yavaş berraklaşan uzun bir yolculuğun siyah-beyaz tanıkları...

Yeni evli Lea-Hayim Alaton.
Refika 1924 doğumlu.

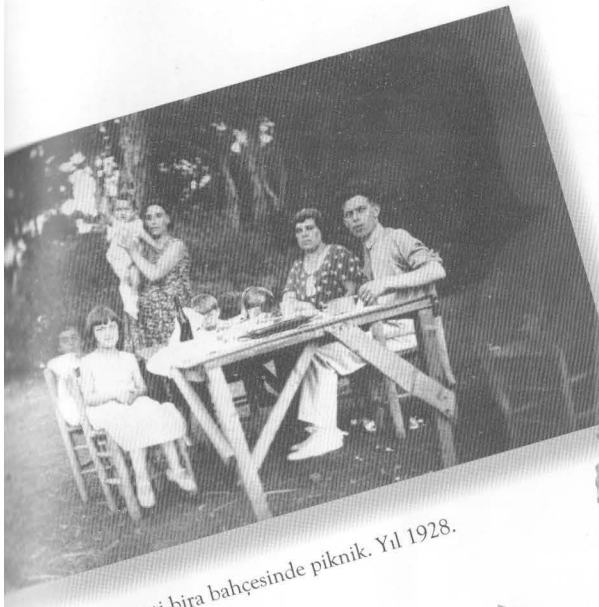
Yıl 1926. Hayim'in küçük kızkardeşi
Roza, Refika'yı tutuyor

Alaton Ailesi. 1938 başları. Tipik ortuların burjuva
ailesi, Hayim Alaton evin reisi, aynı zamanda CHP
parti üyesi ve Şişli Halkevi'nde Fransızca öğretmeni.

Yıl 1934.
Refika abla, İshak, Bonjur
Reyhan'ın doğumu 1936.

Bomonti bira bahçesinde piknik. Yıl 1928.

Lise öğrencisi.
Saint Michel rozeti yakasında.

Yıl 1945, lise son sınıf arkadaşlarımla
Taksim Meydanı'nda.

Bir Atina seyahatinde.

Gelibolu'da er. 1948 Mart-Nisan.

Şık üniformalı Asteğmen İshak. Ankara'nın hanımları dönüp dönüp bakar dururlar. 1949 başları.

Polatlı Topçu Karargâhı Asteğmen İshak (sağdan ikinci).

Mart 1951, Morala Verkstad lokomotif fabrikasında kaynak işçisi İshak ve ustabaşı Adamajtis.

Morla Tuzla'daki yazlık evin bahçesinde Yoga yapıyor.

Bir Stockholm hatırası.

Kızkardeşim Reyhan'ın nikâh pozu.

Ablam Refika.

Annem Lea ve kardeşim Reyhan Bali.

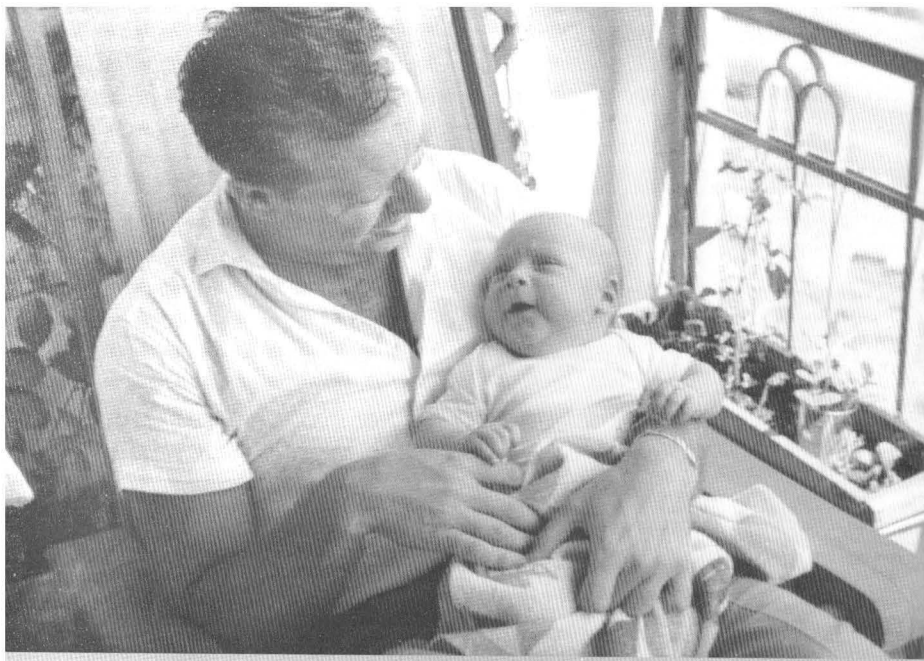
Babamın evinde nikâh törenimiz. 1958 sonu.

Mara ve İshak. 1958 İstanbul'da nikâh.

Yıl 1959. Babamın evinin holünde.

Yeni evliler bir davette. Yıl 1960.

Leyla yeni doğmuş... Mayıs 1961,
Tophane Setüstü Dapei Apt. balkonu
tabak gibi Haliç girişi manzaralı.

Bebek sahili. 1962

Stockholm'de tatil.

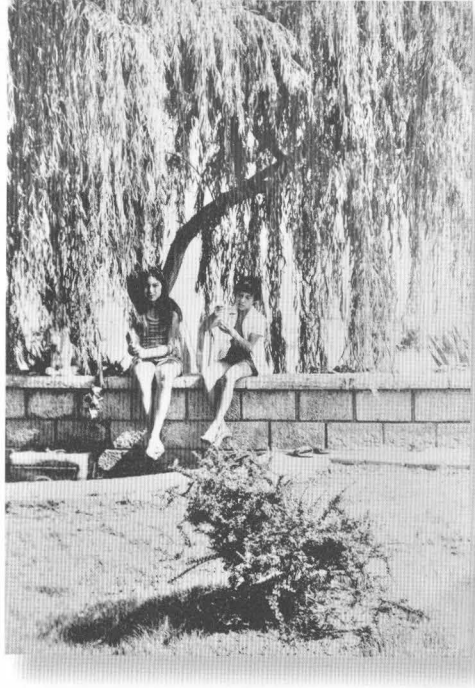
Marave Leyla. Yıl 1962.

Leyla yedi aylık, 24 Aralık 1961.
Noel bayramı günü.

Yıl 1955. Yeğenim Yusuf ile.

Leyla ile Vedat, Tuzla'daki evin havuz başında.
Yıl 1975.

Marmaris Martı Motel önünde dalışa hazırlık.

Marmaris Martı Motel önünde, kiralık teknede Vedat'la şronbel'li, tüfekli, balık avına hazırlık... 1970'lerin sonu.

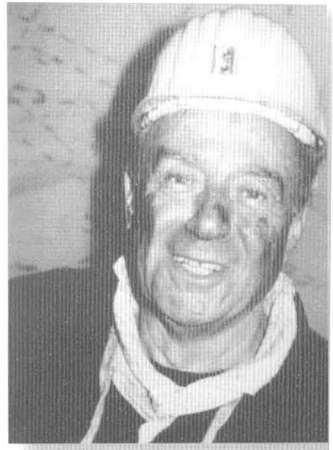
Alaton ailesi kahvaltıda.

Alaton ailesi İsviçre'de kayak tatilinde.

Kırıkkale Rafinesi şantiyemize ziyaretimde, Alsim Alarko personeliyle. Arkamda Vedat var.

Zonguldak Kömür Madeni'nde 560 m. indikten sonraki resim. 1500 kişi beni yuhaladı. Ben de izah ettim. Madene onlarla indim.

Yıl 1982. Prof. Emeritus ve Mimar Sedat Hakkı Eldem'le, Alkent Etiler proje çalışması sırasında. Maslak Holding binamızın zemin katı giriş holinde bir köşeyi camlarla çevirip mimari büro yaptık. Zira Sedat Hoca klostrofobi hastası, asansöre girmiyor.

Karadeniz sahillerini tarıyoruz. Somon çiftlikleri kuracağız. Vedat ve İshak Alaton.

Yıl 1990'ların başı. Leyla'nın Alsit'teki evinin salonunda, sağdan Leyla, Refika abla, Reyhan (kız kardeşi), Mara ve ben.

Yıl 1986. Kayınvalidem Nella'nın 80 yaşgünü.

İsviçre Davos'ta uzun kayak (cross-country) tatilinde. 1960'ların sonu.

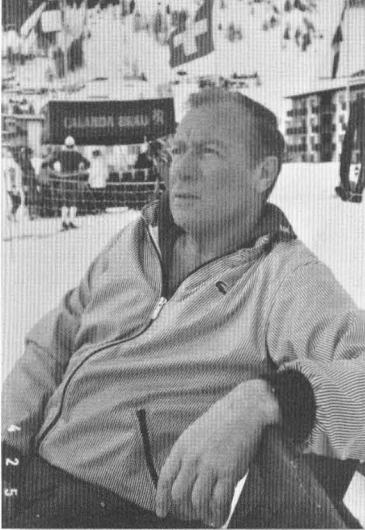
Garih ve Alaton aileleri, nadir bir akşam yemeği.

Düğün daveti öncesi. Yıldız'daki balkonda.

Miami-Cancun (Mexico) arası
Kruvaziye Gemi'de
Alaton ailesi.

Avusturya'da kayak tatilinde.

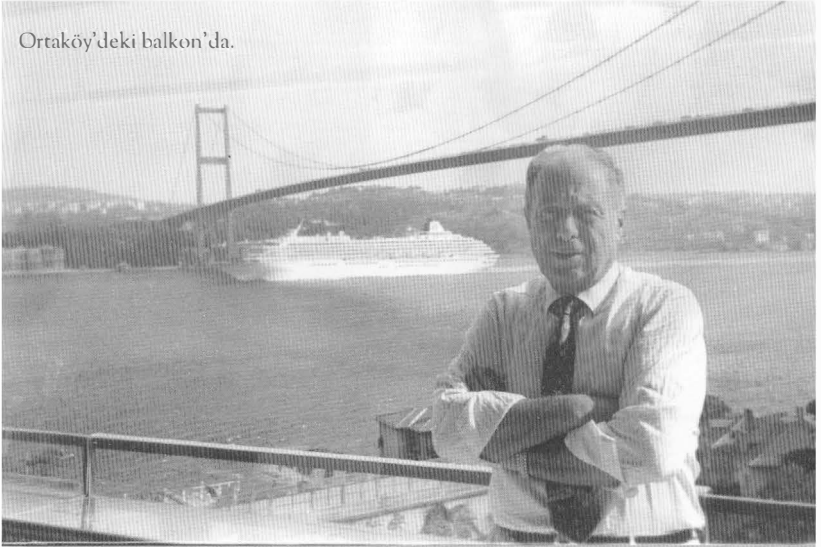
Mara.

Yıl 1990. Moskova Kızıl Meydanı
SSCB sizlere ömür... Kızılordu subay
şapkaları işportada satılıyor. Ben
SSCB Albayı şapkalı...

Tekfen Tenis Klübünde, takriben 2000'li
yolların başları... Tenis mecmuasına beni kapak
yapmışlar...

Ortaköy'deki balkon'da.

Yıl 2000. Holding binası terasında.
Torunum Eros bir yaşında...

Karikatürü yapan: Ergün Gündüz.
Bisiklette önde Leyla, arkada Vedat.
Yıl 1999.

Üzeyir ile karakalem resim.

Derin bakan bir çift göz.

